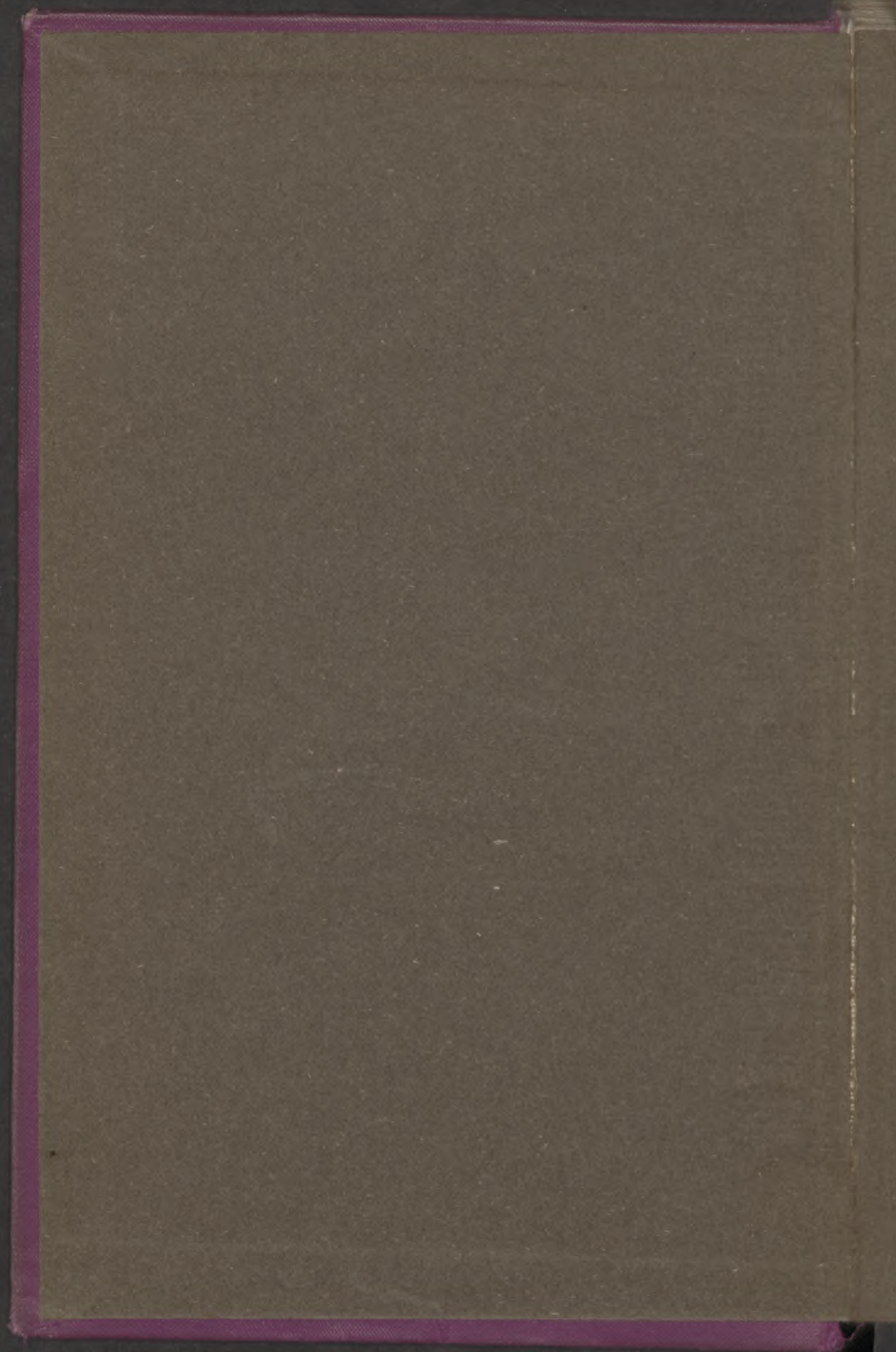
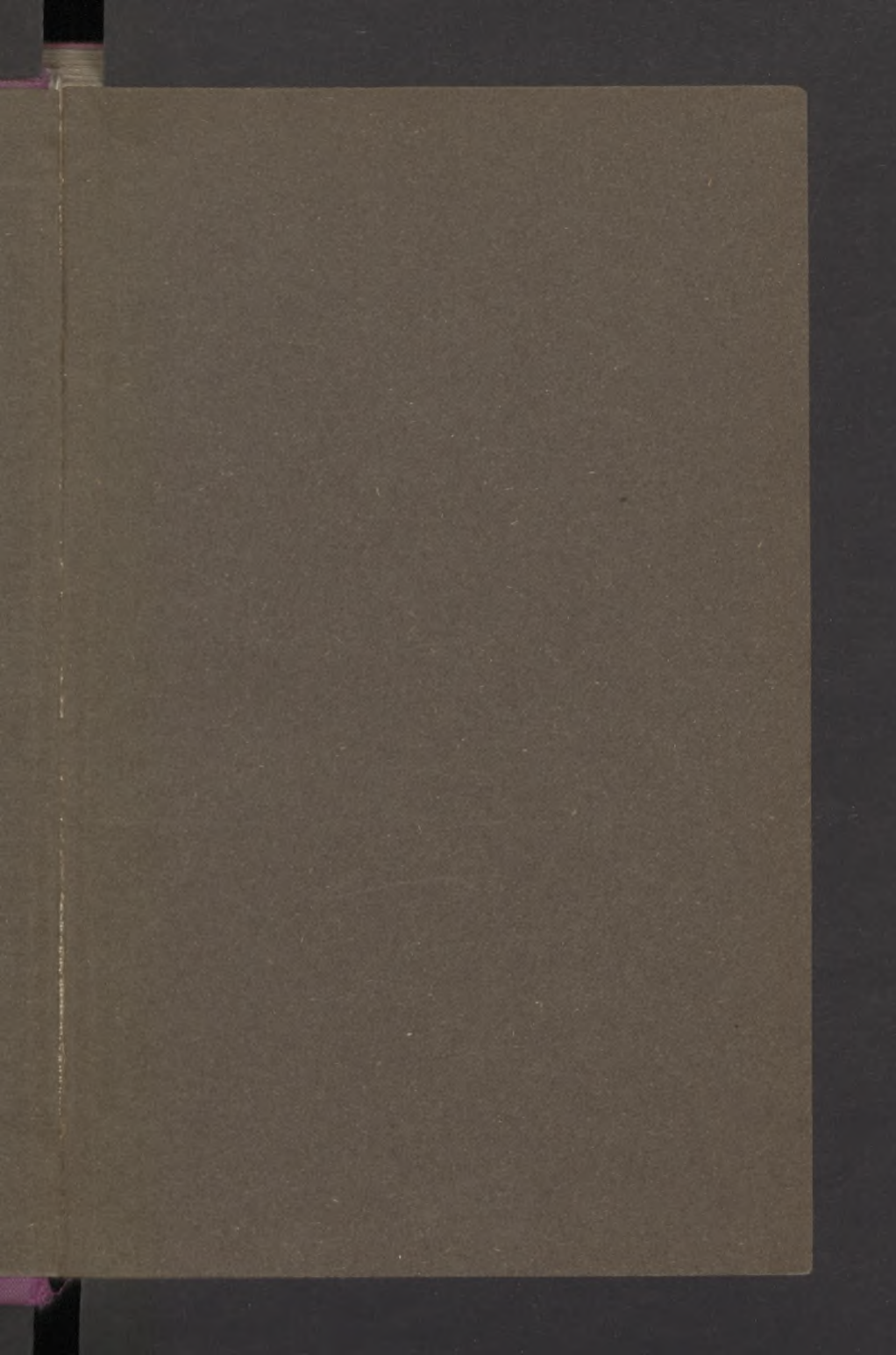

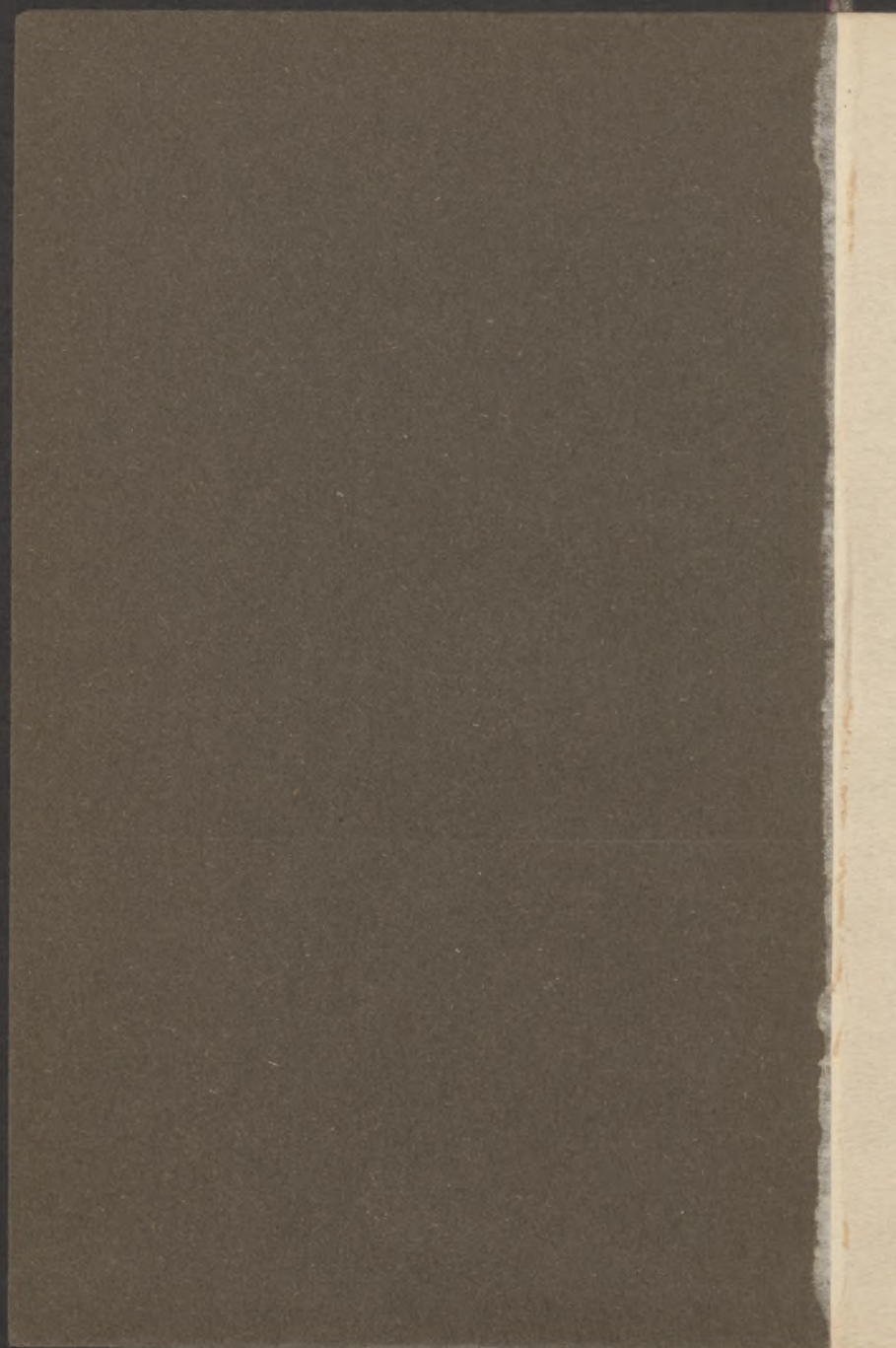
60692

Abbe Prewett

ÉLŐ KÖNYVEK
I.
MAGYAR KLASSZIKUSOK
NEGYSZÁZ KÖTETBEN

TARTALMA:

Arany János	Jósika Miklós	Petőfi Sándor
Bajza József	Katona József	Péterfy Jenő
Beöthy Zsolt	Kazinczy Ferenc	Szigligeti Ede
Berzsenyi Dániel	Kemény Zsigmond	Tompai Mihály
Csokonai V. Mihály	Kisfaludy Károly	Vajda János
Czuczor Gergely	Kisfaludy Sándor	Vörösmarty Mihály
Garay János	Kölcsy Ferenc	Magyar népdalok
Gyulai Pál	Madách Imre	Magyar népballadák

AZ ELŐSZÓT

GRÓF KLEBELSBERG KUNO

M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTER ÍRTA

A BEVEZETÉSEKET ÍRTÁK

Ambrus Zoltán	Kapi Béla	Radó Antal
Baltazár Dezső	Kéké Lajos	Rákosi Jenő
Berzeviczy Albert	Kozma Andor	Ravasz László
Császár Elemér	Lányi József	Sajó Sándor
Décsi Lajos	Négyesy László	Szász Károly
Galamb Sándor	Pekár Gyula	Tordai Ányos
Hevesi Sándor	Pintér Jenő	Vargha Gyula
	Voinovich Géza	

A KISFALUDY-TÁRSASÁG

MEGBIZÁSÁBÓL KIADJA

A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

ÉLŐ KÖNYVEK
II.
KÜLFÖLDI KLASSZIKUSOK

ÉLŐ KÖNYVEK
II.
KÜLFÖLDI KLASSZIKUSOK
IX. KÖTET

A BEVEZETÉSEKET ÍRTÁK

Ambrus Zoltán	Kosztolányi Dezső	Thienemann
Berzeviczy Albert	Pekár Gyula	Tivadar
Bonkáló Sándor	Pukánszky Béla	Tordai Anyos
Császár Elemér	Radó Antal	Trócsányi Zoltán
Farkas Zoltán	Ravasz László	Vajthó László
Hankiss János	Schöpfung Aladár	Voinovich Géza
Hevesi Sándor	Szémán István	Zambra Alajos
Kállay Miklós	Szász Béla	Zolnai Béla
Koszó János	Szász Károly	Yolland Arthur

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

ANTOINE FRANÇOIS PREVOST
Aumônier de S. A. S. M^{re} le Prin. de Conti

PRÉVOST ABBÉ
MANON LESCAUT

FORDÍTOTTA DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA

KÁLLAY MIKLÓS BEVEZETÉSÉVEL

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

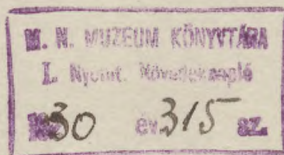
Nyomatott finom famentes helykőnyű
papiroson a Franklin-Társulat betűivel

60692/9

~~3.547~~

PRÉVOST ABBÉ ÉS REMEKMŰVE.

Írta KÁLLAY MIKLÓS.

A XVIII. század Franciaországban a nagy átértékelések, helyesebben a teljes szellemi és kulturális rombolás korszaka volt. Amit tizenhét század felépített, azt mind könyörtelenül kikezdte és szinte téglánként szedte szét a szkepticizmus. Azok az eszmék, amelyek a XVII. század végétől kezdve egyre erősebben tért hódítottak, hadat üzentek az égi és földi hatalmasságoknak, a kereszténységnek éppen úgy, mint a francia nemzeti eszmének. De mivel, mint Faguet kifejti, egy népnek mindig kell valamilyen eszme, valamilyen meggyőződés, amely körül tömörüljön, amelyben higgyen, amelyre esküdjék, úgy a XVIII. századnak is legalább egy ideiglenes vallást kellett találnia a saját használatára. A XVIII. század mindjárt kettőt is talált: az ész és az érzelem kultuszát.

Mind a két kultusznak megvan a maga tipikus, sőt klasszikus regénye a francia irodalomban mindjárt a regény hajnalhasadása idején, mind a kettő egyben szinte kikristályosult példája a tiszta lélektani regénynek. Az egyik Madame de La Fayette regénye, a *Princesse de Clèves*, egy kiváló írótehetségnek minden vitán felül álló remekműve, a másik egy irodalmi mesterember regényes lomtárának kis töredéke, egyetlen epizódja, Prévost d'Exiles abbé Manon Lescaut-ja, teljes címén *L'Histoire du chevalier des Grieux et de Manon Lescaut*, amely azonban nem kevésbbé chef d'oeuvre, mint a másik.

Mind a két regényben a józanságot parancsoló ész és a féket lerázni vágyó szenvedély, az érzelem szuperlatívusza állnak szemben egymással, de az eredmény, a harc kimenetele homlokegyenest ellenkező. A Princesse de Clèves-ben a megfontolt ész győz az érzelem felett, míg a Mannon Lescautban hiába az ész minden megfontolása, hiába minden józan belátás, a szenvedély ereje mindent elsöpör, ami útjába áll. Mind a két harc könnyekkel, szenvedéssel jár. Az ész diadala éppen úgy meghozza a lemondás fájdalmát, mind a szenvedély diadala a csalódásokét, a féltékenységet s a szánombánomért. De valahogy a bűn könnyei forróbbak és édesebbek, mint azok, amelyek a hidegen uralkodó ész parancsai nyomán fakadnak. Így történt, hogy a Princesse de Clèves irodalomtörténetté porosodott, míg a Manon Lescaut élő olvasmány maradt, amelyből egyik kiadás a másikat éri, örök fiatalságát őrző őse az igazi szentimentális regények hosszú sorának, amelyek felett egész nemzedékek könnyeztek az ifjú Werther keserveitől fel egészen a Niels Lyhne halkán hárfázó mélabújáig. Ez az a regény, amely felett immár közel két század tartott ítéletet s ez az ítélet nem változott. Ki hitte volna? Mikor megjelent, szerzője utolsó volt a «*second rayon*» írói sorában, jelentéktelenebb Caylusnál, Crébillon filsnél, Restif de la Bretonnenál, de Ligné hercegnél, Vivant Denonnál. Műve, mint ma mondanók, egy «könnyű kis nő» könnyű regénye. De könnyűnek kell lenni, mondja Anatole France, hogy valaki századokon át röppülhessen, s a könnyű kis Manon nemcsak des Grieux lovag fejét csavarta el, hanem hamvas bájából mitsen veszítve csavarja el még ma is az egész világét.

A Manon Lescaut nagy és maradandó sikere gyanús is egy némely írónak. André Gide, mikor a világirodalom tíz legjobb regényét kellett felsorolnia, a Manont Defoe szintén híres *Moll Flauders*-ével helyettesítette. Az angol regény hősnője sok tekintetben rokon Manonnal, de

korántsem olyan igazán élő, olyan lebilincselően üde alak, mint Manon s egészben a Robinson szerzőjének gyöngébb alkotásai közé tartozik, s ezért népszerűsége messze el is maradt a Robinsoné mögött. Gide szemében éppen ez a népszerűtlenség lehetett az ajánló-levél. Gide, aki sose tartozott a legnépszerűbb írók közé, gyanúsna találja a Manon Lescaut túlsok olvasóját és egészen természetes, hogy ennek a kifejezetten intellektuális írónak nem tetszik, hogy Prévost abbé regénye kizárólag a szívhez szól és az elmét teljesen hidegen hagyja, sőt olykor egy-egy kételkedő ellenvetését is kihívja. A Manonban bizony a számító észnek nem sok szerep jutott. Itt éppen ellenkezőleg minden a józan belátások, az előzetes fogadkozások és az utólagos szánom-bánomok ellenére úgy történik, ahogy azt a szenvedély ellenállhatatlan szeszélye parancsolja. De az is igaz, hogy nincs a világirodalomnak egyetlen alkotása sem, amelyben ennyire elhinnők a szenvedélynek ezt a feltartóztathatatlan erejét s amely annyira meggyőzne hőseinek teljes jóhiszeműségéről és teljes tehetetlenségéről. Éppen ezért érezzük itt szinte a sorstragédiák kikerülhetetlen végzettségét, amely arányaiban annál inkább nő, mennél törékenyebb Manon könnyű bája és gyöngédsége. Ezért lehetetlen mély megihatottság nélkül olvasni ezt a történetet, amely a világirodalom legtipikusabb véletlen remekműve. Prévost abbé egy pillanatig sem volt tudatában annak, hogy mit alkot és nem is az a cél vezette, hogy maradandó művel örökítse meg nevét, A kalandos históriák és érzelgős történetek egész sorát írta meg ezenkívül. Rendkívül sokat és igen gyorsan dolgozott, mert ez volt a megélhetése. A Manon Lescaut csak kis epizódja egy hosszú kalandorozatnak (*Memoires et Aventures d'un homme de qualité*), amelynek 55 kötete olvashatatlan lomtára egy fecsegő, kenetes, erkölcsi floszkulusokat gyártó, banális érzelgősséget hajhászó álírónak.

A Manon Lescautban szerzője megfélekezett magáról,

egyáltalában nem törekedett arra, hogy hatást keltsen, ezért a legőszintébben és a legtermészesebben írt, melőzve a prédikáló hangot és a kesergő cikornyákat, amelyekből többi műve hemzseg. Ez a regény nem zörgő papiros és kongó szó, hanem maga a sűrített élet, mert valóban egy egész élet van belé sűrítve. Alakjait élő emberekről mintázta a szerző, hiszen, mint *Michelet* írja, aki szenvedélyesen szerette a szerelmes szenvedélynek ezt a regéjét; a szerző és a regény hőse egy és ugyanaz az ember. Prévost abbé sokat elárult hányatott életéből abban az érdekes és szórakoztató folyóiratában, amelyet *Pour et contre* címen Londonban adott ki a saját költségén s amelyet a Hollandiába menekült franciák irodalmi folyóiratának példájára indított. Ebből és az azóta folytatott irodalomtörténeti kutatások eredményéből ma már kétségtelenül megállapítható, hogy Manon Lescaut nem költött személy, nem pusztá fikció. Ez a szájalomraméltó lány valóban élt, szeretett, csalt, vétkezett, szenvedett és bűnhődött.

Vannak, akik kissé szemrehányást is tesznek a Manon Lescautnak azért, mert kissé sok is benne a kalandos elem a tiszta lélektani elemzés rovására. A rendezetlen életű des Grieux lovag élete csakugyan erősen mozgalmas és inkább az akkor divatos pikareszk regényekre emlékeztet. Prévost abbé pikardiai származása talán nem magyarázza meg önmagában a kalandosságnak, a gyors változásoknak azt a szeretetét, amely a Manon Lescaut éppen úgy jellemzi, mint az író kevésbé szerencsés alkotásait. De eléggé érthetővé, sőt természetessé teszi az a változatos és hányatott életpálya, amelyet az abbé megfutott s amely emberlátó fantáziáját és egész szellemi horizontját kiszélesítette.

Prévost d'Exiles abbé 1679-ben született és a jezsuiták növendéke volt. Később önként belépett a hadseregbe, azután megint visszatért a jezsuitákhoz, majd még egyszer felcsapott katonának. Végül a Benedek-rend tagjai sorába

került és mint bencést szentelték pappá. Tanított és prédikált, majd mikor irodalmi hajlandóságát észrevették, Saint Germain des Présbe küldték, ahol a bencések nagy történelmi művén, a *Gallia Christianán* dolgozott. De nyugtalan természete hamarosan valami kellemetlenségbe keverte. A börtön elől 1727-ben Hollandiába menekült és innen Angliába hajózott át. Alighanem Hollandiában az ott látott művészet erős realizmusa inspirálta azokra a realisztikus leírásokra, amelyek a Manon Lescautban revelációként hatnak s amelyek a kis remekműnek fő vonzóerejét adják. Míg Angliában az érzelmesség divatja ragadt rá. Mert kétségtelen, hogy műve igen alapos angol hatásokat mutat. Az angol irodalomnak ő volt Franciaországban legelkesebb népszerűsítője. Ő fordította le *Richardson* híres regényét, a Pamelát is, amely akkor egész Angliát lázban tartotta. De merőben téves az a feltevés, hogy a Manon a Pamela hatása alatt készült, sőt bizonyos fokig annak utánzata. Ez teljesen lehetetlen, *Richardson* regényét a Manon megjelenése után jó néhány évvel írta s egyébként is a két regény között a szentimentalizmuson kívül, ami akkor a korszakban gyökerezett, semmi más hasonlóság nincs. A Pamela a türelmes Grizeldis angol miliőbe átültetett motivuma, az erény állhatatosságának diadala, míg Manon és a lovag sok szenvedése abból fakad, hogy a szenvedély erejével szemben erényüknek a legcsekélyebb ellenállása sincs.

Prévost abbé hollandiai és angliai emigrációja volt az, amelyre teljesen ráillett Sainte Beuve megállapítása, hogy «saját élete volt számára az első regény és ez szolgáltatta az anyagot a többihez mind. Hollandia, ahol az ifjú *Voltaire* a szép *Pimpettel* megismerte, amely *Mirabeaunak* és *Sophie Monniernek* menedéket adott, a szép nők hazája volt ebben az időben s ezek a szép nők az egykorú visszaemlékezések szerint nem is voltak nagyon rátartósak bájaikra. Prévost abbé is úgy járt,

mint nagyon sok francia menekült, beleesett a szerelem tőrébe. Kedvese volt, aki megcsalta, de boldoggá is tette. Botrányba is keveredett miatta, Hollandia csakhamar szűk lett neki s kénytelen volt barátnőjével Angliába menekülni, ahol akkor már másodízben járt. Londonban megint csak összekerült azokkal a hölgyekkel, akik itt is voltak olyan szépek és olyan könnyűvértűek, mint Hollandiában. Prévost abbé a valóságban közvetlenül szemlélte ezt az életet és nem Richardson fád regényén át, amint némelyek állítják. Ha csak Richardson a forrás, akkor nincs Manon vagy egészen más Manon van, mert Prévost regényében még csak nyoma sincs Richardson bágyatagságának.

Prévost abbé 1733-ban tért vissza Franciaországba Conti herceg támogatásával, aki udvari gyóntatójává tette. Ettől kezdve ismert alakjává vált a párizsi életnek és a világias hajlandóságú, sokat tapasztalt, az életet a sorstól hányt-vetett emberek sztoikus bölcsességével és fölényével szemlélő abbé, aki alighanem kölcsönzött néhány vonást Anatole *Francenak* is Jerome Coignard abbé közismert és népszerű alakjához.

Amint az irodalomtörténeti kutatások megállapították, a Manont Prévost abbé Londonban írta és először 1731-ben Amsterdamban adta ki. Franciaországban jóval később, 1733-ban kezdték a könyvet nyomni. Először egy roueni kiadás vált ismertté, amely csakhamar népszerűvé lett és irodalmi botrányt is kavart fel. A Manont szintén elérte nagyon sok utóbb klasszikussá vált remekmű sorsa. 1733. október 5-én a rendőrség elkobozta. De még az elkobzás évében újra nyomták és ezt a kiadást vagy tíz másik követte.

1753-ban javított és bővített kiadást adott ki Prévost műveiből. Ebben a kiadásban jelent meg először az olasz herceg epizódja, Manon csodaszép jelenete a tükörrel és a szerző a kis regény más részleteit is erősen átdolgozta. Ettől kezdve valamennyi új kiadásnak, amelyek még

ma is egymást érik, ez a javított és bővített kiadás szolgált alapul s ebből készültek a fordítások is, amelyek ma már úgyszólván a művelt világ minden nyelvén hozzáférhetővé teszik a francia irodalomnak ezt a remekét.

Prévost abbé művének tehát már szerzője életében olyan siker jutott osztályrészül, amely abban a korban szinte páratlanul áll. Mathieu Marais, aki gyűlölte a szerzőt, kénytelen beismerni, hogy a siker olyan nagy és általános, hogy az emberek úgy összecsoódnak e körül a könyv körül, mint valami tűzvész körül. Egyik levelében írja ezt, míg egy másikban azt tanácsolja barátjának, Bouhiernek, hogy égesse el ezt a művet, «ezt a förtelmes könyvet», de előbb — olvassa el. Lehet, hogy akadtak, akik hallgattak is erre a tanácsra, de az bizonyos, hogy előbb mindenki elolvasta a könyvet. A szó szoros értelmében törték magukat a Manonért, valóssággal egymás kezéből tépték ki a könyvet az emberek. Manon alakját igazi bálványozás vette körül. Egész Franciaország megsiratta a szegény kis Manonnak és szerencsétlen szerelmesének, az új búsképű lovagnak balsorsát. Soha nem volt még ilyen könnyes siker a világon — írja Michelet. Voltak passzusok a könyvben, a bebörtönözések, a kórházi jelenetek vagy Manon deportálása Amerikába, halála a vadonban, amelyeknél egyetlen szem sem maradt szárazon. Aíssé kisasszony, akit Ferriol Keletről hozott magával, azt írta Madame Calandrininak. «Van itt most egy könyv, a címe *Egy világtól elvonult úriember emlékiratai*. Az egész nem sokat ér, de van benne százötven oldal, amelyet nem lehet elolvasni a nélkül, hogy sírva ne fakadjon az ember. Lespinasse kisasszony, a kor egyik leggyöngédebb lelke, aki maga is gyakran volt szerelmes és szerencsétlen, akár csak Manon, szintén nagyon szerette ezt a könyvet. Rousseau után Prévost abbé volt a kedvelt írója. *Voltaire* fenntartás nélkül dicsérte benne a szenvedély nyelvének természetességét, amelyben nincs semmi szokványosság,

semmi mesterkéeltség, hanem igaz őszinteség és közvetlenség. És ez a siker nemcsak a kortársak tetszésében nyilvánkozott, mert ezekre még rá lehet fogni, amit némelyek vitatnak, hogy nem éppen irodalmi értékeiért ajándékozták meg rajongásukkal ezt az érzelmes történetet, hanem más tekintetek befolyásolták őket. De ez a siker változatlanul tart immár két századon át, amely alatt érzések, gondolatok, életviszonyok gyökeresen megváltoztak s az egész világ forradalmak új meg új rázkódtatásai után változtatta arculatát. Közben művek és szerzők értékelődtek át, de Prévost Manonjának becsé egy pillanatra sem devalválódott a legvehemensebb kultúrdevalvációk idején sem. Ezt a maradandó értéket csak olyan állandó belső becs biztosíthatja, amely csak a remekművek sajátja az irodalomban.

Prévost abbé regényének ezt a nagy belbecsét nemcsak szigorú értelemben vett irodalmi kvalitásai adják, hanem általános emberi értékei is. A szerzőnek, akinek egyetlen célja volt, hogy két megindító és érdekes históriát meséljen el, sikerült egy csapásra felfedeznie az emberek számára egy főbenjáró és állandó lelkitulajdonságukat: a szégyen öntudatlanságát és a szerencsétlenséghez való ragaszkodást. Ez André *Therive* megállapítása. Rendkívül találó, minden tekintetben helyt áll, de talán nem meríti ki teljesen a Manon általános emberi hatásainak okát. A hatás legfőbb oka bizonyára az, hogy Prévost abbé volt az első, aki ilyen tisztán és élesen mutatott rá arra, mennyire mentsége a szerelmi szenvedély azoknak a gyöngeségeknek és kisiklásoknak, amelyeket a társadalom olyan kérlelhetetlenül elítél.

Ami már most Prévost abbé művének irodalmi jelentőségét illeti, kétségtelen, hogy fontos hely jut számára a francia lélektani regény fejlődéstörténetében, amelyet pontosan meghatározni némi nehézségekkel jár. Annyi bizonyos, hogy közvetlen elődjével, a *Princesse de Clèves*-vel szemben elég merész ugrást jelent. Közös vonása ez

utóbbival, hogy szintén egy szerencsétlen nagy szenvedély történetét meséli el. De a két szenvedély között, amelyek mind a két regényben teljesen betöltik a regény szereplőinek lényét, szenvedéssel marcangolják lelküket, beleavatkoznak egész életük folyásába, mégis van két lényeges különbség. Prévost abbénál a szenvedély ereje olyan nagy, hogy regényének szereplői elvesztik minden lelki ellenőrzésüket a szerelemmel szemben. Itt a szenvedély mint felsőbb hatalom jelentkezik, amelynek sem a lovag, sem Manon nem tud ellenállni, vakon engedelmeskedik neki a nélkül, hogy a legcsekélyebb ésszerű cselekedetre tudná elszánni magát. Itt a szenvedély teljes lelki és fizikai odaadást követel, feltétlen zsarnokká válik s a végzetszerűség tragikus súlyával uralkodik a rabszolgaláncba vert akarat felett.

A másik különbség az, hogy a *Princesse de Célves* alakjai, akiknek erejük van a józan belátás szavára hallgatni, szinte mint felsőbbrendű emberek jelentkeznek. Náluk a szenvedély mint valami titokzatos, mágikus erő lép fel s mégis diadalmasak vele szemben, ami bizonyos fokig az emberiség fölé emeli őket. Addig a Manon Lescautban az egész miliő, amelyben a történet lejátsszódik, azoknak a cselekedetei, akiket ez a szenvedély hatalmában tart, a szerelem e megszállottainak tettei mind nagyon is emberivé, szinte kézzelfogható valósággá teszik ezt a szenvedélyt. A Manon az első regény, amelyben igazi realizmus csillan meg. A szenvedély tisztasága és ereje állandó harcban áll a jellemek gyöngeségével és az élet nyomorúságaival és így belső és külső kényszerűség az, hogy lealacsonyítsa és a végső züllésbe kergetse a lovagot és Manont. A szerelem olyan erős itt, hogy vállalják annak minden szégyenét és megaláztatását csakhogy ezt a szerelmet megtarthassák. Emberi méltóságukat, tisztességüket, mások becsülését és önbecsülésüket adják cserébe ezért a szenvedélyért, amely ezzel a szörnyű árral szemben csak szenvedéssel fizet nekik.

Manon maga egyike a legérdekesebb jellemeknek. Igazi nő, a nő lényének minden kettősségével. Megvan benne a szerelmi szenvedély teljes integritása mellett az erkölcsi érzék teljes hiánya. Lelki nagyság és hitványság egymás mellett. Végtelen odaadással szereti a lovagot, de csak szeretni tudja. A világon mindent megtenne érte, csak egyre nem képes, hogy a szegénységet tűrje és hogy rosszul öltözködjék. Manonban a nagy szenvedély mellett csak egy törekvés él, összeegyeztetni ezt a legyőzhetetlen szerelmet még legyőzhetősebb kacérságával. Egyébként maga a könnyedség és báj ez a Manon. Osztozik a regénnyel a remekműveik halhatatlan üdeségében. *Michelet* szerint «illik neki a bűn, valósággal megszépül tőle». *Musset* bolondul érte. «Döbbenetes titkú Szfinx, Cleopatra rokokójelmezben» — mondja róla. A megvesztegető báj minden varázsa sugárzik belőle. Csillogó, könnyed mosolyától, amelyben angyalok derűje szépül, a sátán költözik a férfiakba és az élet üde rózsáiból, amelyek arcán nyílnak, a romlás és halál koszorúja fonódik.

És akik körülte forognak: gazdag kéjsóvár szatírok, részeg katonák, akikben brutális szilajsággal buggyan fel a vágy, korrupt és kegyetlen rendőrök, játékosok, zsaroló szélhámosok, kitarzott férfiak, a XVIII. század egész lelki züllöttsége ott van ebben a regényben. De megtaláljuk benne a XVII. század mély vallásosságából fakadt erkölcsi aggályokat is. Együtt és egymásba-fonódva a tragikus ellentétek egymást fokozó hatásával kerül itt össze ez a két egymástól annyira idegen század, amelyben *Pascaltól* *Voltaireig* szinte évezredes szakadék tátong.

Prévost maga is érezte ezt a szakadékot és megpróbálta áthidalni abban az előszóban, amelyet a regényhez írt. Ez az előszó aféle erkölcsi takaró a Manonnak a maga korában túlságos csupaszon jelentkező meztelenségére. *Anatole France* csípősen jegyzi meg, hogy mikor Prévost abbé a világon a legegyszerűbben

létrehozta ezt a művészi csodát, még kétoldalnyi morál-prédikációt írt elé. Olyan volt ez, mintha valami nagy-kendőt dobott volna Manon vállára. A megjegyzés ötletes, a kép igen szemléltető, de nincs teljesen igaza. Az író csakugyan magyarázatot keresett az emberi szívnek arra a talányára, hogy ez a szív teljesen át van hatva a jó és tökéletesség eszméjének szépségétől, magasrendűségétől és mégis annyira képes eltávolodni ettől a gyakorlatban. Az ember legmagasztosabb pillanataiban olyan szívesen beszél a felekölt erkölcsi eszmékről, meg van győződve azoknak jótékony hatásáról, magábaszállásának őszinte megnyilatkozásaiban kénytelen bevallani, mennyire bölcs és szelíd kormányzó az életnek. Hogy lehet hát mégis, hogy olyan könnyen kizökken ebből a szárnyaló eszmekörből és hogy olyan egyszerre le tud zuhanni a legalantasabb lelkek színvonalára. Az eszmének és a gyakorlatnak ezt az éles ellentmondását akarta az életnek egy megkapó esetével illusztrálni a Manon szerzője. Rá akart mutatni, hogy a morál elvei csak hívös általánosságokban mozognak, de az egyes esetekben gyakorlatilag nagyon is nehéz alkalmazni őket. Ez a magyarázat és ez a bizonyítás olyan tökéletesen sikerült a regényben, hogy ez a siker kelti azt a gyanút, mintha az előszó magyarázata utólag készült volna a példázathoz.

Bennünket különben még azért is érdekkelhet Prévost abbé műve, mert ennek a XVIII-ik századbéli regénynek magyar vonatkozása is van. A regény szerint Des Grieux lovag azalatt, míg Manon a Bois de Boulognebe találkára megy az olasz herceggel, felkeresi a Hôtel de T...-t, hogy próbára tegye a szerencsét. Ez a Hôtel de T.... nem volt más mint R.... herceg fényűző pompával berendezett palotája, ahol a herceg az egyik teremben fáraó-bankot tartott fenn, míg a terem karzatán a legkülönbözőbb kártyajátékok folytak.

Amint az azóta folyt levéltári kutatások kétségtelenné

teszik, ez a *Hôtel de T* ... nem volt más mint a *Hôtel de Transylvanie*, amely a mai Quai Malaquais és a rue Bonaparte sarkán áll és bejárata a rue Bonaparte 9-ik száma alatt van. Ennek a *Hôtel de Transylvanie*nak tulajdonosa pedig II. Rákóczi Ferenc, az emigráns erdélyi fejedelem volt, aki a francia kormánytól játékbank tartására kapott engedélyt. A fejedelem, akinek a győztes császáriak minden vagyonát elkoboztak s aki így rendkívül nyomasztó viszonyok közt élt, kénytelen volt felhasználni a kormány engedélyét, amely maga is súlyos pénzügyi nehézségekkel küzdve, ilyen formában tudott támogatást adni a közös ellenséggel szemben alulmaradt fejedelemnek. Ezért folyhatott ebben az időben tiltott szerencsejáték a Quai Malaquais-n álló palotába, amelynek aranystukkós termeihez és velencei csilláraihoz egyik leggyászosabb magyar emléküink tapad.

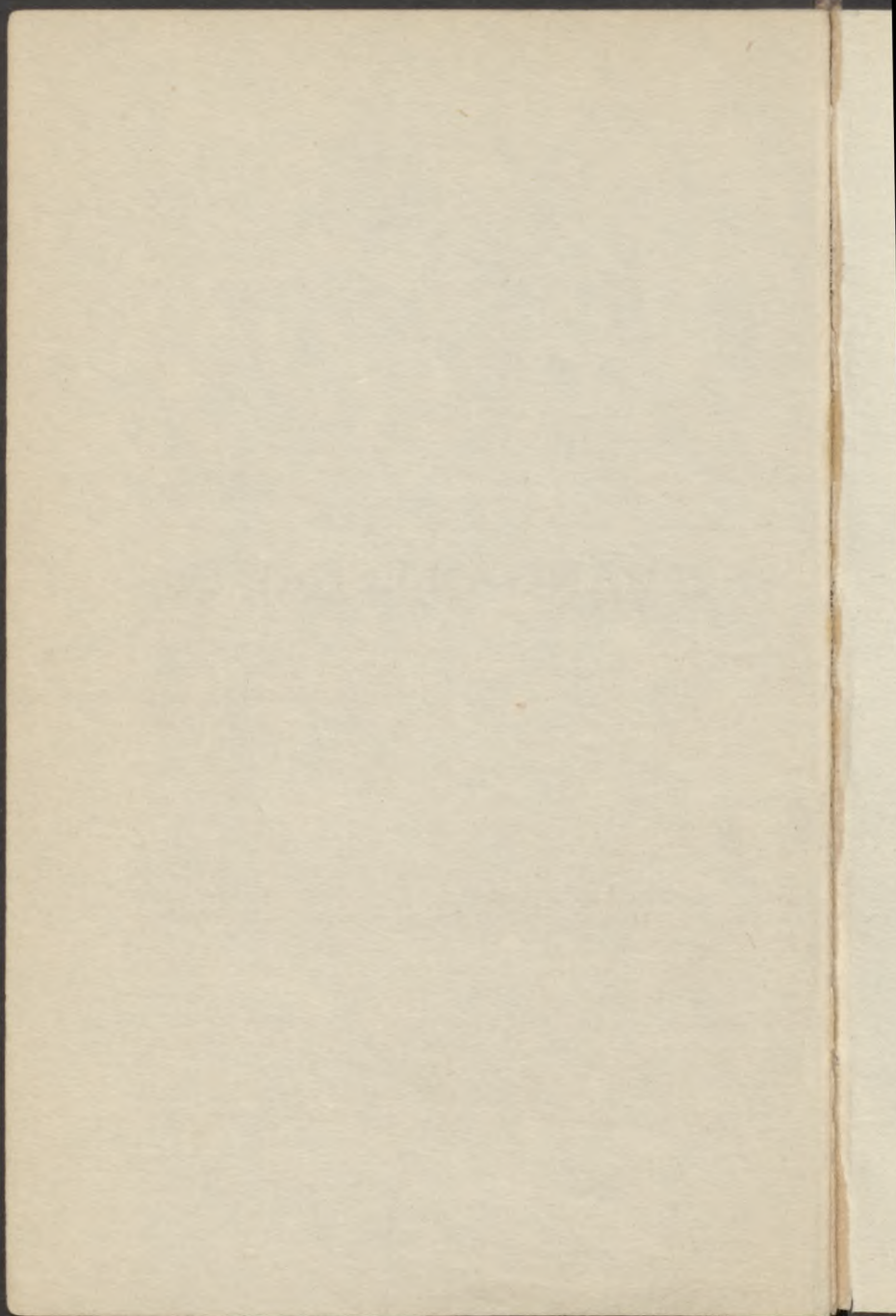
Ez a kis epizód is mutatja, mennyire a történelmi valóságban gyökeredzik a Manonnak egész miliő-rajza. Aki igazán ismerni akarja a XVIII. század képét, az olvassa el Manont. Élvezetes ez az olvasmány a megindító történeten kívül azért is, mert precioztkodéstól, cikornyás mesterkéeltségtől menten a legtermészetesebb nyelven beszél erről a kényeskedő századról. Prévost abbé, akiről általában azt tartották, hogy írónak is rossz, a Manonban mint stilszta és nyelvművész is igen figyelemreméltónak mutatkozik. Amint a *Pour et Contre* vallomásaiból tudjuk, Prévost abbé *Montaigne*-t olvasta, *Racine*-t és *Molière*-t szerette, akik mind igen kitűnő mesterek.

De a stílus természetessége és közvetlensége mégis abban leli főmagyarázatát, hogy a Manon nem kitalált mese, hanem átélt történet, amely a maga szuggeszcióerejével éppen úgy ragadta magával az író, mint ahogy a benne remegő tiszta humánumnak ellenállhatatlan sodra századok múltán is magával ragadja minden olvasóját.

MANON LESCAUT

ELSŐ RÉSZ.

Életemnek abba az időszakába vezetem vissza az olvasót, mikor a sors először hozott össze Des Grieux lovaggal. Ez a találkozás spanyolországi utam előtt körülbelül hat hónappal történt. Ámbár ritkán mozgultam ki magányomból, leányom kedvéért néha kénytelen voltam egy-egy kisebb utat megtenni. De ezeket az utazásokat tőlem telhetőleg igyekeztem megrövidíteni.

Rouenből jöttem hazafelé, hova szintén leányom küldött, hogy sürgessem meg a normandiai bíróságnál fekvő ügyét. Egy kis földbirtok örökléséről volt szó, melyre anyai nagyapámtól való igénylésemet reáruháztam. Evreux felől jöttem, hol az első éjjel meg is háltam. És másnap, vacsoratájban Passyba érkeztem, mely csak öt-hat mérföldnyi távolságra fekszik Evreux-től.

Amint a községbe értem, nagy meglepetéssel láttam a lakosság nagy izgalmát. Az emberek összevissza szaladgáltak és tömegesen rohanták meg az ütötköpött vendégfogadó ajtaját. Az ajtó előtt két fedett szekér állt. A kocsi elé fogott lovak csak úgy gőzöltek a fáradtságtól és a nagy hőségtől. Nyilvánvaló, hogy a két szekér éppen most érkezett meg. Egy pillanatra megálltam, hogy megtudjam a nagy nyüzsgés-forgás okát, de nagyon keveset bírtam kivenni ebből a kíváncsi lakosságból, mely saját izgalmától elfoglalva, ügyet sem vetett kérdéseimre. Az emberek egyre közelebb nyomultak a fogadóhoz és a nagy tolongásban folyton egymást lökdösték.

Végre is egy íjászkatonra nagy köpönyegbe, muskétáját vállán hozva, jelent meg a fogadó ajtajában.

Magamhoz intettem a katonát s megkértem, mondja meg, mi az oka ennek a nagy kavarodásnak?

— Semmiség az egész, uram, — felelte. — Egy tucat utcai leányt viszünk társaimmal Havre de Grâce-ig, ahonnan aztán Amerikába küldik őket. Akad köztük egy-két jóképű fehérszemély is s biztosan ez izgatja a derék emberek kíváncsiságát.

A fölvilágosítás után már folytatni akartam utamat, de egy öregasszony kiáltozása hirtelen megállított. Az öreg nő a fogadóból jött ki és két kezét összekulcsolva hangos jajszóval mondotta:

— Hát ez szörnyűség! Az embert elfogja a borzalom meg a szánakozás.

— De hát miről van szó? — kérdeztem meg állítva az öregasszonyt.

— Oh, csak tessék bemenni, aztán láthatja! Az embernek megszakad a szíve!

A kíváncsiság nem hagyott nyugton, leszálltam lovamról, melyet aztán a lovászgyerek gondozására bízam.

Csak nagynehezen bírtam a tömegen keresztülválni, s mikor beléptem, az én lelkem is megrendült attól, amit látnom kellett.

A tizenkét leány között, akik derekuknál fogva hatosával voltak összeláncolva, ott állt egy fiatal nő, kinek alakja, megjelenése és arca olyan kevéssé illett helyzetéhez, hogy előkelő származású úrihölgynek lehetett volna tartani. Mélységes szomorúsága, a szennyes fehérnemű, a piszkos ruha mintha semmit sem rabolhatott volna el lényének finomságából. Nem tehettem róla, az első pillanatban szánalmat és részvétet éreztem a szerencsétlen iránt. Amennyire láncai engedték, igyekezett félrefordulni, hogy arcát elrejtse a kíváncsi, kutató tekintetek elől. És igyekezete, hogy elrejtse magát, olyan természetes volt, mintha csak a szerénység érzéséből fakadt volna.

A hat ór, aki e szerencsétlen teremteteket kísérte, szintén ott állt a szobában. Egy pillanatnyi habozás után félrevontam vezetőjüket és kérdezgetni kezdtem tőle egy s más dolgot a szép, fiatal nő felől. Semmi

közelebbi adatot nem tudott mondani. Csak általános dolgokról bírt egy s másban felvilágosítani.

— A kórházból hoztuk el, — mondotta, — a rendőrfőnök úr parancsára. Nem tudom, hogy került ide, de valószínű nem azért fogták el, mert túlon túl jól viselte magát. Ami azt illeti, több ízben is faggattam útközben, de hiába. Csökönyösen hallgat. S én, bár nem kaptam semmiféle rendeletet, hogy jobban kéméljem, mint a többit, mégis valahogy kíméletesebben bánok vele, mert úgy érzem, többet érhet, mint társnői.

Aztán még hozzátette:

— Van itt egy fiatalember, aki biztosan többet tud nálam a leány sorsáról. Párizs óta követi s azóta szinte folyton sír és zokog. Vagy a testvére lehet vagy pedig a szeretője.

A sarok felé fordultam, melyben egy fiatalember gubbaszkodott. Mintha mély álmodozásba temetkezett volna. Soha emberi arcon eddig még nem láttam a fájdalomnak ilyen kifejezését. Ruházata ugyan nagyon egyszerű volt, de azért az első pillantásra meg lehetett benne ismerni az úriszármazású és jónevelésű embert. Közelebb mentem hozzá. A fiatalember felállt és szemében, megjelenésében, minden egyes mozdulatában annyi finomság és előkelőség látszott, hogy tüstént mélységes rokonszenvet éreztem iránta.

— Nem szeretném zavarni, — mondtam és ültem mellé. — De ha nem terheli túlságosan, talán adhatna nekem valamiféle felvilágosítást erről a szép leányról, kinek alakja, arca, tekintete egyáltalában nem illik jelenlegi szomorú helyzetéhez.

A fiatalember egész nyíltan, őszintén és becsületesen kijelentette, hogy nem bírja kérésemet teljesíteni, mert ha a leány nevét megmondja, a saját nevét is azonnal el fogja árulni. Neki pedig igen súlyos oka van arra, hogy ismeretlenségét megőrizze.

— Amennyit mégis mondhatok önnek, hogy forrón, erősen, szenvedélyesen szeretem s hogy én vagyok a világ legboldogtalanabb embere.

Aztán a körülöttünk álló örök felé biccentett:

— Erről különben ezek a gazfickók is tanuságot tehetnek.

Pár percnyi csönd után folytatta:

— Párizsban mindent megpróbáltam, hogy kiszabadítsam. De könyörgés, csel, erőszak, minden hiábavaló volt. Elhatároztam tehát, hogy mindenütt a nyomában maradok, még ha a világ végére is kellene mennem. Hajóra fogok szállni és kimegyek vele Amerikába. Ami azonban a legnagyobb embertelenség, az, hogy ezek az alávaló fickók — az örök felé mutatott — nem akarják megengedni, hogy a közelébe lépjek. Őszintén szólva, az volt a szándékom, hogyha már pár mérföldnyire elhagytuk Párizst, reájuk török és erőszakkal elveszem tőlük a leányt. Négy embert fogadtam fel erre a célra és jókora összeget fizettem nekik az ígért fejében, hogy segíteni fognak. Ám ezek a gazemberek az utolsó pillanatban pénzzemmel együtt elszöktek. Láttam, hogy erőszakkal semmire sem megyek és megkértem a katonákat, engedjék meg, hogy követhessem a menetet. Természetesen sok pénzt fizettem nekik ezért az engedelemért. Rettenetesen pénzvágó, mohó fickók. Csak úgy engedtek kedvesemmel beszélni, ha előre fizettem nekik. Pénzem hamarosan elfogyott és most, hogy immár semmim sincs, olyan alávalóak, embertelenek, hogyha csak egyetlen lépést teszek a leány felé, visszakergetnek. Az elébb, hogy kétségbeesésemben nem törődve fenyegetéseikkel, kedvesem felé mentem, reám emelték fegyverüket. Miután minden pénzemet e kapzsi gazemberek közt osztottam szét, az utamat is csak gyalog folytathatom, mert hiszen lovamat már kénytelen leszek eladni, hogy valami pénzem legyen, mellyel továbbmehetek.

Igyekezett nyugodtan, csöndesen beszélni, de mégis, mikor az utolsó mondatot kimondta, két nehéz könnycsepp gördült alá szeméből.

A történet, melyet elbeszért, nagyon különösnek és nagyon meghatónak tűnt fel előttem.

— Bocsásson meg, uram, korántsem akarok tola-

kodónak látszani és kieroőszakolni bizalmát, de ha valamiben szolgálatára állhatok, szívesen felajánlom segítségemet. Rendelkezzék velem.

— Sajnos, — mondta csendesen, — semmiféle reményem sem lehet arra, hogy sorsomon változtathassak. Most Amerikába indulok, ott legalább együtt lehetek azzal, ki mindennél drágább szívemnek. Levelet írtam egy jóbarátomnak, ki Havre de Grâce-ban segítségemre lesz. Csak odáig tudnék eljutni és csak arra volna módom, hogy ennek a szegény, szerencsétlen teremtésnek valami kis könnyebbiséget szerezhetnék ezen a szörnyű úton.

Bevégezvén beszédét, szomorúan nézett a szép, fiatal, megláncolt teremtés felé.

— Nos hát, — feleltem, — ebben igazán segítségére lehetek. Itt van egy csekély kis összeg, nagyon kérem Önt, fogadja el, higgye el, szívből sajnálom, hogy másképpen is nem állhatok rendelkezésére.

Átadtam neki négy aranyat, igyekeztem a pénzt úgy csúsztatni kezébe, hogy az örök észre ne vegyék, mert tisztában voltam vele, hogyha meglátják, hogy újra pénzhez jutott, még kegyetlenebbül fogják zsarolni. Sőt az is eszembe jutott, beszélék az örökkel és fizetek nekik, ha ennek ellenében megengedik, hogy a fiatal-ember Havre-ig szabadon beszélgethessen kedvesével.

Odaintettem a vezetőt és megmondtam neki kívánságomat. Ezen a pénzvágó, kapzsi emberen is határozottan szegyenkezés látszott, mikor előadtam neki a dolgot.

— Nos hát jól van, jól van, hiszen mi nem tiltottuk meg neki, hogy néha-néha szót váltson azzal a leánnyal. De hát tudja, uram, folyton ott akart mellette lábatlankodni, ez minket nagyon zavart, ügyebár, hát méltányos, hogy valamit fizessen is nekünk, ha már ennyit alkalmatlankodik.

— Jól van, — mondtam. — Mennyit kellene fizetnie, hogy ne bosszantsa és zavarja magukat túlon túl erősen a dolog? — Vakmerő arcátlansággal két aranyat kért tőlem. Én azonnal átnyújtottam neki ezt az összeget.

— Figyelmeztetem, — mondtam neki szigorú hangon, — hogy becsületesen betartsa a szavát. Mert ha valami gázságot követ el, reá fogok jönni. Ennek a fiatalembernek átadtam a címetem, hogy mindenről értesíthessem. És higgye el, lesz rá módom és alkalmam, hogy megfizethesek azért, ha rájövök, hogy kegyetlenül bánt velük.

Az egész ügy elintézése össze-vissza pár aranyomba került.

A mód s a szavak, ahogy s amellyel a fiatalember nekem köszönetet mondott, véglegesen meggyőzött arról, hogy úriszármazású emberrel tettem szíves-séget és hogy minden tekintetben megérdemelte áldozatkészségemet. Búcsút vettem tőle és mielőtt távoztam, néhány szót szóltam a fiatal leányhoz is. Szelíd, kedves, finom szerénységgel felelt. Mikor kimentem, elgondolkoztam a női jellem csodálatos, érthetetlen voltáról.

Visszatérve otthonomba, többé nem hallottam erről a különös dologról. Két év telt el és én már egészen el is felejtettem kalandomat, mikor egy sajátságos véletlen alkalmat adott arra, hogy teljesen és minden tekintetben megértsem ezt a szomorú és titokzatos ügyet.

Tanítványommal... márkival együtt Londonból jöttem hazafelé. Calais-ba érkeztünk. Ha emlékezetem nem csal, az Arany Oroszlán című fogadóba szálltunk. Valami dolgunk akadt és ott kellett maradnunk egész nap, sőt éjszaka is meg kellett hálnunk.

Délután az utcákon járkáltunk és egyszerre csak szembekerültem azzal a fiatalemberrel, kivel Passyban találkoztam. Nagyon rossz színben volt és sokkal soványabb, halványabb, mint mikor először láttam. Egy ütött-kopott útításka volt kezében, látszott, csak éppen most érkezhett meg.

A fiatalembernek sokkal előkelőbb, szebb és jellegzetesebb arca volt, semhogy bárkivel is össze lehetett volna tévesztetni. Csak egy pillantás, és azonnal ráismertem.

A márki felé fordultam:

— Egypár szót kell váltanom azzal az úrral.

El sem tudom mondani, a fiatalember mennyire megörült, mikor rámismert. Megragadta kezemet és gyors mozdulattal megcsókolta.

— Áldom a sorsot, mely megengedte, hogy még egyszer megmondjam önnek: jóságával örök hálára kötelezett.

Hálálkodását félbeszakítottam s megkérdeztem, hogy honnan jön. Hajón jött Havre de Grâce-ból, hová nemrég érkezett vissza Amerikából.

— Úgy látom, nem túllontúl van bővében a pénznek, — mondtam a fiatalembernek. — Szállásom az Arany Oroszlánban van, kérem, menjen oda, mindjárt én is hazamegyek.

Türelmetlenül siettem a vendégfogadóba, hogy minél hamarabb meghalljam szerencsétlenségének és amerikai útjának körülményeit. Igyekeztem mentül kedvesebb, előzékenyebb és udvariasabb lenni hozzá. A fogadónál azonnal intézkedtem, hogy mindennel bőven ellássák.

A fiatalember nem várta be, hogy unszoljam annak elmondására, mi e pillanatban mindennél jobban érdekelt.

— Uram, Ön olyan jó és nagylelkű velem szemben, hogy hálátlan volnék, ha bármit is eltitkolnék. Ha szíveskedik meghallgatni, megismertetem nemcsak szerencsétlenségeimmel és tragikus sorsommal, de őszintén bevallom nagy botlásaimat és szégyenletes gyöngeségeimet is. Arcára nézek, uram és látom, hogyha ítéletet is tart felettem, viszont részvétét sem fogja tőlem megtagadni.

Még kell mondanom, hogy a fiatalember történetét úgy frissiben írtam le, ahogy nekem elmondta. Az olvasó tehát meg lehet győződve arról, hogy elbeszélésem hű és pontos. Még a közbevetések és érzelmek rajzolásában is ragaszkodtam a fiatalember könnyed és természetes előadásának hangjához.

Íme tehát az elbeszélés, mely elejétől végig az ő szavaival van előadva:

Tizenhét éves multam és Amiens-ben elvégeztem iskoláimat. Szüleim, kik P . . . . ben laktak és a város legelőkelőbb családjához tartoztak, Amiens-be küldtek neveltetni. Olyan derék, rendes és a szabályoknak mindenféleképpen megfelelő életet éltem, hogy tanáraim mintaképnek állítottak fel társaim előtt. És nem is kellett túlon túl erősen iparkodnom tanáraim meglegedésének kiérdemléséért. Mert a természet szelíd, nyugodt hajlamokkal áldott meg. Könnyen tanultam és kedvem telt tanulmányaimban. Nevelőim és tanáraim erénynek vették azt, ami voltaképpen csak szerénység és ösztönszerű irtózás volt a kicsapongó élettől. Szüleim állása, tanulmányaimban való szorgalmam, külső megjelenésemnek nem egészen kellemetlen volta, a város összes derék, jóra való embereinek becsülését és rokonszenvét megszerezte a számomra.

A nyilvános vizsgálat napján olyan dicsőséget arattam, hogy a püspök, ki megjelent a vizsgákon, fölszólított, lépjek a papi pályára, amelyen biztatása szerint bizonyára sokkal nagyobb előmenetelt fogok tenni, mint a máltai lovagrendben, hova szüleim szántak. A máltai lovagrend keresztjét már ott hordtam mellemen és Des Grieux lovagnak neveztek. Vizsga után, a szünidőben hazakészülődtem apám házához, ki megígérte, hogy az Akadémiára fog küldeni.

Mikor Amiens-ből távoztam, voltaképp csak az bántott, hogy ott kell hagynom barátomat, kivel a legjobb, legszeretőbb egyetértésben éltem. Barátom néhány évvel idősebb volt nálam. Együtt tanultunk, együtt nevelkedtünk, de mert az ő családja közepes sorsban élt, kénytelen volt papi pályára lépni. Amiensben kellett maradnia, hogy ott továbbtanuljon és készüljön jövődő hivatására. Barátom a legderékabb emberek közül való volt. Elbeszélésemből is meg fogja látni, hogy ilyen szerető, önfeláldozó emberek csak az ókor híres nagy férfiai között voltak. Ha tanácsait követni tudom, rendes és boldog ember válik belőlem. Vagy mikor a szenvedély a sötét örvénybe sodort magával, csak valamiképp is tudtam

volna okulni szemrehányásaiból, oktatásaiból, legalább lényem jobb részét megmenthettem volna az anyagi és erkölcsi hajótörésből, melybe belesodródtam. Erőfeszítésének, iparkodásának sajnos nem volt más eredménye, mint a súlyos, keserves bánat, hogy hiába fáradozott értem, és néha még kemény, durva visszautasításban is volt része tőlem, hálátlan barátjától, mikor alkalmatlannak és sértőnek találtam oktatásait és tanácsait.

Már elhatároztam a napot is, melyen távozni fogok Amiens-ből. Oh, miért is nem mentem el egy nappal előbb?! Teljes és érintetlen ártatlansággal tértem volna vissza az apai házba.

Azon az estén, hogy másnap el kellett volna hagynom Amienst, barátom Tiberge és én, együtt sétáltunk az utcán, mikor szembe jött velünk az arrasi postakocsi. A kocsi után mentünk egész a vendégfogadóig, ahol a fogatok megpihentek. Most még csak a kíváncsiság vitt előre mind a kettőnket. Néhány hölgy szállt ki a kocsiból és rögtön bementek a vendéglőbe.

Egy fiatal hölgy ottmaradt a fogadó udvarán, míg egy idősebb férfi, ki úgy látszik kíséretéhez tartozott, sietve kirakta csomagjait a kocsiból. A fiatal hölgy oly finom, szép és bájos volt, hogy én, ki eddig még soha nem is gondoltam a férfi és női nem közötti különbségre és eddig még soha semmiféle asszonyt figyelmesebben meg nem néztem, én, kinek mindenki dicsérte és bámulta önmegtartóztató, tiszta életét, én egyszerre éreztem, hogy forró vér önti el agyamat. Eddig a végletekig félénk voltam és a nevetségességig könnyen zavarba jöttem. De most gyors elhatározással odaléptem a fiatal hölgyhöz, ki — éreztem — az első pillanatban mindjárt úrrá lett szívemen.

A leányka még fiatalabb volt, mint én. Mindamellettt egy csöppet sem jött zavarba, mikor meghajolva üdvözöltem. Közelebb lépve hozzá, megkérdeztem, miért jött Amiens-be és vannak-e ismerősei és barátai ebben a városban? Nyugodt egyszerűséggel

válaszolta, hogy szülei küldték ide és hogy apáca-kolostorba kell lépnie. A szerelem mégcsak pár pillanat óta lobogott fel lelkemben, de mégis éreztem, hogy ez a terv halálos csapás reám nézve. Szavaimból nagyon is világosan kivette érzéseimet, mert fiatalkora ellenére jóval tapasztaltabb volt nálam. Elmondotta, hogy akarata ellenére küldik kolostorba. Akkor még nem tudhattam, hogy szülei a könnyelmű élet ellen való védekezésül menedékül szánták neki a kolostort. Könnyelmű hajlamai, melyek később minden szenvedésének és szerencsétlenségének okozói lettek, már kora ifjúságában megnyilvánultak.

A kegyetlen szülői szándék ellen olyan tüzzel és hévvel harcoltam, hogy saját magamat is meglepett ékesszólásom. A fiatal leány nem volt sem szigorú, sem túlon túl gőgös. Pár pillanatig hallgatott, aztán bevallotta, hogy nagyon boldogtalannak érzi magát, de a felsőbb hatalmak bizonyára így akarják, mert semmiféle utat sem lát a menekülésre.

Amint szelíd tekintetével, bájos szomorúsággal rám nézett, sorsom végzete, mely feltartóztatlanul taszított bele a romlásba, nem engedte, hogy habozzak a válasszal. Esküdöztem, hogyha reám bizza magát, hogyha építeni mer becsületességemre és a végtelen, tiszta, nagy vonzódásra, mely egy pillanat alatt kigyúlt lelkemben, egész életemet arra fogom szentelni, hogy szülői zsarnoksága alól kiszabadítsam és boldoggá tegyem.

Később, mikor erre a pillanatra gondoltam, nagyon elcsodálkoztam, hogy ugyan honnan is vehettem ezt a bátorságot és hogy tudtam így beszélni egy előtttem még majdnem ismeretlen fiatal hölgyvel?

De hát az emberek régóta ismerik Ámor isten hatalmát és tudják, hogy csodákat tud műveltetni céljai érdekében.

Ezek után még ezer sürgető kéréssel ostromoltam, s a szép leány nagyon jól tudta, hogy az én koromban még nem hazudik a férfi. Szemem közé nézett és nyíltan megvallotta, hogyha meg bírom szabadítani, többel fog tartozni nekem, mint az életével. Újra

meg újra elmondottam, hogy minden áldozatra késő vagyok érte. De mivel még nagyon tapasztalatlan voltam, egyelőre teljesen tájékozatlanul álltam szemben az eseményekkel, nem tudva, mit kelljen tenni? Csak fogadkozásokat és esküvéseket tettem, ami sem rajta, sem rajtam nem segíthetett sokat. Időközben az öregember, aki útján kísért, visszajött és ebben a pillanatban minden reménységemnek vége lett volna, ha a kisleány sokkal ravaszabbul és ügyesebben nem intézi a dolgot, mint ahogy én eddig intéztem.

Mennyire meg voltam lepve, mikor az öregember előtt egyszerre unokafivérének nevezett és a legkisebb zavar nélkül hozzátette, hogy miután Amiensben itt a szerencsés véletlen összehozta rokonával, a kolostorbalépést holnapra halasztja. És ma este még együtt vacsorázik velem. Természetesen azonnal megértettem a furfangos cselvetést és egy olyan vendégfogadót ajánlottam számára, melynek gazdája valaha kocsis volt édesapámnál és tudtam, hogy minden tekintetben rendelkezésemre fog állni.

Magam vezettem el a vendégfogadóba, miközben az öregember elégedetlenül mormogott magában. Jóbarátom, Tiberge, ki egyelőre mit sem értett az egész dologból, némán, fejét lehajtva jött utánunk. Egyetlenegy szót sem hallott beszélgetésünkből, s mialatt én a szép, ismeretlen leánnyal beszéltem, ő egyedül, hallgatagon járt föl s alá az udvaron. Ebben a pillanatban semmi sem lett volna rámnézve alkalmatlanabb, mint Tiberge barátom bölcs intelme s megkértem, intézzon el helyettem valami dolgot a városban. Ezzel az ürüggyel sikerült eltávolítanom és boldognak éreztem magam, hogy a vendégfogadóba érkezve, egyedül maradhattam a leánnyal, ki mindennél drágább volt szívem előtt.

Az együttlét alatt hamar rájöttem, hogy korántsem vagyok az a gyermek, akinek eddig tartottam és éreztem magam. Olyan gyönyörűségek járták át egész valómat, melyekről eddig sejtelmem sem volt. Mintha testem-lelkem kicserélődött volna, szinte önkívület-

ben éltem. Pár percig szólni sem bírtam, csak a szemem beszélt néma elragadtatással.

Manon Lescaut kisasszony — így hívták szívem királynőjét — nagyon meglegeedett a hatással, melyet bájai reám tettek. Amennyire meg tudtam figyelni a dolgokat, ő is éppen olyan megindult és izgatott volt, mint én. Őszintén megmondotta, hogy nagyon kedvesnek talál és szeretné, ha nekem köszönhetné szabadulását és új életét. Természetesen tudni akarta, hogy ki vagyok, és mikor nevemet megmondtam, még sokkal jobban tetszettem neki, mert ő alacsony-származású nő volt s hiúságának hízelgett, hogy előkelő, nemes embert hódított meg. Most már csak azon tanakodtunk, hogy mikép köthessük össze életünket?

Sokáig tervezgettünk, tanácskoztunk és végre is abban állapodtunk meg, hogy el fogunk szökni. Mindenekelőtt túl kellett járnunk Manon kísérlőjének, az öregembernek az eszén. Az öreg csak cseléd volt, de azért ügyesen, óvatosan kellett vele bánni. Megegyeztünk, hogy még az éjszaka szerzek postakocsit és kora hajnalban, még mielőtt az öreg kísérő felébredt volna, idejövök a fogadóba Manonért, titokban kiszökünk a vendégfogadó ajtaján, egyenesen Párizsba utazunk és mihelyt megérkezünk, törvényesen örök hűséget esküszünk egymásnak. Vagyonom körülbelül ötven tallér volt, ennyit sikerült félretennem, mivelhogy eddigelé igen takarékos természetű voltam. Neki körülbelül száz tallér volt erszényében. Gyermek, tapasztalatlan gyermekek voltunk s úgy képzeltük, hogy nagy vagyon van a birtokunkban s hogy ennyi pénzt talán sohasem lehet elkölteni. Aztán meg úgy gondoltuk, hogyha majd Párizsban leszünk, újabb pénzforrások nyílnak meg számunkra.

Soha életemben nem költöttem el vacsorámat ilyen meglegeedett, vidám jókedvvel, mint most, aztán elmentem, hogy mindent előkészítsek tervünkhöz. Munkámat nagyon megkönnyítette az is, hogy miután másnap apámhoz szándékoztam hazaindulni, holmim már mind szép rendben össze volt csomagolva. Nyu-

godtan, minden baj és feltűnés nélkül elvihettem csomagomat és lefoglaltam a kocsit reggeli öt órára, arra az időre, mikor a város kapuit kinyitják. Mikor mindennel elkészültem, mégis csak ott állt előttem egy akadály, amelyre nem számítottam s amely majdnem megghiúsította szépen elkészített tervemet.

Tiberge barátom csak három évvel volt idősebb, mint én, de nagyon éleseszü, tiszta, rendes gondolkozású fiú, aki hozzám mindenekfölött ragaszkodott. Manon nagy szépsége, továbbá az én szertelen lelkesedésem, a szolgálatkészség, amellyel szállására veztettem a szép lányt, továbbá, hogy őt mindenféle átlátszó ürügyek alatt elküldtem, gyanút támasztott benne. Tiberge már sejtette, hogy szerelmes vagyok. A vendégfogadóba, ahol Manonnal egyedül maradtam, nem tért vissza, mert nem akart megharagítani, de elment lakásomra, hogy ott várjon be. Tíz óra volt, mikor hazaértem és Tiberge ott ült szobámban. Talán most történt először, hogy nem volt kedvemre jelenléte. Tiberge csak rám nézett és mindent leolvasott arcomról. De a jóbarát semmi kényelmetlenségtől nem riadt vissza, mikor arról volt szó, hogy megmentsen.

— Egészen bizonyos vagyok benne, — mondta nyíltan szemembe nézve, — hogy valami olyat tervezel, amit el akarsz előlem titkolni. Csak az arcodra kell néznem, mindent leolvasok róla.

A hangom nyers és durva volt, mikor odavetettem, hogy nem tartozom neki számat adni minden utamról.

— Ebben igazad van, — felelte nyugodtan, — de eddig mint barátoddal bántál velem, a barátság pedig igenis megköveteli a bizalmat és az őszinteséget.

Szavai meghatottak, azonfelül olyan hevesen unszolt arra, hogy mindent elmondjak, hogy végre is nyílt vallomást tettem előtte. Arca sötét és kemény lett. Amint ránéztem, megremegtem szemének tekintetétől. Most már nagyon sajnáltam, hogy nyilatkoztam és őszintén feltártam neki lelkemet. Főleg az bántott, hogy szökési tervemet is elmondtam.

Tiberge azt felelte, hogy sokkal jobb barátom, mintsem beleegyezne az örültségbe, amit tervezek. Megpróbál lebeszélni szándékomról, de ha érvei ellenére is megmaradnék elhatározásomnál, figyelmeztetni fogja azokat, kiknek elég hatalmuk és erejük van arra, hogy megakadályozzák az örvénybe való ugrásomat.

Sokáig nagyon komolyan, nagy szeretettel beszélt hozzám, s ha jól emlékszem, beszéde tovább tartott egy negyed óránál. Aztán újra megfenyegetett, hogy feljelent, ha becsületszavamat nem kötöm le, hogy jól, helyesen és okosan fogom viselni magam.

Ha arra gondoltam, hogy milyen ügyetlenül és ostobán árultam el magam, a kétségbeesés környezett. Ám a szerelem már ezalatt a két-három óra alatt is roppant élessé tette elmémet. Most hirtelen eszembe jutott, hogy nem mondtam meg barátomnak az időpontot, mikor akarok megszökni Manonnal. És elhatároztam, hogy kijátszva örökösét, most félre fogom vezetni.

— Tiberge, én mindig tudtam, hogy igaz barátom vagy. De az ember kételkedő természetű s ezzel a vallomással próbára akartalak tenni. A történetből, mit neked elmondtam, csak annyi igaz, hogy szerelmes vagyok, de ami a szökési tervet illeti, azt egy pillanatig sem vettem komolyan. Kérlek, holnap reggel kilenc órakor jöjj el ide értem, szeretnélek bemutatni kedvesemnek, és te magad fogsz ítéletet mondani arról, hogy megérdemli-e Manon az áldozatokat, miket érte a jövőben hozni akarok?

Tiberge nagyon megörült a dolgok ilyen fordulatának és többször elmondotta, hogy csakis az igaz, szerető barátság mondatta el vele figyelmeztetését, aztán búcsút vett tőlem és egyedül hagyott.

Az egész éjszakát azzal töltöttem, hogy dolgaimat rendeztettem s amint hajnalodott, elindultam a fogadóhoz, hol Manon lakott. A fiatal leány ablaka az utcára nézett és láttam, hogy már vár reám. Amint észrevett, sietve kinyitotta az ajtót. Senki sem hallotta, mikor kiosontunk. Manonnak nem volt

más csomagja, mint a fehéreneműje, s ezt a csomagot én vittem kezemben. A kocsi indulásra készen állt s mi csakhamar kint voltunk a város kapuján.

Később el fogom mondani, hogy mit cselekedett Tiberge, mikor rájött, hogy félrevezettem. Meg kell mondanom, hogy barátom szeretetét, odaadását ez az árulás sem tudta lerombolni. Elbeszélésemből majd kiderül, mennyire ragaszkodott hozzám, milyen nagy áldozatokra volt kész érettem és milyen lelkiismeretfurdalást, bánatot kell éreznem, ha eszembe jut, hogy mint háláltam ezt meg neki.

Folyton sürgetve a kocsist, még mielőtt besötétedett volna, elértünk Saint Denis-be. Én lóháton mentem a kocsi mellett, úgyhogy az úton csak akkor beszélhettünk egymással, mikor lovakat váltottak. Csak mikor közel voltunk Párizshoz és úgy gondoltuk, hogy immár nem üldözhetnek bennünket, akkor látunk hozzá az evéshez, hogy megint friss erőt nyerjünk. Mióta Amiens-ből eljöttünk, sem ételhez, sem italhoz nem nyúltunk. Én szenvedélyesen imádtam Manont, és a leány el tudta velem hitetni, hogy éppen úgy szeret engem, mint én őt. Szerelmünk olyan szenvedélyes és mértéket nem ismerő volt, hogy még idegenek előtt sem tudtunk tartózkodók lenni. Mi tagadás, még azt se tudtuk bevárni, míg kettesben egyedül leszünk. A kocsisok, sőt még az utasok is bámulva néztek reánk és láttam rajtuk, hogy nem győznek csodálkozni azon, hogy két bolond fiatal gyermek ennyire szeretheti egymást.

Mire Saint Denis-be értünk, már régesrég elfelejtettük, hogy voltaképpen vétettünk az egyház szentsége ellen, és mielőtt még jóformán tudatára ébredhettünk volna, már házastársak is voltunk. Egészen bizonyos vagyok benne, hogy az én gyöngéd, ragaszkodó és hűséges természetemmel egész életemen át boldog lettem volna Manon szerelme által, ha a lány hűséges marad hozzám. Az együttlét mégcsak növelte szerelmemet. Minden pillanatban új meg új kedves, vonzó tulajdonságot fedeztem fel benne. Okossága, gyöngéd szíve, megkapó szelídsége és

szépsége egyaránt láncra verte szívemet és magamban csak azt kívántam, bár soha, soha meg ne szabaduljak ebből az édes rabságból. Milyen szörnyű balvégzet szakadt reám! Az vitt kétségbeesésbe, ami boldogságomnak lehetett volna alapja. Éppen hűségem és állhatatosságom tett engem a világ legboldogtalanabb emberévé, pedig igazság szerint ettől kellett volna remélnem szerencsémét és hűséges szerelmem teljes jutalmát.

Párizsban azonnal egy bútorozott lakást vettünk ki. A lakás V.... utcában volt. Szerencsétlenségemre éppen a híres adóbérlőnek M. de B.-nek háza mellett. Így telt el három boldog hét, és engem annyira lekötött és rabbá tett a szenvedélyes szerelem, hogy alig jutott eszembe családomra gondolni és nem jutott eszembe a bánat és a szegény, melyet apámnak okoztam. Alaptermészetem azonban a mértékletesség és a tisztaság volt. És ezt ebben a viszonyban is megőriztem. A szertelenség és kicsapongás szinte ismeretlen volt előttem. Manon is nagyon kedvesen, szerényen viselkedett, a csend, a nyugalom, mely körülvelt bennünket, lassanként rávezetett arra, hogy kötelességemmel is foglalkozzam.

Mihelyest ez a gondolat megfogant lelkemben, elhatároztam, hogyha csak mód van reá, kibékítem édesapámat. Manon oly kedves, oly szeretetreméltó és lebilincselő tudott lenni, hogy jogosan remélhettem, ha apám megismeri kedvesemet, nem fogja többé ellenezni viszonyunkat. Tudtam, hogy házasságot nem köthetek az ő beleegyezése nélkül, de úgy gondoltam, előbb vagy utóbb ki fogjuk könyörögni jóváhagyását.

Mindezt őszintén és nyíltan elmondtam Manonnak és igyekeztem neki megmagyarázni, hogy ezt a lépést a szerelem és a kötelesség mellett még a józan ész is tanácsolja, mert mindkettőnk pénze erősen fogytán volt és most már tudtam, hogy nem lesz könnyű dolog új tőkét szerezni.

Manon nagyon hidegen fogadta tervemet. Ám úgy láttam, hogy kifogásai, melyeket tervem ellen fel-

hozott, tisztán nagy szerelméből és félelméből fakadtak. Figyelmeztetett, hogyha apám esetleg mégsem egyezik bele házasságunkba, ellenben már ismerni fogja tartózkodási helyünket, nagyon is könnyen elszakíthat bennünket egymástól. Mikor arról beszéltem, hogy a szükség és vele a nyomorúság nemsokára be fog köszönteni, azt mondotta, hogy néhány hétig még futja a pénzünkből, azután pedig ő fog pénzt teremteni. Ír néhány vidéki rokonának, kik szereztik őt s kik bizonyára nem fogják elhagyni a bajban.

Mindezeket gyöngéd csókok és heves ölelés közegette mondotta nekem és én, ki minden csöpp véremmel imádtam, ki csak benne és általa éltem, egy pillanatig sem kételkedtem szavai őszinteségében. Lehet, hogy gyöngeség volt, de nem tudtam mást tenni, mint mindenben beleegyezni abba, amit Manon mondott és akart.

A pénzkezelést is reábíztam, s mindig ő vásárolta be, amire szükségünk volt. Nemsokára azután meglepetéssel láttam, hogyha hazajövök, dús, terített asztal fogad. Manon szép ruhákat vásárolt és ékszereket aggatott magára. Jól tudtam, hogy összes vagyonunk sem lehet már több tizenkét vagy tizenöt pisztólnál és nagyon elcsodálkoztam, hogy honnan telik mindezekre a dolgokra? Manon kacagott és átölelve biztatott:

— Nohát nem megmondtam, hogyha bajban leszünk, én tudok segíteni magunkon.

Túlontúl hívó, bízó lélekkel szerettem és sokáig nem fogant meg a gyanú lelkemben.

Egy délután elindultam hazulról és megmondtam Manonnak, hogy valamivel később fogok hazajönni, mint rendesen. Mikor ajtónk előtt álltam, megdöbbenéssel tapasztaltam, hogy nem eresztenek be, hanem egy kis ideig kívülről kell várnom. Egy kis szolgálóleányt tartottunk, aki elvégezte a házimunkát, s aki nem volt idősebb, mint mi. Zavar és megdöbbenés látszott gyermekes arcán, mikor ajtót nyitott nekem. Azt kérdeztem tőle, miért kellett

oly sokáig várakoznom? Furcsa, hebegő hangon felelt, hogy nem hallotta kopogtatásomat.

Én pedig csak egyetlenegyszer kopogtattam.

— Ha nem hallotta, — mondtam a kis szolgálnak, — hát akkor mért nyitotta ki az ajtót?

Még nagyobb zavarba jött és mivel nem volt annyira romlott és kitanult, hogy a helyzetet lélekjelenlétével fedezni tudja, hirtelen sírva fakadt és esküdözni kezdett, hogy ő nem tehet semmiről, Manon kisasszony szigorúan megtiltotta neki, hogy az ajtót kinyissa, mielőtt M. de B. a másik kis ajtón, mely a belső szobából nyílt, el nem távozik. Elkábultan álltam helyemen és nem volt erőm belépni lakásunkba. Hirtelen azt mondtam a leánynak, jelentse be úrnőjének, hogy mindjárt visszajövök. De ne szóljon arról semmit, hogy B. úr ittlétét említette már előttem.

Azzal gyorsan lerohantam az utcára. Lelkemet olyan szörnyű csapásként érintette ez az eset, hogy szinte önkívületben mentem le a lépcsőn. Az utcán hirtelen kínos, keserves zokogás tört ki ajkamon, még akkor nem tudtam, hogy tulajdonképpen könnyeim milyen érzésből fakadnak? Az első, utamba akadt kávéházba betértem s leülve egy asztal mellé, fejemet két kezembe hajtva, kábultan, mereven néztem magam elé. Nem akartam arra gondolni, amit az imént hallottam. El akartam magammal hitetni, hogy felhevült képzeletem játéka az egész dolog. És kétszer-háromszor fölugrottam, hogy hazamegyek, mintha semmi sem történt volna.

Manon megcsal? Oly lehetetlenségnek tűnt fel előttem, úgy éreztem, meggyalázom alakját, ha erre gondolok. Tudtam, éreztem, hogy imádom és ő ugyanannyi bizonyítékát adta lángoló szerelmének, mint én. Hogy merjem azzal vádolni, hogy hűtlen és álnok hozzám? Tulajdonképpen mi oka is lenne arra, hogy megcsaljon? Hiszen még nem telt el három óra azóta, hogy gyöngédségeivel elhalmozott, szerelmesen fogadta csókjaimat és a saját szívemben nem tudtam oly tisztán olvasni, mint az övében.

Nem, nem, mondtam magamban. Ez lehetetlen. Manon nem árulhat el engem. Hiszen tudja, hogy csak érette élek, hogy csak őt imádom, hogy mindent feláldoztam érte. Hát ez csak nem ok arra, hogy halálra sebezzen?

Hinni akartam, bízni szerettem volna, de B. látogatása és különösen a titokzatos elrejtőzés, újra meg újra feldúlta egész lelkemet. És most egyszerre eszembe jutottak Manon apróbb és nagyobb bevásárlásai, melyekről már akkor is sejtettem, hogy nem nagyon futhatják a mi pénzünkéből. Egy új, gazdag szerető bőkezűsége ajándékozta volna Manonnak ezeket a dolgokat?

De hát az a biztosság, mellyel vidéki rokonai szíves jóindulatát és segítségét emlegette? Mindenáron azon voltam, hogy e zürzavaros és keserves dolgoknak kedvező magyarázatot tudjak adni. Hiszen ezt óhajtotta szegény meggyötört szívem.

Mióta Párizsban voltunk, jóformán le sem vettem róla pillantásomat. Sétáinkat, szórakozásainkat, ügyesbajos dolgainkat mind együtt intéztük el. Istenem, hiszen úgy fáj a szívünk ha csak egy-két percre el kellett szakadnunk egymástól. Újra meg újra ismételtgettük, hogy mennyire szeretjük egymást. Ha nem tesszük, talán meghaltunk volna a nyugtalan szorongástól. Visszanéztem az eltöltött napokra és alig találtam egy-két pillanatot, melyben Manon egyedül, nálam nélkül lehetett volna.

Végre azt hittem, nyomára jutottam a rejtelem megfejtésének. Megtudtam, hogy B. mindenféle pénzületekkel foglalkozik és így sok mindenféle emberrel áll összeköttetésben. Nem lehetetlen, — gondoltam magamban, — hogy Manon rokonai B. által küldtek fel a leánynak pénzt. Könnyen lehetséges, hogy már adott is át valami összeget kedvesemnek s ebből az összegből fedezhette Manon bevásárlásait. Az is lehet, hogy ma is ezért járt fenn nála. Manon talán valami kedves meglepetést kívánt nekem szerezni s azért titkolódzott előttem. Ha el nem rohanok, mint egy esseveszett, már bizonyára el is mond nekem mindent

s mi együtt mulatunk a dolgon. Vagy ha nem volna, én fogom megemlíteni s kedvesem bizonyára nem fog titkolózni előttem, mivelhogy arra semmi oka sincsen.

Feldúlt lelkemet teljesen sikerült ezekkel a hipotézisekkel lecsöndesíteni. Most már hazafele indultam. Mikor beléptem az ajtón, rendes szokásom szerint átöleltem Manont. Manon nagyon kedves és meleg volt hozzám. Az első percben arra gondoltam, hogy rögtön szóváteszem a dolgot, hiszen most már a gyanúnak szinte minden árnyéka eloszlott lelkemről, de aztán magam sem tudom miért, hallgattam, abban reménykedve, hogy Manon magától fogja elmondani az ügyet.

A szolgáló behozta a vacsorát, én pedig most már teljes nyugalommal, sőt derült jókedvvel ültem az asztalnál. A gyertya úgy állt köztünk, hogy teljesen megvilágította kedvesem arcát és ekkor láttam, hogy Manon nagyon szomorú és levert. Most már az én derült jókedvemnek is vége lett. Szemébe néztem. Tekintete egészen másforma kifejezésű volt, mint amilyen rendesen szokott lenni. Kutatólag, gondolkozva vizsgáltam szemét, de nem bírtam eldönteni magamban, hogy ez a tekintet szerelemről beszél-e vagy szánalomról, vagy pedig csak fáradtság és elernyedés tükröződik vissza benne? Pillantásom összehatalálkozott Manon tekintetével. Azt hiszem, ő is azt kutathatta e pillanatban, hogy mit rejtegetek szívemben, és éppen oly kevésbé tudott tisztába jönni titkommal, mint én az övével. Az étel ott állt előttünk érintetlenül s egyetlenegy hang se jött ki ajkunkon. Egyszerre hirtelen két könnycsepp gördült alá Manon szeméből. Csalfa és álnok könnyek! Megréműlve kiáltottam fel:

— Istenem, Manon, te sírsz? Drága, egyetlen Manon! Bánatod van, mely könnyekre fakaszt és nem mondod meg nekem, hogy mi bánt?

Nehéz, kínos sóhajtás szakadt fel ajkán, de nem szólt egy szót sem. Én még jobban megrettentem. Most már egész testemben reszketve felálltam az asztaltól, odamentem hozzá és a szerelem minden

melegségével unszoltam, kérleltem, mondja meg, hogy miért sír? Kedvesem könnyeit törölgetve, nekem is sírnom kellett. És úgy éreztem, mintha már nem is tartoznék az élő emberekhez. Nincs az a kegyetlen, keményszívű barbár, kit meg nem hatott volna kedvesem fájdalma és az én halálos rettegésem.

Mialatt még kedvesemet vigasztalgattam, egyszerre csak meghallottuk, hogy gyors léptekkel többen felfelé jönnek a lépcsőn. Most halkán kopogtattak ajtónkon. Manon átölelt, megcsókolt és gyorsan kicsúszva karjaimból, besietett a kis szobába, melynek ajtaját behúzta maga után. Ruházata kissé rendetlen lett s így azt gondoltam, nem akar idegenek előtt megjelenni, magam siettem tehát ajtót nyitni.

Az ajtó kinyílt és én a következő pillanatban fogoly voltam. Három ember, apámnak három inasa fogott körül. Nem mondhatnám, hogy durván bántak velem, de míg két inas a karjaimat hátraszorította, a harmadik gyorsan átkutatta minden zsebemet. Elvette tőlem kis késemet, — az egyetlen fegyvert, melyet állandóan magamnál hordoztam. Közben udvariasan bocsánatot kértek, hogy kénytelenek velem így bánni, ám apám rendeletét kötelességük végrehajtani. Azt is tudatták velem, hogy bátyám ott lenn vár reám a kocsiban. Olyan zavart voltam, hogy meg sem kíséreltem az ellenállást, szó nélkül mentem le a három emberrel. Bátyám csakugyan ott volt a kapu előtt. Betuszkoltak a kocsiba és a kocsis, kinek már előzetesen megadták a rendeletet, gyors vágatással vitt bennünket Saint Denis felé. Bátyám gyöngéd szeretettel átölelt, de nem szólt hozzám. S így zavar-talanul gondolkozhattam szerencsétlenségemről, mely reám sujtott. Teljes tájékozatlanságban voltam és semmiféle magyarázatot nem bírtam találni. Annyi bizonyos, hogy valaki elárult. De vajjon ki lehetett az áruló? Mindenekelőtt Tiberge barátomra gondoltam.

— Nyomorult gazember, — dühöngtem magamban, — meghalsz, ha csakugyan te követted el ezt az alávalóságot. Tovább töprengve azonban, eszembe

jutott, hogy Tiberge nem is tudhatta, hová rejtőztem el kedvesemmel, következőképpen nem is árulhatta el családomnak tartózkodási helyünket.

Hogy Manont vádoljam? Oh, az én szívem nem is bírt volna el ilyen sötét bűnt! Mégis eszembe jutott szomorú tekintete, könnyes szeme, az a gyöngéd, szinte fájdalmas csók, mellyel elbúcsúzott tőlem. Megállt a szívem dobogása. De még mindig nem akartam olyan magyarázatot elfogadni, mely Manont csak a legcsekélyebb mértékben is vádolhassa. S miközben kétségbeesetten gondolkoztam a szerencsétlenségen, mely elszakított bennünket egymástól, elég balga és rövidlátó voltam azt hinni, hogy Manon még sokkal boldogtalanabb, mint én.

Töprengéseim között az is eszembe jutott, hogy talán valami ismerős megláthatott véletlenül az utcán és értesítést küldött rólam apámnak. Ez a gondolat megnyugtató. Úgy gondoltam, hogyha türelemmel végighallgatom a szemrehányásokat és békességben elviselem apám kemény és szigorú bánásmódját, ha javulást ígerek, akkor majd csak enyhülni fog őrzőim szigorúsága és alkalmat találok arra, hogy minél előbb visszajöhessek Párizsba, drága, imádott Manonomhoz!

Nemsokára Saint Denisben voltunk. Bátyámat szemmel láthatólag nagyon meglepte, hogy az egész úton egyetlenegy szót sem szólok s azt gondolta, hogy a félelem dermesztett meg. Szelíden, szeretettel vigasztalgatott, jóságos szavakkal biztatott, hogy nem kell olyan nagyon félnem édesapám szigorúságától. Ha abbahagyom balgaságaimat és megint a rendes élet útjára térek, egész bizonyosan visszafogad majd jóindulatába és szeretetébe. Bátyám talán soha nem volt hozzám olyan jó és kedves, mint ezen az úton. Az éjszakát Saint Denis-ben töltöttük, bátyám azonban minden gyöngédsége mellett sem bízott túlon túl erősen bennem, mert a három inasnak megparancsolta, hogy ne mozduljanak hálósobámból és vigyázzanak reám.

A véletlenség ugyanabba a fogadóba vezetett ben-

nünket, melyben Manonnal voltam, mikor Amiensből Párizsba utaztam. Ez a véletlenség csak még fokozta nyomorúságom és bánatom érzését. A vendéglős és a fogadó személyzete rögtön felismertek és bár senki sem szólt nekik egy szót sem, maguktól kitalálták, hogy mi történhetett velem? Jól hallottam, mikor a fogadós hangosan mondotta:

— No lám, lám, ez az a csinos fiatalember, ki hat héttel ezelőtt itt szállt meg egy szép kisasszonnyal, kibe szemmel láthatólag túlon túl erősen szerelmes volt. No de nem is csodálkozom rajta, mert életemben kevés olyan szép teremtest láttam. Szegény fiatal gyerekek! Úgy turbékoltak, úgy szerelmeskedtek, mint a galambpár. Az ördögbe is! Igazán kár volt őket szétválasztani.

Megfordultam, mintha egy szót sem hallottam volna a vendéglős beszédéből, bezárkóztam szobámba s igyekeztem úgy élni, hogy lehetőleg senki se lásson s hogy én se lássak senkit.

Saint Denis-ben egy kétülése kiskocsi várt bennünket, mellyel már kora hajnalban elindultunk. Úgy, hogy másnap este otthon is voltunk apám házában. Bátyám kint hagyott és előre bement apámhoz és mindent elmondott, ami mentségemre lehetett az öregúr előtt. Elmondotta, hogy szó nélkül, engedelmesen jöttem vele. És egész bizonyosra veszem, hogy bátyám jóindulatú közbenjárásának köszönhetem, hogy a fogadtatás korántsem volt olyan kemény és zord, mint ahogy hittem. Édesapám nem sokat beszélt. Nehány szemrehányó szót mondott, hogy engedelme nélkül távozni mertem, aztán kedvesemre tért át. Csak úgy odavetőleg említette, hogy nagyon is megérdemeltem sorsomat. Sokkal többet tartott eddig — mondotta — eszemről, mint hogy így egy ismeretlen nő bolondja legyek. Ám reméli, okultam a kalandból. Nem egészen értettem szavainak vonatkozását, de igyekeztem úgy magyarázni, ahogy nekem kedvezőbb volt.

Pár szóval megköszöntem apám jóságát, köszönetet mondtam azért, hogy megbocsátott és ígéretet tettem

arra nézve, hogy a jövőben engedelmes, szerető, hűséges gyermeke leszek. Lelkemben azonban ujjongva gondoltam arra, hogy a dolgok ügyesen rendeződtek számomra és ha csak egy kis szerencsém lesz, még ma éjjel viasszaszökhetem a szülei házból, kedvesemhez.

Vacsorához ültünk. A vacsoránál csúfolódva beszélgettek amiens-i kalandomról és hűséges kedvesemmel való szökésemről. Jókedvűen türtem a gúnyolódásokat, sőt szívem mélyén örültem, hogy ilyen módon Manonról beszélhetek, mert hiszen egyedül ő foglalkoztatta minden gondolatomat és érzésemet. Egyszerre azonban figyelni kezdtem. Apámnak egypár odavetett szava furcsa gondolatokat ébresztett fel bennem. Asszonyi álnokságról beszélt és M. de B.-ről, aki korántsem volt olyan önzetlen barát, mint hitték. Megdöbbenve hallottam, mikor apám M. de B. nevét említette. Aztán alázatos, csendes hangon kértem, legyen olyan szíves, világosítson fel engem a történetekről. Apám most bátyámhoz fordult és csodálkozva kérdezte:

— Hát nem mondtad el neki a dolgot?

Bátyám azt felelte, hogy én teljesen nyugodt voltam, úgyhogy ő nem is tartotta szükségesnek ezt a keserű orvosságot beadni, mert úgy látta, hogy e nélkül is teljesen kigyógyulok örültségemből. Most apámra néztem és láttam arcán a habozást, beszéljen-e nekem a dologról vagy sem? Én azonban könyörögni kezdtem, úgyhogy végre apám engedett, talán nem is sejtve, hogy milyen kegyetlen fájdalmat okoz nekem ennek a rettenetes történetnek elmondásával.

Mindenekelőtt megkérdezte tőlem, csakugyan olyan ostoba voltam és hittem e leány szerelmében?

Apám szeme közé nézve bátran azt feleltem, hogy semmi sem rendítheti hitemet Manon szerelmében és hűségében.

Apám most hangos kacagásra fakadt.

— Hát ez nagyon jó! — mondotta, alig bírva nevetésével. — Ritkán láttam ilyen tökfilkót, mint amilyen te vagy, édes fiam! Aztán meg az a nagy biztonság és megrendíthetetlen hit! Igazán, kedves

fiam, most már sajnálom, hogy a máltai rendbe lépsz, mert ritkán lehetne ilyen kitűnő, türelmes és kényelmes férjet találni, mint amilyen te lennél.

És tovább gúnyolt ostobaságom és hiszékenységem miatt.

Én egyetlenegy szóval sem válaszoltam. Apám rámnézett, aztán elmondta, hogy az adatok szerint, mik kezében vannak, Amiens-ből való távozásunk után Manon körülbelül tizenkét napig szerethetett híven engem. Amiens-t a mult hónap huszonnyolcadikán hagytad ott, — folytatta apám — ma huszonkilencedike van. M. de B. tizenegy nappal ezelőtt írt nekem. Mondjuk, legalább is egy hétig tartott, míg megegyezett hűséges kedveseddel. A mult hónap huszonnyolcadika óta éppen harmincegy nap telt el. Végy le ebből tizenegy vagy esetleg még hozzá hétényolc napot, marad pontosan tizenkettő.

Apám a számbeli adatok után megint hangos nevetésbe tört ki.

Úgy éreztem, mintha a szívem akarna megszakadni, és azt hittem, nem bírom tovább ezt a szomorú, gyászos komédiát! És apám még tovább folytatta felvilágosításait.

— Ha még nem tudnád, kedves fiam, hát most megmondom, hogy M. de B. úrnak sikerült meghódítani a te erényes hercegnődet. Persze nekem azt írja, hogy csakis irántam való barátságból igyekezett téged a leánytól elválasztani. De hát engem ugyan nem tesz bolonddá. Éppen az ilyenfajta embertől, aki közelebből nem is ismer bennünket, várhat az ember e fajta szolgálatot! Az a leány természetesen elbeszélte neki, hogy te a fiam vagy, és B. úr, hogy ne legyél útjában, megírta nekem a címedet és megírta azt is, hogy mint rohansz a lejtőn lefelé a sötét zűllésbe. Az ő tanácsa volt, aminek helyességét különben magam is beláttam, hogy csakis valami erőszakos eljárással lehet rajtad segíteni. M. de B. úr ajánlkozott, hogy segítségemre lesz a dologban, valamint hogy segítségemre volt hű kedvesed is. Az ő utasításainak köszönhetjük, hogy bátyád minden zaj és botrány

nélkül nyakoncsíphetett. Most aztán, édes fiam, büszkélkedhetsz a szerelmes hódításoddal és diadaloddal. Nohát, hódítani elég gyorsan tudtál, de elég gyorsan is elvesztetted kedvesed tetszését.

Nem bírtam tovább hallgatni apám beszédét, mert úgy éreztem, hogy minden szava éles tőrként hasogatja szívemet. Felálltam az asztaltól és egypár lépést tettem előre, mert ki akartam menni a szobából. Egyszerre elhagyott erőm, forogni kezdett velem a világ és ájultan estem le a földre. Körülvettek s családom gondoskodása hamar magamhoz térített. Szemem kinyílt, de csak azért, hogy forrón ömöljék belőle a keserves könnyek áradata. És ajkamon a legszomorúbb és legmegindítóbb zokogás hangja tört fel.

Édesapám, ki mindig a leggyöngédebben szeretett, nyájas szavakkal vigasztalgatott. Fülemben ott csengtek szavai, de nem értettem jelentőségüket. Mindent elfeledve, lábához dobtam magam, összekulcsolt kézzel könyörögve, engedje, hogy visszamehessek Párizsba és leszűrjam B.-t.

— Nem, — mondtam — nem igaz, hogy ő meghódította Manon szívét! Biztosan erőszakot követett el rajta, vagy ki tudja, valami varázsitalt itatott meg vele. Manon nem lehetett hozzám hűtelen! Csak valami varázslatos lélek vagy brutális erőszak ragadhatta el tőlem! Egészen bizonyos vagyok benne, hogy törrel a kezében kényszerítette, legyen az övé és hagyjon el engem. Hiszen csak természetes, minden erőszakot felhasznált arra nézve, hogy elrabolja tőlem a világ legbájosabb teremtmését.

Aztán így folytattam tovább a siránkozást és a könyörgést:

— Istenem! Istenem! hát megengedheted-e, hát lehetséges-e, hogy Manon elárult és nem szeret engem többé?

Hiába csendesítettek, hiába csillapítottak, folyton csak azt ismétелgettem, hogy megyek vissza Párizsba. Apám, mert már látta, hogy ebben az önkívületi állapotban szépszerével nem bír velem boldogulni,

felvezetett egy szobába és ott rábízott két inasra, hogy egy pillanatig se hagyjanak magamra és le ne vegyék rólam a szemüket. Mintha öntudatom teljesen elhagyott volna. Szívesen odadobom akár ezerszer is az életemet, ha Párizsba akár csak egy negyedórára is visszatérhetek.

Egészen bizonyos voltam benne, hogy miután elárultam, mennyire vágyom vissza Párizsba, egyhamar nem fognak kiengedni szobafogságomból. Kínéztem az ablakon. Vajjon milyen mélység választ el a földtől? Láttam, hogy ezen az úton nem bírok szabadulni és könnyörögni kezdtem a két inasnak. Esküdöztem, hogyha szabadon eresztenek, majd gazdaggá fogom tenni őket. Könnyörögtem, hízelegtem, fenyegetőztem, de minden hiábavaló volt. Kétségbeesésemben elhatároztam, hogy elpusztítom magamat. Ledobtam magam ágyamra és elhatároztam, hogy onnan többé fel nem kelek. Így töltöttem el az egész éjszakát és az egész másnapot. Sem az ételhez, sem az italhoz, mit szobámba hoztak, hozzá nem nyúltam.

Apám késő délután jött hozzám. Nagyon türelmes, elnéző és jóságos volt velem szemben, mert nagyon szánta szenvedésemet. Határozottan rámparancsolt, hogy egyek és igyak és én nem mertem vele ellenkezni. Így múlt el egyik nap a másik után. Én csak akkor ettem és ittam, ha apám jött és parancsával erre rákényszerített. Sohasem felejthetem el türelmét, mellyel újra meg újra elmondta előttem a dolgokat, melyek, úgy remélte, visszatéríthetnek a józan élethez és megvetést és utálatot kelthetnek bennem Manon hűtlensége iránt.

Hiszen már nem becsültem, nem becsülhettem kedvesemet, akiről látnom kellett, hogy a világ legálnokebb és leghűtlenebb teremtese. De hűtlenség, árulás, mit jelentett ez, mikor gyönyörű arca, a bájos vonások, melyek ott égtek minden csepp véremlében, nem bírtak elhalványodni! És bizonyos voltam benne, hogy ez ellen nincs segítség. Meghalhatok, — mondtam gyakran magamban — sőt legjobb volna, ha ennyi szegény, keserűség és meg-

aláztatás után a halál megváltana kínjaimtól, de mit érnek vele? Hiszen ezer halál sem tudná velem elfeledtetni Manon szerelmét.

Apámat nagyon meglepte, hogy nem bírok vigasztalódni. Tudta rólam, hogy becsületemre felette kényes vagyok, s mert biztosra vette, hogy Manont megvetem becsstelen árulása miatt, úgy gondolta, hogy fájdalmam nem is a Manon iránt való szerelemből fakadt, hanem a női nem iránt való erős vágyódásból. E gondolat napról-napra erősebb lett benne, és mivel szíve tele volt irántam szeretettel és gyöngédséggel, egy napon így szólt hozzám:

— Fiam, — mondotta, — életem hő vágya volt, hogy a máltai lovagok közé lépj. De látom rajtad, hogy hajlamaid és szenvedélyeid másfelé vonzanak. Hiába minden, te túlon túl erősen szereted a csinos nőket, nos hát én keresek majd számodra egy jóképű leányt, aki bizonyára tetszeni fog neked. Nos, édes fiam, halljuk, mit szólna a dologhoz?

Megráztam fejemet és azt feleltem, hogy egyik nő én előtttem immár éppen olyan, mint a másik. Utálom és megvetem az egész nőnemet.

Apám mosolyogva rázta fejét:

— No, no, majd én olyat keresek neked, aki hasonlít a te Manonodhoz, de jóval hűségesebb nála.

— Ha csak egy kicsit szeret, édesapám, — feleltem most gyorsan — Manont adja nekem vissza! Higgye el, édesapám, ez a leány nem csalt meg engem. Én ismerem őt, Manon képtelen volna ilyen alávaló árulásra. Képtelen ilyen sötét, szörnyű kegyetlenségre. Az a hitvány, alávaló B. csalt meg bennünket. Önt, édesapám, Manont és engem egyaránt. Ha ön ismerné Manont, apám! Ha látná, milyen gyöngéd, finom, őszinte lélek, bizonyára igazat adna nekem és nagyon megszeretné.

— Nohát igazán ostoba gyerek vagy, — felelt apám. — Ez már megbocsáthatatlan vakság azok után, miket elmondtam neked. Ismétlem, ő maga szolgáltatott ki bátyádnak és ő volt segítségünkre abban, hogy elcipelhessünk Párizsból. Ha egy kis

becsületérzés van benned, el fogod felejtani még a nevét is, és ha maradt még lelkedben egy szikrányi józan értelem, nem fogsz visszaélni a türelemmel és az elnézéssel, mellyel irántad viseltetem.

Oh, hiszen én nagyon is jól láttam, hogy apámnak mindenben igaza van. Az imént csak pillanatnyi szenvedélyes föllángolásom volt az, mely pártját fogta hűtlen kedvesemnek.

Egypár percnyi hallgatás után csendes hangon mondtam:

— Édesapámnak mindenben igaza van. Én a leghitványabb árulás boldogtalan áldozata vagyok.

És szemem megtelt forró könnyel, mikor folytattam:

— És igaza van abban is, hogy gyermek maradtam. Oh, könnyű volt engem megcsalniuk. De megfogadtam, hogy nem hagyom annyiban a dolgot. — Apám megkérdezte, hogy voltaképpen mi a szándékom?

— Visszamegyek Párizsba, — mondtam. — Felgyujtom B. házát, hogy mind a ketten elevenen megégjenek. Ő is, meg az az álnok kígyó, Manon is.

Felkiáltásom megnevettette, majdnem jókedvre derítette apámat, ki kacagva ment ki szobámból, de jókedve nem gátolta meg abban, hogy ezentúl még szigorúbban őriztessen a szolgaszemélyzettel.

Így telt el egy félesztendő. Lelkem majdnem ugyanolyan keserű bánatban gyötrődött, mint az első pillanatban, mikor a csapás lesujtott reám. A gyűlölet és a szerelem, a remény és a kétségbeesés között vergődtem. A szerint, hogy Manon milyen színben jelent meg előttem. Voltak pillanatok, mikor a legkedvesebb, legdrágább lényt láttam benne és égtem a vágytól, hogy még egyszer találkozhassem vele, majd meg megismertem benne a hitvány és álnok teremtest, és újra meg újra megfogadtam, hogyha fel fogom még egyszer keresni, csak azért teszem, hogy kegyetlenül bosszút állhassak rajta.

Apám könyveket küldetett be szobámba és olvasmányaim valamennyire visszahozták lelki békémet. Újra meg újra átolvastam a régi írókat és kezdtem az újakkal is megismerkedni. Egyszerre csak megint

kedvem támadt a tanuláshoz. Későbbi elbeszélésemből meg fogja látni, hogy mi hasznát vettem eme vágyamnak. A szerelem nagyon kinyitotta szememet és megvilágosította elmémet. Most már másképpen olvastam Horáciust és Vergiliust, mint ártatlanságom idejében, és tapasztalataim világosakká tették a helyeket, melyeket azelőtt homályosaknak és érthetetleneknek láttam. Az Aeneas negyedik könyvéhez szerelmes kommentárt írtam s azzal biztatgatom magam, hogy egyszer ki fogom nyomatni s a közönség meg lesz elégedve munkámmal. Istenem, — mondtam írásközben, — ha a hűséges Dido egy olyan szívre talált volna, mint az enyém!

Tiberge barátom is eljött hozzám, hogy házifogásomban meglátogasson. Ki sem mondhatom, mennyire örültem, mikor a jóbarát átölelt és magához szorított. Eddigelé barátságát nem is igen tekintettem másnak, mint egyszerű iskolatársi cimboraságnak, mi felette gyakori az egykorú fiúk között.

Körülbelül egy félesztendő telt el azóta, hogy nem láttam, de barátom teljesen megváltozott, sokkal érettebb, megfontoltabb lett, úgyhogy mindaz, amit mondott s ahogyan mondta, mélységes tisztelettel töltött el iránta. Mintha nem is iskolatársam beszélt volna hozzám, hanem egy érett, bölcs férfiú, ki tanácsokkal lát el. Nagyon sajnálta megtévelyedésemet, örült gyógyulásomnak, melyről azt hitte, hogy már teljes, és nagyon intett, merítsek tanulságot ebből az ifjúkori botlásból, mert ezen keresztül teljesen világossá válhat előttem a földi gyönyörűségek híváságos és semmis volta. Bámulva néztem reá, ő észrevette tekintetemen, hogy mennyire meglepett beszéde.

— Kedves barátom, — mondotta, — sokat harcoltam és küzködtem én magammal, míg idáig jutottam, ahol most állok. Minden, amit mondok, igaz és mindezekre csak lelkem átható megismerése után jöttem reá. Engem is úgy kínozott a gyönyörűség szomja, mint téged. De az ég egyszersmind erőt adott nekem az önfegyelmezésre, a magamon való uralkodásra. Csak arra kellett gondolnom, hogy hova jutok el

az egyik úton és hova a másikon és nem tartott sokáig, hogy felismerjem a helyes ösvényt. Nem akarok hivalkodni, ehhez a felismeréshez bizonyára hozzájárult az Úristen segítségével. Lelkemben olyan mély megvetés él a világ iránt, hogy nem is bírom azt előttem kifejezni.

Elhallgatott és csak pár pillanat múlva folytatta:

— És tudod-e, kedves barátom, hogy miért maradok mégis itt, a helyett, hogy remete módjára a magányba menekülnék? Tudod, mi tart engem vissza? Egyesegyedül csak a barátság, melyet irántad érzek. Mert én ismerlek téged. Tudom, hogy lelked és szíved mit ér. És tudom, hogy milyen magasra tudsz repülni, ha az Úristen kegyelme veled lesz. Nincs az a jóság és nincs az a nagyság, ami elérhetetlen volna számodra. Igaz, a gyönyörűség mérge elbódította lelkedet. És ha elgondolom, milyen felmérhetetlen kár ez, nemcsak reád, de magára az erényre nézve is! Mikor elszöktél Amiens-ből, olyan fájdalom borult reám, hogy azóta nem bírtam nyugalommal találni. Magad fogod belátni, hogy igazat mondtam, ha elbeszélem, mit cselekedtem szökésed óta.

Ezek után elmondta, hogy mikor rájött csalfaságomra és arra, hogy Manonnal megszöktem, azonnal lóháton utánam vágatott. Csakhogy mi négy-öt órával előnyben voltunk s így nem tudott bennünket utólrni. Egy félórával utóbb azonban, hogy ismét útrakeltünk, már ő is ott volt Saint Denis-ben. És egészen bizonyos lévén benne, hogy Párizsban rejtőzködöm, hat hetet töltött ott el, folyton csak engem keresve. Elment minden helyre, melyről feltételezhette, hogy én is megfordulhatok benne. Egyszer aztán a színházban meglátta Manont. A leány olyan ékes, finom ruhában volt, hogy azt kellett gondolnia, biztosan valami új, gazdag szeretője van s az öltözteti így fel hercegnő módjára. Mikor Manon kocsiába szállt, ő utána ment egész hazáig és megtudta egy szolgától, hogy a leány a gazdag M. de B. szeretője. De én nem értem be ezzel, — mondotta — másnap felkerestem a lányt és megkérdeztem tőle,

hogy te hova lettél? Ahogy nevedet kimondtam előtte, megfordult, szó nélkül kiment a szobából és ott hagyott. Itthon aztán megtudtam, hogy mint hoztak haza s hogy egészen beteg vagy a kétségbeeséstől. Már régen készülök hozzád, de nem akartalak addig felkeresni, míg legalább valamennyire meg nem nyugodtál.

— Láttad Manont? — mondtam keserves sóhajtással. — Te sokkal szerencsésebb vagy, mint én, mert én sohasem fogom viszontlátni.

Tiberge keményen rámszólt ezért a felkiáltásért, mely arról beszélt, hogy még mindig vonzódok ehhez a méltatlan teremtéshez. Azután gyors és ügyes fordulattal arról kezdett beszélni, hogy én milyen tehetséges, milyen erényes hajlamú, milyen kiváló fiatal-ember vagyok.

Tiberge látogatása olyan mély hatást tett reám, hogy kedvem támadt példáját követni, lemondani a hiú világi élvezetekről és belépni a papi rendbe.

S e gondolat egyre erősödött és elhatalmasodott lelkemben. Most eszembe jutottak az amiens-i püspök szavai, hiszen vizsgám után ő is ugyanezt tanácsolta és megmondotta, hogy fényes, nagy jövő vár reám, ha a papi pályára lépek. Mély és benső vallásos érzésem is támogatta ezt az elhatározást. Igyekezni fogok, — mondtam magamban — erényes keresztény életet élni, nem foglalkozom egyébbel, csak a tudományokkal és a vallással, és lelkemnek ez az elfoglaltsága meg fog attól óvni, hogy e szerelem kárhozatba vívó gyönyöreinek engedjek. Amit az emberek nagy többsége csodál és bálványoz, az előttem semmis és értéktelen. A szívem csak azután fog óhajtozni, amit becsülni tud. A nyugalanság nem fog gyötörni, mert meg fogom fékezni vágyaimat.

Olyan szépnek láttam képzeletemben békés, magányos és tiszta életemet! Egy kis magányos ház a zöld erdő szélén, a kert mellett friss patak folydogál, könyvespolcomon néhány kitűnő munka, aztán pár értelmes, hűséges, erényes jóbarát, ízletes, egyszerű, mértékletes étel és ital. Bizonyára lesz majd

Párizsban egy barátom, akivel állandóan levelezni fogok s aki majd tudósít az ottani eseményekről, melyek mindig érdekelni fognak; nem kíváncsiságból, hanem hogy felülről és kívülről nézve, mulat-hassak az emberek őrült hajszáján.

Van-e ehhez hasonló boldog élet? — mondtam magamban. — Nem lesz-e itt lelkemnek nyugalma, szívemnek békéje? Jövendőre vonatkozó tervem teljesen megegyezett hajlandóságommal. De ha világosan szembe akartam nézni a dolgokkal, éreznem kellett, hogy szívem a boldog képek között még vár valamire. Igen, a legkellemesebb magányt is csak úgy tudtam boldogítónak elképzelni, ha Manon is ott van velem.

Tiberge gyakran meglátogatott, minden igyekezetével azon volt, hogy megerősítsen elhatározásomban, melyre voltaképpen az ő szavai vezettek. Egy ízben említést tettem szándékomról apámnak. Apám azt felelte: neki az az elve, hogy gyermekei szabadon választhatják meg élethivatásukat. Bármire határozom is magamat, ő mindenben segítségemre lesz tanácsaival és jóakaratával. És mindjárt mondott is nekem néhány okos, megszívlelendő mondást, nem azért, hogy elkedvetlenítsen jövendő pályámtól, hanem hogy tájékoztatást adjon nekem annak minden oldaláról.

Az iskolaév kezdete közeledett s mi Tiberge-zsel abban állapodtunk meg, hogy a Saint Sulpice szemináriumba lépünk be. Ő ott fogja befejezni, én pedig ott kezdem meg tanulmányaimat. Az egyházmegye püspöke nagyon is megbecsülte Tiberge kiváló képességeit és elutazásunk előtt állandó jellegű pénzsegéllyel tüntette ki.

Apám abban a biztos hitben, hogy immár teljesen kigyógyultam szenvedélyemből, nyugodtan útra eresztett.

Párizsba érkeztünk. A máltai kereszt helyett immár papi ruhát hordtam és Des Grieux lovag helyett Des Grieux abbénak neveztek. Nagy szorgalommal kezdtem tanulni s egypár hónap alatt rendkívül

sokat haladtam tanulmányaimban. Igen sokszor éjszaka is fennmaradtam és nappal egyetlenegy pillanatot sem engedtem munka nélkül tovaszállni. Az egész szemináriumban rólam beszéltek, s már mindenki szerencsét kívánt azokhoz a nagy méltóságokhoz és kitüntetésekhez, melyek pályámon várnak reám. Semmiért se folyamodtam és nevem mégis ott szerepelt a javadalmazásra kijelölt növendékek listáján. Vallási kötelességeimet sem hanyagoltam el. Pontosan és buzgón résztvettem a lelkigyakorlatokon. Tiberge barátom boldog volt, mert hiszen joggal saját művének tekintette lelki újjáépülésemet. Több ízben hallottam, hogy meghatottan, könnyes szemmel hálálkodott azért, amit ő, az én megtérésemnek nevezett.

Sohasem csodálkoztam azon, hogy mennyire változók az ember elhatározásai. Egyik szenvedés szülőanyja, a másik pedig hóhéra lesz vágyainknak és kívánságainknak. De ha eszembe jut, milyen tiszta, igaz szándék vezetett engem a Saint Sulpice-i szemináriumba s hogy az Eg irgalma mily igaz, tiszta bensőséges örömökkal ajándékozott ott meg, írtózzal gondolok reá, milyen könnyen tudtam szakítani a kegyes szándékkal, mely az Úr szolgálata felé hajtott. Ha igaz volna, hogy a mennybéli segítség minden pillanatban legyőzheti a szenvedély erejét! Feleljenek rá, hogyan lehetséges, micsoda gyászos végzet teszi, hogy az ember egyszerre messze eldobódik kötelességeitől, letér a helyesnek és igaznak ösmert ösvényről, letér a nélkül, hogy ellenállással találkozni és a nélkül, hogy bármiféle lelkiismeret-furdalást érezne.

Íme, én azt hittem magamról, hogy kiszabadítottam lelkemet a gyönyörűségek láncai közül. Úgy éreztem, hogy Szent Ágoston egyetlen lapjának olvasása vagy egy negyedórai elmélkedés az örök üdvösségről, sokkal többet jelent előttem, mint az érzékek minden tomboló gyönyörűsége, beleszámítva azokat is, melyekkel Manon ajándékozhatott volna meg. És íme egyetlen egy sötét pillanat visszadobott az örvénybe és buká-

som annál jövátéhetetlenebb volt, mert megint egyszerre ugyanabban a mélységben voltam, ahonnan a legnagyobb erőfeszítéssel felküzdöttem magam, s az új zűrzavar, melyek közé beestem, még jobban magával rántott az örvénybe.

Már egy esztendeje éltem Párizsban a nélkül, hogy Manon dolgai iránt tudakozódtam volna. Igaz, hogy eleinte nagy erőfeszítésbe került ez az önmegegyezés, de saját józan belátásom mellett, állandóan ott állt mellettem a hűséges Tiberge, tanácsaival. Az utolsó hónapokban már teljesen nyugodt voltam és joggal hittem, hogy egészen elfelejtettem ezt a bájos és hűtlen teremtet. Itt volt az ideje, hogy a nyilvános vitából álló vizsgát letegyem a teológiai akadémián. Több előkelő urat meghívtam, hogy tiszteljék meg jelenlétükkel vizsgámat. Nevem ilyenformán forgalomba került Párizsban és valahogy eljutott Manonhoz is. Mivel nevem után az abbé cím is oda volt írva, nem tudhatta biztosan, hogy én vagyok-e az, de a kíváncsiság, talán egy kis megbánás is a miatt, hogy ily csúnyán elárult (sohasem tudhattam meg, hogy a két érzés közül melyik vezethette), felkeltette érdeklődését. Nehány barát-nőjével együtt eljött a Sorbonne-ra. Ott voltak a teológiai viták és bizonyára az első pillanatban reám ismert.

Nekem sejtelmem sem volt arról, hogy Manon ott van az ülésen. A hölgyek számára külön fülkék voltak berendezve s a fülkéket rács fedte a kíváncsi tekintetek elől. A vita kitűnően sikerült. Dicsőséggel elhalmozva, tekintélyes nagy uraktól üdvözléseket kapva, tértem vissza a Saint Sulpice-i szemináriumba. Délután hat óra volt. Amint hazajöttem, mondták, hogy egy hölgy óhajt velem beszélni. Lementem a társalgóba. Istenem — ki állt velem szemben? Manon. Igen, ő volt, de még sokkal szebb, ragyogóbb, mint amilyennek eddig bármikor is láttam. Manon a tizennyolcadik évében járt. Szépsége, bájosága oly gyöngéd, szelíd és finom volt, mint maga a meg-

testesült szerelem. Megjelenése, mintha varázserő lett volna tekintetében, egészen átformálta lelkemet.

Ott álltam némán, vele szemben. Sejtelmem sem volt, miért jött hozzám s lesütött szemmel, egész testemben remegve vártam, hogy beszéljen. Pár pillanatig ő is a legnagyobb zavarban állt velem szemben. De látva, hogy nem szólítom meg, felemelte kezét s néhány könnycseppet törölt ki szeméből.

Félnék, remegő hangon mondotta, hogy tudja, hűtlensége mindenkép megérdemli gyűlöletemet. De hogyha egy kicsit is szerettem, mégis nagy kegyetlenség volt, hogy két év alatt egyetlenegy sort sem írtam neki, melyben értesítem sorsomról és életemről. És kegyetlenség az is, hogy itt állok vele szemben és egy szavam sincs hozzá. Sohasem tudnám én azt elmondani, hogy mi történt lelkemben, míg Manon szavait hallgattam.

Manon leült. Én ott maradtam állva vele szemben. Nem mertem szemébe nézni. Párszor megpróbáltam, hogy feleljek, de hang nem bírt kijönni ajkamon. Végre egyszerre nagy erőfeszítéssel tört fel lelkemből a fájdalmas keserűség.

— Hűtelen, álnok, áruló Manon!

Könnyek peregtek alá arcán és kétszer-háromszor egymásután elmondotta, hogy nem is akarja meglepetni hűtlen árulását.

— Mit akar hát itt? — kiáltottam feléje. — Mit akar velem?

— Meghalni, — felelte csendesen, — ha vissza nem ajándékozod nekem szívedet, mely nélkül nem bírok élni.

— Miért nem kéred az életemet? — feleltem és most már én sem bírtam visszatartani a könnyeimet. — Az életemet kérd, te hűtelen! Az utolsó, amit még odaadhatok. Hiszen a szívem, a szívem az mindig a tied maradt, Manon!

Ahogy kimondtam e szavakat, Manon arcára boldog, ragyogó mosoly ült és a nyakamba borult. Elhalmozott szenvedélyes csókjaival és a csókok között a

legédesebb gyöngédségekkel, melyek szerelmes, mámoros óráinkra emlékeztettek. Én csak halkán, színtelen hangon feleltem, mert micsoda megrendülés is volt a nyugalmas állapotból, melyben eddig éltem, megint visszadobadni a szenvedély viharába, a viharokba, melyeket újraéledni éreztem lelkemben! Egész testemet remegés fogta el. Remegtem, mint ahogy megremegünk, ha sötét éjjel valami magányos, világtól, emberektől elhagyatott erdőben leljük magunkat. Ilyenkor úgy érezzük, mintha egészen más világba kerültünk volna. Titkos, remegő borzalom fogja el szívünket, mely csak akkor csendesül el, hamár hosszan, sokáig néztük a tájat.

Ott ültünk egymás mellett. Kezembe fogtam Manon kezét.

— Manon, — és szomorú tekintettel néztem szemébe — nagyon is váratlanul ért árulásod. Nagyon könnyű volt megcsalni egy olyan szívet, mely teljesen neked adta magát. S mely csak abban kereste boldogságát, hogy a tied lehessen és mindenben akaratodnak engedelmeskedjek. Mondd, Manon, találtál még több ilyen gyöngéd, hűséges és alázatos szívet? De nem, tudom, a természet nem formál még egy ilyet. Mondd, legalább annyit mondj, sajnáltál-e néha néha egy kicsit? Tulajdonképp mit is jelent ez a fellobbanás, mely ma idevezetett? Azért jöttél ide, hogy megingassál? Azt jól látom, hogyha lehetséges, még sokkal szebb vagy, mint valaha voltál, de emberfölötti szenvedéseimre könyörgök, a szenvedésekre, melyek miattad gyötörtek, mondd meg, szép kedvesen, tudsz-e te hű is lenni?

Manon bűnbánatáról beszélt és fogadkozott és esküdött, hogy örökre hű lesz hozzám. Egyszerre éreztem, hogy úrrá lesz rajtam az érzékenyedés.

— Drága Manon, — mondtam neki, és itt a szerelmi és teológiai kifejezéseket profánul összevegyítettem, — te olyan imádnivaló teremtség vagy, hogy már nem is illik földi lényhez. Úgy érzem, szívemet az üdvözülés gyönyöre tölti be. A szemnáriumban sokat beszélnek az akarat szabadságáról,

de most már tudom, hogy mindez csak hiábavalóság, mellyel áttatjuk egymást. Látnod, Manon, én most ebben a pillanatban tudom, hogy elvesztem miattad jövőmet, elvesztem becsületedet és szép szemedben ott látom gyászos, fekete sorsomat. De milyen nagy veszteségeket tudnék elszenvedni a te szerelmedért. A sors ajándékai nem csábítanak, a dicsőség hiábavaló semmiség előtttem. Szent fogadalmam, hogy papi pályára lépjek, immár örült képzelgésnek tűnik fel. Minden gyönyörűség, mely kívüled van, semmiség, hitványság. Hiszen egyetlen tekinteted megöl, meggyilkol minden érzést és gondolatot, mely nem reád vonatkozik.

Megígérttem neki, hogy megbocsátom bűneit. De elébb tudni akartam, hogy miért lett hűtlen hozzám és hogyan lett M. de B. kedvese? Manon elmondta, hogy B., ki csak az ablakban látta néha, szenvedélyes szerelemre gyulladt iránta, leveleket küldött neki és a leveleiben adóbérlőhöz illően tett vallomást érzelmeiről. Azt írta ugyanis, hogy a fizetség egyenes arányban lesz Manon kegyességével, melyekben őt majd részesíteni fogja. Manon odaadta magát. Mint mondotta, először csak az volt a szándéka, hogy tetemes pénzösszeget szed ki zsebéből, ami lehetővé teszi, hogy mi kényelmesen, gondtalanul szerelmeskedhessünk. B. azonban olyan fényes ajánlatokat tett neki, hogy lassanként egészen elbódította vele.

— Igen, — mondotta Manon, — nem tagadok semmit. De azért te magad is tanúságot tehetsz róla, hogy mennyire fájt a szívem miattad, mikor el kellett válnunk.

B. hercegi fényűzéssel vette körül, de ő egy pillanattig sem volt boldog az adóbérlővel. Nemcsak azért, mert — Manon így mondta — mert nem volt olyan finomérzésű s kedves modorú, mint én, de mert minden ajándék és mulatság ellenére is csakis engem szeretett és szíve mélyén heves lelkiismeretfurdalás gyötörte hűtlensége miatt. Megemlítette Tiberge látogatását is és hogy a látogatás milyen kínos zavarba hozta.

— Hidd el nekem, — mondotta, — mintha csak szívenszúrtak volna, ki kellett rohannom a szobából, mert nem bírtam el barátod jelenlétét.

Azután elmondta, hogyan tudta meg, hogy Párizsban vagyok és hogy papi pályára lépve a Sorbonne-on egy nyilvános vitában fogok résztvenni. Míg a vitát hallgatta, annyira izgatott lett, hogy csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudta visszafojtani nemcsak a könnyeit, de a sóhajokat is és azt, hogy egyszerre csak hangosan odakiáltson hozzám. Mikor a vitának vége volt, ő ment ki utolsónak a teremből, mert nem akarta, hogy észrevegyék rajta felindulását. Aztán nem hallgatva senkire, csak szerelmes szívének ösztökélésére és forró vágyainak sürgetésére, egyenesen idejött a szemináriumba azzal a szilárd eltökéléssel, hogy itt fog meghalni a szemem előtt, ha nem bocsátok meg neki.

Vajjon akadt volna-e olyan kegyetlen barbár, kit az ilyen mély, gyöngéd, őszinte megbánás szíve mélyéig meg ne hatott volna? Én ebben a pillanatban úgy éreztem, hogy a világ minden püspöki rangját szívesen odadobnám Manonért. Azt kérdeztem tőle, hogy most mit cselekedjünk?

— Azonnal el kell jönnöd velem a szemináriumból, — mondotta Manon határozott hangon — hogy valami biztosabb helyet keressünk.

Én pedig szó nélkül engedelmeskedtem kedvesem akaratának. Kocsijában várt, mely az utca sarkán állt. Még egy pillanat és már én is kinn voltam a szemináriumból, a nélkül, hogy a portás észrevette volna, mint lépek ki a kapun. Beültem a kocsiba kedvesem mellé. Egyenesen az ócskás piacra mentünk, ott újra felvettem a rojtos ruhát és újra felkötöttem a kardot. Mindezeknek a dolgoknak az árát Manon fizette ki, mert nálam egyáltalában nem volt pénz, és Manon attól tartva, hogy nem juthatok ki a szemináriumból, nem engedte meg, hogy szökésem előtt felszaladjak a szobába pénzemért. A pénz különben, mit a szemináriumban hagytam, igen jelentéktelen kis összeg volt, és Manont M. de B. bőkezűsége

nagyon gazdaggá tette. Nem is törődött tehát most effajta dolgokkal. Vásárlás közben aztán megbeszél-tük, hogy mint fogunk ezentúl élni.

Hogy még jobban belássam, milyen áldozatokra képes értem, megfogadta, hogy örökre szakítani fog B.-vel.

A bútorokat otthagynom, — mondotta, — azok az övéi. De igenis elhozom az ékszereket és azt a hatvanezer frankot, amit két év alatt kiszedtem belőle. Ehhez végre jogom is van. Én nem ígértem neki örök hűséget, semmi követelnivalója nincs rajtam s így egész bátran itt maradhatunk Párizs-ban, hol egy kedves, kényelmes lakásban boldogan fogunk élni egymás mellett.

Én azt feleltem, hogyha neki nincs is mitől félnie, engem igenis állandóan fenyeget a veszély, mert előbb-utóbb családom egész bizonyosan reám talál és megint ki leszünk téve annak a kellemetlenségnek, melyet egy ízben már végigszenvedtünk.

Manon csak annyit felelt, hogy ő nem bírja itt-hagyni Párizst. Én pedig semmitől sem féltem annyira, mint bánatot okozni kedvesemnek. És nem volt olyan kockázat, melyet szívesen ne vállaltam volna, csakhogy mindenben tetszésére cselekedjem.

Hosszabb tanácskozás után végül is abban álla-podtunk meg, hogy egy Párizssal szomszédos faluban bérlünk lakást, ahonnan aztán könnyen és kényel-mesen bemehetünk a városba, amikor csak kedvünk van hozzá vagy a szükség úgy kívánja. Chaillot-t választottuk, mert közel van Párizshoz. Manon azon-nal lakására sietett, én pedig előrementem, hogy a Tuillériák kertjének kiskapujánál bevárjam. Csak egy óráig kellett várnom és kedvesem már ott volt. Bérkocsiban jött szobalányával, a kocsin néhány bőrönd volt, melybe ruháit és értékes ékszereit pak-kolta. Azonnal elindultunk Chaillot felé.

Az első éjszakát vendégfogadóban töltöttük, hogy elég időnk legyen egy kis házat, vagy ha azt nem tudnánk, alkalmas lakást bérelni. Másnap már talál-tunk is olyat, ami teljesen megfelelt ízlésünknek.

Eleinte úgy látszott, hogy boldogságom megrendíthetetlen, biztos és csak földi életünkkel fog végetérni. Manon maga volt a megtestesült báj, kellem és szelidség. Olyan gyöngéden, annyi figyelmességgel vett körül, hogy minden szenvedésemért bőségesen kárpótolva éreztem magam. Most már nem voltunk olyan tapasztalatlanok, mint mikor először kerültünk össze, és alaposan meghánytuk-vetettük anyagi helyzetünket. Hatvanezer frank volt az egész vagyonunk. Jelentékeny összeg, de korántsem annyi, hogy egy hosszú életre elláthatna bennünket. Különben nem volt sok kedvünk ahhoz, hogy takarékosan éljünk. Sem én, sem Manon nem értettünk a kuporgatáshoz.

Én aztán a következőket indítványoztam:

— Hatvanezer frank, — mondtam — ez némi beosztással elég tíz esztendőre. Ha Chaillot-ban lakunk, kétezer tallér elég egy évre. Tisztességesen, de beosztással és egyszerűen fogunk élni. Mindössze is azt a fényűzést engedjük meg magunknak, hogy kocsit tartunk s gyakran megyünk színházba. Tudom, hogy te, Manon, mennyire szereted az operát. Hetenként kétszer odamegyünk. Ami a játékot illeti, két pisztolnál többet nem szabad veszteni. Tíz esztendő nagy idő. Addig bizonyára családomban történni fog valami változás. Apám már öreg, lehet, hogy akkorára meg is hal. Akkor azonnal megkapom örökségemet, amelyből kényelmesen élhetünk életünk végéig.

Mindez elég okosan lett volna elgondolva, ha elég erőnk van ahhoz, hogy tervemhez tartjuk magunkat. Azonban nem bírtunk szándékunknál tovább kitarítani egyetlenegy hónapnál. Manon élt-halt a mulatságért, a vigalomért, én pedig vakon követtem minden szeszélyét. Minden pillanatban újabb alkalmat talált a költsékezésekre és én nem tudtam sajnálni a pénzt, amit Manon néha tékozolva szórt. Sőt mi tagadás, én is minden erővel azon igyekeztem, hogy mindene meglegyen, amiben gyönyörűsége telik. Manon már azért is kezdett panaszkodni, hogy Chaillot-ban lakunk.

A tél közeledett. Mindenki visszaköltözött a vá-

rosba és a falu teljesen kihalttá lett. Manon egy nap azt mondotta, hogy mi is menjünk vissza Párizsba. Ebbe a kívánságába semmiképpen sem akartam beleegyezni, de hogy mégis kedvében járjak, azt mondtam, hogy bútorozott lakást bérelhetünk, s ha a színház, melybe hetenként többször is bementünk, nagyon későn végződnek, párizsi bútorozott lakásunkban fogjuk tölteni az éjszakát. Manon ugyanis az alatt az ürügy alatt akarta otthagyni Chaillot-t, hogy neki nagyon kényelmetlen olyan későn hazajönni. Most tehát már két lakást tartottunk, egyet Párizsban, egyet kint a falun. Ez a kettős háztartás természetesen óriási költségtöbbletet jelentett és hamar felborította egész gazdálkodási rendszerünket. S két kaland is következett belőle, két kaland, mely romlásunkat okozta.

Manonnak volt egy bátyja, ki a testőrezredben szolgált mint katona. Szerencsétlenségünkre ez az ember Párizsban lakott és pedig ugyanabban az utcában, mint amelyikben mi. Egy reggel az ablaknál meglátta Manont és nyomban feljött hozzánk. Durva természetű legény volt, híjával minden tisztességnek és minden becsületérzésnek. Káromkodva, rémes szitkokkal rontott be hozzánk, mivel már tisztában volt nővére kalandjaival, szidalmakkal és szemrehányásokkal illette Manont.

Én nem voltam odahaza, ami még szerencse volt a legényre vagy reám nézve. Mert nem voltam az az ember, ki némán, béketűrően viseli a sértegetést. Mikor hazatértem, Manon bátyja már eltávozott, de kedvesem szomorú tekintetéből láttam, hogy valami szokatlan dolognak kellett történni távollétem alatt. Faggatásomra elmondta, hogy mit kellett az imént elszenvednie, hogy bátyja milyen durva szitkokkal támadt reá. Annyira elfogott a harag, hogyha Manon keserves könnyei vissza nem tartanak, rögtön elrohantam volna bosszút állani kedvesemért.

Miközben e dologról beszélgettünk, Manon bátyja egyszerre újra betoppant szobánkba. Ha előre tudom, hogy kicsoda, nem mentem volna elébe udvariasan,

mint ahogy tettem. A testőr mosolygós arccal lépett be és Manonhoz fordulva azzal kezdte: bocsánatot akar kérni iménti magaviseletéért, ő azt hitte, hogy húga rossz útra tért és erkölcstelen életét él s e miatt szinte magánkívül volt dühében. De később egyik cselédünknel tudakozódott s annyi jót hallott rólam, hogy szeretne most már jóbarátságot kötni velünk.

Semmikép sem tetszett nekem, hogy a cselédektől tudakozódik utánam, mert ezt modortalan és helytelen eljárásnak tartottam, mindamellett elismerő szavait udvariasan megköszöntem. Úgy gondolva, hogy ezzel is kedvében járok Manonnak. És csakugyan, láttam kedvesem arcán, hogy örvendezik, mikor én és bátyja békességesen kezet szorítunk egymással. A testőrt udvariasan meghívtuk ebédre.

Manon bátyja egyszerre olyan otthonosan érezte magát, hogy mindenáron velünk akart jönni Chailot-ba. Akarva, nem akarva helyet kellett neki szorítanunk kocsinkban. És ez annyit jelentett, hogy most már teljesen hatalmába jutottunk. Házunkat egészen úgy tekintette, mintha az övé volna. És nem is meghívott vendég módjára viselkedett, hanem mintha ő lett volna a rendelkező házigazda. Azt mondta, hogy öccsének tekint engem és a testvéri szeretet örve alatt összes naplopó barátait odacsódtette chaillot-i házunkba és egyremásra nagy lakomákat rendezett a tiszteletükre, természetesen a mi költségeinkre. Ugyancsak a mi számlánkra rendelte meg ruháit, sőt nemsokára azt is követelte, hogy fizessük ki adósságait. Én pedig szemet húnytam a zsarolás felett, mert nem akartam Manonnak szomorúságot vagy kellemetlenséget okozni. Mintha nem is vettem volna észre, hogy időnként jelentékeny összegeket zsarol ki Manontól. Szenvedélyes kártyás volt és azt is meg kell mondani, hogy volt benne annyi tisztesség, olykor-olykor, ha a szerencse reá mosolygott, vissza is fizetett valamit abból, amit Manontól elszedett. Ám a mi vagyónunk igen csekély volt és ez a mértéktelen költekezés még jobban megapasztotta. Már azon gondolkoztam, hogy bármilyen nehezemre esik

is, ki fogom Manon bátyját utasítani házunkból, mikor egyszerre egy végzetes esemény jött közbe, mely megmentett ettől a kínos lépéstől, de viszont olyan szerencsétlenséget zúdított reánk, melyből többé nem bírtunk kimenekülni.

Egy este, mint ahogy azt gyakran meg szoktuk cselekedni, párizsi lakásunkban maradtunk, hogy ott töltsük az éjszakát. Cselédünk ilyenkor egyedül maradt Chaillot-ban. Másnap reggel bejött hozzánk és azzal a hírrel vert fel bennünket, hogy az éjjel kigyulladt a házunk s a tüzet csak nagy ügyel-bajjal lehetett eloltani. Első kérdésem az volt, hogy mi lett a bútorainkkal? A leány azt felelte, hogy sok idegen járt ott, berohantak segíteni, s akkora lótásfutás, zűrzavar volt a lakásban, hogy ő semmiről sem felelhet. Pénzünkre gondoltam, mely egy kis ládában volt elzárva, és azonnal Chaillot-ba siettem. Minden hiába. A láda már eltűnt. Akkor értettem meg, hogy az ember igenis becsülheti a pénzt, a nélkül, hogy fősvény vagy zsugori volna. A láda eltűnése után olyan fájdalmat éreztem, azt hittem beleőrülök. Mert az első pillanatban tisztában voltam vele, hogy milyen veszedelmek fenyegetnek. Még a nyomor volt a legkisebb. Mert én jól ismertem Manont és teljesen tisztában voltam vele, hogy bármilyen gyöngéd és ragaszkodó a jó sorsban, ha nyomorúság szakad reánk, nem lehet rá számítani. Sokkal jobban szerette a pénzt, a mulatságot, semhogy az én szerelmemért le tudjon mondani róla.

— Hát el fogom veszíteni! — kiáltottam fel kétségbeesetten. — Hát megint el kell vesztenem mindent, ami drága előttem?

És mikor mindez eszembe jutott, lelkem annyira megrendült, hogy néhány pillanatig arra gondoltam, nem lenne-e jobb, ha a halálba menekülnék a szenvedések elől, melyek reám várnak?

Aztán azon kezdtem gondolkozni, hátha mégis akad valahol segítség számomra? És most egy új gondolat, mely visszatartott a végkétségbeeséstől. Úgy terveztem, hogy Manon elől eltitkolom a láda eltűnését

és hátha ügyeskedéssel vagy a véletlen szerencse kedvezéséből elő tudom teremteni a pénzt, melyből eltarthatom, hogy eddigi életét folytathassa.

Kiszámítottam, — vigasztalgattam magamat — hogy húszezer tallér talán elég lesz tíz esztendőre. Nos hát, tegyük fel, hogy ennek a tíz esztendőnek már vége és családomban még mindig nem történt semmi változás. Lássuk, mit csinálnék akkor? Hiszen valamit kellene csinálnom. És miért ne tenném meg ma azt, amit tíz év múlva kellene cselekednem? Hány ember él Párizsban, kinek koránt sincs annyi esze és tehetsége, mint nekem, s aki mégis elrendezi életét és eltartja családját.

A gondviselés, — mondtam tovább magamban, elgondolva az emberi sorsok különbözőségét, — voltaképpen nagyon bölcsen rendezte a dolgokat. Azok, akik fönt vannak, akik hatalmasok és sok pénzzel rendelkeznek, rendesen ostobák. Aki csak egy kicsit körülnéz a világban, az tudja, hogyan áll a dolog. És ez voltaképpen fenségesen igazságos intézkedése a sorsnak. Ha a vagyon, a kiváltságosság és a hatalom mellett még ész is kaptak volna, akkor nagyon is szerencsések, többi halandó társuk pedig nagyon is boldogtalan lenne. Ám a Gondviselés akaratából a testi és lelki kiválóság azoknak jut osztályrészül mintegy eszközképpen, kiknek nehéz harcok árán kell kiverelkedniök magukat a szegénységből és a sötétségből. Vannak, akik úgy tudnak a gazdagok javaihoz jutni, hogy hízelegnek nekik és bolonddá teszik őket. Mások tanítják, nevelik, igyekeznek jóra való, értelmes lényeket formálni belőlük. Igaz, hogy ez felette ritkán sikerül nekik, mert az isteni bölcseségnek nem is ez a célja. Fáradozásuknak mindenestre van egy eredménye, hogy meg tudnak élni azokból, akiket oktatnak és tanítanak. És most már bárhogy is vesszük a dolgokat, a gazdagok és kiváltságosak ostobasága, mindig kitűnő megélhetési forrása marad a szegényeknek.

Ezek a gondolatok kissé erősebbé tették szívemet és lelkemet. Elhatároztam, hogy mindenekelőtt

Manon bátyjával fogok beszélni. A testőr nagyon is alaposan ismeretes volt Párizs minden zeg-zugában és én, ha nem is beszéltünk róla, igen jól tudtam, hogy sem a jövedelméből, sem a fizetéséből nem tudna ilyen pazarló életet folytatni. Összevissza húsz pisztolom maradt csak tárcámban és ezt megmutattam Manon bátyjának. Előzetesen elbeszéltem neki a szerencsétlenséget, mely reánk sujtott, megpróbáltam előtte ecsetelni aggodalmaimat és tanácsát kértem, mit cselekedjek? Éhen pusztuljak vagy pedig be nem várva a lassú halált, szétzúzzam a koponyámat? A gárdista azt felelte, hogy az öngyilkosságba csak az ostoba emberek szoktak menekülni. Éhen halni az értelmes ember csak olyankor szokott, ha nem tudja vagy nem akarja felhasználni az adományokat, amelyekkel a természet megajándékozta. Egyébiránt teljesen az én ügyem, hogy számot vessek azzal, mi telik képességeimtől. Ő csak arról biztosíthat, hogy mindig és minden ügyben mellettem fog állni segítségével és tanácsaival.

— Úgy van, — mondtam, — de hiszen ez mind nagyon általános dolog. Nekem valami biztos pozitívításra volna szükségem. Mert hát mit fogok most mondani Manonnak?

— Jó, hogy említed, — felelt a testőr, — hiszen éppen Manonban remélhetjük segítségünket. Amelyik percben akarod, végét szakíthatja nyomorúságunknak. Egy ilyen gyönyörűséges teremtés, mint ő, egész biztosan el tud tartani mind a hármunkat.

Mielőtt még erre az arcátlan ajánlatra megfelelő választ adhattam volna, gyorsan beszélni kezdett, hogy ha úgy akarom, még ma este lesz ezer tallérunk, melyen aztán hárman meg fogunk osztozkodni. Ő ismer egy úriembert, ki oly gazdag és olyan bőkezű, ha szerelmi gyönyörűségeket kell jutalmaznia, hogy kész örömmel lefizet ezer tallért, ha Manon kegyében részesülhet.

Gyorsan félbeszakítottam:

— Nem gondoltam, hogy ilyen tanácsot fogok öntől kapni. Azt hittem, hogy igazi barátom és barát-

ságát becsülésének köszönhetem. Amit most nekem mondott, az éppen ellenkező érzelmekről tesz tanubizonyságot.

Nyíltan és szemérmetlenül hangsúlyozta, hogy ő sohasem gondolkozott másképp és hogy húga már úgyis áthágta egyszer a női tisztesség korlátait. Igaz ugyan, — tette hozzá — hogy azzal a férfival, akit ő legjobb barátjának tart és legjobban szeret a világon, de nyíltan megmondja, csak azért békült ki húgával, mert igenis számított rá, hogy előbb-utóbb neki is haszna lesz a leány könnyelmű életéből.

Most már tisztán láttam, hogy mind a ketten félreismertük ezt a gazembert. De bármennyire feldühített is beszéde, ebben a pillanatban szükségem volt reá és erőt vévén magamon, nevetve mondtam:

— Az ön tanácsa végső menedék, melyre csak akkor gondolhatok, ha már nem találok másféle kivezető utat. Kérem, próbáljon meg valami mást kitalálni.

Pár percnyi tünődés után azt ajánlotta, hogy miután fiatal vagyok és meglehetősen csinos külsejű, valami öreg, gazdag hölgyet kell keresnem, kinek bőkezűsége aztán mind a hármunkat eltartana.

Ezt az ajánlatot is visszautasítottam. Úgy éreztem, hogy egy pillanatig sem tudnék hűtlen lenni Manonhoz.

A kártyajátékról kezdtem beszélni vele, mely úgy gondoltam, legkönnyebben tudna segíteni rajtunk. Azt felelte, hogy a játék csakugyan jó segélyforrás lehet, de erről előbb alaposan kell még beszélgetni. Mert ha a rendes nyerési kilátások mellett ők le játszani, nemsokára teljesen ki lesznek fosztva. Ha pedig arra gondolok, hogy egymagamban, segítő és egyetértő cimborák nélkül fogok megpróbálkozni azokkal az apróbb, ügyes manipulációkkal, melyekkel az értelmes ember a kártyaszerencsét javíthatni szokta, könnyen rajtaveszthetek. Az ilyesmi nagyon veszedelmes mesterség. De van egy harmadik mód, hogyha kitanult, értelmes, ügyes emberekkel szövetekezem. Ám attól tart, hogy ezek az emberek túl fiatalnak fognak tartani és nem vesznek be maguk közé.

Mindamelletts is megígérte, hogy okvetlen beszél érdekeemben. S amit nem is vártam volna tőle, följajánlotta, hogy ha szükségben leszek, kaphatok tőle némi kis pénzt kölcsön.

Most már az egyetlen szívesség, amit a mondottak után kérhettem tőle, csak az volt: ne szóljon Manonnak, hogy milyen csapás sújtott le reánk és arról se, hogy mit beszéltünk egymással.

Sokkal kedvetlenebbül távoztam tőle, mint ahogy beléptem hozzá. Sőt már nagyon megbántam, hogy titkomba beavattam. Hiszen voltaképpen semmit sem kaptam tőle, amit a titok bevallása nélkül is ide nem adott volna, és rettenetesen aggódtam, hogy meg fogja szegni szavát és mindent elmond Manonnak. Előbbi beszéde után attól is nagyon féltem, hogy megpróbálja Manon szépségét értékesíteni, vagy elválasztja tőlem a leányt, vagy legalább is rábeszéli, hogy valami gazdagabb és szerencsésebb szerelmmel is próbáljon szerencsét.

Ezer meg ezer ilyen gondolat gyötört és még kétségbeesettebb voltam, mint reggel, amikor a csapást megtudtam. Még az is eszembe jutott, hogy apámnak írok, azt fogom hazudni, hogy megbántam bűnömet és meg akarok térni s ilyen módon valami pénzsegélyt szerezhetek tőle. De aztán eszembe jutott, hogy bármilyen jó és nagylelkű is apám, első szökésem után hat hónapig szigorú szobafoogságban őrzött. Egészen bizonyos, hogy második megtévedésem, mely sokkal súlyosabb, hiszen a szeminárium-ból szöktem ki, még sokkal keményebb megtorlást vont volna maga után.

A sok vívódás és vergődés közt egyszerre egy gondolat világosította be lelkemet s ez a gondolat nyugalmat és bátorságot öntött belém. Csak azon csodálkoztam, hogy ilyen későn jutott eszembe. Hát természetesen Tiberge-hez kell fordulnom. A hű, a jó, az igaz baráthoz.

Vajjon van-e valami olyan csodálatraméltó dísz az erénynek és a tisztaságnak, mint a bizalom, mellyel az ember segítségért és oltalomért hozzáfordul? Ön-

kéntelenül is érezzük, hogy itt nyíltak lehetünk, hogy itt támaszt találunk, és ha az, akihez menekülünk, nincs mindig abban a helyzetben, hogy segítsen rajtunk, jóságát és részvétét soha, soha meg nem tagadja tőlünk. Szívünk, mely oly remegve zárkózik el az emberek elől, velük szemben önkéntelenül is kitárul, megnyílik, mint ahogy a virág kinyílik a nap sugaraitól, melyek csak jóságot, meleget, életet hoznak a számára.

Az égi hatalmak pártfogásának tekintettem, hogy barátom neve eszembe jutott. És most elhatároztam, hogy még ma beszélni fogok Tiberge-zsel. Hazasiettem, hogy egypár sort írjak neki, megkérde, hol és mikor láthatjuk egymást? Mindenekelőtt arra kértem, hogy senkinek se szóljon levelemről, mert dolgaim mai állása mellett ez az első és legnagyobb szolgálat és szívesség, amit nekem tehet.

Már előre örvendeztem, hogy találkozni fogok legjobb barátommal s az öröm letörölte arcomról a bánatos sötétséget s így Manon semmit sem vett észre rajtam. A chaillot-i szerencsétlenséget csak úgy említettem meg neki, mint valami szóra sem érdemes csekélységet, s miután úgyis nagyon szeretett Párizsban lenni, még jókedve támadt, mikor megemlítettem, hogy addig, míg Chaillot-ban teljesen rendbehozzák a házunkat, itt fogunk maradni a városban.

Egy óra múlva már megkaptam Tiberge válaszát. Barátom megígérte, hogy pontosan ott lesz a kijelölt helyen. Bár türelmetlenül siettem, hogy mielőbb beszélhessek vele, mindamellettt erősen szégyenkeztem szeme elé kerülni. Hiszen már csak a jelenléte is megcsúszított, mert árulásomról és helytelen cselekedetemről beszélt. De a barátságába és a nemes szívébe vetett hit, főként pedig az, hogy csak segítségével tarthatom meg Manont, bátorra és elszánttá tett.

Tiberge a Palais Royalban várt reám. Ahogy megpillantott, gyors léptekkel jött elém és megölelt. Sokáig tartott szívéhez szorítva és éreztem, hogy arcom nedves lesz könnyeitől.

Halk hangon kezdtem beszélni, hogy tisztában vagyok vele, mennyire hálátlan és nemtelen volt viselkedésem. És mindenekelőtt arra kérem, mondja meg nyíltan, őszintén, nem tart-e méltatlannak arra, hogy barátjának érezzem magam, miután tisztába vagyok vele, mindenképpen megérdemlem, hogy megvonja tőlem becsülését és bizalmát.

Tiberge talán sohasem beszélt velem olyan gyöngéd és szerető hangon, mint most. Kijelentette, hogy őt soha semmi ezen a világon meg nem változtathatja. Rendíthetetlen alapon áll barátsága és szeretete. Sőt balsorsom, — és ha nem haragszom meg a szavakért — könnyelműségem és botlásaim még erősebbé tették irántam való szeretetét.

— Csakhogy ez a szeretet, — mondotta pár pillanatnyi csend után, — a legnagyobb fájdalommal párosult, ilyen fájdalmat csak azért a drága teremtesért érezhet az ember, akiről látja, hogy a vesztébe rohanva, sötétbe zuhan és akin, bármiként is szeretne, nem tud segíteni.

Egy padon ültünk. S az én szívemből feltört a kétségbeesés sóhaja.

— Résztvéted — mondtam — csakugyan végtelen, csak talán az én bánatom mérhető hozzá. Szégyellem előtted föltárni érzéseimet, mert mindaz, amit mondhatok, csak szégyenletes, de ami a szégyenletes dolgokból fakadt, az oly végtelenül szomorú, hogy még annak a szívét is meghatná, aki nem szeret engem úgy, mint te.

Tiberge arra kért, hogy mondjak el neki őszintén mindent, ami szökésem óta történt velem. S én semmit sem titkoltam el és a bocsánat kedvéért nem szépítettem botlásaimat. Úgy beszéltem szerelmemről, mely méltó volt annak végzetes erejéhez. Úgy beszéltem szerelmemről, mint egy sorscsapásról, mellyel a végzet üldözőbe vett s mellyel szemben az erény éppen úgy képtelen a védekezésre, mint ahogy az ilyen elementáris szenvedéllyel szemben képtelen az értelem az óvatosságra. Lefestettem előtte aggodalmaimat, fájdalmaimat, a kétségbeesést, mely-

ben pár óra előtt még gyötrődtem és melynek újra prédájául kell esnem, ha barátaim éppen olyan könyörtelenül cserbenhagynak, mint ahogy a szerencse elpártolt tőlem. Szavaim annyira megindították a hű Tiberge-t, hogy ugyanúgy le volt sujtva a részvétől, mint ahogy lesujtott engem fájdalom és gyötrelmes vergődésem.

Újra meg újra átölelt, bátorított, vigasztalt, de minden vigasztalása, minden biztatása abból eredt és oda tért vissza, hogy okvetlenül el kell válnom Manontól. Nyíltan és őszintén megmondtam, hogy minden sorscsapást inkább el tudok viselni, mint a válást, és szilárdul el vagyok tökéelve nekimenni a legnagyobb nyomorúságnak vagy akár a legkínosabb halálnak, semmint hogy belemenjek az ő általa ajánlott orvoslásba, mert hiszen az elviselhetetlenebb lenne reám nézve, mint minden bajom és bánatom együttvéve.

— Akkor hát mondd meg nekem, mikép lehetek segítségedre, ha tanácsaimat állhatatosan visszatartasítod?

Nem volt bátorságom megmondani, hogy pénzt akarok tőle. De végül is magától megértette a dolgot. Nehány pillanatig hallgatott, mint aki nagyon komolyan mérlegeli magában a dolgokat, aztán így szólt:

— Ne gondold, hogy habozásom barátságom ellen bizonyít. De érts meg hát engem, hiszen szörnyű dilemma elé állítasz! Mert hiszen vagy meg kell tagadnom tőled az egyetlenegy segítségi módot, melyet elfogadsz, vagy megteszem, amit kívánsz tőlem, akkor kötelességemet szegem meg. Hiszen romlásodban, balvégzetedben vállalok bűnrészességet, ha most segítve rajtad, módot adok neked arra, hogy továbbfolytasd eddigi életedet.

Hallgatott egypár percig, aztán megint felém fordult:

— A nyomorúság, melyben most vergődsz, képtelenné tesz arra, hogy a jobbik utat tudjad választani. Nyugodt, higgadt gondolkodás kell ahhoz, hogy az ember az igazság és az értelem útját meg i

Igenis módját fogom ejteni, hogy valami pénzhez jussál.

Aztán megölelt és így folytatta:

— De előbb el kell fogadnod a föltételeimet. Meg fogod mondani nekem, hogy hol lakol és meg kell engedned, hogy megpróbáljam, nincs-e valami mód arra, hogy visszatérítsek az erényhez és a becsülethez, melyet tudom, — hiszen ismerem én szívedet — nagyon szeretsz, melytől csak szenvedélyed beteges láza szakított el.

Minden kívánságba beleegyeztem. És őszinte megindulással kértem, sajnáljon engem gonosz sorsomért, a sorsért, mely arra kényszerít, hogy ilyen rosszul használom fel a hű és igaz barát tanácsát.

Tiberge egy bankárhoz vitt, ki jótállása mellett száz pisztolt adott nekem kölcsön. Hiszen készpénze Tiberge-nek sem volt. Említettem, hogy éppenséggel nem volt gazdag ember. Javadalma ezer tallért hajtott számára, de mert ez volt az első esztendő, egyelőre még semmit sem kapott. Az én hűséges barátom majd csak a jövőben befolyó jövedelméből adott nekem kölcsön. Oh, én minden tekintetben méltányoltam ezt a baráti nagylelkűséget. Teljes mértékben átéreztem, hogy Tiberge barátsága mit jelent számomra. Annyira meghatott jósága, hogy csak siratni tudtam magamban a szenvedélyt, mely elszakított kötelességeimtől és elszakított az úttól, melyen barátom mellett jártam valaha. Nehány pillanatig az erény és a tisztesség olyan erőre kapott bennem, hogy fellázadva ágaskodott szívem végzetes szenvedélye ellen, s ebben a percben világosan láttam a szégyenletes és méltatlan láncokat, melyeket gyönyörvágyam és szerelmi kábulatom vert reám. De mindez csak pár pillanatig tartott. S minden erős küzdelem nélkül megint úrrá lett rajtam balsorsom. Elég volt Manont megpillantanom, hogy a tisztaság egéből is azonnal lezuhanjak. S mikor visszatértem hozzá, már nem is értettem, mikép tarthattam szégyenletesnek és megaláztatónak a vonzalmat, melyet e bájos teremtés iránt érzek.

Manon nagyon különös jellemű nő volt. A pénzzel

semmit sem törődött, de egy pillanatig sem bírt pénz nélkül élni. Neki mindig csak élvezet, szórakozás, fényűzés kellett és sohase kívánt volna egy tallért sem, ha pénz nélkül is lehet szórakozni és jól élni. Soha, sohasem törődött vele, hogy anyagi dolgai hogy állnak, föltéve, hogy jól és vidáman tölthette el napjait. Miután nem volt szenvedélyes játékos és nem is volt túllontúl pazarló, könnyen ki lehetett elégíteni, ha minden napra megvolt a maga szórakozása és kedvtelése. Hogy azonban ez meglegyen, az oly fontos, életbevágó szükséglet volt számára, hogy nélküle sem hajlandóságaira, sem érzéseire nem lehetett számítani. Tudtam, hogy engem gyöngéden szeret s bár gyakran és szívesen elmondotta, én vagyok az egyetlen férfi, ki minden tekintetben el tudom őt kábítani a szerelem gyönyöreivel, egészen bizonyos voltam benne, hogy vonzalma nem tudna megbirkózni a pénzgondokkal vagy a lemondás miatti félelmekkel. Ha csak közepes vagyonom van is, senki mással engem fel nem cserél, de semmi kétségem sem lehetett abban, hogy azonnal cserben fog hagyni valami új M. de B.-ért, ha szerelmemnél és hűségemnél egyebet nem ajánlhatok fel neki.

Elhatároztam, hogy a magam személyére nézve a legszigorúbb takarékoszággal fogok élni, hogy mindent reá áldozhassak. Inkább én nélkülözöm a szükséges dolgokat, semhogy neki a feleslegesekről le kelljen mondania. Mikor azonban a kocsikérdés eszembe jutott, remegni kezdtem, mert tudtam, hogy hiába vonok meg magamtól mindent, arra még gondolnom sem szabad, hogy lovakat és kocsit tarthassak. Aggodalmaimat Manon bátyjának is elmondottam. Nem titkolva el előtte, hogy barátomtól száz pistolt kértem kölcsön. Azt felelte, hogy ha csakugyan a kártyajátékkal akarok próbálkozni, száz frankot rá kell szánnom társai megvendéglésére; akkor aztán az ő ajánlata folytán be fognak venni a szövetségbe. Bármennyire undorodtam is a hamisjáték gondolatától, mit cselekedhettem? A kegyetlen kényszerűség hajtott bele!

A testőr még azon este elvezetett cinkostársaihoz, a hamisjátékosokhoz. Azt mondotta, hogy rokona vagyok és hozzátette, hogy bizonyára sok kilátásom van a sikerre, mert a legnagyobb mértékben rá vagyok szorulva a szerencse kegyeire. Mindazonáltal, hogy lássák, nem valami sehonnai ördöggel van dolguk, meghívta a nevemben őket vacsorára. A meghívást elfogadták és Lescaut az én költségemre nagyszerűen megvendégelte őket. A vacsora alatt sokat emlegették csinos külsőmet és finom modoromat. Azt mondták, hogy sokat várnak tőlem, mert arcom nyílt és becsületes kifejezésű, úgyhogy senki sem fog reám gyanakodni. Végül még köszönetet is mondtak Lescaut úrnak, hogy ilyen rokonszenves ifjút vezetett be a társaságba, és rábíztak egy régi és tapasztalt tagra, hogy néhány hét alatt vezessen be a hamisjáték rejtelmeibe.

Új pályám első helyének az Erdélyi Palotát szemelték ki, hol az egyik teremben faraót játszottak, míg az előcsarnokban mindenféle kártya- és kockajáték járt. Ez a kártyabarlang R. fejedelemé volt, aki akkoriban Clagny-ban lakott s akinek kíséretében levő tisztjei többnyire köztünk játszottak. Bevalljam-e gyalázatomat? Tanítóm leckéi hamarosan meghozták a maguk eredményét. Különösen nagy ügyességre tettem szert a kártyák elrejtésében és jó hosszú, fodros kézelőm védelme alatt könnyen ki tudtam játszani a legéberebb figyelmet és minden nehézség nélkül tönkretettem egy pár becsületes, jóhiszemű játékos, akik vesztükre a házba beléptek. A játékban való ügyességem úgy megnövelte vagyunkat, hogy néhány hét múlva már tekintélyes összeg felett rendelkeztem, melyet aztán hűsége sen megosztottam társaimmal.

Most már bátran be mertem vallani Manonnak, hogy Chaillot-ban mindenünket elvesztettük, de nyomban meg is vigasztaltam őt e kellemetlen hírért, mert egy csinos bútorozott házat béreltem ki, hol úgy élünk, mint vagyonos és gond nélkülű emberek szoktak élni.

Tiberge barátom gyakran meglátogatott. Erkölcsei

prédikációinak vége-hossza nem akart szakadni. Újra meg újra elomondotta, hogy milyen fertőbe süllyedtem, hogy mennyire vétkeztem lelkiismeretem, becsületem és érdekeim ellen. Tudtam, hogy tiszta szeretet sugallja szavait, én is úgy hallgattam tehát őket, ám egy pillanatig sem gondoltam arra, hogy kövessem tanácsait, de mindenesetre hálás voltam buzgalmaért, mert, tisztában voltam azzal, hogy baráti szeretetéből és önzetlen jóságából fakad. Néha, mikor Manon is benn volt a szobában, tréfálkozni kezdtem vele és azt mondtam, hogy ne legyen lelkiismeretesebb egynehány püspöknél és egyéb főpapnál, kiknél a főpásztori hivatás és javadalom nagyon is jól összefér a szeretőtartással.

— Nézz reá, — mondtam Tiberge-nek, Manonra mutatva — mondd meg, hogy van-e olyan vétek, melyet menthetővé nem tesz, ha egy ilyen szépségért követjük el?

Tiberge türelmes volt, hallgatott és várt. Várt jó sokáig, hosszú ideig figyelve bennünket. Mikor aztán látta, hogy nem szorulok reá, sőt pénzem egyre szaporodik és hogy nemcsak a száz pisztolt fizettem neki vissza, de új, fényes lakást is béreltem és sokkal többet költök, mint azelőtt, mindjobban elmerülök az élvezetekben és multságokban, egyszerre egész más hangon kezdett beszélni hozzám.

Most már nem volt szelíd. Szemrehányásokat tett konokságom miatt és Isten haragjával fenyegetett. Aztán, mintha csak a jövőbe látott volna, megmondta sorsomat, mely csakugyan nemsokára reám is szakadt.

— A pénzt, — mondotta — amelyből erre a bűnös életmódra telik, becsületes és igaz úton te nem szerezhetted meg. Gonosz módon jutottál hozzá és kegyetlen gonoszsággal fognak majd megfosztani tőle. Isten igazságossága nem engedheti meg, hogy ez így maradjon. Tanácsaim mind hiábavalók voltak. Sőt jól látom rajtad, hogy terhedre is vagyok már. Isten veled hát te hálátlan, gyenge, szerencsétlen ember. Nem kívánok neked jobbat, minthogy bűnös gyönyörűségeid, mint az árnyak, a semmibe oszoljanak szét.

Azt kell kívánnom, hogy pénzedet, szerencsédet, mindent, amit ma drágának tartasz, menthetetlenül elveszíts és magadba maradj lelkeddel, így talán megérzed majd nyomorúságos és hívságos voltát mindannak, melyhez ma örült módjára ragaszkodol. Akkor, szegény barátom, én újra szeretni foglak téged. És mindig késznek találsz, hogy szolgálatodra álljak. Most azonban távozok tőled, megszakítok veled minden érintkezést, nem mintha gyűlölnék, nem téged gyűlöllek, csak az életedet utálom.

Manon szobájában voltunk s kedvesem is végighallgatta, míg Tiberge ezeket az apostoli szavakat intézte hozzám. Aztán felállt a hű barát, hogy távozzék. Én utána akartam menni, de Manon visszatartott, azt mondta, hogy ez az ember örült, akivel nem tanácsos és nem érdemes szóba állni.

Tiberge szavai azonban nem voltak minden hatás nélkül reám. Beszélnem kell ezekről a pillanatokról is, mikor szívem sóvárogva epedett a megtisztulás után. Mert később ezeknek a pillanatoknak emléke adott nekem erőt arra, hogy életem leggyászosabb fordulatait is el tudjam viselni.

Nagyon szomorú lettem Tiberge távozása után, ám Manon hízelegni kezdett és a szomorúság árnyéka gyorsan tovasuhant lelkemről. Aztán tovább éltük életünket, mely szerelemből, gyönyörűségekből és élvezetekből volt összeszöve. Jövedelmünk egyre gyarapodott és a jómód még erősebbé tette szenvedélyünket. Vénusznak és Fortunának nem volt boldogabb és odaadóbb két rabszolgája, mint amilyenek mi voltunk.

Istenem, gondoltuk, hogyan lehet siralomvölgynek nevezni ezt a földi életet, mikor ilyen csodálatos gyönyörűségek virulnak benne? Egyetlen hibájuk e gyönyörűségeknek, hogy túlontúl mulékonyak. De micsoda más boldogságot is áhítana az ember, ha ezek örökké megmaradhatnának? A mi gyönyörűségeink is olyanok voltak, mint a többi, vagyis rövid ideig éltek és hosszú, hosszú, bánat jött nyomukba.

Rövid idő alatt annyi pénzt nyertem a kártya-

játékon, hogy már-már arra gondoltam, pénzem egy részét valami hasznos befektetésre fordítom. Cselédek jól tudták, hogy rengeteget nyerek a kártyán, inasom és Manon szobalánya különösen tudott róla, hogy nagy pénzösszeget tartunk otthon, mert mi minden tartózkodás nélkül beszélgettünk előttük. Manon szobalánya szemrevaló teremtes volt és inasom szerelmes volt beléje. Fiatal és gyanútlan gazdákkal volt dolguk, akiket, úgy hitték, könnyűszerrel kifoszthatnak. El is határozták, hogy megteszik és tervük, sajnos, reánkénézve oly szerencsétlenül ütött ki, hogy a rettenetes helyzetből, melybe bennünket döntöttek, soha, soha többé kivergődni nem bírtunk.

Egy este Manon bátyjánál voltunk meghíva vacsorára s csak éjféltájban jöttünk haza. Be akarom szólni inasomat, Manon a szobalányát, de a cselédek nem jelentkeznek. A házban azt mondták, hogy nyolc óra óta nem látták őket s hogy mielőtt elmentek, magukkal vittek néhány ládikát, mondván, hogy ezt az én rendeletemre cselekszik. Mindjárt rosszat sejtettem, de nem akartam elhinni a szörnyű szerencsétlenséget, mely reánk sujtott. A szobámat feltörték és pénzemet minden ruhámmal együtt elrabolták. Alighogy erről bizonyosságot szereztem, be-rohan Manon és a rémülettől sápadtan közli velem, hogy az ő szobája is teljesen ki van fosztva. A váratlan csapás oly kegyetlenül sujtott le reánk, hogy csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudtam megállani, hogy zokogásra ne fakadjak. Mindennél jobban féltem attól, hogy kétségbeesésem át fog ragadni Manonra, és ez a félelem erőt adott reá, hogy nyugodtságot erőszakoljak lelkemre. Sőt még tréfálkozni kezdtem, azt mondván Manonnak, majd csak akad az Erdélyi Palotában egy áldozat, aki megtéríti kárunkat. Manont azonban a szerencsétlenség annyira lesujtotta, hogy szomorúsága sokkal nagyobb mértékben búsitott, mint amennyire az én színlelt jókedvem képes volt megakadályozni, hogy lelkére rá ne szakadjon a kétségbeesés.

— Elvesztünk, — mondotta könnyes szemmel.

És hiába próbáltam gyöngédségemmel vigasztalni. Most már én sem tudtam uralkodni magamon, könnyeim elárulták kétségbeesésemet és elárulták tanácsstalanságomat. Aminthogy csakugyan annyira kiraboltak bennünket, hogy még egy ingünk se maradt.

Nyomban Manon bátyjáért üzentem. Lescaut azt tanácsolta, menjek azonnal a rendőrségre feljelentést tenni. Megfogadtam tanácsát, de vesztetre. Mert ez az utam és a rendőrség kutatása semmi eredményre sem vezetett, a mellett pedig Lescaut-nak alkalmat adtam, hogy négyszemközt maradjon nővérével és egy rettenetes tervre vegye rá. Elmondta, hogy G. M. úr, ki nagyon is dúsan szokott megfizetni a neki ajándékozott gyönyörökért, fejedelmi sorsba fogja helyezni. Olyan csábító színekkel festette le előtte a fényűző életet, hogy Manon a nagy zavarban és felindultságban, melyet balesetünk miatt érzett, mindenbe beleegyezett, amire csak fivére reá akarta venni. Mire visszatértem a rendőrségtől, a gyönyörű üzlet már teljesen készen volt, csak éppen hogy a kivített halasztották másnapra. Azt is csak azért, hogy Lescaut még előbb értesíthesse M. de G. M.-et.

Mikor a rendőrségről hazajöttem, Lescaut egyedül volt a szobában, Manon lefeküdt, azt üzente, hogy nagy szüksége van egy kis pihenőre s kér, hogy hagyjam magára ez éjjel. Lescaut felajánlott néhány pisztolt számunkra, mit én el is fogadtam, aztán egyedül hagyott.

Négy óra lehetett, mikor lefeküdtem, és mert még az ágyban is sokáig elgondolkoztam, miként szerezhetném vissza a veszteséget, később oly mélyen elaludtam, hogy már tizenegy vagy tizenkét óra felé járt az idő, mikor felnyitottam szemem. Gyorsan kiugrottam az ágyból, hogy megnézzem, mit csinál Manon? Azt mondták, egy órája lehet, hogy kocsin elment, bátyjával együtt. Ez a kikocsizás egy kicsit furcsának tűnt fel előttem, de erőt vettem magamon és nem akartam gyanakodni. Leültem, vártam néhány óráig, olvasással töltve az időt. Végre nem bírtam nyugta-

lansággal és fel-alá jártam a szobákban. Egyszerre Manon szobájában az asztalon egy lepecsételt levelet pillantottam meg. A levél nekem volt címezve, Manon írta hozzám. Halálos remegés fogta el minden tagomat, mikor kibontottam a borítékot és olvasni kezdtem az írást, mely így hangzott:

«Drága lovagom, esküszöm neked, te vagy az én szívem szerelme és nincs és nem lehet a világon senki, akit úgy tudnék szeretni, mint ahogy téged szeretlek. De látod, édes szerelmem, ha gondolkodol a dolgon, magad is be fogod látni, hogy a mi helyzetünkben az egymás mellett való maradás a legostobább és legértelmetlenebb dolog lenne. Hiszen tudod, szerelmeskedhetik-e az ember, ha nincs mit ennie? A nélkülözés még valami végzetes dologra vinne és mikor azt hinnéd, hogy a szerelemtől sóhajtok, végsőt lehelnék. Csak téged imádlak, ebben biztos lehetsz. De meg kell engedned, legalább egy rövid ideig, hogy én gondoskodjam jövőnkéről. Jaj annak, akire én most szememet vetem! Hidd el, nekem egyetlen célom csak az, hogy téged gazdaggá és nagyon boldoggá tegyelek. Bátyám majd hirt fog adni neked a te Manonodról, aki nagyon sírt és nagyon boldogtalan volt, mikor itt kellett hagyni téged.»

Elolvasván a levelet, nehezen tudom leírni lelki-állapotomat. Mert még ma sem mondhatom meg, hogy miféle érzelmek dúlták fel benső világomat? Ezek azok a viharok, melyekhez hasonlót sohasem tapasztalt az ember. Lehetetlen az ilyen érzéseket megértetni, s magunk is sötétben botorkálunk, mikor eligazodni próbálunk bennük, mert egyedülállóknak lévén, lelkiéletünkben nincs semmi, amihez hasonlítsuk vagy emlékezetünkben hozzákapcsoljuk őket. Még csak valami viszonylatba sem tudom hozni semmi másféle érzéssel, mi eddig lelkemet megrázta. Csak egy bizonyos, hogy a fájdalom, a keserűség, a féltékenység volt érzéseimnek alapeleme és ez a háromféle szenvedés egyaránt marcangolt, gyötört és kínozott.

Azt írja levelében, hogy szeret? Hiszen ezt el is hiszem. De hát nem kellene emberfölötti szörnyeteg-

nek lennie, ha gyűlölné? Kinek volt valaha több joga egy szívhez, mint nekem az övéhez? Mit cselekedhetnék még többet, van-e még valami, mit fel nem áldoztam érte? És mégis, elmegy tőlem és azt hiszi, nem is érdemel szemrehányást, elég, ha kijelenti, hogy engem szeret. Fél az éhezéstől. Szerelmesek istene, látod-e ezt a földhözragadt gondolkodást, mely semmikép sem méltó az én érzéseimhez?! Oh, én nem féltem a nélkülözéstől, én szívesen vállaltam az éhezést ő érte, mint ahogy lemondtam jövőmről, apám szeretetéről és lemondtam sokszor még a legszükségesebből is, csak hogy kielégíthessem minden kedvtelését és eleget tehessek minden szeszélyének. Azt mondja, hogy imád? Ha ez igaz volna, nem hagyott volna el, még csak egy búcsúsózt sem mondva nekem. Mit tudhat ő arról, hiszen csak én érzem kettőnk közül, hogy milyen marcangoló fájdalom elválni attól, akit imádunk. Örültnek kell annak lenni, ki önként aláveti magát ilyen gyötrelmeknek.

Kétségbeesett tépelődésemet egy olyan látogatás szakította félbe, melyre igazán nem számítottam. Lescaut lépett be hozzám.

— Nyomorult bandita, — kiáltottam reá s kardomhoz kaptam — hol van Manon? Felelj azonnal!

Szemmel láthatólag nagyon megijedt és azt felelte, hogy ha így bánok vele, mikor éppen be akar számolni a fontos és nagy szolgálatokról, melyeket nekem tett, akkor azonnal távozik és soha többé nem fogom látni.

Az ajtóhoz ugrottam és ráfordítottam a kulcsot.

— Nos, — mondtam — többé nem fogsz becsapni! És ne hidd, hogy türelmesen végig fogom hallgatni megint mesédet. Meghalsz vagy azonnal visszahozod Manont!

— Miféle ostobaság ez? Hiszen ezért jöttem, de ha végig sem akarsz hallgatni!... Olyan örömhírral jövök, melyre biztosan nem is számítottál s mely után be fogod látni, hogy milyen igazságtalan és hálátlan voltál velem szemben.

Intettem neki, hogy beszéljen.

Lescaut elmondta, hogy Manon, ki nem bírta a nyomor gondolatát elviselni és nem bírt a régi fényűző életmóddal szakítani megkérte őt, hogy ismeresse meg G. M. úrral, kiről mindenki tudja, hogy igen gazdag és bőkezű ember.

A gazember természetesen nem mondta meg nekem, hogy ő adta ezt az alávaló tanácsot Manonnak és ő egyengette a G. M.-hez vezető utat.

— Ma délelőtt tehát, — folytatta Lescaut — elvittem húgomat G. M.-hez. Ennek a derék embernek annyira megtetszett Manon, hogy mindjárt meghívta, jöjjön el vele falusi villájába, hol néhány napot együtt tölthetnek. Én, — folytatta Lescaut — rögtön arra gondoltam, milyen hasznos lehet rádnézve az új helyzet, és társalgás közben ügyesen előadtam, hogy húgomat nagy veszteségek érték s egyben célozgatni kezdtem G. M. úr nagylelkűségére. A célozgatás nem is volt hiábavaló, mert a bőkezű öreg azonnal kétszáz pisztolt nyujtott át Manonnak. Hálásan megköszöntem s azt mondtam, hogy a jelen nyomorúságán most már segítve van, de húgomnak súlyos kötelezettségei vannak, szüleink halála óta neki kell eltartani egyik öcsénket. S ha Manon iránt csakugyan vonzalmat érez, bizonyára gondoskodni fog a szegény fiúról is, kit húgom saját magánál is jobban szeret. A derék G. M. egészen meg volt hatva és kijelentette, hogy egy kényelmes kis villát bérel majd a számotokra, te és Manon — mert hiszen te vagy a szegény, árva öccs — ott fogtok élni békében és havonként négyszáz livres-t ad neked, ami, ha nem csalódom, négyezer és nyolcszáz livres-re megy fel egy esztendőben. Elutazása előtt kiadta a rendeletet intézőjének, hogy keressen egy házat és lehetőleg gyorsan rendezzen el benne mindent, hogy mire visszajönnek, készen álljon a dolog. Láthatod tehát, hogy pár nap múlva megint együtt leszel Manonnal, ki százszor meg százszor csókolgat és megparancsolta, hogy mondjam meg neked: még sokkal jobban szeret, mint valaha szeretett.

Ott ültem magamban összeroskadva és sorsom külö-

nős fordulataira gondoltam. Kínos érzések viaskodtak bennem és a határozatlanság annyira gyötört, hogy jó darabig nem is hallottam Lescaut szavait, melyekkel újra meg újra választ sürgetett. A becsület és a tisztesség szava még nem halt ki belőlem és fellázították lelkiismeretemet. Amiens-re gondoltam, apámra, a szülei házra, a szemináriumra és mindazokra a helyekre, hol valaha mint ártatlan ifjú éltem. Mintha meg sem mérhető távolság választana el ezektől a boldog állapotoktól. Mindez már csak úgy nagy messze, mint valami árnykép tűnt fel előttem, mely csak arra ad elég erőt, hogy bánkódni tudjak utána s maga felé vonja vágyaimat, de elhatározásra, cselekvésre bírni már nem képes.

Micsoda végzet ragadott engemet, — gondoltam magamban — hogy nyomorult, bűnös emberré váltam? A szerelem ártatlan szenvedélye miért vált számomra a züllés forrásává? Mi akadályozott meg abban, hogy tisztességben és békében éljek Manonnal? Miért nem vettem feleségül, mielőtt még kegyét elnyertem volna? Apám, ki mindenek felett szeretett, bizonyára megbocsát és megadja beleegyezését, ha törvényes nőmet vezetem eléje. Apám később bizonyára éppen úgy szerette volna Manont, mintha tulajdon leánya lett volna és hamar rájön, hogy én vagyok méltatlan e drága teremtésre. És ha Manon ott él velem a szülői házban, én boldogan, tisztán élvezhettem volna apám szeretetét, a tisztességes emberek becsülését, a szerencse ajándékait és az erény nyugalját. És mily gyászos ellentéte mindennek az, ami velem történt! És ami történni fog!

Miféle gyalázatos szerepet akarnak most énvelem eljátszatni? Hazudjak, csaljak, Manon szerelmén osztozkodjak? De hát habozhatok én, ha Manon így rendelkezett és ha ellenszegülve teljesen elvesztem szerelmét és el kell szakadnom tőle?

Lescaut felé fordulva behúnytam szememet, talán hogy ne lássam magam előtt e szomorú, nyomorúságos dolgokat s így szóltam:

— Ha csakugyan segíteni akartál rajtam, köszönöm

szívességedet. Tisztességesebb utat és módot is találhattál volna, de ha már így történt, ne beszéljünk többet róla. Most már csak arról lehet szó, hogy hasznát vegyük buzgókodásodnak és minél előbb megvalósíthassuk tervedet.

Lescaut, — kit az iménti felháborodásom, melyet hosszú hallgatás követett, félelemmel töltött el, hogy mégsem megyek bele a dologba, — most nagyon megörült. Manon bátyja éppenséggel nem volt bátor ember, amiről később felismerhetetlen bizonyítékot szerezhettem.

— Nagyon jól beszélsz, — mondotta — szíveséget akartam tenni neked és egészen bizonyos vagyok benne, hogy nagy hasznunk lesz a dologból.

Most arról kezdtünk beszélgetni, mikép viselkedjünk, hogy G. M. gyanúját fel ne ébresszük? Ha majd meglát, nem fog-e túlon túl nagynak és idősnek találni az öccs szerepéhez? Egyelőre abban állapodtunk meg, hogy jámbor és bamba vidéki fiúnak fogom kiadni magam, elhitetjük vele, hogy pap akarok lenni s azért mindennap iskolába megyek. Azt is elhatároztuk, hogy ez első bemutatkozásnál igen lomposan és rendetlenül fogok felöltözni.

G. M. három-négy nap múlva jött vissza Párizsba. Ő maga vezette be Manont a villába, melyet akkorára már rendbehoztak számára. Manon azonnal írt bátyjának, ez pedig engem értesített s így mindketten kedvesemhez siettünk. Manon öreg kedvese már nem volt a lakásban mikor odaértünk. Bár alázatosan engedelmeskedtem Manon akaratának, mégsem tudtam elfojtani keserűségemet, mikor megláttam. Szomorú és lever voltam, az öröm, hogy viszontlátom, korántsem volt olyan erős, mint a bánat, melyet hűtlensége miatt éreztem. Manon, mintha mi sem történt volna, szinte ragyogott a gyönyörűségtől, hogy megint maga mellett láthat. Élénk szemrehányásokat tett hidegségemért és én ekkor nem bírtam megállni, hogy hűtlenségét és álnokságát szemére ne vessem.

Manon eleinte csúfolódott velem együgyűségem

miatt. De mikor látta, hogy tovább is szomorú, megtört tekintettel nézek reá s hogy alig bírom elviselni ezt a reámszakadt, becsületérzéseimmel és vágyaimmal annyira ellenkező helyzetet, hirtelen bement hálósobájába. Pár perc múlva utána mentem. Sírva találtam. Megkérdeztem, miért sír?

— Könnyen kitalálhatod, — felelte sóhajtva. — Hogy is volna kedvem az élethez, ha látom, hogy minden igyekezetem csak arravaló, hogy szomorúvá és haragossá teszek. Egy órája már, hogy itt vagy velem és még csak meg sem csókoltál, az én csókjaimat pedig csak úgy fogadod, mint a török szultán rabnője enyelgéseit.

— Hallgass reám Manon, — feleltem s közben gyöngéden átöleltem. — Én nem bírom előtted eltitkolni, hogy szívem halálosan szomorú. Nem panaszkodom a rémületről, melybe váratlan szökésed ejtett, sem pedig arról a kegyetlenségről, hogy egy vigasztaló szó nélkül hagyta el, miután az éjszakát már más ágyban töltötted. Látlak Manon s ez mindent elfelejtet velem. De látod, hogyan bírjam ki sóhaj és könny nélkül, ha eszembe jut a gyászos és boldogtalan élet, melyet te készítettél elő számomra ebben a házban. Hiszen ha származásomról, nevemről, becsületemről nem is beszélek, — gyöngé érvek ezek, hogy szembeszálljanak egy olyan szerelemmel, mint az enyém, — de nem gondolod-e, hogy a szerelmemnek fáj, mikor ilyen viszonzást nyer hűségéért, mikor egy hálátlan és szívtelen szerető ilyen kegyetlenül bánik el vele?

Manon nem engedett tovább beszélni.

— Nézd, — mondotta halkán, — ne gyötörj tovább szemrehányásaiddal, szívemet szúrja át minden kegyetlen szavad, mely ajkadról jön felém. Látom, mi bánt. Én úgy reméltem, hogy elfogadod tervemet, hiszen csak azért gondoltam ki az egészet, hogy vagyunkat valahogy visszaszerezsem, és látod, csak irántad való tapintatból tettem meg mindent, mielőtt veled megbeszéltém volna. De jól van. Miután nem tartod helyesnek a dolgot és nem bírsz így élni velem, én lemondok tervemről.

— Csak egy kis türelmet kérek, — folytatta, — még erre a napra.

S elmondotta, hogy udvarlójától már kapott ajándékba kétszáz pisztolt, este pedig egy igen szép gyöngysort és másféle értékes ékszereket is ígért neki. Azonkívül pedig egyszerre kifizeti ígért évi járulékának a felét.

— Csak addig legyen türelmed, — mondotta Manon — míg elveszem tőle az ajándékokat. Esküszöm neked, hogy teljesen ingyen adja őket. Én eddig csak szóval tartottam és biztatgattam. Nem történt több közöttünk, minthogy százszor meg százszor megcsókolta a kezemet. Végre is méltányos, hogy fizessen valamit ezért az élvezetért, és tekintetbe véve, hogy milyen gazdag és milyen öreg, nem is sok, ha öt-hatezer frankot ajándékoz nekem érte.

Elhatározásának, hogy G. M.-mel szakítani fog, sokkal jobban örültem, mint a kilátásba helyezett pénznek. Szívemből nem vészett ki még a becsület-érzés, mert kimondhatatlanul boldoggá tett, hogy valahogy mégis meg tudok menekülni a gyalázattól. Az én végzetem azonban futó öröm és hosszú bánat. Ha a sors kiragad az egyikből, csak azért teszi, hogy egy másikba dobjon bele.

Forró csókokkal bizonyígtattam Manonnak, milyen boldog vagyok. Aztán azt mondtam, beszéljünk bátyjával, hogy vele együtt egyértelműleg cselekedjünk. Lescaut-nak eleinte nem nagyon tetszett a tervünk, dörögött is miatta, de mikor az öt-hatezer livres összeget említeni hallotta, egyszerre jókedvre derült és mellénk állt.

Abban egyeztünk meg, hogy estére együtt vacsorázunk G. M.-mel. Először arra gondoltunk, hogy az eset nagyon mulatságos lesz, amint én az ártatlan kis diák szerepét fogom játszani, mint Manon öccse, azután pedig az járt eszünkben, hogy a vén gazember nem mer túlon túl merész lenni, ha minket is ott lát. Holott pedig mindenféle vakmerőségre felhatalmazná a sok ajándék és előleg, melyet ebbe a szerelmi üzletbe már befektetett. Mikor aztán majd

felmegy a szobába, melyben az éjszakát tölteni akarja, Lescaut és én búcsút veszünk tőle. Úgy teszünk, mintha távozni akarnánk, Manon pedig a helyett, hogy az öreg ember után felmenne, utánam jön és együtt fogunk megszökni. Lescaut magára vállalta, hogy gondoskodik a kocsiról, mely a kapu előtt fog reánk várni.

Itt volt a vacsora ideje. Az öreg ember nem váratott sokáig magára. Lescaut és Manon az ebédlőben fogadták. Az öreg, amint belépett, rögtön átnyújtotta az ékszereket Manonnak: szép nyakláncot, kar-kötőket, igazgyöngy fülbevalókat. Az ékszerek futólagos becslés szerint is megérték vagy ezer tallért. Azután pedig aranypénzben leolvasott kétezernégy-száz livres-t: Manon évi díjának a felét. Ajándékait egy csomó régidivatú bókkaal toldotta meg és Manon nem tagadhatott meg tőle néhány csókot, mert a csókok és ölelések alatt szépen elrakta a pénzt és az ékszereket.

Én ezalatt ott álltam az ajtó mögött, hallgatóztam és vártam, míg Manon bátyja szólni fog értem.

Már jött is. Manon szépen elrakta a pénzt és megfogva kezemet, odavezetett imádójához, reám szólva, hogy illedelmesen hajtsam meg magam. Kétszer, háromszor mélyen meghajoltam G. M. úr előtt.

— Kérem, — mondotta Manon az öreg ember felé fordulva, — bocsásson meg neki ügyetlenségéért, még egészen ifjú és tapasztalatlan. Látni rajta, hogy nem Párizsban nevelkedett. De reméljük, itt majd a mi körünkben jobb modorra fog szokni.

Most felém fordult:

— Olyan szerencsés leszel, hogy gyakran láthatod ezt a nagyságos urat. Figyelj minden szavára és minden mozdulatára, mert boldog lehetsz, hogy egy ilyen kitűnő férfi körében élhatsz és hasznodra fordíthatod mindazt, amit tőle tanulsz.

Szemmel látható volt, hogy az öreg szerelmes boldognak megnyertem tetszését. Szelíden megveregette arcomat, kegyesen kijelentette, hogy csinos fiú vagyok, de óva intett, hogy vigyázzak magamra, mert

Párizsban a jóképű fiatalemberek sok veszedelemnek vannak kitéve.

Manon bátyja közbeszólt és sietett megnyugtanni az öreg embert, hogy én nagyon komoly természetű vagyok, pap akarok lenni és egyetlen gyönyörűségem a templombajárás.

— Feltűnően hasonlít Manonhoz, — mondta az öreg, kedveskedve megfogva államát.

Jámor és együgyű arccal azt válaszoltam, hogy ez nem csodálatos, mert ikrek vagyunk és azért úgy szeretem Manont, mint saját magamat.

— Mit szól ehhez? — mondta G. M. Lescaut-hoz fordulva. — Ez ám az eszes gyerek. Kár, hogy keveset forgolódtok emberek között.

Én hirtelen közbeszóltam:

— Oh kérem, — mondtam jámor arccal, — láttam én már sok embert, különösen a templomban, és ha nagyon szorgosan keresgélnek fogok, találok Párizsban ostobábbat is magamnál.

— Nagyon jó! — felelt az öreg nevetve. — Egy vidéki fiútól nem is várna ilyen elmés feleletet az ember.

Vacsoraközben körülbelül ebben a stílusban folyt a társalgás. Manon, ki pompásan mulatott a tréfán, majdnem mindent elrontott, mert alig bírt uralkodni ki-kitörő nevetésén. A vacsora alatt vakmerően feltáltam az öreg úrnak a saját történetét és képletesen elmondottam, hogy micsoda felsülés vár majd reá. Manon és bátyja most már reszketni kezdtek, különösen mikor egész híven leírtam, hogy néz ki a vén szerelmes. A hiúság azonban, mely mindennél erősebb bennünk, nem engedte meg, hogy G. M. magára ismerjen a leírásban. És egy ügyes fordulattal befejezván mesémet, ő maga volt az első, ki hangosan kezdett nevetni saját magán.

Történetem későbbi folyamán meg fogja látni, hogy nem ok nélkül mondom el így részletesen ezt a nevetséges jelenetet.

Végre itt volt a lefekvés ideje. Az öreg úr szemmel láthatólag nagyon szerelmes és nagyon türelmetlen

volt. Manon bátyja és én kijöttünk a szobából, G. M. pedig Manonnal együtt felment hálótermükbe. Ott aztán Manon valami ürüggyel magára hagyta és utánunk szaladt a kapuba. A kocsi három-négy házzal odább várákozott reánk, most a kapu elé jött és mi beszálltunk. Egy pillanat s már elhagytuk az utcát, melyben G. M. otthont akart számunkra berendezni.

Tisztába voltam vele, hogy amit elköveltünk, az család és szélhámosság, mégis voltak dolgok, melyek sokkal jobban érintettek, melyekért sokkal mélyebb szemrehányást tettem magamnak. A hamiskártyán nyert pénz sokkal több lelkiismeretfurdalást okozott, mint ez a merénylet, melyet most G. M. úr ellen elköveltünk. Azonban mi haszna, se az egyik, se a másik bűnöm nem javított lelkemen s az égi hatalmak úgy rendelték, hogy a két bűnhődés közül a kisebbikért kellett bűnhődnöm.

G. M. természetesen nagyon is hamar rájött, hogy becsaptuk. Azt nem tudom, hogy még azon este tett-e intézkedést üldözésünkre, de nagyon befolyásos ember volt s így nem kellett sokáig hiába kutatnia utánunk. Mi pedig elég ostobák voltunk, hogy túlontúl elbázzuk magunkat és arra gondoljunk, hogy Párizs nagy tömkelegében és a távoli városrészben nem fognak bennünket meglegelni.

A vén szerelmes nemcsak kikutatta és tisztába jött jelenlegi viszonyainkkal, de azt is megtudta, hogy én ki vagyok, milyen családból származom, miből élek és hogy Manon és B. között szerelmi viszony volt, míg csak a lány meg nem szökött tőle. Szóval tisztába jött multunk összes szennyes és botrányos részleteivel. Azonnal elhatározta, hogy börtönbe csukat bennünket és pedig nem mint gonosztevőket, hanem mint szennyeséletű alakokat, kik a közerkölcsre veszedelemet hozunk.

Még ágyban voltunk, mikor egy rendőrbiztos, hat rendőrtől kísérve, belépett hozzánk. Mindenekelőtt lefoglalták pénzünket. Vagyis jobban mondva G. M. pénzét, aztán pedig megparancsolták, hogy azonnal öltözzünk fel és kövessük őket. A kapuban két kocsi

várt reánk, az egyikben Manont vitték el, a másikban engemet szállítottak be a Saint Lazare-fogházba.

Aki nem élt át egy ilyen rettenetes helyzetet, annak sejtelve sem lehet kétségbeeséséről. A rendőrök kegyetlensége még azt sem engedte meg, hogy búcsút vehessek Manontól. Sok idő telt el, míg megtudtam, hogy mi lett vele? És szerencse is, hogy eleinte nem voltam tisztában a helyzettel, mert a borzalmas katasztrófa az örülésbe, talán a halálba kergetett volna.

A szerencsétlen Manont tehát elragadták tőlem és olyan helyre vitték, melynek még nevét sem bírom irtózás nélkül leírni. Egy ilyen bájos teremtes, kinek királyi trónuson lett volna a helye, — ha minden ember az én szívemmel szereti s az én szememmel nézi, — Párizs legmocskosabb helyére zárva! Nem bántották ugyan, de egy magányos cellába tették, szűk kis börtönlyukba, és kemény munkát kellett végeznie, hogy valami undorító ételt dobjanak oda neki. Mondom, mindezt csak később tudtam meg, mikor már magam is hónapok óta kemény és unalmas rabsorsban szenvedtem.

A rendőrök egyetlenegy kérdésemre sem feleltek, míg csak a fogház kapujában rá nem jöttem, hogy mi vár reám? Sokkal szívesebben választottam volna a halált, minthogy átszenvedjem az érzést, mely ebben a pillanatban reám sujtott. Irtózatot képzeltem voltam erről a börtönről és irtózatomból, rettegésem még csak erősebb lett, mikor a kapun belépve, az örök még egyszer átvizsgálták minden zsebecemet, hogy nincs-e nálam fegyver vagy valami más eszköz, mellyel kárt tehetnék magamban vagy másokban.

Nem sokáig kellett várnom, bejött hozzám a rendház főnöke és nyájas szelídséggel nézett reám.

— Atyám, — mondtam — nem bírom el a megaláztatást. Inkább százszor szívesebben fogadom a halált.

— Szó sincs róla, — mondotta ő nyájasan, — okosan kell viselnie magát és kölcsönösen meg leszünk elégedve egymással.

Felszólított, hogy kövessem és én némán mentem utána egy magasan fekvő kis szobába. A rendőrök egész az ajtóig kísérték, ott a rendfőnök intett nekik hogy elmehetnek, hagyjanak magunkra.

— De hát fogoly vagyok? — kérdeztem. — Nos hát Atyám, kérem, mondja meg, hogy mit fog itt tenni velem?

Nyugodtan felelte, nagyon örül, hogy olyan hangon beszélek, ahogy ez okos, értelmes emberhez illik.

— Az én kötelességem, — folytatta, — hogy megkedveltessem veled az erényt és a vallásosságot, a tied pedig, hogy hasznodra fordítsd oktatásaimat és tanácsaimat. És ha csak egy kicsit befogadod lelkedbe az igazság szavát, meg fogod látni, hogy minél hamarabb örömöd fog telni a megtisztító magányosságban.

— Oh, ami az örömet illeti, — kiáltottam — Ön nem tudja Atyám, hogy az örömnél, az élvezetnél számomra csak egyetlenegy forrása van a világon.

— Nagyon is jól tudom, — felelte — de Isten irgalmában bízva, remélem, hogy más útra foglak téríteni.

Válaszából megértettem, hogy tisztában van történetemmel, sőt tán a nevemet is ismeri. Mikor e felől kérdést intéztem hozzá, azt felelte, hogy természetesen mindent tud rólam.

Talán ez volt a legsúlyosabb büntetésem. Könnyeim patakként ömlöttek és sötét kétségbeesés fogott el. A szörnyű megalázás vigasztalhatatlanná tett, mert most már megértettem, hogy elriasztó példává váltam ismerőseim körében és úgy emlegetnek a világban, mint egy becsületes család gyalázatos szégyenfoltját.

Így töltöttem el egy hetet a legmélyebb kétségbeesésben s képtelen voltam arra, hogy bármit is meghallgassak, mert nem tudtam mással foglalkozni, csak a förtelmes gyalázattal, melybe lesüllyedtem. Még Manon emléke se győzte le becsstelenségem miatt érzett kétségbeesésem, csak úgy beleolvadt, mint egy érzés, mely oka volt kínszenvedésemnek. Lelkemen ez időben csakis a szégyen és a bűnbánat uralkodott. Kevés halandó ismeri meg a szív viharainak

elemi erejét. A legtöbb ember lelkifogékonysága egy pár szenvedélyre terjed ki, élete ezek közt hanyódik, vetődik és az érzések viharai nem csapnak túl ezeken a korlátokon. Ha elveszjük tőlük a szerelmet, a gyűlöletet, a fájdalmat, a gyönyört, a reményt, a félelmet, már nem tudnak érezni semmit. A kiválasztottabb lelkek azonban ezerféle lelki vihart és hajótörést élnek át. Talán azt is lehet mondani, hogy az ilyen lelkeknek a természet többet ajándékozott az öt közönséges érzéknél és ezek útján oly gondolatok és érzések is ostromolják és veszik be lelkük sáncait, melyek a közönséges emberre nézve ismeretlenek. Az ilyen lelkek rendesen tudatában vannak kiváltságosságuknak, mely felülemeli őket a nagy tömegben és még csak növelik magukban ezt a nagy lelki érzékenységet. Talán innét ered, hogy nem bírják elviselni a lenézést, a gúnyt és hogy a szégyenkezés a leghevesebb és legmélyebb érzésük.

Ott ülve a Saint-Lazarei-börtönben, én is e szomorú kiváltság terhe alatt szenvedtem. Kétségbeesésem oly határtalan volt, hogy a rendfőnök félt valami végzetes cselekedettől, ezért nagyon nyájasan és kíméletesen bánt velem. Kétszer-háromszor naponta bejött hozzám, magával vitt sétálni a kertbe és ki nem fogyott türelméből, mikor folyton egész nap bátorított és üdvös, helyes tanácsokkal látott el.

Én is nyugodtan, türelmesen próbáltam hallgatni biztatásait. Sőt hálásnak is mutatkoztam érte. A rendfőnök mindebből azt az öröndetes reményt merítette, hogy munkálkodása nem veszett hiába és így vesszendő lelkemet a jó útra fogja téríteni.

— Nem is értem, hogy egy ilyen szelíd és szeretetreméltó természetű ember hogy merülhet olyan mély züllésbe? Különösen két dolgot csodálok. Az egyik, hogy ilyen sok jó és nemes jellemvonás mellett miként élhetett olyan kicsapongó életet? A másik, ami még inkább felkelti bámulatomat, hogy noha, mint hallom, éveken keresztül a legbűnösebb életmódot folytatta, oly szívesen és benső figyelemmel hallgatja tanácsaimat és oktatásaimat. Ha erre a

bűnbánat viszi rá, úgy áldani kell az Ég kegyelmét, mely kiterjeszti Ön felett szárnyát. Ha pedig jó indulatának sugallatából ered figyelmissége, akkor bizonyosra veszem, hogy az Ön lelkében alapjában véve kitűnő tulajdonságok vannak, erények, melyek remélnem engedik, hogy nem kell sokáig itt maradnia, mert hamarosan vissza fog térni a tisztességes és rendes életmódhoz.

Nagyon boldog voltam, hogy a rendfőnök így gondolkozik rólam. És azonnal elhatároztam, hogy viselkedésemmel még több bizalmat fogok benne ébresztetni, mert hiszen jól tudtam, hogy csak így rövidíthetem meg fogságom idejét.

Olvasnivaló könyveket kértem. A rendfőnök meg volt lepelve, hogy miután szabad akaratomra és tetszésemre bízta, mit kívánok olvasni, csupa komoly, erkölcsös íróat választottam. Tettetésből a legnagyobb buzgalommal kezdtem tanulni és a rendfőnök biztosra vette, hogy íme a legjobb úton vagyok, tanácsai és oktatása után olyanná fogok átváltozni, mint amilyennek ő óhajt látni.

És én tudtam, hogy ez mind csak színlelés. Töredelmesen be kell vallanom, hogy még a börtönben is csak az alávaló képmutató szerepét játszottam. Amint egyedül maradtam, félretettem a komoly könyveket és sorsomon kezdtem keseregni. Megátkoztam a börtönt és megátkoztam a zsarnokságot, mely engem fogva tart. És ha egy-egy pillanatra abbahagyott ez az érzés, csak azért történt, hogy a boldogtalan szerelem gyötrelmei szaggassák szívemet. Manon távolléte, az, hogy mit se tudhattam róla, a félelem, hogy soha, de soha többé nem látom, ez volt az én szomorú lelkem egyetlen gondolata. Láttam Manont, amint G. M. karjaiban nyugszik, mert eleinte azt gondoltam, hogy mindazt, ami történt, csak ellenem, kijátszásomra tervezték, és távolról sem sejtettem, hogy G. M. bosszúvágya Manont ugyanolyan sorsra juttatta, mint engem. Úgy gondoltam, csak azért csukatott börtönbe, hogy nyugodtan élvezhesse Manon szerelmét. A végtelen hosszú nappalok és éjszakák így tel-

tek el egymás után. Nem volt már másban reménységem, csak ügyes képmutatásomban. Gondosan vizsgáltam a rendfőnök arcát, figyelmesen hallgattam beszédét, tudni akartam, mit gondol rólam, és minden igyekezettel azon voltam, hogy tetszését megnyerjem, hiszen ő volt az, aki sorsom felett döntött. Hamar rájöttem, hogy szívében kegyel engem és hogy egészen biztosan számíthatok jóindulatára. Egy nap aztán összeszedtem bátorságomat és megkérdeztem, hogy ha meg van elégedve magamviselkedéssel, szabadon bocsáttathat-e engem? Azt felelte, hogy nem egészen tőle függ a dolog, de remélni meri, hogy pártfogására G. M. úr, kinek nagy befolyása és összeköttetése juttatott börtönbe, talán beleegyeznek abba, hogy megint visszakapjam szabadságomat.

Szelíd alázatossággal könyörögtem:

— Vajjon remélhetem-e, hogy G. M. úr kéthavi szigorú börtönt elegendő büntetésnek fog tartani?

A rendfőnök azt mondotta, hogy kívánságomra beszélni fog velem a dologról. Én pedig kértem, hogy ne vonja meg tőlem pártfogását.

Két nappal később tudatta velem, hogy G. M. meghatva a sok jó hírtől, amit felőlem hallott, hajlandó visszaadni szabadságomat, sőt szeretne közelebről megismerkedni velem és meg fog látogatni börtönömben. Nem mondhatnám, hogy örültem ennek a találkozásnak, de nem térhettem ki előle, mert úgy éreztem, látogatása közelebb fog vinni szabadulásomhoz.

Az öreg úr csakugyan eljött a börtönbe. Sokkal komolyabbnak, tekintélyesebbnek látszott és nem találtam olyan ostobának, mint mikor Manonnál találkoztam vele. Nehány igen okos szót mondott helytelen viselkedésemről és bizonyára saját gyöngeségét akarta igazolni, mikor hozzátette, hogy az ember gyarlandó és gyenge, bizonyos, nem éppen tisztességes gyönyörűségeket is vásárolhat esetleg magának, de a csalás, a fondorlat és a szélhámosság minden körülmények közt szigorú büntetést érdemel.

Alázatosan, lehajtott fővel hallgattam szavait s magaviseletem szemmel láthatólag tetszett neki. Még

akkor sem sértődtem meg, mikor gúnyosan emlegette Lescaut-t és Manont, mint kedves testvéreimet és kérdezte, hogy miután oly nagyon szeretem az ájtatoskodást, a börtönöm magányában ugyancsak hódolhattam szenvedélyemnek. Szerencsétlenségre azonban — és sajnos, az én szerencsétlenségemre is, — egyszer csak kiszalasztotta száján, hogy bizonyára Manon is ájtatoskodással tölti idejét a kórházban. Egész testemben összerázkódtam a «kórház» szóra, mégis erőt vettem magamon és alázatos hangon kértem, magyarázza meg, mit ért ez alatt? Mert hisz én semmit sem tudok Manonról.

— Nem tudja? Manon két hónap óta a dologkórházban tanulja meg, miként kell egy rendes leánynak viselkednie. És kívánom, hogy neki is ilyen üdvös eredményeket hozzon a lecke, mint amilyent, látom, Önnek hozott.

Most már ha örökös fogsággal büntetnek vagy akár a vérpad áll előttem, akkor sem tudok uralkodni felháborodásomon, mely erre a szörnyű hírre elfogott. Olyan őrjöngő dühvel vetettem magamat G. M.-re, hogy ez a düh maga elvette erőm egy részét. Mindazonáltal maradt még elég erőm arra, hogy torkon ragadjam és a földre teperjem. Így fojtogattam, míg végre a súlyos test zuhanásának zajára és segélykiáltásaira, melyek alig tudtak kijönni összeszorított torkán, szobámba rohant néhány szerzetes, utánuk nyomban a rendfőnök és G. M.-et kiszédték kezeim közül.

Mintha magam is elvesztettem volna minden erőmet, alig bírtam lélekzeni.

— Istenem! — kiáltottam a legvadabb kétségbeeséssel, — igazságos Isten! hogy is élhetem túl csak egy perccel is ezt a förtelmes gyalázatot?

Újra rá akartam rohanni a kegyetlen vén emberre, aki jobban és erősebben meggyilkolt, mintha kést szúrt volna belém. A szerzetesek lefogtak. Kétségbeesésem, sikoltásaim, könnyeim megrendítették mindazokat, kik körülöttem álltak. Olyan állapotban voltam, hogy a jelenlevő szerzetesek, kik nem tudták

viselkedésemnek okát, rémülettel néztek énám és csodálattal bámultak egymásra.

G. M. ezalatt megigazította parókáját, megkötötte nyakkendőjét és dühében azt mondotta a rendfőnöknek, tartson szigorúbban és szabja rám az összes fenyítéseket, melyeket a börtön szabályai csak megengednek.

— Nem, uram, — felelt a rendfőnök udvariasan — mi olyan úriemberekkel, amilyen lovag úr, nem így szoktunk bánni. Különben is eddig oly szelíden és tisztességesen viselte magát, hogy nem is érthetem, hogy is ragadtathatta el magát ilyen viselkedésre, — föltéve, ha valami igazán komoly oka nem volt reá. Ez a válasz nagyon kihozta sodrából a vén embert, dühöngve távozott, hogy majd megtanít ő nemcsak engem, hanem a rendfőnököt is, egyáltalában mindenkit, ki ellenkezni merészel vele.

A rendfőnök intett a szerzeteseknek, hogy udvariasan kísérjék ki G. M.-et, s mikor egyedül maradtunk, hozzám fordult, hogy azonnal mondjam el, mi történt itt kettőnk között?

Úgy sírtam és zokogtam, mint egy gyermek.

— Atyám, én el sem tudom mondani Önnek, de képzelje el a legvadabb kegyetlenséget, a legszörnyűbb barbárságot. Ez a gaz, alávaló G. M. erre a sorsra ítélte Manont. Mikor megmondta nekem, átszúrta szívemet és soha, soha én ki nem heverem ezt a sebet.

Aztán zokogva folytattam:

— Hallgasson meg engem, mindent el fogok mondani; Ön jó, nemes és bizonyára könyörületet fog irántam érezni.

Aztán ecseteltem előtte a balvégzetű, legyőzhetetlen szenvedélyt, melyet Manon iránt éreztem. Elmondtam, hogy jómódban éltünk, míg csak saját inasunk és szobalányunk ki nem rabolt bennünket. Nyíltan elmondtam G. M. ajánlatát, melyet Manonnak tett, az alkut, melyet kötöttek, és elmondtam, hogy miként szedtük rá a vagyonos bankárt.

Bevallom azonban, hogy a dolgokat így keztem

úgy elbeszélni, ahogy Manonra és reámnézve az legelőnyösebbnek látszott. Aztán még gyorsan hozzátettem:

— Atyám, jól láthatja, hogy G. M. úr térítési szándékai voltaképpen milyen érzésekből fakadtak. Ennek az embernek nagy összeköttetésekkel sikerült, hogy engem bosszúvágya kielégítéseül börtönbe zárasson. Én ezt megbocsátottam neki, de hiszen nem is ez az igazi gonosszág, hanem hogy kedvesemet kegyetlenül elhurcoltatta, bevitette a dologkórházba, az alávaló, elvetemült nőszemélyek közé s elég arcátlan volt, hogy idejőjjön és mindezeket nekem kárörvendve szemembe vágja. Atyám, az én drága kedvesem a dologkórházban van! Az én egyetlenem, drága királynőm a kórházban, a legalávalóbb, legromlottabb némberek között. Oh Atyám! imádkozom Istenhez, hogy elég erőt adjon és ne kelljen most rögtön meghalnom a fájdalomtól, a bánattól és a szégyentől!

A jámbor, jószívű rendfőnök látva, hogy mennyire meg vagyok törve és le vagyok sujtva, mindent megpróbált, hogy vigasztaljon. Mindenekelőtt kijelentette, hogy elbeszélésem után egészen más világításban látja a helyzetet, mert tudta ugyan, hogy züllött, bűnös viszonyok közt éltem, de úgy volt értesülve, hogy a dúsgazdag G. M. úr azért érdeklődik sorsom iránt, mert családomnak bizalmas jóbarátja. G. M. úr legalább is mindig ilyenformán adta elő a dolgot s ő bizott szavában. Ám amit most tőlem hallott, az egészen megváltoztatja az esetet és bizvást reméli, hogy az új jelentés, melyet a dolgok állásáról azonnal a rendőrfőnök elé fog terjesztetni, elősegíti kiszabadulásomat.

Aztán még megkérdezte, hogy tulajdonképpen mért nem értesítettem családomat, hiszen ők talán nem is tudnak arról, hogy fogságba jutottam.

Azt feleltem, hogy nagyon szégyeltem magam atyám előtt s nem akartam neki ilyen nagy fájdalmat okozni. A derék pap erre rögtön megígérte, hogy azonnal felveszi a rendőrfőnököt.

— Sietnem kell, — mondta, — hogy megelőzzük a

bajt, amit G. M. úr okozhat önnek. Nagyon haragosan ment el innen és nagy befolyásával és hatalmas összeköttetésével igen kellemetlen helyzetbe sodorhatja Önt, ha csak meg nem előzzük jelentését.

A rendfőnök eltávozott, én pedig oly izgatottan vártam visszaérkezését, mint ahogy a rab várhatja a hírhozót, ki sorsának eldőléséről értesíti. Mikor arra gondoltam, hogy kedvesem a dologkórházban van, elviselhetetlen szenvedés szaggatta lelkemet. Sejtetem sem volt róla, hogy miként bánnak vele azon a förtelmes helyen, de régebben hallottam már egyet-mást erről a szennyes börtönről, és amint emlékezetembe idéztem a hallottakat, egész testemben megborzogtam. El voltam szánva bármi úton-módon Manon segítségére sietni. És kész voltam felgyújtani a börtönömmet, ha másként ki nem törhetek belőle.

Azon gondolkoztam, hogy mit kell cselekednem, ha a rendőrfőnök nem engedné meg szabadonbocsátatásomat? Lelkem teljes éberségével és találékony-ságával mérlegettem az összes eshetőségeket és lehetőségeket. Nem tudtam kitalálni semmit, ami módot adna az elmenekülésre és féltem, hogy ha szökési kísérletem kudarcot vall, csak annál szigorúbban fognak őrizni. Számot vetettem vele, hogy kik azok a barátaim, kiktől segítséget remélhetek. Főként azon töprengtem, miként értesítem őket helyzetemről? Végre azt hittem, sikerült kieszelnem egy ügyes tervet, mely, ha szerencsés vagyok, teljes sikerhez vezethet. A terv részletes kidolgozását elhalasztottam, ha majd a rendfőnök visszajött és közbenjárásának sikertelensége szükségessé teszi, hogy akcióba lépjek.

A derék jó lelkipásztor csakhamar meg is érkezett. Figyelmesen néztem arcát és nem láttam rajta azt az örömet és a ragyogást, mellyel a jó újságot szoktuk elmondani.

— Ott voltam a rendőrfőnök úrnál, — mondta, — de G. M. úr már megelőzött. Innen egyenesen odarohant és elbeszélésével annyira fel tudta ingerelni ön ellen a rendőrfőnököt, hogy éppen valami írást fogalmazott,

melyet nekem akart elküldeni, hogy helyezzem önt sokkal szigorúbb fogságba, mint ahogy eddig élt.

— Én azonban, — folytatta a jólelkű ember, — nem hagytam annyiban a dolgot és elmondtam neki mindent, amit csak öntől hallottam. Nagyot kacagott, mikor meghallotta, hogy az öreg G. M.-nek még mindig kedve van ilyen kicsapongásokra, s hozzátette, hogy a vén, befolyásos kéjenc kedvéért meg kell tennie, hogy hat hónapig fogságban tartsuk, hiszen elvégre ennek csak üdvös hatása lehet önre. Hozzátette azonban, hogy bánjunk nagyon jól önnel, amiben csak lehet, járjunk kedvében, és én ígérem, — fejezte be előadását a rendfőnök, — hogy semmi oka nem lesz panaszkodni ellenünk.

Míg a pap beszélt, próbáltam higgadtan, nyugodtan mérlegelni a teendőket. Egy pillanat alatt beláttam, hogy ha most szabadságomat kezdem sürgetni vagy könyörögni kezdek előtte, csak jövődő tervem sikerét veszélyeztetem. El kell hitetnem vele, hogy teljesen megnyugodtam a dologban.

Azt feleltem tehát, hogy ha már itt kell maradnom börtönben, nagyon jól esik, hogy megtisztel becsülésével és bizalmával. Aztán csendes alázatossággal kértem, hogy ne vonja meg jóságát tőlem és teljesítse egy teljesen jelentéktelen kérésemet.

— A kérés teljesen jelentéktelen, — folytattam, — de mindenképpen lelki megnyugvásomra szolgálna. Engedje meg, hogy értesítsem egy barátomat, ki jámboréletű papi személy és a Saint Sulpice-szeminariumban tartózkodik, hogy itt vagyok bezárva a Saint Lazare-börtönben és nagyon örülnék, ha néha meglátogatna.

A rendfőnök az engedélyt azonnal megadta.

Tiberge barátommal akartam beszélni. Tudtam ugyan róla, hogy szökésben segíteni nem fog, de barátságát fel akartam használni terveimhez a nélkül, hogy neki sejtelme lenne róla, hogy miért hivatom.

Tervem pedig kész volt. Levelet írok Lescaut-nak, hogy ő és barátai szabadítsanak ki fogságomból. Itt az volt a legnehezebb dolog, mikép juttassam el

Lescaut-hoz leveletem? Erre akartam én Tiberge-t felhasználni. Miután azonban barátom nagyon jól tudta, hogy Lescaut a Manon bátyja, tartottam tőle, hogy nem fogja vállalni a levél kézbesítését. Ezért tehát úgy terveztem, hogy a Manon bátyjának szóló levelet beteszem egy másik borítékba, melyet egy derék, kifogástalan híru ismerősömnek írok s melyben megkérem, hogy a mellékelt levelet haladéktalanul juttassa el a címzett kezéhez. Azután pedig, — mert hiszen okvetlenül beszélnem kellett Lescaut-val, hogy közösen megbeszéljük tervemet, — figyelmeztettem, hogy börtönőreim előtt azt kell mondania: testvérbátyám, kit apám azért küldött Párizsba, hogy megtudja, mi van velem? Lescaut-val akartam megtárgyalni az utat és módot, mely biztosan célhoz vezet.

A rendfőnök azonnal tudatta Tiberge-zsel, hogy szeretném, ha meglátogatna. Tiberge sokkal jobban szeretett engem, semhogy szem elől tévesztett volna. Nagyon jól tudta hogy a Saint Lazare-börtönben vagyok és szívében talán nem is búsult a csapás, melyről biztosra vette, hogy visszatérít majd kötelességemhez. A rendfőnök üzenete után gyorsan megjelent nálam.

A leggyöngédebb barátsággal szólt hozzám. Érdeklődve tudakolta, mik a jövőendő szándékaim? Teljes őszinteséggel beszéltem előtte, csakhogy éppen a szökési tervet nem említettem.

— Előtted, kedves Tiberge, — mondtam, — nem akarok én másnak látszani, mint aki vagyok. Ha azt remélted, hogy egy meggyógyult, egészséges lelket fogsz magad előtt látni, ki okosan tudja vágyait szabályozni, kit az Úristen sujtó keze végre kiragadott a kicsapongás mámorából — szóval, ha azt remélted, hogy egy olyan lelket találsz, mely szakított a szerelem tévelygéseivel és már nincs többé kedvesének varázslatos hatalma alatt, akkor, sajnos, túlságosan kedvezően vélekedtél rólam. Tiberge, én semmit sem változtam. Ma is az vagyok, akit négy hónappal ezelőtt elhagytál, még mindig szerelmes és boldogtalan a szerelem miatt, melytől minden

remény nélkül, de megtántoríthatatlanul várom a boldogságot.

Tiberge azt válaszolta, hogy reszket miattam, mert e vallomás után szinte menthetetlennek talál. Mert megtörténik ugyan, — tette hozzá, — hogy az eltévelyedettek annyira megmámorosodnak a bűn csalfa boldogságától, hogy nyíltan különbnek és jobbnak hirdetik, mint az örömet, melyet az erény biztosít az embernek. De ezek a megtévelyedettek legalább csalfa mámorba ringatják magukat, a boldogság képzetének rabjai és így voltaképp egy megtévesztés áldozatai. De ha valaki világosan látja, — mint ahogy te látod — hogy szerelmed tárgya csak bűnössé és szerencsétlenné tehet — és mégis kitartasz mellette, hogy erőszakkal a gyalázatba és a boldogtalanságba vedd magadat, ez oly érthetetlen ellentmondás a gondolkodás és a cselekedet között, mely teljesen meghibbant értelemre mutat.

— Tiberge, — mondottam, — könnyű a diadal, ha nincs, aki szembeszálljon veled! De engedj meg, hogy én is elmondjam érveimet. Biztosan állíthatod-e, hogy az, amit az erény boldogságának mondasz, mentve van minden bajtól, keserűségtől és aggodalomtól? Mert tulajdonképpen minek nevezed a börtönt, a keresztet, a zsarnokok kegyetlenségét és kínzásait? Vagy tán azt tartod, amit a misztikusok vallanak, hogy ami a testet gyötri, az a lelket megtisztítja? Én nem bírok ebben a paradoxonban hinni! A boldogság tehát, melyet hirdetsz, melyet annyira magasztalsz, ezer mindenféle bajjal, keserűséggel van keverve, vagy világosabban beszélve, nem más, mint a bajok láncolata, melyeken keresztül a boldogság felé próbál az ember törni. Nos hát, ha ez a remény még a bajokat, a gondokat is elviselhetővé tudja tenni, mert közöttük vergődve folyton arra gondolunk, hogy végre is rá fogunk találni a boldogságra, miért mondd oktalannak és értelmetlennek az én viselkedésemet, hiszen ugyanilyen érzés irányítja? Szeretem Manont és minden bajon, szenvedésen, gyötrelmen keresztül arra törekszem, hogy egyszer

majd boldogan, nyugodtan éljek mellette és vele. Az út, amelyen most haladok, tele van gyötrellemmel, kínnal, megaláztatásokkal, de a remény, hogy egyszer mégis elérem, amit akarok, keresztülsegít mindenben, megédesíti a küzdelmet, és ha eljön a pillanat, melyet vele tölthetek, bőségesen kárpótolva leszek mindenért, amit el kellett szenvednem, hogy ehhez a pillanathoz érkezhessenek. A helyzetem tehát semmiben sem különbözik attól, amelyről te az imént beszéltél. Vagy ha van közöttük különbség, az enyém a jobbik. Mert a boldogság, melyért én harcolok, itt van a közelemben, míg a boldogság, melyet te hirdetsz, nagyon is távoli. És az enyém olyan természetű, mint amilyen a gyötrellem, vagyis testileg fölfogható és érzékelhető, míg az, mellyel te kecsegtetsz, megfoghatatlan, ismeretlen és csak a vallás szavai tanuskodnak mellette, hogy egyáltalában valaha is feltalálható.

Tiberge szemében az iszonyodás látszott, mikor okoskodásomat végighallgatta. Eltávozott mellőlem és arcán sötét komolyság ült, mikor kijelentette, hogy amit mondtam, immár nemcsak a józan észrt sérti, de magát az Istent és a szent vallást.

— Mert, — mondotta, — az, hogy szenvedéseid végcélját össze merted hasonlítani az égi jutalommal, amit a vallás tűz ki elénk, a legelvetemültebb szentségkáromlás.

— Beismerem, — mondtam Tiberge felé fordulva, — hogy ezt a két dolgot nem szabad összehasonlítani. De gondold meg, hogy okoskodásomban nem is ez volt a lényeges. Én csak azt akartam bizonyítani, hogy nem vagyok egészen következtelen, mert boldogtalan szerelmemhez ragaszkodom. Vagy ha igen, akkor ez a következtelenség a te érveidben is kimutatható. Csakis ilyen szempontból helyeztem én egy színvonalra a két dolgot és soha, soha más vonatkozásban nem merném ezt megtenni.

— Azt állítod, — mondtam, — hogy az erény célja sokkal különb, mint a szerelemé? Ki merné vagy ki akarná ezt kétségbevonni? Nem erről beszéltem én az imént, hanem arról, hogy a szerelemnek, éppen úgy

mint az erénynek, megvan az az ereje és kiváltsága, hogy képessé teszi az emberi lelkeket a szenvedések elviselésére. Csak nézzünk az igazság szemébe, Tiberge, milyen sokan megtántorodnak az erény útján és milyen kevesen vannak, akik képesek szakítani a szerelemmel. Vagy pedig azt veted ellenem, hogy igaz ugyan, hogy az erényes magaviselet is társulhat szenvedésekkel és gyötrelmekkel, de ezek csak véletlen esetlegességek és nem szükségszerű kapcsolatok. Azt is mondhatod, hogy immár nincsenek vérengző zsarnokok, senkit sem feszítenek keresztre és sok, sok erényes embert ismerünk, kik kellemes és nyugodt életkörülmények közt élnek. Azt felelhetem neked erre Tiberge, hogy vannak ám nyugodt, szerencsés, harmonikus szerelmek is és a mellett — és ez a dolog megint csak mellettem szól — igaz ugyan, hogy a szerelem sokszor megcsal bennünket, de ígéreteiben annál bőkezűbb, mert csupa élvezettel és örömmel kecsegtet. A vallás pedig szomorú, lemondó és testünket sanyargató életmódot követel tőlünk.

Láttam Tiberge arcán, hogy megint haragosan ki akar törni, ezért gyorsan folytattam.

— Csak lassan, ne jöjj haragba, hiszen mindössze nem akartam ebből más következtetést levonni, mint hogy rossz úton halad az, ki a szerelemből úgy akar kiábrándítani valakit, hogy lebecsüli annak gyönyörűségeit és azzal biztatja a másikat, hogy az erényben különb boldogságot találhat. Emberi természetünk úgy van megformálva, hogy a boldogság számunkra egyjelentőségű az élvezettel. Nem is hiszem, hogy valahogy ezt más dologgal tudnánk felcserélni. Már pedig egészen bizonyos, hogy az élvezetek közt egyetlenegy sincs olyan édes, mint amelyet a szerelem tud nyújtani. A szív hamarosan tisztába jön vele, hogy félre akarják vezetni, mikor ezeknél gyönyörűségesebbet adót ígérnek neki. S ez a félrevezetés aztán bizalmatlanná teszi a legkomolyabb tanításokkal szemben is.

— Ha tehát azt akarjátok, Tieberge, hogy az erény útjára térjek, mondjátok meg nyíltan, őszintén, hogy

az erény és az erkölcs törvénytörőleg szükséges dolog, és ne hallgassátok el, hogy ez igenis szigorú, fáradságos lemondást és lelkierőfeszítést kíván. Mondjátok azt, hogy a szerelem gyönyörei mulandók, tiltottak, bűnösök, örökös kárhozát és kínszenvedés jár értük. És ez talán még nagyobb hatással lesz reám, mondjátok: ha ezek az örömök mindennél gyönyörűségebbek és élvezetesebbek is, annál inkább fel kell áldozni őket, mert az ég annál bőségebb kárpótlást ad majd lemondásunkért. Ezt mind elmondhatjátok, Tiberge, csak azt ne tagadjátok, hogy amíg szívünk olyan, mint amilyen, addig itt a földön a szerelemnél nincs és nem lehet nagyobb boldogság számunkra.

Ez utóbbi mondatok valahogy elcsendesítették Tiberge erkölcsi felháborodását. Sőt kijelentette, hogy az, amit mondtam, nincs teljesen értelem és okosság híján. De rögtön felhozta ellenérvül, hogy miután világosan látom a dolgokat, miért nem áldozom fel szerelmemet a mennyei kárpótlásért, melyről magam is tudom, milyen határtalan.

— Oh kedves barátom, — mondtam, — hiszen ebből láthatod milyen gyöngé és esendő ember vagyok. Tökéletesen igazad van, úgy kellene cselekednem, ahogy gondolkozom, de hát ura vagyok én cselekedeteimnek? Milyen végtelen erős segedelemre lenne szükségem, hogy legyőzzem a varázst, mellyel Manon uralkodik szívemen.

— Isten bocsásson meg nekem, — szólt Tiberge, — de úgy beszélsz, mintha a janzenistákhoz tartoznál.

— Mit tudom én, ki és mi vagyok? — feleltem — még azt sem tudom, hogy minek kell lennem, csak úgy érzem, hogy a janzenistáknak tökéletesen igazuk van.

E beszélgetésből mindenesetre megvolt az a hasznom, hogy Tiberge megint nagyon sajnálni kezdett. Meg tudtam győzni, hogy vétkeim és süllyedésem gyöngeségemből származnak, nem pedig romlottságom következményei. Most már hajlandó lesz segíteni rajtam, hiszen ha ezt megtagadja tőlem, talán el is pusztultam volna a sok gyötrelemben. Egyetlenegy

szóval sem árultam el azonban, hogy szökni akarok a börtönömből. Mindössze is csak arra kértem, hogy vigye el a megcímezett levelet.

Mint már előzőleg megmondtam, az egész ügy ügyesen ki volt tervezve és egy egész csomó okot tudtam felhozni barátom előtt, hogy miért kellett ezt a levelet megírnom? Tiberge semmi tsem gyanítva, elfogadta a megbízást és Manon bátyja még aznap délután megkapta a neki szóló üzenetemet.

Másnap eljött hozzám és mivel azt mondotta, hogy bátyám, kit apám küldött hozzám, minden nehézség nélkül beeresztették. Örömöm szinte határtalan volt, mikor Lescaut-t megláttam. Mindenekelőtt, előbb gondosan bezártam az ajtót.

— És most beszélj! Hadd hallom, mi van Manonnal? Aztán pedig valami okos tanácsot kell adnod, hogy mikép szabadulhatok börtönömből?

Lescaut azt mondotta, hogy elfogatásom óta nem látta Manont. Azt is csak nagynehezen sikerült megtudnia, hogy mi történt húgával és velem? Kétháromszor kint volt a dologkórházban, de nem engedték, hogy Manonnal beszéljen.

— Alávaló bitang! — kiáltottam fel G. M.-re gondolva. — Ezt még keservesen meg fogod fizetni.

— Ami pedig a börtönből való szabadulásodat illeti, — folytatta Lescaut, — ez korántsem olyan könnyű dolog, mint gondolod. A tegnapi estét két barátommal együtt azzal töltöttük, hogy alaposan megvizsgáltuk és körüljártuk az épületet és megállapítottuk, hogy miután — mint különben magad is megírtad leveledben — ablakod egy köröskörül beépített udvarra néz, bizony nehéz lesz innen kiszabadulni. Még rosszabbá teszi a helyzetet, hogy cellád a harmadik emeleten van, így se kötelet, se hágcsót nem használhatunk. Kívülről nem lehet dolgozni, itt benn kell valamit kigondolni.

— Nem, — válaszoltam, — én már mindent alaposan átvizsgáltam és az utóbbi időben a rendfőnök jóindulata folytán már nem is tartanak szigorú őrizet alatt. Szobám ajtaját már sohasem zárják rám és

szabadon járhatok, kelhetek a szerzetesek folyosóján. Lent a lépcsők alján azonban vastag ajtók vannak és éjjel-nappal csukva. Úgy, hogy itt az ügyeskedés nem fog engem kiszabadítani.

— Várj csak, — mondtam egy pár pillanatnyi tünődés után, mert egyszerre egy olyan gondolat villant fel agyamban, melyet kitűnő menekülési eszköznek tartottam. — Várj csak, mondd, Lescaut, nem hozhatnál be nekem egy pisztolyt?

— Hogyne, de csak nem akarsz megölni valakit?

— Nem, — válaszoltam nyugodtan és igyekeztem megnyugtanni Lescaut-t. — A gyilkolás semmiképpen sincs szándékomban, úgyhogy a pisztolyt nem is kell megtölteni.

— Hozd csak el, — mondtam — és este tizenegy órakor két-három barátoddal várj a kapu közelében. Remélni merem, hogy veletek együtt távozhatok el majd innét.

Lescaut most kérdezősködni kezdett, de én csak fejeimet ráztam és nem nyilatkoztam részletesebben. Azt feleltem, hogy tervem oly merész, hogy csak a siker igazolhatja. Most már én kértem Lescaut-t, ne maradjon sokáig, hogy másnap annál könnyebben jöhessen be ismét hozzám.

És csakugyan, másnap éppen olyan gyorsan beeresztették, mint első látogatása alkalmával. Manon bátyja nagyon komoly arcot vágott és mindenki, aki nem ismerte, becsületes, rendes embernek nézhette volna.

Amint szabadulásom eszköze kezemben volt, már nem is kételkedtem a sikerben. Tervem nagyon különös és nagyon merész volt, de mire nem lettem volna én képes, hogy Manonhoz juthassak!? Mióta szabadon járkálhattam és sétálhattam a folyosókon, megfigyelhettem, hogy a kapus esténként az összes ajtó kulcsát felhozza a rendfőnökhöz és ettől fogva az egész házra mély csendesség borul. Egy mellékfolyosón át minden akadály nélkül eljuthattam a rendfőnök szobájába. Mindenre elszánva elhatároztam, hogy elveszem tőle a kulcsokat és ha nem akarja

ideadni, megijesztem azzal, hogy ráfogom a pisztolyt. Ha a kulcsok a kezemben vannak, aztán gyorsan ki-rohanok az utcára.

Izgatottan vártam, hogy az alkony reám ereszkedjék. A kapus a szokott időben, vagyis pár perccel kilenc után, már jött a kulcsokkal. Még egy óráig vártam, mert biztosan akartam tudni, hogy a szolgák és a papok már mind elaludtak. Az óra letelt és én kezembe véve a pisztolyt, egy égő gyertyával a kezemben kijöttem a folyosóra. Lassú léptekkel mentem a rendfőnök szobájáig. Először nagyon halkán kopogtattam az ajtón, hogy minden zaj nélkül ébreszthessem fel. Mikor másodjára kopogtattam, meghallotta és bizonyára abban a hitben, hogy valamelyik szerzetes kopogtat ajtaján, felkelt, hogy kinyissa a zárt. Mindamellet elővigyázatosságból, még mielőtt a kilincsre tette volna kezét, megkérdezte, hogy ki van az ajtó előtt és mit kíván? Meg kellett mondanom a nevemet, de ezt olyan gyöngé, siránczó hangon tettem, hogy a pap azt gondolta, beteg vagyok.

— Maga az, kedves fiam? — szólt és kinyitotta az ajtaját. — Nos, mi a baj gyermekem? Mi hozza ide ilyen későn?

Most már bent voltam szobájában. Egy erőszakos mozdulattal az ajtótól jó távolra húztam és határozott hangon kijelentettem, hogy nem fogok tovább a börtönben maradni. Az éjszakát akarom felhasználni arra, hogy észrevétlenül kiszökhessenem és elvárom jóindulatától, hogy vagy kinyitja számomra a kaput vagy pedig ideadja a kulcsot, hogy magam nyithassam ki.

Beszédem szemmel láthatólag megdöbbsentette. Pár pillanatig mereven, szótlanul nézett reám. Nem volt vesztegetnivaló időm, gyorsan tovább ostromoltam. Elmondtam, hogy nagyon hálás vagyok jóindulatáért, hogy sohasem felejttem el pártfogását, de mert a szabadság mindenkinek a legdrágább kincse a világon, különösen drága nekem, kit igazságtalanul fosztottak meg tőle, igenis el vagyok tőkévelve arra, hogy ma éjjel elhagyom börtönömet. És kértem, nehogy

eszébe jusson segítségért kiabálni, mert ha ezt tenné — s ekkor kivettem zsebemből a fegyvert, melyet hallgatásának biztosítása miatt hoztam magammal.

— Hogyan, édes fiam, ön pisztolyt szegez rám? Meg akar ölni engem hálából, hogy kíméletes és jóindulatú voltam magával szemben?

— Isten ments, — feleltem. — Ön Atyám sokkal okosabb ember, semhogy engem gyilkosságra kényszerítsen. De én szabad akarok lenni és mindenre el vagyok szánva. S ha ön megakadályoz menekülésemben, akkor ütött az utolsó órája.

— De édes gyermekem, — szólalt meg és mélyen elsápadt, — tulajdonkép mit vétettem én magának? Mért akar engem megölni?

— Szó sincs róla, nincs szándékomban önt megölni. Ha életben akar maradni, azonnal nyissa ki az ajtót és én leszek az ön leghálásabb, legalázatosabb híve.

A kulcsok ott feküdtek asztalán. Kezembe vettem a csomót és határozott hangon szóltam rá a rendfőnökre, hogy amilyen zajtalanul csak teheti, jöjjön velem.

Nem tehetett mást, minthogy engedett az erőszaknak. Ahogy előre haladtunk és valahányszor egy ajtót kinyitott, mindig mélyet sóhajtott.

— Édes gyermekem, hát ki gondolt volna erre?

— Csak csendesen, Atyám, — feleltem s figyelmeztetőleg néztem reá.

Már ott voltunk a rácsnál, mely közvetlenül az utcára nyíló nagy kapu mögött álló bejárást védte.

Azt hittem, szabad vagyok s egyik kezemmel a pisztollyal, másikkal a gyertyával ott álltam a pap háta mögött.

A rendfőnök ki akarta nyitni a zárt, miközben egy szolga, ki ott aludt a közeli cellában, hallván a zár csikorgását, felébredt és kidugta a cella ajtaján a fejét. A rendfőnök azt hitte, hogy ez a szolga elbánnhat velem és rászólt, hogy azonnal fogjon le. Én sem haboztam tovább és megnyomtam a pisztoly ravaszát. A golyó egyenesen a szolga mellébe fúródott.

— Ennek ön az oka, Atyám, — mondtam gőgösen

a rendfőnök felé fordulva. — De most már azonnal nyissa ki a kaput, és erőszakos mozdulattal toltam előre.

A jámbor ember nem mert szólni, a következő pillanatban kint voltam az utcán. Pár lépésnyire ott találtam Lescaut-t, ki ígéretét betartva, két cimborájával várakozott reám.

Gyorsan szaladtunk tovább. Lescaut felém fordult :

— Mintha pisztolylövést hallottam volna?

— Te vagy az oka, — mondtam neki, — mért töltötted meg a fegyvert?

Később azonban megköszöntem elővigyázatosságát, mert hiszen e nélkül még sokáig a Saint Lazare-börtön foglya maradtam voln.

Egy korcsmába mentünk, ahol alaposan jóllaktam, pótolva a meglehetősen silány táplálkozást, mellyel több mint három hónapon keresztül meg kellett elégednem. Mindamellett nem tudtam egészen nyugodtan enni. Bármennyire örültem szabadságomnak, halálosan fájt a szívem Manon miatt.

— Ki kell szabadítanom Manont, — mondtam a három férfi felé fordulva. — Hiszen csakis őmiatta szöktem ki a börtönből. Tőletek segítséget várok, én magam az életemet is szívesen feláldozom azért, hogy Manon megszabadulhasson.

Lescaut, ki okos és főként nagyon óvatos volt, figyelmeztetett, hogy nagyon vigyázatosan kell a dologhoz fogni. Már maga szökésem is elég feltűnést fog kelteni s hozzá még, hogy arra a kapusra is rálöttem. A rendőrség erélyes nyomozást indít s így hát ha nem akarom, hogy még sokkal rosszabb helyre kerüljek, mint ahol voltam, pár napig csendben meg kell húznom magamat, míg az első felháborodás zaja kissé le nem lohadt. Bölcs tanács, de követéséhez is bölcsesség kellett volna! A halogatás és az elővigyázat hiábavaló, nem egyezett meg szenvedélyemmel. Lescaut sok unszolás után mindössze is csak annyit ért el, hogy megígérttem neki: holnap nem mozdulok ki szobámból, pihenek és aludni fogok. Lescaut bezárt a saját szobájába és én estig ott is maradtam.

A szobafogság alatt azzal töltöttem időmet, hogy Manon kiszabadításáról gondolkoztam. Mikép se-
gíthetnék kedvesemen és hogyan kerülhetnék me-
gint össze? Egészen bizonyos voltam benne, hogy a
börtön, melybe Manont csukták, még sokkal szí-
gorúbb és sokkal nehezebben megközelíthető, mint
amilyen az én börtönöm, a Saint Lazare volt. Erőszak
itt mit sem használt, ide ravaszság, fortély kellett.
De maga a ravaszság istennője sem tudta volna,
mikép is fogjon ehhez a dologhoz? Teljesen tájéko-
zatlan voltam, s így hamar beláttam, hogy a tervez-
getést el kell halasztanom akkorra, mikor már némileg
valami ismeretet szerzek a dologkórházi viszonyok felől.

Éjszaka, mikor Lescaut visszaadta szabadságomat,
megkértem Manon bátyját, menjünk a kórház felé és
próbáljuk a terepet tanulmányozni. Az egyik kapussal,
ki értelmes embernek látszott, beszélgetni kezdtünk.
Én az idegen szerepét játszottam, kinek mindenféle
csodálatos dolgokat meséltek a dologkórházról és a
szigorú rendről, melyben ottan a raboknak élniük
kell. Ez alatt az ürügy alatt minden apróságról ki-
kérdeztem a kapust és óvatosan az örökről kezdtem
beszéltetni, kiknek nevét is megmondta, sőt puhatoló-
zásaimra még alakjukat is leírta előttem. Mikor
ezeket a felvilágosításokat megkaptam, egyszerre egy
ötlet villant át agyamon, melynek nagyon megörültem
és habozás nélkül azonnal hozzákezdtem a hirtelen
felmerült terv megvalósításához.

Tervem szempontjából nagyon fontos dolog volt
megtudni, hogy vannak-e a gondnok uraknak gyer-
mekei? A kapus azt felelte, hogy ő ezt nem tudja biz-
tosan, csak annyit mondhat, hogy M. de T.-nek, ki a
kórház vezetésének élén áll, van egy legényfia, akit
már többször látott apjával együtt a kórházba be-
jönni. A kapus felvilágosítása egyszerre nagyon meg-
nyugtatta és erőssé tette elhatározásomat.

Most már gyorsan befejeztem a beszélgetést és
Manon bátyjával együtt hazatértünk Lescaut laká-
sába. Itt aztán azonnal elmondtam, hogy milyen szán-
dék foglalkoztatja lelkemet?

— Egész bizonyosra veszem, — mondtam Lescaut felé fordulva, — hogy ez a fiatal M. de T., ki gazdag és jócsaládból való ifjú, szereti a mulatozást, miként már az effajta, jómódú, ifjú embereknel ez szokásos. Bizonyára szereti a nőket és nem oly lovagiatlan, hogy ha egy szerelmi ügyben kéri segítségét, megtagadja azt. Arra gondoltam hát, hogy megismerkedek vele, felkeltem érdeklődését ügyünk iránt. Ha igazán úriember, nem fog vonakodni, hogy segítségünkre legyen. Ha nagylelkűségből nem akarna pártunkra állni, pártolni fogja a szép lány ügyét, ha másért nem, hát abban a reményben, hogy Manon őt ezért kegyeivel fogja majd megjutalmazni. Nem húzom-halasztom a dolgot, hanem holnap már korán elmegyek hozzá. Hozzátettem, hogy mióta ez a terv megszületett lelkemben, annyira könnyűnek és vidámnak érzem lelkemet, hogy már magából ebből az érzésből is jó és biztató reményt merek jósolni.

Lescaut maga is úgy vélekedett, hogy tervemben sok észszerűség van és nem lehetetlen, hogy zöldágra vergődünk vele. Ezt az éjszakát már jóval nyugodtabban és kevésbbé szomorúan töltöttem el.

Reggel, amennyire szorult helyzetem és zilált pénzviszonyaim engedték, csinosan felöltöztem, kocsit fogadtam és odahajtottam M. de T. lakására. Nagyon meg volt lepelve, hogy ily váratlan egy ismeretlen látogató állít be hozzá. Ám egész megjelenése, lekötelező udvariassága kedvező reményekre jogosított. Habozás nélkül elmondtam, hogy mi járatban vagyok? Mindenáron azon voltam, hogy megnyerjem rokonszenvét és érdeklődését. Úgy beszéltem szenvedélyem, szerelmem nagyságáról és kedvesem szépségéről, hogy e kettő megmagyarázza és megérttesse egymást.

A fiatal M. de T. azt felelte, hogy ő ugyan még nem látta Manont, de már sokat hallott róla, föltéve, hogy kedvesem az a leány, ki az öreg G. M. szeretője volt.

Arcáról láttam, hogy ismeri egész történetemet s én, hogy megnyerjem hajlandóságát és pártfogását, részletesen elmondtam neki, hogy Manon és én milyen szenvedéseken és csapásokon mentem keresztül.

— Íme uram, — folytattam elbeszélésemet, — ide jöttem Önhöz, mert életem s — ami előttem ezzel egyet jelent — szerelmem sorsa Öntől függ. Nyíltan és őszintén beszéltem Önnel, mert látom arcán, hogy nemesen gondolkozik s mert látom, hogy Ön is fiatal, mint én s így remélni merem, hogy hajlamaink és természetünk között is akadhat valami rokonvonás.

Bizalmam és őszinteségem szemmel láthatóan igen jó hatást tett az ifjúra. Úgy beszélt hozzám, mint aki sokat forgott a világban és szíve mégis fogékony maradt az érzések iránt. Pedig a nagyvilágban való járás, a társaságban való forgolódás, mindennél jobban ki szokták szárítani a részvét érzését szívünkben.

M. de T. kijelentette, hogy nagyon örül látogatásomnak, barátságomat nagyrabecsüli, teljes mértékben viszonzza és mindenáron azon lesz, hogy buzgó és odaadó szolgálataival még jobban megnyerje hajlandóságomat. Azt nem ígérhette meg, hogy kibocsátják Manont, mert, mint mondta, nem akar ámitani, neki alig van valami befolyása. De azt igenis megígérte, hogy találkozhatom kedvesemmel, beszélhetek vele, ő maga pedig teljes erejével azon lesz, hogy előbb vagy utóbb ismét együtt lehessenek azzal, akit szeretek.

Azzal, hogy ilyen szerényen beszélt befolyásáról és hatalmáról, sokkal jobban megnyugtatót, mintha azt ígérgette volna, hogy azonnal teljesíteni fogja minden kívánságomat. Mert tartózkodása és szerénysége, mely visszatartotta őt a felelősség nélkül való ígérgetéstől, őszinteségéről tett tanubizonyságot. Szóval a legjobbakat reméltem hajlandóságától. Hiszen már csak az az ígérete, hogy láthatom Manont és beszélhetek vele, olyan boldoggá tett, hogy képes lettem volna minden áldozatra ifjú barátomért. Ezt az érzést nem is titkoltam el előtte és láthatta rajtam, hogy nem vagyok gazember. Szeretettel megöleltük egymást és úgy éreztük, hogy hűséges, igaz barátságot kötöttünk, tisztára csak azon az alapon, mert mindketten jószívűek, részvétre hajló emberek va-

gyunk, mert a jólelkű és nemesérzésű ember önkéntelenül is vonzódik egymáshoz.

A fiatalember még tovább is jelét adta barátságának. Azt mondotta, hogy tekintve kalandjaimat s hogy a börtönből szöktem, úgy gondolja, aligha lehetek bővében a pénznek. Felajánlotta vagyonát és unszolt, hogy fogadjam el segítségét.

Én azonban nem éltem vissza nagylelkűségével, hanem így szóltam hozzá :

— Nem, drága barátom, ez túllontúl sok lenne. Nem élhetek vissza nagylelkűségével. Ha azonban módot ad nekem arra, hogy Manont láthassam, egész életemben lekötelezett, hűséges szolgája leszek. Ha pedig valamiképpen vissza tudja nekem adni azt, akit legjobban szeretek a világon, utolsó csepp vérem is az Öné és tekintse életemet egy olyan dolognak, mely bármikor szolgálatára, rendelkezésére áll.

Elbúcsúztam új barátomtól, de előbb megegyeztünk abban, hol és mikor fogunk találkozni. A fiatalember olyan jó és előzékeny volt, hogy még aznap délután találkát tűzött ki számomra.

Egy kávéházban várakoztam reá, hova négy óra felé jött értem. Együtt indultunk el Manon börtöne felé. Úgy éreztem, hogy lábam roskadozik, térdeim remegnek, míg a hosszú, széles udvarokon átmentem. Újra meglátom hát szívem istennőjét, annyi szenvedésem és gyötrelmem okát. Oh istenem, segíts meg, hogy most le ne roskadjak, hogy még egyszer szembeállhassak vele, aztán történjék bármi, nekem már nincs többé kérésem és nincs többé kívánságom.

A fiatal M. de T. szavára a kapuőrök készséggel nyitották ki az ajtókat. T. úr megkérdezte, hogy merre van Manon börtöne és az egyik ór egy óriási kulccsal, mely Manon celláját nyitotta és zárta, elvezetett bennünket kedvesem börtönéhez.

Az őrtől, ki előttünk ment, megkérdeztem, hogy ki volt Manon mellett és hogyan töltötte az időt a fogházban? Az ór azt felelte, hogy Manon olyan kedves és szelíd, mint valami angyal, soha nem hallani tőle egyetlen zúgolódó vagy vádoló szót. Fogságának első

hat hetében szakadatlanul sírt, zokogott, de mostanában jóval türelmesebb, egész nap varr, vagy olvas. Megkérdeztem még, hogy milyen ellátásban részesülnek itt a foglyok? Az őr azt mondotta, hogy amire okvetlen szükségük van, azt rendesen megkapják.

Már ott voltam az ajtó előtt. Szívem oly hevesen dobogott, hogy azt hittem, kiszakítja mellemet. Most a fiatal M. de T. felé fordultam.

— Kérem, legyen olyan jó, menjen be hozzám és pár szóval készítse elő arra, hogy itt vagyok. Félek, ha hirtelen meglát, megrendítő hatással lesz reám.

Az őr kinyitotta az ajtót. Én kinn maradtam a folyosón, de azért minden szót hallottam, amit benn a cellában beszélnek. A fiatalember azzal kezdte, hogy ő barátaim közé tartozik és valami hírt tud rólam, eljött Manonhoz, mert nagyon szíven viseli jövő sorsunkat. Manon hangjában a legélénkebb türelmetlenség rezgett, mikor azt kérdezte, hogy mondja meg azonnal, ha tudja, mi történt velem?

M. de T. erre kijelentette, hogy ide fog engem hozni és szívemet Manon éppen olyan szerelmesnek és hűségeseznek fogja találni, mint mikor elszakítottak egymástól bennünket.

— Mikor láthatom? — hallottam Manon hangját.

— Még ma, — felelt a fiatalember. — Ez a boldogító perc sokkal hamarabb itt lesz, mint ahogy Ön reméli és ha úgy akarja, hát akkor mindjárt szemben állhat vele.

Manon egyszerre megértette, hogy ott állok a folyosón. Kinyitottam börtönének ajtaját és ő felém repült. Azzal a szenvedélyes gyöngédséggel öleltük át egymást, mely oly gyönyörűséget ad azoknak, kik igazán szeretik egymást. Sónhajtásaink, szaggatott felkiáltásaink, a szerelem ezer becéző kifejezése, tovább tartott mindez egy negyedóránál és T. úr meg-hatottan nézte, hogy mennyire egymáshoz tartozunk én és kedvesem.

— Tudják, hogy irigylem magukat, — mondotta, miközben mintegy erőszakkal leültetett bennünket. — Higgyék el, nincs az a dicsőség és hatalom, melyet

többre becsülnék, mint egy ilyen szép és szenvedélyes leányt, ki ennyire tud szeretni.

— Most tehát már biztosan megértheti, — feleltem — hogy mindenről le tudnék mondani a világon, csak hogy Manont bírhassem.

Tovább beszélgettünk a legodaadóbb gyöngédség és a legforróbb szerelem hangján. A szegény kis Manon elmondotta, hogy mi történt vele és én is elmondtam neki mindent, mit elválásunk óta átéltem. Könnyeink zápokként hullottak, mikor arról beszélünk, hogy ő még mindig fogságban sínylődik s hogy engem is, bár már kiszabadultam, ezer veszély fenyeget. Fiatal barátunk vigasztalgatott bennünket és megígérte, hogy mindent, mindent el fog követni érdekünkben. Azonban azt tanácsolja, hogy az első találkozás ne legyen túlon túl hosszú. Mert csak így segíthet bennünket újra ahhoz, hogy megint viszontlássuk egymást. A tanácsot azonban csak sok unszolás és kérlelés után tudta velünk megfogadtatni.

Manon talán még kevésbbé tudott beletörődni abba, hogy elváljunk. Újra meg újra visszaültetett helyemre, megfogta a kezemet, ruhámba kapaszkodott, csak hogy el ne tudjak menni.

— Istenem, — mondta, — hát itthagysz engem ezen a borzalmas helyen? És ki tudja, eljössz-e, eljöhetsz-e újra hozzám?

Én felelni sem tudtam a megindulástól, T. úr azonban több ízben megígérte, hogy igenis gyakran el fog ide vezetni.

— Ami pedig ezt a helyet illeti, — mondotta udvariasan meghajolva, — annak már nem börtön és nem dologkórház a neve. Ezt a helyet Versailles-nak kell ezután nevezni, mert olyan valaki lakik benne, aki szépségével méltán uralkodhatik az összes férfiszíveken.

Mikor kimentünk, borralalót adtam az őrnék és megkértem, legyen figyelmes és gyöngéd kedvesem iránt. Az őrné fiatal legény volt, sokkal jobb és résztvevőbb, mint az ő foglalkozásbeli emberek szoktak lenni. Láttam, mikor Manonhoz bementem s ez a talál-

kozás őt is meghatotta. Az arany pedig, melyet kezébe nyomtam, megnyerte ügyünknek. Ahogy lefelé haladtunk a lépcsőn, félrevont és halk hangon suttogta :

— Uram, ha ön megígéri, hogy szolgálatába fogad vagy pedig itteni állásomért tisztességes összeggel kárpótol, én úgy gondolom, könnyen ki tudnám börtönéből szabadítani Manon kisasszonyt.

Nagy örömmel és hálával fogadtam ajánlkozását. Bár ebben a pillanatban teljesen pénz nélkül álltam, olyan ígéreteket tettem neki, melyek messze túlhaladták minden kívánságát. Biztosra vettem, hogy akármilyen úton-módon, de elő tudom teremteni az összeget, melyet a szolgának kell adnom Manon kiszabadításáért.

— Hallgass reám, barátom, — mondtam neki. — Biztos lehetsz benne, hogy nem kérhetsz tőlem olyat, amit meg nem tennék. Sorsod az enyémhez van kötve, ha segítségemre leszel.

Aztán megkérdeztem, hogy miféle terve van a kiszabadításra?

— Nagyon egyszerű a dolog, uram — felelte. — Este kinyitom a kisasszony ajtaját és levezetem az utcára nyíló ajtóhoz, ahol Ön már várni fogja.

— De hátha valaki a folyosón vagy az udvaron felismeri? Ez nagyon veszedelmes lehet.

Az őr nyíltan bevallotta, hogy bizony ez a veszedelem fenyegethet bennünket, de elvégre is valamit kockáztatni kell.

Nagyon megnyerte tetszésemet, hogy ez a fiatal-ember ilyen elszánt és bátor, de azért mégis jónak láttam M. de T.-nek elmondani a dolgot, elmondva egyúttal aggodalmaimat is, melyek miatt kétségesnek láttam a sikert.

Ő még sokkal veszedelmesebbnek látta a helyzetet, mint én.

— Lehetséges, — mondotta, — hogy Manon kisasszonynak sikerül ilyen módon kiszabadulnia. De ha mégis felismerik és mint szökevényt fogják el, örökre elveszett. Egyébként, ha sikerül a dolog,

Önnek és kedvesének azonnal menekülnie kell Párizsból, mert akárhogy elrejtőznek is, előbb-utóbb meg fogják önöket találni. Most már kétszeres buzgalommal nyomoznának egyrészt Ön, másrészt a leány miatt. És a férfiember még csak el tud rejtőzni, ha egyedül van, de egy ilyen csinos fiatal nővel majdnem lehetetlen észrevétlenül elbujni Párizsban.

Mindaz, amit mondott, igen okos és észszerű volt, mindamellett nem tudta elfojtani bennem a reményt, mely Manon azonnali szabadulásával kecsegtetett. Nyíltan megmondtam ezt T. úrnak és kértem, bocsássa meg a szerelem vigyázatlanságát és vakmerőségét. Aztán hozzátettem, hogy különben is el akarom hagyni Párizst és valamelyik közeli faluban akarok lakást bérelni.

Igy tehát megállapodtunk az örrel, hogy másnap megpróbáljuk Manon megszöktetését. Hogy könnyebben sikerüljön a dolog, elhatároztuk, hogy férfiruhát csempészünk a börtönbe. Ez korántsem volt könnyű vállalkozás, de a szerelem még taláلهkonyabbá tett, mint rendesen és ennek is kieszeltem a módját. Megkértem a fiatal M. de T.-t, hogy másnap két vékony mellényt vegyen fel magára, a többit aztán bizza reám.

Másnap délelőtt újra ott voltunk Manon börtönében a kórházban. Zsebembe inget, harisnyát és egyéb holmit dugtam be Manon számára. Kabátom fölé egy bő felleghajtót vettem, mely eltakarta a kiduzzadt zsebeket. Most csak egypár percet töltöttünk Manon szobájában. T. levetette az egyik mellényt, én pedig levetettem a kabátomat és mikor kimentünk, a felleghajtó alatt nem látszott, hogy nincs rajtam kabát. Otthagytunk hát mindent a cellában, amivel Manon férfinak tudta magát maszkírozni. Megfelekeztem azonban a nadrágról. Ez a szórakozottság bizonyára nagyon mulattatott volna bennünket, ha nem álltunk volna ilyen komoly és végzetes helyzet előtt. A legnagyobb kétségbeeséssel néztünk egymásra, mert rettenetes volt a gondolat, hogy jól kieszelt tervünk ilyen apróság miatt megy tönkre. Végre is

azt mondtam, hogy én fogok nadrág nélkül maradni. Odaadtam Manonnak a szükséges ruhadarabot, felleg-hajtó lebernyegem jó hosszú volt és pár gombostű segítségével olyan ügyesen rendbehoztam magam, hogy minden feltűnés nélkül mentem ki a kapun.

Az idő, mely Manon szöktetéséig még hátra volt, elviselhetetlenül hosszúnak tűnt fel előttem. Végre itt volt az éjszaka és kocsin hajtattunk a börtönkapu közelébe. Nem is kellett sokáig várakozni, Manon egyszerre megjelent őre kíséretében. A kocsi hágcsoja le volt eresztve, egy pillanat és immár mindketten bent ültünk egymás mellett. Manon remegett, mint a falevél, én pedig karjaimba szorítva tartottam a drága leányt, ki mindennél kedvesebb volt nekem. A kocsis most megkérdezte: hová hajtson?

— Hajts a világ végére, — feleltem — olyan helyre, hol soha senki el nem szakíthat kedvesemtől!

Ez a szinte önkívületbe menő elragadtatás majdnem kellemetlen következményeket vont maga után. A kocsis szemmel láthatólag megütközött furcsa utasításomon, és mikor végre megtudta tőlem az utca nevét, hova hajtania kell, azt mondta, hogy aggodalomban van, nehogy valami rossz ügybe keveredjék miattam. Van neki szeme, — folytatta — és nagyon jól látja, hogy az a csinos, jóképű fiatalember, aki mellettem ül, nem férfi, hanem leány, akit biztosan meg akarok szöktetni a börtönből. Neki pedig semmi kedve, hogy miattunk valami veszedelembé döntse magát.

A gazembernek fontoskodása csak ürügy volt, hogy megzsarolhasson. Ám a kórház, Manon sötét börtöne, ott állt még mögöttem és nem lett volna tanácsos a kocsisal veszekedést kezdeni.

— Ne fecsegj, — szóltam reá kurtán. — Egy arany a borraivaló!

Erre a szóra talán arra is képes lett volna, hogy felgyujtsa a dologkórházat.

Ott álltunk a ház előtt, melyben Lescaut lakott. Az idő már későre járt, a fiatal M. de T. még útközben

kiszállt, de megígérte, hogy másnap felnéz hozzánk. Csak az ór maradt velünk.

Manont oly szorosan öleltem magamhoz, hogy ketten csak egy helyet foglaltunk el. Kedvesem sírt az örömtől és drága, édes könnyeitől nedves lett az arcom. Mikor azonban megálltunk a ház előtt, melyben Lescaut lakott, újabb civakodásba elegyedtem a kocssal, melynek aztán végzetes következménye lett.

Közben ugyanis nagyon megbántam, hogy egy aranyat ígértem neki borraivalól, nemcsak azért, mert ez túllontúl nagy összeg volt, hanem mert nem volt ennyi pénz nálam. Lehívtam Manon bátyját, ki azonnal lejött értünk és én halkán suttozva megmondtam neki, hogy milyen zavarban vagyok.

Lescaut, ki nagyon indulatos ember volt s a kocsisokkal nem igen szokott udvariasan beszélni, dühösen azt mondta, hogy talán lóvá akarom tenni és tréfát űzők vele.

— Egy arany borraivalót ennek a gazembernek? Inkább jó verést a bitangnak!

Kértem, hogy fizesse ki a kocsis és ne csapjon lármát. De ő kikapta kezemből a botot és a kocsis felé rohant. Ez nagyon jól tudta, mit jelent egy garázda testőrrel kikezdeni. Lova közé csapott és elvágatott, miközben visszakiabált, hogy csúnyán becaptam, de nem fogom elvinni szárazon a dolgot.

Nagyon megijedtem és utána kiabáltam, hogy álljon meg. Mindenáron szerettem volna valahogy békésen elrendezni a dolgot. A kocsis nem állt meg és engem a legnagyobb nyugtalanságban hagyott. Bizonyosra vettem, hogy egyenesen a rendőrségre fog hajtani.

— Mit cselekedtél? — mondtam Lescaut-nak. Itt már nem vagyunk többé biztonságban. Azonnal menekülnünk kell!

Karonfogtam kedvesemet és gyorsan elhagytuk a veszedelmes utcát. Lescaut utánunk sietett.

A gondviselés útja olyan csodálatosan sorakoztatja az eseményeket. Íme,¹ alig mentünk egypár percig, mikor egy ember, kinek arcát nem láthattam, szembe

jött velünk és ráismert Lescautra. Lehet, hogy már régen ott járkált a testőr lakása körül. Gyilkos szándékot hordva magában, melyet most hajtott végre.

— Itt vagy, Lescaut? — kiáltotta és rásütötte pisztolyát. — Rendben van. Ma már nem itt a földön, hanem angyalokkal fogsz vacsorázni.

A gyilkos a lövés után elrohant, Lescaut pedig halva bukott le a földre.

Megfogtam Manont és erőszakkal kényszerítettem, hogy rohanjunk tovább, hisz a halotton úgysem tudunk segíteni, az őrzőket pedig minden pillanatban itt lehet.

Manont karonfogva és a börtönőr kíséretében behajtottunk a legelső kis keresztutcába. Manon egész testében remegett, alig bírt állni a lábán.

Az utca túlsó oldalán egy bérkocsi állt. Gyorsan beszálltunk. De mikor a kocsis megkérdezte, hogy hova hajtson, újból a legnagyobb zavarba jöttem. Hiszen nem volt sem lakásom, sem menedékhelyem és egyetlenegy olyan barátom sem, kire ebben a pillanatban számíthattam volna. Mindössze is egy fél pisztol volt nálam.

A rémület és a kimerültség annyira megviselte Manont, hogy félig ájultan dőlt hátra a kocsiban. Én előttem is folyton a meggyilkolt Lescaut képe lebegett és e mellett remegtem, hogy az őrzőket minden pillanatban reánk törhet.

Teljesen tanácstalanul álltam. Ebben a pillanatban eszembe jutott a chaillott-i vendégfogadó, melyben Manonnal laktunk, mikor házat kerestünk. Ott talán biztonságban leszünk és nem veszik rossz néven, ha egy pár napig nem tudunk fizetni.

— Hajts Chaillot-ba, — mondtam a kocsisnak.

Azt felelte, hogy késő van s legalább is egy pisztolt kell kapnia az útért.

Megint a legnagyobb zavarban voltam, de végül is megalkudtam vele hat frankban, nem is adhattam volna többet, hiszen ennyi volt az összes pénz, amennyi felett e pillanatban rendelkeztem.

Ott ülve a kocsiban, vigasztalni kezdtem Manont,

de szívem mélyén sokkal jobban kétségbe voltam esve, mint ahogy mutatni mertem. Ebben a pillanatban oly könnyen elpusztítottam volna magamat, ha nem tartom ott karjaim közt a drága lényt, ki az életnél is többet jelentett számomra. Manon jelenléte egyszerre erőssé tett.

Manon itt van mellettem, — mondtam magamban — ő szeret és az enyém akar lenni. Hiába beszél Tiberge, nem igaz, hogy én csak áltautom magam a boldogság érzésével. Hiszen ebben a pillanatban elpusztulhatna az egész világ, semmit sem törődnék vele. Miért? Mert rajta kívül nem tartozom senkihez és nem törődöm semmivel.

Ez csakugyan így is volt, de azért hiába vettem semmibe a világ összes javait, éreztem, hogy bizony nagy szükségem volna e javak egy részére, hogy annál több fensőbbiséggel nézhessek a többiekén keresztül. Igaz, a szerelem erősebb minden gazdagságnál, minden kincsnél, de nagyon is nagy szüksége van ezeknek a segítségére, és nincs olyan gyötrelmem a világon, mely hasonlítható volna a szerelmes kínjához, mikor a szükség révén le kell süllyednie az alantas lelkek közönségességéhez.

Tizenegy óra lehetett, mikor Chaillot-ba érkeztünk, a vendégfogadás mint régi ismerősöket üdvözölt bennünket. Manon ruháján nem is csodálkoztak. Párizsban és Párizs környékén nagyon is megszokták az emberek, hogy a nők kirándulásokra férfiruhát öltenek magukra. A legfényesebb ebédet hozattam fel Manon számára, úgy viselkedtem, mintha erszé-nyem tele lenne arannyal. A fogadás nem is sejtette, hogy nincs pénz nálam, én pedig óvakodtam, hogy nyomorúságomat eláruljam előtte. Elhatároztam, hogy másnap egyedül megyek vissza Párizsba és mindent meg fogok tenni, hogy a nyomorúság kellemetlen betegségére valahogy orvosságot találjak.

Ott ültem szemben Manonnal és most láttam, hogy milyen sápadt és sovány lett. A kórházban ezt nem vettem észre, mert a cella, mely börtönéül szolgált, eléggé homályos volt. Megkérdeztem, hogy a bátyja

utáni fájdalom emészti-e annyira, hogy arca szinte kísértetiesen halavány?

Manon azt válaszolta, hogy bár lelke mélyéig megrendítette testvérének szörnyű halála, haloványsága a nagy bánattól ered, mely három hónapon át folyton gyötörte, hogy elszakították tőlem.

— Így hát szeretsz engem, Manon? — kérdeztem halkan.

— Sokkal jobban, mintsem ki tudnám mondani.

— Nem hagysz el engem soha többé, senki kedvéért?

— Soha, — mondta Manon, és ezt a szót annyi csókkal és öleléssel erősítette meg, immár lehetetlennek tartottam, hogy valaha is megszegje szavát.

Különben mindig hittem az őszinteségében. Mert hiszen semmi oka nem volt arra, hogy színleljen és hazudozzék. Manon igaz lélek volt, csakhogy őszinteségénél sokkal erősebb volt benne a csapodárság, a változatosság iránti hajlam, azt mondhatnám, hogy tulajdonképp ez volt az igazi lénye és ő maga se tudta, mit csinál, mikor látnia kellett, hogy más leányok gazdagságban élnek, szép ruhákban járnak, neki pedig szűkségben és szegénységben kell tengődnie.

Nemsokára megismertem a teljes igazságot, mely oly kalandba bonyolított, melyhez hasonlót hozzám hasonló származású és sorsú ember soha, soha még át nem élt.

Miután jól ismertem Manont, másnap siettem Párizsba, hogy azonnal pénzt kerítsek. Lescaut halála is ürügyet szolgáltatott erre, azonfelül fehéreneműt és egyéb ruhát is kellett — mint Manonnak mondtam — beszereznem, mert tapasztalatokon okulva, óvakodtam előtte elárulni, hogy pénz nélkül vagyok.

Mikor a fogadóból kimentem, a fogadós előtt azt mondtam kedvesemnek, hogy kocsit keresek, de ez csak afféle nagyzó beszéd volt, mert hiszen, egy fillér sem lévén nálam, gyalog kellett elindulnom Párizs felé. Amennyire csak bírtam, gyorsan siettem egész Cours la Renig, hol egy kicsit meg akartam pihenni. Pihenésem voltaképpen csak arra szolgált

ürügyül, hogy valamikép rendbeszedjem gondolataimat és terveket készítsek arra nézve, mit is fogok csinálni Párizsban?

Leültem a fűbe és elmém minden megfeszített erejével gondolkoztam, töprengtem. Tudtam, hogy három dolgot kell rendbehoznom. Először is pénzre volt szükségem, mert így mozdulni sem tudok. Valami utat-módot kell találnom, ami a közös jövő felé vezető utat megmutatja, s ami éppen olyan fontos, értesüléseket kell szereznem és intézkedéseket kell tennem, hogy Manon és én biztonságban lehessünk. Mindezekre a dolgokra nézve rengeteg tervet eszeltem ki és a végén úgy határoztam, hogy az első pontra koncentrálok minden erőmet és a másik két dolognak rendezését későbbi időkre hagyom. Hiszen ott Chaillot-ban, kis szobánkban, elég jól el voltunk rejtve a világ szeme elől, ami pedig jövő életünket illeti, ezen még van időnk gondolkodni. Első és legfőbb dolgom, hogy a jelen szükségleteivel szembe tudjak szállni.

Most tehát az a kérdés, hogy mikép szerezhsek pénzt. A fiatal M. de T. nagylelkű barátsággal ajánlotta erszényét, de valahogy szégyeltem ezzel az ajánlattal élni. Mert valahogy szemérmetlen dolognak tartottam, hogy egy idegen ember előtt feltárjam nyomorúságomat és szánalma révén azonnal megzsaroljam őt. Ilyesmihez vagy olyan embernek kell lenni, ki már teljesen elvesztette becsületérzését és nem ismeri a szégyenkezést, vagy pedig nagyon alázatosszívű kereszténynek, kit hite és emelkedett gondolkozása felülemel minden szégyenkezésen és siránkozáson. Én nem voltam becsstelen és sajnós, nem voltam jó keresztény, és életem felét szívesen odadobom, ha ezt a megaláztatást elkerülhetem.

Hát Tiberge? villant fel agyamon keresztül. Vajjon Tiberge meg tudná-e tagadni tőlem, hogy segítő kezét nyujtsa felém, ha hozzá folyamodok? Nem. Ismertem Tiberge-t, nem fog elhagyni. Ha elmondom nyomorúságomat, meg lesz hatva, de nyomban hozzáfog erkölcsprédikációjához s ezt most nem bírom ki.

Végig kell hallgatnom szemrehányásait, intelmeit, dorgálásait, fenyegetéseit, és bármit feláldoznék, semhogy megint el kelljen viselnem ezt a kínos jelet, mely — minek tagadjam — mindig félelemmel és lelkiismeretfurdalással tölt el.

Nos tehát, vívódtam magammal, le kell hát mondanom minden reményről? Mert hiszen csak e két út közt választhatok és mind a kettő olyan kínos és keserves, hogy a fél életemet odadobnám, csak ne kelljen igénybevennem őket, s ha e két módozat gyötrelmére gondolok, úgy érzem, nem volna sok egész életem feláldozása sem, csakhogy ne kelljen szembenéznem velük.

— Igen, igen, — mondtam magamban egy pillanatnyi gondolkodás után. — Hát inkább legyen. Inkább az életem, mintsem hogy megalázkodva könyörögjek! Az életem? Hiszen hacsak erről volna szó. De most Manon élete, jövője, szerelme, hűsége forog szóban! Hiszen Manon pótolja számomra a dicsőséget, a boldogságot, a vagyont. Bizonyára sok, sok dolog van a világon, aminek eléréseért vagy elkerüléseért feláldoznám életemet, de ha valamit többre becslök az életemnél, ebből még korántsem következik, hogy Manonnál is többre becsljem azt.

Mikor már idáig jutottam okoskodásomban, már el is dőlt sorsom. Folytattam utamat, elhatároзва, hogy mindenekelőtt Tiberge-hez megyek, azután pedig a fiatal T.-t keresem fel.

Amint Párizsba érkeztem, azonnal bérkocsiba ültem, noha egyetlen fillér sem volt nálam, de arra gondoltam, hogy a kölcsönkért pénzből majd kifizetem a bérkocsit. A Luxembourgba hajtattam és onnan izentem Tiberge-nek, hogy jöjjön hozzám. Tiberge oly gyorsan ott volt, amint csak lehetett. Én pedig habozás és huzavona nélkül elmondtam neki, hogy teljesen pénz nélkül állok.

Azt kérdezte, hogy a száz pisztol, melyet egyszer már visszatérítettem neki, elegendő lenne-e most? És a nélkül, hogy egyetlenegy szemrehányó vagy kemény szót mondott volna, barátságos arccal és a jó-

tékonyásnak azzal a közvetlen örömevel, melyet csak a szerelemnél és az igaz barátságnál tapasztalunk, már indult, hogy elhozza nekem a pénzt.

Ámbár egy pillanatig sem kételkedtem abban, hogy Tiberge nem hagy cserben, nagyon meg voltam lepve, hogy az erkölcsprédikáció elmaradt és egyetlenegy szóval sem tesz szemrehányást nekem a bűnben való megátalkodottságomért. Azonban nagyon csalódtam, mikor azt hittem, hogy a szemrehányások és a prédikálások végkép elmaradtak.

Tiberge átadta a száz pisztolt és én gyorsan búcsúzni akartam, de ő felszólított, hogy sétálgassunk egy kissé.

Manonról természetesen egy szót sem szóltam neki s így Tiberge nem is sejtette, hogy kedvesem velem van. Szemrehányó feddései tehát csak a börtönből való szökésem miatt sujtottak le reám. Kifejtette, hogy nagyon fél, nem fogom hasznomra fordítani az üdvös leckéket és tanulságokat, melyeket fogságomban kaptam, hanem újra visszamerülök a bűn fertőjébe. Elmondta, hogy a szökésemet követő reggel ott járt a börtönben és kimondhatatlan megdöbbenéssel halotta, mint menekültem meg a fogházból. Beszélt a rendfőnökkel, ki még mindig betege volt a rémületnek, de oly nagylelkűen és nemesszívűen viselkedett velem szemben, hogy a rendőrség előtt eltitkolta szökésem részleteit és nem mondta meg a portás halálának az okát. Tehát ettől a dologtól nincs mit tartanom. De ha van még bennem egy szemernyi józan ész, felhasználom az ügyek ilyen szerencsés fordulatait, hiszen az Ég különös kegyelme van velem, mikor nem üldöznek bűnömért. Írjak tehát édesapámnak, béküljek ki vele, sőt ő arra int, mondjak búcsút azonnal Párizsnak, visszatérve családi otthonomba, soha többé ebbe a városba lábamat be ne tegyem.

Figyelmesen hallgattam végig Tiberge beszédét. Sok minden volt szavaiban, ami nagyon jólesett lelkemnek. Először is nagyon megnyugtató, hogy a Saint Lazare-fogház részéről nem fognak üldözni. Így tehát nyugodtan járhatok-kelhetek Párizs utcáin. Másodszor nagyon örültem annak, hogy Tiberge nem is sejtí

Manon kiszabadulását és főként nem sejti azt, hogy kedvesem megint velem van. Sőt észrevettem, hogy Tiberge gondosan kerüli Manon nevének megemlítését. Bizonyára azt hitte, hogy már kevésbbé törődöm a leánnyal, mert hiszen egyáltalában nem is beszélek róla.

Azzal már tisztában voltam, hogy nem térek vissza a családi körbe. De Tiberge tanácsa után elhatároztam, hogy írni fogok apámnak és megígérek neki mindent, amit csak követel tőlem. Azt reméltem, hogy levelem után, melyben fogadkozom, hogy a kötelesség útjára térek és engedelmeskedem parancsainak, el fogja hinni, hogy iskolai tanulmányaimat akarom folytatni és tetemesebb összeget fog számomra kiutalni. Azt, hogy megint a papi pályára lépek, nem tudtam volna vele elhitetni, de hogy főiskolai tanulmányaimat folytatni akarom, az nem is volt csalás és ámtítás részemről. Sőt ellenkezőleg. Mindenáron azon voltam, hogy valami tisztességes, rendes életbe kezdjek, föltéve, hogy ez a szándék nem akadályozza meg Manonnal való együttélésemet.

Úgy terveztem, hogy Manon mellett élve folytatom tanulmányaimat. Hiszen a kettő egyáltalán nem ellenkezik egymással.

Ez a terv annyira felvidított, hogy azonnal megígértem Tiberge-nek, hogy még ma írni fogok édesapámnak. És csakugyan, miután búcsút vettem Tiberge-től, betértem egy boltba, hol írószereket vásároltam. Ott azonnal egy olyan gyöngéd és alázatos levelet fogalmaztam meg, hogy egész biztosra vehettem, meg fogja hatni apám szívét és elérem a remélt eredményt vele.

A Tiberge-zsel való találkozás után már elég pénzem volt arra, hogy kocsin folytassam utamat, de most valahogy abban találtam élvezetet, hogy gyalog menjek el T. úrhoz. Nagy örömöm telt benne, hogy szabadonsétálhatok Párizs utcáin, a nélkül, hogy üldözéstől kelljen tartanom. Hirtelen azonban eszembe jutott, hogy Tiberge csak a Saint Lazare-i szökési eset miatt nyugtatott meg, holott itt van még terhem a Manon ügye és a Lescaut halála is, mely utóbbiban

igaz, hogy ártatlan voltam, de mint szemtanu mégis csak bele voltam keveredve.

Mikor mindez eszembe jutott, szinte a szívem dobogása állt meg a rémülettől, egy fasorba indultam s onnam kocsit intettem magamhoz. Most már egyenesen T. úrhoz hajtottam, akinek elmondtam halálos rettegésemet.

A fiatalember kinevetett és azt mondotta, hogy nem kell félnem sem a Manon szöktetése, sem a Lescaut halála miatt.

Aztán elmesélte, hogy másnap reggel — mert mi tagadás, félt, hogy gyanúba fogják őt Manon szökése miatt — elment a dologkórházba és úgy tett, mint akinek sejtelve sincs a dolgokról, azt mondván a gondnoknak, hogy beszélni akar Manonnal. Eszükbe se jutott, hogy akár őt, akár engem gyanúsítsanak, mert hosszadalmas részletekkel kibővítve elmesélték neki az egész esetet és csak azon csodálkoztak, hogy egy olyan szép leány, mint amilyen Manon, egy közönséges börtönszolgával szökött meg. T. úr hidegen azt felelte, hogy ő bizony ezen nem csodálkozik, mert az ember sok minden áldozatra képes azért, hogy szabadságát visszanyerje.

Elmondta aztán, hogy Manon börtönéből egyenesen Lescaut lakására ment, azt híván, hogy ott talál bennünket. Lescaut házigazdája, egy ácsmester, kijelentette, hogy ő egyikünket sem látta, de nem is csodálkozik ezen, mert bizonyára útközben meghallottuk, hogy a testőrt megölték. Ami ezt a gyilkosságot illeti, az ács azt mondotta, hogy ő nagyon jól tudja az okát és azt is, hogy miért történt.

Mintegy két órával azelőtt Lescaut-hoz eljött egy barátja és kártyázni kezdtek. Lescaut folyton nyert és egy óra alatt barátja száz tallérja, vagyis minden pénze, az ő zsebébe vándorolt át.

A szerencsétlen játékos, ki teljesen egy fillér nélkül maradt, könyörögve kérte a testőrt, hogy adja kölcsön neki a száz tallér felét s majd később visszafizeti. Lescaut szeme közé nevetett s ezen úgy összevesztek, hogy a legcsúnyább szitkokat vágták egymás

fejéhez. A szerencsétlen ember párbajra hívta a testőrt, Lescaut azonban nem akart vele verekedni, mire a hajdani barátja fenyegetőzve távozott, hogy a legközelebbi alkalommal lelövi, mint a kutyát. Fenyegetését aztán be is váltotta.

T. úr bevégezvén elbeszélését, nagyon kedvesen hozzátette, hogy sokat aggódott miattam és Manon miatt, és engedjem meg, hogy tovább is rendelkezésemre álljon.

Megmondtam neki, hogy hol lakunk, ő pedig megígérte, hogy velünk fog vacsorázni.

Nekem semmi dolgom nem volt Párizsban, csakhogy Manon számára ruhát és fehérneműt vásárolok, így tehát azt feleltem, hogy rögtön indulhatok, csak engedelmével néhány percre beszólok egy-két boltba. Nem tudom, célozgatásnak vette-e beszédemet vagy pedig csak egyszerűen gavallériájára hallgatott, elég az hozzá, hogy azokba az üzletekbe vezetett, hol ő szokta bevásárlásait végezni. Azt mondta, hogy válasszak ki szövötteket és selymeket és szinte rákényszerített, hogy a legdrágábbakat és a legfinomabbakat vegyem. S mikor fizetni akartam, szigorúan rászólt a boltosokra, hogy egyetlenegy fillért sem szabad tőlem elfogadni. Mindezt oly lekötelező kedvességgel cselekedte, hogy minden szegyenkezés nélkül nyugodtan elfogadtam ajándékát. Aztán a legjobb barátságban mentünk együtt Chaillot-ba, hova sokkal derültebben érkeztem vissza, mint ahogy párizsi utamra elindultam.

*

Des Grieux lovag már több mint egy órahossza mesélte ezt a különös történetet. Most azt ajánlottam, hogy pihenje ki kissé magát és meghívtam, legyen a vendégünk vacsorára. Láthatta rajtunk, hogy nagy figyelemmel hallgatjuk elbeszélését. Miután azt monddotta, hogy életének története a továbbiakban még változatosabb lesz, elfogadta meghívásunkat. Együtt költöttük el a vacsorát és azután a lovag tovább folytatta életének kalandos történetét.

Vége az első résznek.

MÁSODIK RÉSZ.

Együtt voltunk Manonnal. Az, hogy ott ültem mellette és hogy T. úr oly kedvesen, gyöngéden beszélgett velem, felderítette Manon lelkét. Én is minden erőmmel azon voltam, hogy eloszlassam a bánatot, ami talán még szívében maradt.

— Édes egyetlenem, — mondtam neki, — próbáljuk elfeledni a sok szerencsétlenséget, ami velünk történt és reméljünk egy sokkal boldogabb életet, mint amilyenben eddig részünk volt. Hiszen azt tartják, Amor isten igen jó protektor és Fortuna nem mérhet reánk annyi csapást és bajt, mint amennyi gyönyört és élvezetet tőle kaphatunk.

Vacsoránk így hát nagyon jó kedvben telt el.

Hiszen ott volt mellettem Manon, azonfelül pedig száz pisztol is volt zsebemben. Így hát merem mondani, sokkal boldogabb voltam, mint Párizs leggazdagabb embere megmérhetetlen kincseivel. Hiszen végre is a gazdagságot csak a szerint kell becsülni, mennyire ad boldog lehetőséget vágyunk betöltésére és elérésére? S nekem már nem volt betöltetlen és elérhetetlen vágyam. A jövődő sem aggasztott túlságosan. Majdnem bizonyosra vettem, hogy atyám nem fog elhagyni, kapok tőle annyi segítséget, amennyiből Párizsban megélhetek. Azonfelül pedig huszadik éve met is betöltvén, immár jogom volt anyai örökségemet követelni.

Manon előtt nem titkoltam el, hogy vagyonom egyelőre mindössze csak száz pisztol. Ez azonban eléggendő összeg arra, hogy nyugodtan és derülten várjuk a jövőt, mely jobb jövőnek akár anyai örökségem

jogainál fogva, akár kártyajátékom következtében el kellett jönnie. Az első hetekben nem is foglalkoztam egyébbel, csak boldogságom élvezésével. A becsület-érzés meg a rendőrségtől való félelem visszatartott attól, hogy megint az Erdélyi Palotába járjak. Más, kevésbbé rosszhírű helyekre mentem kártyázni és a szerencse felém hajolván, boldog voltam, mert immár nem kellett hamisjáték és csalás segítségéhez fordulnom.

A délután egy részét mindig Párizsban töltöttem, vacsorázni pedig hazatértem Chaillot-ba, hova T. úr is nagyon gyakran elkísért. Új barátom napról-napra kedvesebb lett hozzám.

Manon nem unatkozott Chaillot-ban. Ismeretséget kötött néhány fiatal szomszédnőjével, kik tavasszal kiköltözködtek a fülledt levegőjű városból. Itt aztán a szabad mezőkön sétálgattak vagy más egyéb foglalkozással töltötték az időt. Néha játszottak, de igen szerény keretek között és ez a játékpénz fedezte a kocsiköltségeket. A boulogne-i erdőbe szoktak kikocsizni és mikor Párizsból hazatértem, Manont mindig szebbnek, szerelmesebbnek és derültebbnek találtam, mint mikor elhagytam.

Néha-néha ugyan egy-egy sötét felhő mintha fenyegetően tornyosult volna fejünk felett, de aztán igyekeztünk erről elfeledkezni. Manon kicsapongó jókedve mulatságossá tudott tenni mindent, úgyhogy még most is szívesen gondolok egy dologra, mely jellemzi kedvesem vidám, bájos lelkületét.

Cselédségünk mindössze is egyetlen inasból állt. Ez az inas egy ízben nagy zavartan állt elibém, hogy nagyon fontos titkot szeretne nekem mondani. Biztattam, hogy csak beszéljen bátran. Sok huza-vona és kertelgetés után elmondotta, hogy egy idegen úr örülten szerelmes lett Manon kisasszonyba.

Éreztem, hogy a vér elborítja agyamat és hirtelen szavába vágtam:

— Manon is szereti ezt az embert?

Kérdésem olyan heves izgatottságot árult el, melyen okvetlenül uralkodtam volna, ha egy kicsit gondolkozom a dolgon. Hiszen előrelátható volt, hogy egy

ilyen indulatos kérdésre nem tudok őszinte választ kapni. Az inas nagyon megijedt izgatottságomtól, zavart lett és azt felelte, hogy ő nem láthat ebben a dologban tisztán. Amit mondhat, mindössze is csak annyi, hogy ez az idegen úr egy idő óta minden nap eljön a boulogne-i erdőbe, kiszáll kocsijából, egyedül bolyong az utakon, minden valószínűség szerint azzal a szándékkal, hogy láthassa Manon kisasszonyt és esetleg beszélhessen vele.

Az inas, mint mondotta, szóbaereszkedett az idegen úr szolgájával, hogy megtudja, ki lehet ez az ember? A szolgák azt felelték, hogy uruk olasz herceg és azt hiszik, valami szerelmi kaland után jár. Szerette volna tovább folytatni a kutatást, de a herceg ebben a pillanatban jött ki az erdőből és barátságosan megszólította, kérdvén, hogy mi a neve, s mintha csak magától találta volna ki, hogy minket szolgál, szerencsét kívánt neki ahhoz, hogy egy ilyen bájos teremtés közelében élhet, mint amilyen Manon kisasszony.

Én nagyon türelmetlenül sürgettem, hogy folytassa elbeszélését. Heves izgatottságomnak tulajdoníthatom, hogy inasom percről-percre zavartabb lett és immár csak félénk mentegetőzésre szorítkozott elbeszélésében. Hiába biztatgattam, hogy csak beszéljen bátran, nem lesz semmi bántódása, minden szentekre esküdözött, hogy nem tud többet mondani, mert mindaz, amit velem közölt, tegnap történt, azóta nem találkozott a herceg szolgálival.

Megdicsértem buzgalmáért, de mivel tudtam, hogy ilyenkor a szó nem elég, tisztességes borraivalót is adtam neki s igyekeztem, hogy Manon előtt semmit se áruljak el izgalmamból, az inasnak is jóval nyugodtabb hangon kötöttem lelkére, hogy figyelje meg az olasz herceg minden lépését és azonnal értesítsen, ha valamit látna, vagy hallana.

Az inas ijedt arca azonban kínzó kétségekkel töltötte el lelkemet. Nagy betűkkel volt ráírva a rémület, és én folyton arra gondoltam, hogy ez a rémület biztosan megakadályozta abban, hogy a teljes igazságot mondja el nekem. Sok töprenkedés után azonban

igyekeztem megnyugtanni magam és már-már szinte szégyeltem előbbeni izgatottságomat. Végre is az csak nem lehet Manon bűne, hogy szépsége lángra lobbantja az emberek szívét!

Hiszen a dolog úgy, ahogy az inas elmesélte, arról tanuskodott, hogy Manon nem is tud hódításáról. És végre is, micsoda élet várna reánk, ha minden csekélység ilyen vad féltékenységet lobbantana fel bennem?

Másnap reggel újra bementem Párizsba és most már csak arra gondoltam, hogy mennél nagyobb összeget nyerjek, hogy mentül több pénz álljon rendelkezésemre, mert így aztán módomban lehet, ha nyugtalanító jeleket látok, azonnal elhagyni Chaillot-t.

Este semmit sem hallottam, ami újabb táplálékot adott volna féltékeny indulataimnak. Az idegen ember ugyan újra ott járkált a boulogne-i erdőben. Inasom megszólította és ő bevallotta, hogy szerelmes Manonba, de semmi olyasmit nem mondott, melyből azt lehetett volna következtetni, hogy akárcsak egyszer is beszélt volna Manonnal. Mindenféle aprólékos részletről kikérdezte szolgálmat, végül pedig nagy ígéretekkel próbálta megnyerni, hogy közvetítő legyen közte és Manon között. Elővett néhány aranyat, hogy azzal kenyerezze le inasomat és rábírja, hogy egy levelét adja át kedvesemnek.

Így múlt el két nap minden különös esemény nélkül. A harmadik napon azonban már sötét fellegek mutatkoztak a láthatáron. Meglehetősen későn tértem haza Párizsból és meg kellett tudnom, hogy Manon sétálás közben elmaradt barátnőitől és az idegen ember, aki folyton nyomában volt, egy intésére odalépett hozzá, mire Manon átadott neki egy levelet, melyet az idegen szemmel látható élénk örömmel vett át tőle. Öröme nek egyelőre csak azzal adhatott kifejezést, hogy a levelet ajkához szorította és megcsókolta, mert Manon gyorsan továbbcsietett barátnői után, hogy fel ne tűnjék távolléte. Azonban a találkozás után nagyon jókedvű volt és mikor hazatért, még egyre vidámabb lett.

Egész testemben remegve hallgattam az inas elbeszélését.

— Biztos vagy benne, — mondtam — hogy nem tévedtél?

Szolgám mennyre-földre esküdözött, hogy a teljes, való igazságot mondta el előttem.

Nem tudom, milyen szenvedéseken kellett volna átmennem, ha Manon, ki közben meghallotta lépteimet, élém nem jön és azonnal panaszkodni nem kezd késésem miatt. Nem is várta válaszomat, hanem összevissza csókolt és amint egyedül maradtunk kettesben, élénk és keserű szemrehányásokat tett, hogy már napról-napra későbbben jövök hozzá haza.

En hallgattam. Ő pedig tovább pörölt, panaszkodott, hogy micsoda élete van mellettem? Három hét óta egyetlenegy napot sem áldoztam teljesen neki. Az ilyen hosszas elmaradásokat ő nem bírja ki, belebetegszik. Legalább egyszer egy napot ajándékozzak neki, holnap például reggeltől estig itthon kell maradnom és egy lépést sem tághatok mellőle.

— Légy nyugodt, itthon leszek, — mondtam kemény és nyers hangon.

Manon azonban nem vett tudomást rosszkedvemről és túlcsapongó jókedvvel, melyet magam is nagyon feltűnőnek találtam, száz meg száz mulatságos részletet adott elő, hogy miként töltötte el a napot.

— Vajjon mi lesz majd ez után a komédia után? — gondoltam magamban. Eszembe jutott első elválásunk. Azonban jókedvében, vidámságában, enyelgésében valami olyan kedves őszinteséget láttam, mely teljes összhangzatban volt azzal, amit mutatott.

A vacsora alatt nagyon szomorú voltam és nem bírván uralkodni magamon, azt mondtam, hogy rengeteget vesztettem Párizsban és ez okozza rosszkedvemet. Nagyon örültem, hogy Manon indítványára holnap egész nap itthon kell maradnom. Ezzel időt nyertem a gondolkodásra. Minthogy egész nap mellette leszek, ezen a napon nem kell tartanom semmitől. Elhatároztam, úgy teszek, mintha semmit se sejtjenék, s holnapután pedig beköltözünk

Párizsba, valami olyan városrészben veszek lakást, ahol hercegek nem igen szoktak kóborolni.

Mikor mindezt elhatároztam, már jóval nyugodtabb voltam és igyekeztem csöndesen átaludni az éjszakát. De szívem fájdalmasan meg-megvonaglott, mert éreztem, hogy újabb hűtlenségtől kell rettegnem.

Reggel Manon azzal fogadott, hogy azért, mert otthon vagyunk, csinosnak kell lennem és ő maga akar engem megfésülni. Nagyon hosszú haját viseltem és Manon legkedvesebb szórakozása volt, ha fésülgethette. Ezúttal még sokkal gondosabban hozta rendbe hajfűrtjeimet, mint máskor. Le kellett ülnöm a tükör elé, ő pedig minden művészetét kifejtette, hogy mentül előnyösebb frizurát készítsen számomra. Fésülködés alatt gyakran maga felé fordította arcomat, két kezét vállamon nyugtatva, kíváncsian nézett szemeimbe, aztán meg-megcsókolt és újra lenyomott helyemre, tovább folytatgatva fodrászi tevékenységét.

Így telt az időnk egész ebéd ideig. Manonnak olyan jókedve lett ez alatt a bohóskodás alatt és vidámságán annyira nem látszott semmi mesterkéeltség, hogy már-már minden gyanú elröppent lelkemből. Szinte kísértésbe jöttem, hogy mindent elmondjak neki és így könnyítsek szívem terhén, mely már elviselhetetlenné kezdett válni. Azonban azzal biztatgattam magam, hogy Manon fog szólni és együtt mulatunk majd a dolgon.

Ebéd után átmentünk Manon szobájába. Manon újra a hajamat kezdte rendezgetni és én készséggel szót fogadtam mindenféle szeszélyének.

Ott ültem a tükör előtt, mikor egyszerre jelentik, hogy... herceg óhajt tisztelegni nálunk. Egyszerre mintha csak öntudatomtól fosztott volna meg a szörnyű felindulás. Felugrottam és ellöktem magamtól a leányt.

— Ki ez az ember? Miféle herceg jön ide hozzánk?

Manon nem is válaszolt.

— Kéretem a herceget, — mondta hideg előkelőséggel fordulva az inashoz.

Aztán pedig felém fordulva mondta:

— Egyetlen drágám, kedvesem, csak egy pillanati türelmet kérek tőled. Értsd meg, csak egyetlenegy pillanatot, azután még ezerszer jobban foglak szeretni és egész életemen át hálás leszek jószágodért.

A felháborodástól remegve, egyetlen szó nem jött ki ajkamon. Ő tovább folytatta könyörgését, én pedig nem tudtam megtalálni a szavakat, hogy gyűlölködő megvetésemet arcába vágjam.

Manon most meghallotta, hogy az előszoba ajtaja nyílik, egyik kezével belemarkolt a hajamba, mely hosszan lelógva vállamat verdeste, másik kezével felragadta az asztalon levő tükröt és minden erejével azon volt, hogy az ajtóhoz vonsozjon. Az ajtót térdével kinyitotta. Az idegen ember, kit ez a furcsa jelenet a szoba közepén megállított, mozdulatlanul nézett reánk. Nagyon választékosan, elegánsan volt öltözve, de furcsa, sötét arca bizalmatlanságot keltetett mindenkiben.

A különös jelenet kissé zavarba hozta, de azért gyorsan megtalálta magát és mélyen meghajolt Manon előtt. Manon még arra sem engedett időt neki, hogy beszéljen. Gyorsan szeme elé tartotta a tükröt.

— Uram, — mondotta Manon, — nézzen csak bele és ítéljen saját maga, nincs-e igazam? Az tkívánja tőlem, hogy szeressem? Hát látja, itt van az az ember, akit szeretek s akinek egész halálomig hűséget és szerelmet esküdtem. Hasonlítsa össze magát kérem vele és mondja meg, nincs-e igazam, ha a mellett maradok, kit szívem kiválasztott? Mert higgye el nekem, alázatos szolgálójának, az én szememben Olaszország összes hercegei sem érnek fel egyetlenegy szálával sem ennek a hajnak, melyet most a kezemben tartok.

E tréfás megszégyenítés alatt, melyre nyilván előre készült, hasztalan próbáltam meg, hogy kiszabaduljak Manon kezéből. Holott már sajnáltam ezt az előkelő herceget és sajnáltam a sértést, mellyel Manon megalázta. Szerettem volna valahogy udvariassággal jóvátenni a dolgot.

Az idegen férfi azonban már összeszedte magát, és

felelete után, melyet kissé durvának találtam, már letettem a szándékról, hogy udvariaskodjak vele.

— Kisasszony, — mondotta az idegen férfi — önnek tökéletesen igaza van. Most, hogy kinyílt a szemem, látom, hogy kegyed sokkal tapasztaltabb hölgy, mint ahogy én azt képzeltem.

A nélkül, hogy egyetlenegy pillantást is vetett volna Manonra, hirtelen sarkon fordult és kiment a szobából. Halkan még odavetette, hogy a francia nők sem különbek az olaszoknál.

Én hallgattam, mivelhogy semmi kedvem, sem okom nem volt arra, hogy kedvező színben tüntessem fel előtte akár a francia, akár az olasz nőket.

Manon most végre elbocsátotta hajamat. Egy karos-zékbe dobta magát és úgy kacagott, hogy a szoba csak úgy visszhangzott nevetésétől. Nem titkolhattam el, hogy szívem mélyéig meghatott Manon tréfás bohózkodása, mely alatt megéreztem a szerelem áldozatkészségét. Mindazonáltal túllontúl erősnék találtam a tréfát. És ezt meg is mondtam Manonnak.

Kedvesem erre elbeszélte, hogy ez az idegen ember már napok óta üldözi őt a boulogne-i erdőben. Mindenféle jelekkel igyekezett érzelmeit tudtára adni, mikor végre ez semmit sem ért, egy teljes nevével és összes címeivel aláírt levelet küldött neki, mely levélben dús vagyont és örök szerelmet ígért neki, ha Manon elhagy engem és Olaszországba utazik vele. Manonnak eleinte az volt a szándéka, hogy mindent elmesél nekem, de aztán nem bírta erőt venni vágyán, hogy egy kis mulatságos jelenetet ne csináljon a dologból.

Levelet írt a hercegnek és kedves szavakban felhatalmazta arra, hogy meglátogathatja, aztán már kész volt az egész terv és még nagyobb lett öröme, mikor látta, hogy én, oly gyanútlanul szerepet vállalok a kis színjáték előadásában.

Természetesen szót sem szóltam neki, hogy inasomtól már sok mindenről értesülve vagyok, és oly boldog voltam a diadalmas szerelem eme bizonyítékait élvezve, hogy Manon eljárását immár csak helyeselni tudtam.

A felsőbb hatalmak kemény büntetései mindig akkor sujtottak reám, mikor azt hittem, hogy szerencsém immár biztosabb alapokon nyugszik. T. úr barátom volt. Manon szeretett és én oly nagyon boldognak éreztem magamat, hogy eszembe sem jutott új szerencsétlenségre gondolni. Holott ekkor már jött felém a szörnyű csapás, mely abba a helyzetbe juttatott, melyben Ön Passyban találkozott velem, s mely után fokról-fokra süllyedtem oly rémes viszonyok közé, hogy talán hihetetlennek fogja találni előadásomat.

Egyik este, mikor T. úr is éppen velünk vacsorázott, halljuk, hogy kocsi áll meg a vendégfogadó előtt. Kíváncsiak voltunk megtudni, ki érkezik ilyen későn? Kérdésünkre megmondták, hogy a fiatal G. M. érkezett meg a fogadóba, az én legkegyetlenebb ellenségemnek a fia, annak a gazembernek, ki engemet a Saint Lazare-ba, Manont pedig a dologkórházba záratta.

Mikor ezt a nevet hallottam, arcom egyszerre lángbaborult.

— Ezt az ég küldte ide, — szóltam T. úrnak, — hogy megbüntessem apja gazságaiért. És most, ha már itt van, el nem fog addig menni, míg számadásra nem vonom azért, mit apja cselekedett.

T. úr, ki véletlenül jól ismerte az új vendéget, sőt mint mondotta, a fiatalember legjobb barátai közé tartozott, csitítani iparkodott engem. Elmondta, hogy a fiatal G. M. igen kedves, jóra való ifjú, kinek semmi köze apja tetteihez, és ha meglátom ezt a fiatalembert, azonnal más érzelmekkel fogok iránta viseltetni. Mert lehetetlen tőle megtagadni becsülésemet és legokosabban teszem, ha igyekezni fogok megnyerni barátságát.

Ezután még sok mindenféle kedvest és jót mondott az új vendégről és engedelmet kért tőlem, hogy meghívja asztalunkhoz, hogy velünk vacsorázzék.

Figyelmeztettem a veszedelemre, hogy íme legnagyobb ellenségünk fia előtt eláruljuk Manon rejtekhelyét, de T. úr becsületét és hitét kötötte le, hogy

barátja, ha megismer bennünket, azonnal lelkes védelmezőnk lesz. Ilyen biztatások után én sem ellenkeztem többé.

T. úr, miután pár szóval megmondotta neki, hogy kik és mik vagyunk, a fiatalembert odavezette hozzánk. Alakja, arca csakugyan nagyon megnyerő volt. Megöleltük egymást s leült asztalunkhoz. Nehány nagyon kedves szót intézett Manonhoz, hozzám, aztán enni kezdett olyan jó étvággyal, mely arra mutatott, hogy vacsoránk és társaságunk felette kívánatos számára.

Étkezés után leszedték az asztalt és a beszélgetés s komol yabb fordulatot vett. A fiatalember lesütött szemmel, szinte szégyenkezve kért bocsánatot a cselekedetekért, melyekre apja velünk szemben elragadtatta magát.

— Nem folytatom tovább, — mondta — mert nem szeretném felújítani a fájdalmas emlékeket, hiszen ezek miatt engem tölt el a legerősebben a szégyenkezés.

Ha már az első pillanatokban így érzett, a további beszélgetésünk alatt még mélyebbé válhatott sajnálkozása. Nem voltunk együtt egy félórahosszat, már észrevettem, hogy Manon szépsége nagy benyomást tett reá. Tekintete, magaviselete egyre többet árult el előttem. Szavaiból ugyan mit sem lehetett kivenni, de még ha a féltékenység fel nem nyitja is a szemem, sokkal tapasztaltabb voltam már a szerelemben, sem-hogy tisztába ne jöjjenek azzal, mi történik e fiatal-ember szívében.

Jó késő éjszaka volt, mikor elbúcsúzott tőlünk, elébb azonban ő nagyon is hangsúlyozta örömét, hogy a véletlen jóvoltából megismerkedett velünk. Aztán engedelmet kért tőlem, hogy néha-néha eljöhessen meglátogatni bennünket, és ha valamire szükségünk lenne, rendelkezésünkre állhasson. A leg-melegebb búcsúszavak után T. úrral együtt ment el, kit meghívott, hogy beviszi kocsiján Párizsba.

Mint már mondtam, nem voltam féltékeny természetű. És Manon esküjének is feltétlenül hittem. Ez a gyönyörű teremtés minden tekintetben ural-

kodott a lelkemen és szívem egész erejével szerettem és becsültem őt. Nem hogy hibának róttam volna fel, amiért annyira megtetszett a fiatal G. M.-nek, ellenkezőleg, el voltam ragadtatva attól, hogy szépsége ilyen hatással van a férfiakra, és büszke voltam, mert olyan leány szerelmét bírom, kit mindenki imádásraméltónak talált.

Nem tartottam okos dolognak, hogy közöljem vele megfigyeléseimet. Különben is nagyon el voltunk foglalva azzal, hogy rendbehozzuk ruháit és hogy alaposan meghányjuk-vessük, beülhetünk-e valamely színházba a nélkül, hogy felismernének bennünket?

A hét végén T. úr megint meglátogatott bennünket és mi megkérdeztük jóbarátunk véleményét. T. úr okos ember volt és látta, hogy igent kell mondania, ha Manonnak örömet akar szerezni. Elhatároztuk tehát, hogy ma este színházbamegyünk és T. úr is velünk fog tartani.

Itt azonban közbejött valami, mert T. úr a beszélgetés után azonnal félrehívott, hogy bizalmas mondani-valója volna hozzám.

— A legnagyobb zavarban vagyok — kezdte beszédét — és tulajdonképpen mai látogatásom is csak azért történt, hogy ezt a furcsa helyzetet valahogy tisztázzam. G. M. bevallotta nekem, hogy szerelmes Manonba. Én régi jóbarátja vagyok a fiatal G. M.-nek, de jóbarátságban vagyok önnel is. El sem árultam volna ily régi barátom titkát, ha ő rendes úton-módon akarná szándékát megvalósítani. Csakhogy G. M. teljesen tisztában van Manon jellemével. Nem tudom, honnan s kitől szerzett információt, de nagyon jól tudja, hogy Manon szereti a fényűzést, imádja az élvezeteket. G. M.-nek jelentékeny vagyona van, mellyel már önmaga rendelkezik. És elhatározta, hogy valami igen nagy ajándékkal, tízezer livres évjáradékkal fogja Manon hűségét próbára tenni. Higgye el, ha egyenlő fegyverekkel küzdhetnének, semmi sem bírna rá, hogy G. M.-et eláruljam. De a barátságon kívül az igazság is az ön pártjára kényszerít állnom. Annál inkább,

mert bizonyos mértékben felelősnek érzem magam a dologért. G. M.-et én mutattam be önöknek, kötelességem tehát, hogy amennyire lehet, elejét vegyem a bajnak, melyet akaratlanul is okoztam.

Hálásan megköszöntem T. úrnak baráti szolgálatait, és nyíltságát őszinteséggel viszonzva, elmondottam, hogy G. M. úr nagyon jól ismeri Manont, kedvesem nem bírja elviselni a szegénységet és a nélkülözést.

Azonban, — folytattam — Manon most nem nélkülöz mellettem semmit. Azért, hogy dúsabban legyen ellátva, nem hiszem, hogy el tudjon engem hagyni. Olyan helyzetben vagyok, hogy minden tekintetben gondoskodni tudok róla. És remélni merem, hogy helyzetem napról-napra javulni fog. Csak egytől félek, hogy G. M., miután tudja, hogy hol rejtkezünk, nem fog-e valami gazságot elkövetni ellenünk?

T. úr azt felelte, hogy e részben teljesen nyugodt lehetek. G. M.-től kitelik, hogy a legvadabb szerelmi bolondságba ugrik bele, de aljasságot, vagy becsstelenséget nem cselekszik. És ha mégis elkövetne valami ilyen hitványságot, ő lenne az első, aki a legkeményebb elégtételt venné a bajért, melyet elővigyázatlansága zudított reánk.

— Nagyon lekötelez barátságával, — feleltem — de ha a szerencsétlenség megtörténik, rajtunk többé semmiféle elégtétel sem segít. Nézetem szerint legokosabb volna, ha azonnal itthagyjuk Chaillot-t és új lakást keresünk.

— Önnek igaza van, — felelt T. úr, — csak hogy ezt most már bajos olyan gyorsan megtenni, mint ahogy szükséges volna, mert G. M. délre ide fog jönni. Tegnap említette ezt előttem és én azért siettem, hogy előre értesíthessem Önt. G. M. minden pillanatban itt lehet.

A veszedelem tehát már nagyon közelről fenyegetett. Én is komolyan kezdtem gondolkozni azon, mit tehetnék elhárítására?

Az már lehetetlen volt, hogy G. M. látogatását elkerüljük. S ha a látogatás alatt vallomást akar tenni Manonnak, ugyan hogyan tudnám megakadályozni?

Elhatároztam tehát, hogy én magam mondok mindent el kedvesemnek. Azt gondoltam, hogyha Manon látja, hogy immár értesülve vagyok G. M. terveiről, elég erős lesz arra, hogy elutasítsa új imádóját. Elmondtam ezt a tervemet T. úrnak, aki azt felelte, hogy ez nagyon kényes dolog.

— Lehetséges, — mondtam, — de az egyetlen, ami valami biztonságot nyújt a férfinak, a nő szerelme. És én számítani merek Manon érzelmeire. Mert Manon nem haszonvagyó. Igaz, szereti a jó módot, de szeret engem is. És mivel jelenlegi vagyoni viszonyaim rendezettek, nem gondolnám, hogy velem szemben előnyt adna annak az embernek, akinek az apja őt a dologkórházba csukatta.

T. úr nem ellenkezett tovább, én pedig megmaradtam szándékomnál és elmondtam Manonnak mindazt, amit az imént G. M. felől hallottam.

Manon nagyon hálásnak mutatkozott azért, hogy ilyen jó véleményvel vagyok felőle. Azonnal megígérte, hogy G. M. olyan választ fog tőle kapni, mely elveszi kedvét a további ostromtól.

— Nem, kedvesem, — mondtam Manonnak, — nem kell őt felingerelni vagy megszegényíteni. Sajnos, sokat árthat nekünk, ha akar. De hát, — tettem hozzá nevetve — nagyon jól tudod, te kis hamis, hogy miként kell megszabadulni egy kellemetlen vagy alkalmatlan hódolótól?

Manon egy pillanatig gondolkozott, aztán így kiáltott fel:

— Rendben van! Nagyszerű gondolatom támadt és büszke vagyok magamra, hogy eszembe jutott, G. M. a mi legádázabb ellenségünknek fia. Jól van, mi bosszút fogunk állani, még pedig nem is a fiún, hanem a családi erszényen. Türelmesen végighallgatom vallomásait, elfogadom ajándékait és aztán szépen kiteszem az ajtó elé.

— Terved kitűnő, édes Manon, de már elfelejtetted, hogy ilyesfajta terv juttatott bennünket a börtönbe?

Több ízben kifejtettem Manon előtt, hogy milyen veszedelmes a dolog, amibe kezdeni akar, de Manon

csak a fejét rázta és megmaradt a mellett, hogyha úgyesen csináljuk a dolgot, semmi baj nem történhet.

Látott-e már valaha olyan szerelmezt, — folytatta elbeszélését a lovag — akit kedvese nem tudott reávenni mindenre, amit akart? Ha igen, akkor töreldelmesen beismerem, hogy rosszul cselekedtem, mikor elhatároztam, hogy engedelmeskedem Manon szélyének.

Manonnal együtt elhatároztuk, hogy befonjuk G. M.-t, ám a sors rendelése az volt, hogy én legyenek, akit befonnak és rászednek.

G. M. tizenegy óra felé érkezett meg kocsiján. Eleinte hízelgő dolgokat mondott, aztán mentegette magát merészségéért, hogy hivatlanul jött hozzánk ebédelni. Nem lepte meg, hogy T. úr is itt van, mert barátja előző nap mondta neki, hogy kijön hozzánk, csak mivel sok dolga van, nem tudja a pontos időt megmondani, így nem jöhetnek együtt.

Leültünk az asztalhoz s noha mindegyikünknek árulás és cselszövés volt a szívében, arcunk barátságtól sugárzott, mikor egymásra néztünk. G. M. hamarosan talált rá alkalmat, hogy szerelmet valljon, én nem akadályoztam meg benne, sőt szántsándékkal rövid időre eltávoztam az asztaltól.

Mikor visszajöttem, csak egy pillantást kellett vetnem G. M. arcára és láthattam, hogy nem bántak vele valami nagy szigorúsággal. Feltűnően jókedvű volt. Én úgy viselkedtem, mintha én is az volnék. Ő önmagában kinevetett ostobaságomért, én szintén mulattam az ő együgyűségén. Délutánunk azzal telt el, hogy kölcsönösen kijátszottak és becsapottak tartottuk egymást. Mielőtt eltávozott volna, még egy pár percre egyedül hagytam Manonnal, úgyhogy igazán meg lehetett elégedve úgy udvariassággommal, mint a jó ebéddel, melyet számára tálaltattunk.

A fiatal szerelmes barátjával, T. úrral együtt be szállt a kocsiba, Manon pedig ölelő karokkal rohant felém és össze-vissza csókolt. Szóról-szóra elismételte előttem G. M. vallomásait és ajánlatait.

G. M. elmondta, hogy imádja Manont és szívesen

megosztja vele negyvenezer livres évi járadékát, mellyel már szabadon, önállóan rendelkezik s mely apja halála után tetemesen gyarapodni fog. Manon lesz úrnője szívének, vagyonának és mihelyest meghallgatja, remekül bebútorozott lakást, fényes hintót, ügyes szobaleányt, nagyszerű szakácsot, három inast fog rendelkezésére bocsátani.

— No no! — mondtam nevetve Manonnak. A fiú ugyancsak adakozóbb természetű, mint az apja.

Aztán komolyan ránéztem Manonra :

— Mondd, Manon, nem csábítja szívedet ez a fényes ajánlat?

— Engem? — kérdezte Manon.

És a helyzethez alkalmazva, szavalni kezdte Racine sorait :

Ily gyalázat tőlem kitelhet-e?

És e gyűlölt arc mindég előtttem legyen?

És a kórház képe, hol fogságban voltam.

— Nem, nem! — folytattam nevetve a paródiát :

A kórház legyen a szerelem nyila,

Mely önt asszonyom vonzalomra bírja?

Aztán prózában folytattam :

— No de hát egy szépen bebútorozott lakás, egy fényes hintó, ügyes szakács és három inas mégis csak csábító ajánlat! Az én szerelmes szívem nagyon szegény ehhez képest!

Manon esküdözni kezdett, hogy szíve örökre az enyém marad, hogy senki más azt el nem veheti tőle.

— Az ajánlatok, melyeket G. M.-től kaptam, hidd el, csak bosszúvágyamat ingerlik. Csak nem gondolod, hogy a szerelemnek valami csekély része is lehetne válaszómban?

Megkérdeztem, hogy el akarja-e fogadni a lakást, a kocsit és a többi, mit a fiatalember neki felajánlott.

Manon azt felelte, hogy ő tisztán és kizárólag csakis G. M. pénzét akarja.

Csakhogy az volt a baj, hogy az egyik nélkül nehéz volt a másikhoz hozzájutni. Abban állapotunk

meg, hogy be fogjuk várni G. M. levelét, melyben — mint ígérte, — részletesen is nyilatkozni fog.

Másnap Manon csakugyan megkapta új imádójának a levelét. Egy álrúhási inas hozta, aki igen ügyesen Manon kezébe csúsztatta a levelet, módját ejtven, hogy négy szemközt beszélhessen kedvesemmel. Manon azt mondta, várjon, míg a választ megírja és hozzám sietett imádója levelével. Együtt olvastuk el az írást. A rendes szerelmivallomások után a fiatalember alaposan, részletesen leírta, hogy mit hajlandó adni Manon kegyeiért? Azt meg kell vallani, hogy nem fukarkodott. Írásban kötelezte magát, hogy mielőtt Manon beköltözik lakásába, készpénzben tízezer frankot ad neki és a kiadásokat a szerint pótolja, hogy ez az összeg csorbíthatatlanul ott legyen Manon birtokában. A beköltözés napjára nagyon közeli terminust adott. Két napot kért a készülődésre és már megírta az utcát és a házszámot, ahol holnapután délután várja Manont, remélve, hogy akkorára el tud szabadulni tőlem. Ez volt az egyetlen dolog, melyre megnyugtatót kért Manontól. A többiben, úgy látszik, teljesen biztosnak érezte magát. Aztán még hozzátette, hogyha Manon nem tudna könnyűszerrel szabadulni tőlem, majd ő megtalálja az útját módját annak, hogy én ne állhassak boldogságuk útjába.

A fiatal G. M. sokkal ravaszabb volt apjánál. Csak akkor akarta a pénzt átadni, mikor már Manon ott volt nála és birtokába vette a leányt.

Most elkezdtünk tanakodni, hogy tulajdonképpen mitévők legyünk? Én azon voltam, hogy Manont lebeszéljem a veszedelmes vállalkozásról. De erőlködésem hiábavaló volt. Nem bírtam a leánnyal.

Rövid levélben írta meg válaszát. Értesítvén imádóját, hogy a jelzett napon ott lesz Párizsban és G. M. egész biztosan várhatja.

Aztán megbeszéltük, hogy én is nyomban bemegyek és Párizs másik része mögött levő faluban keresek lakást és magammal viszem holminkat. A kitűzött napon Manon kora délután bemegy Párizsba, átveszi G. M.-től az ajándékokat és megkéri a fiatalembert,

menjenek együtt a színházba. Amennyi pénzt lehet, elvisz magával, a többit rábízza inasunkra, akit magával fog vinni. Inasunk még mindig ugyanaz a legény volt, ki a börtönből való szökésénél segítséget nyújtott s aki végtelenül ragaszkodott mindkettőnkhez.

Én a Saint André des Arts-utca sarkán leszek egy kocsival, a kocsit ott fogom hagyni az utcasarkon, én pedig a sötétben a színház bejáratánál fogok elrejtőzni. Manon megígérte, hogy valami ürüggyel, mintha csak pár percre akarna kijönni, kiszökik páholyából és lejön hozzám. A többi aztán már semmiség. Egy perc alatt ott vagyunk kocsimnál és Saint Antoine külvároson át kirobogunk Párizsból, új lakásunk felé.

A terv, bár rettenetesen vakmerő, ügyesen volt kieszelve. Mi legalább úgy képzeltük. Mert hiszen ha józanul gondolkozunk, eszünkbe kellett jutni, hogy ha még minden úgy sikerül is, ahogy kiterveztük, a kellemetlen következmények nem maradhatnak el. Manon és én azonban hihetetlen elbizakodottsággal rohantunk örülségünk után. Manon útnak indult Marcellel, ez volt a legény neve, ki a szökésnél segített. Mikor búcsúzásra került a dolog, egyszerre nagyon nehéz lett a szívem, gyöngéden átöleltem kedvesemet, megkérdezve tőle:

— Nem csalsz meg, Manon? Hű maradsz hozzám?

Manon korholni kezdett gyanakvásomért, aztán vállamra hajtva fejét, újra meg újra megismételte hűségesküjét.

Tervünk szerint három órára Párizsban kellett lennie. Nyomban utána én is elindultam. A délutánt a Saint Michel-hídnál levő Feré-kávéházban töltöttem. Ott maradtam, míg csak be nem esteledett. Akkor egy bérkocsiba ültem, melyet a Saint André des Arts-utca sarkán hagytam. Én pedig gyalog a színház bejárájához lopóztam. Nagyon meg voltam lepve, mert Marcelt, akinek ott kellett volna várnia, nem találtam. Körülbelül egy óráig ácsorogtam az inasok közé keveredve és feszülten figyelve minden jövő-menő emberre.

Miután már hét óra is elmúlt, a nélkül, hogy bármi is történt volna, ami megbeszélt tervünket elősegítené, bementem a pénztárhoz és egy földszinti jegyet váltottam, hogy megnézzem, Manon és G. M. melyik páholyban ülhetnek?

Tüzetesen körülvizsgáltam a színházat. Sem Manon, sem új imádója nem volt ott. Most megint a színház kapujához álltam, ahol égvé a türelmetlenségtől és az aggodalomtól, még egy negyedóráig várakoztam. Miután senkit sem láttam, visszamentem a kocsizhoz, teljesen tanácstalanul, nem tudva, hogy mit tévő legyek? A kocsis, ahogy meglátott, elébem jött és fontoskodó arccal jelentette, hogy egy nagyon szép kisasszony ül ott a kocsiban több mint egy óra óta és vár reám. Kérdezősködött felőlem, s miután a kocsis megmondta, hogy visszajövök, beült a kocsiba azzal, hogy ott fog reám várni.

Természetesen azt gondoltam, hogy Manon várakozik reám. Odamentem, de kedvesem helyett egy csinos idegen női arc bámult reám.

— Des Grieux lovaghoz van szerencsém? — kérdezte.

— Az vagyok, — feleltem nyugtalanul.

— Egy levelet kell önnek átadnom, — mondta a fiatal nő — melyből megérti, hogy mért vagyok itt és honnét tudom az Ön nevét?

Megkértem az idegen leányt, engedje meg, hogy egy közeli vendéglőben olvashassam el a levelet. Azt felelte, hogy szívesen velem jönne és nyitassak ki számunkra egy külön szobát.

— Ki küldte ezt a levelet? — kérdeztem, mikor beültem mellé a kocsiba.

Reám nézett és csak annyit mondott, legyen türellemmel, míg a levelet végigolvasom.

Az íráson megismertem, hogy Manon írja. A levélben a következőkről értesített:

G. M. olyan illedelmesen és olyan fényűzés között fogadta, hogy ilyesmit el sem tudott volna képzelni. Azonnal elárasztotta ajándékokkal és biztosította, hogy királynői élete lesz mellette. Mindamellet legyek

nyugodt, mert ő sem a pompában, sem a fényben nem feledkezik meg rólam. G. M. azonban semmikép sem akar színházba menni és így későbbi időre kell halasztania a boldogságot, hogy megint együtt lehessünk. Addig pedig, hogy kissé megvigasztaljon keserűségemben, Párizs egyik legcsinosabb kisleányát küldi hozzám, ki nagyon jó és szíves lesz, ha én is úgy akarom!

A levél így volt aláírva: hű kedvesed Manon Lescaut.

Ez az írás oly kegyetlen és felháborítón sértő volt, hogy sötét harag és fájdalom között megkíséreltem, hogy örökre elfelejtsem ezt a hálátlan és nyomorult teremtet. Ránéztem a lányra, ki ott állt előttem. Nagyon csinos teremtés volt és most én szerettem volna hűtelen és esküszegő lenni — de hiába minden. A leány, ha szép is volt, nem közelíthette meg Manont, mert tekintetében nem volt az a finomság, az az epedés, természetnek nem volt az az isteni gráciája és lényéből hiányzott a bájnak az a kimeríthetetlen gazdagsága, melyet a természet erre a nyomorult Manonra pazarolt.

Csak egy pillanatig néztem, aztán lesiklott róla tekintetem.

— Nem, — mondtam — az a hálátlan, szégyentelen teremtés, ki magát ide küldte, nagyon jól tudta, hogy hiába küldi hozzám. Én most örökre lemondtam róla, de egyben lemondtam az összes nőkről is, kik közt egyetlenegy sincs, kit úgy lehetne szeretni, mint őt, s akik bizonyára éppen olyan hitványak és becstelenek, mint amilyen az a lény volt, kit valaha teljes szívemből szerettem.

Indulni akartam, immár végleg elszakadva Manontól. A halálos féltékenység, mely szívemet marcangolta, hasonlatos volt valami komor, fásult nyugalomhoz, és reméltem, hogy a gyógyulás útján vagyok, mert a heves felindulás, mely máskor ilyen alkalommal mindig elfogott, most nem jelentkezett. Pedig hát hiába minden, játékszere maradtam én a szerelemnek, noha azt hittem, hogy csak G. M. játszott ki és csalt meg.

A fiatal leány, aki a levelet átadta, mikor látta, hogy szó nélkül kifelé indulok, azt kérdezte, hogy mit mondjon G. M. úrnak és a hölgynek, kik ide küldték hozzám?

Erre a kérdésre visszafordultam és kedélyem olyan változáson ment át, mely azok előtt, kik nem ismerik a heves szenvedély fellángolásait, szinte hihetetlennek látszik. Azt hittem, hogy teljesen nyugodt vagyok és íme, egyszerre a düh rettenetes és fékezhetetlen lángja lobogott fel bennem.

— Takarodj! — kiáltottam — és mondd el a becstelen G. M.-nek és alávaló kedvesének, hogy sikerült kétségbeejteniük, de mondd meg azt is, hogy nem fognak sokáig mulatni rajtam. Mert esküszöm, meg fogom ölni mind a kettőjüket.

Lerogytam egy székre, kalapom leesett az egyik oldalra, míg a másik kezemből botom hullott le a padlóra. Szememből patakként ömlött a könnyzáró. A dühroham, mely egész valómat megrázta, most mély fájdalommá változott át.

— Jöjj ide, — mondtam a fiatal leány felé fordulva, — hiszen azok a becstelenek azért küldtek ide, hogy megvigasztalj. Mondd meg nekem, szegény leányom, tudsz-e vigaszt a düh és a kétségbeesés ellen, tudsz-e orvosságot a halálvágy ellen, ha már elébb megöltem azt a két hitvány teremtet, kik nem érdemlik meg, hogy életben maradjanak?

— Jöjj hát, — folytattam, látva, hogy félénken és riadtan áll meg velem szemben. — Töröld le a könnyeimet, nyugtasd meg a szívemet, mondd, hogy szeretsz, hadd halljam mástól azt, amit attól a hűlontól szeretnék hallani. Hiszen csinos vagy, ki tudja, talán egyszer majd még én is megszeretlek?

A szegény gyermek, ki nem lehetett több tizenhat-tizenhét évesnél, kiből úgy látszik, még nem halt ki minden szemérem, nagyon meg volt lepelve ettől a különös jelenettől. Mindamellettt kérésemre odajött hozzám, hogy megcirógasson. Én azonban, amint keze hozzám ért, szinte utálattal löktem el magamtól és rákiáltottam:

— Mit akarsz itt? Mit akarsz tőlem? Asszony vagy, tehát olyan teremtés, melyet utálok, melyet megvetek. Szelíd arcod csak valami gaz árulással fenyeget. Takarodj azonnal, egyedül akarok lenni.

Nem mert felelni, némán bókkolt felém és megfordult, hogy kimenjen. Rákiáltottam:

— Mondd meg legalább, miért küldtek ide hozzám? Mondd meg, hogy tudtad meg a nevemet és a helyet, ahol reám találsz?

A kislány erre elmondta, hogy már régen ismeri G. M. urat, ki ma délután öt óra tájban elküldött érte. G. M. úr inasa elvezette egy nagy házba, hol egy fényes lakásban az úr együtt ült egy szép hölggyel és kártyáztak. Ők parancsolták meg, hogy adja át nekem a levelet, melyet hozott, megmondva neki, hogy kocsiban leszek a Saint André-utca sarkán.

— Egyebet nem mondtak? — kérdeztem a gyermektől.

Elpirult és azt felelte:

— Azzal biztattak, hogy itt fog tartani.

— Megcsaltak, szegény gyermekem, — mondtam neki, — csúnyán megcsaltak. Fiatal és szép lány vagy, neked gazdag és szerencsés férfi kell. Én pedig nem vagyok az. Éredj csak vissza G. M. úrhoz, neki minden joga megvan, hogy a szép hölgyek szeressék. Ő palotákat és hintókat tud ajándékozni. Én csak szerelmet tudok ajánlani, így hát az asszonyok megvetnek szegénységemért és játékszernek nézik hiszékeny, bízó és hűséges szívemet.

Még sok mindenféle dolgot mondtam keserű és megtört hangon, a szerint, hogy szenvedélyem alábbhagyott vagy ismét tombolni kezdett bennem. De mert annyira gyötörtem magamat, lassanként elfáradt, lecsillapodott bennem minden indulat és gondolkodni kezdtem. Az új csapást összehasonlítottam a régiekkel és úgy találtam, hogy nincs okom jobban kétségbeesni ezen sem, mint amazokon. Jól ismertem Manont. Tulajdonkép miért gyötörjön így el hűtlensége, melyet előre láthattam? Nem kellene inkább azon gondolkoynom, hogyan tehessem jóvá a bajt?

Még semmi sincs elveszve ; legalább is mindent meg kell próbálnom, hacsak nem akarom később azzal is gyötörni magamat, hogy ügyetlenségemmel is betetőztem szerencsétlenségemet. Elkezdtem hát gondolkozni, hogy fontolóra vehessem az összes lehetőségeket, melyek visszaszerezhetik számomra szerelmemet.

Hogy Manont erőszakkal vehessem vissza, az — ezt mindjárt az első pillanatban beláttam — tisztára lehetetlenség. Magamat döntöttem volna végtromlásba a nélkül, hogy célomat elérhettem volna. Azt reméltem azonban, hogy hacsak egypár percig is egyedül magamban beszélhetek Manonnal, minden jóra fordulhat, hiszen a leány engem szeret. Tisztában voltam kedélyének sajtáságos hullámvásaival, szívének érzékenységevel s azonfelül, ami legfontosabb, biztosan tudtam, hogy szeret, hogy csak engem szeret. Az a különös gondolat, hogy egy csinos leánykával küldték ide a levelet, egyben azt a megbízatást adva a leánynak, hogy engem megvigasztaljon, biztos voltam, hogy Manontól ered. Úgy véltem, hogy ez csak a mellett bizonyít : részvéttel gondolt fájdalmamra.

Elhatároztam hát, hogy minden erőmmel azon leszek, miként találkozassak egyedül magamban Manonnal? Sokféle dolog jutott eszembe, melyeket egymás után fontolóra vettem, végre is arra gondoltam, hogy T. úr, aki a legelső pillanattól kezdve oly készségesen állt szolgálatomra, bizonyára most se fog elhagyni. Előbbeni magatartása nem engedett kétséget őszintesége és nyíltsága iránt. Elindultam, hogy nyomban elmenjek hozzá és megkérjem, hívassa magához G. M.-et valami fontos tanácskozás ürügye alatt. Nekem elég lesz egy félóra. Csak addig lehessenek egyedül Manonnal.

Úgy terveztem, hogy bemegyek Manon lakásába, és tudtam, hogy új kedvese távollétében szándékomat könnyebben hajthatom végre. Miután elhatározásom dűlőre jutott, jóval nyugodtabb lettem. A fiatal leányt, ki a levelet hozta számomra, bőkezűen megajándékoztam, és nehogy visszamenjen Manonhoz és

G. M.-hez, azt ígértem neki, hogy nála fogom tölteni az éjszakát. Kocsiba ültem és sietve hajtottam T. úr lakása felé. Nagyon aggasztott, hogy hátha nem találom otthon, de szerencsém volt, azonnal beszélhettem vele. Csak pár szót kellett mondanom, már megértette belőle, hogy milyen csapás ért és megértette, hogy milyenfajta segítséget várok barátságától.

Nagyon meglepte, hogy G. M.-nek sikerült Manont tőlem elcsábítani és semmit sem tudva Manon két-színű játékaról, meg arról, hogy G. M. kifosztásának tervében magam is résztvettem, nagylelkűen azonnal késznek nyilatkozott a segítségre, megígérvén, hogy összegyűjti barátait és minden erővel azon lesznek, hogy kiszabadíthassák kedvesemet és visszadhassák őt nekem.

Pár szóval megérttettem vele, hogy az erőszak és a zaj csak veszedelmes lenne Manonra, sőt reámnézve is.

— Az erőszakot, a kardot, — mondtam, — azt csak tartogassuk a végső szükségre. Én békésebb, szelidebb eszközökre gondolok, melyek azonban, ha ügyesek leszünk, szintén jó eredményhez vezethetnek.

Azonnal kijelentette, hogy bármi áldozatra kész értem. Én pedig megmagyaráztam neki, hogy egyelőre csak G. M.-et kell elhivatnia és valami ürüggyel távoltartani lakásától. T. azonnal elindult velem, hogy teljesítse kérésemet. Most már azon töprengtünk, hogy micsoda kifogással tarthatja ilyen hosszú ideig G. M-et lakásától távol. Azt tanácsoltam, hogy egyik vendéglőből írjon neki egypár sort, hívassa magához, írván, hogy az ügy nagyon sürgős, pillanatnyi halasztást nem tűr.

— Én pedig, — folytattam, — meg fogom lesni, hogy mikor hagyja el lakását? Aztán minden nehézség nélkül bejuthatok a házba, hisz ott nem ismer engem senki, csak Manon és Marcel, az inasom. Az Ön dolga lesz aztán, hogy G. M.-et ez idő alatt szóval tartsa, esetleg azt mondhatja neki, hogy halaszthatatlan pénzügyek miatt akar vele tárgyalni. Minden pénzét elvesztette és mikor már csak becsületszóra tudott

játszani, tovább sujtotta a balszerencse. Most tehát mindenáron pénzt kell keríteni. Amíg G. M. elmegy önnel a pénzt felhajszolni, az meglehetősen időbe fog kerülni s nekem ez az idő éppen elegendő lesz arra, hogy Manon szívét visszahódítsam a magam számára.

I. úr úgy cselekedett, ahogy tanácsoltam. Ott-hagytam egy vendégfogadóban, hol gyorsan megírta a levelet. Én pedig ott leselkedtem Manon háza körül. Láttam, amint egy ember bement a házba a levéllel és láttam, hogy pár pillanattal később G. M. gyalog, egy inas kíséretében kilépett a házból. Várokztam, míg kijutott az utcából, aztán odamentem Manon házának kapujához és bár lelke remegett a felháborodástól, olyan áhítattal kopogtam be ezen az ajtón, mintha a szentek szentélye előtt volnék. Szerencsémre Marcel nyitotta ki a kaput. Intettem neki, hogy hallgasson, és bár nem kellett félnem a többi cselédétől, hiszen senki sem ismert, mégis halk, óvatos hangon kérdeztem a legényt, hogy be tud-e vezetni Manon szobájába a nélkül, hogy bárki is észrevenné?

— Mi sem könnyebb ennél, — felelte a legény, — csak szép csendesen menjünk fel a lépcsőn.

— Akkor menj hát előre — mondtam neki — és gondod legyen reá, hogy míg Manonnál vagyok, senki be ne jöhessen szobájába.

A nélkül, hogy bárki is feltartóztatott volna, ott voltam hűtlen kedvesem szobájában.

Manon mélyen elmerülve olvasott és most megint megcsodáltam e különös leány jellemét. Egy szikrát sem ijedt meg, sőt félnkség sem látszott rajta, mikor beléptem, mindössze is egy kis meglepetés ült ki vonásaira, de csak olyanféle, mely önkéntelenül megjelenik az arcon, ha valaki hirtelen megjelenik előttünk, kiről azt hittük, hogy távol van.

— Te vagy itt, kedvesem? — szólt és gyors léptekkel felém sietett, miközben gyöngéden átölelt. De hát édes Istenem, micsoda vakmerőség ez? Igazán nem is reméltem, hogy még ma itt találkozunk.

Gyorsan kibontakoztam ölelő karjai közül és megvetően ellöktem magamtól, aztán két-három lépést

hátráltam, hogy mentül távolabb legyek tőle. Viselkedésem szemmel láthatóan nagy hatással volt reá. Ott maradt állva, ahová eltaszítottam és arca egészen színtelen lett.

Lelkem mélyén annyira örültem viszontlátásának, hogy bár minden okom megvolt a felháborodásra, alig bírtam egypár szemrehányó szót kiejteni s emellett szívem kegyetlenül vérzett a szörnyű bánatoltól, melyet az a lény mért reám, kit legjobban szerettem a világon. Hogy keserű fájdalmam mentől erősebb legyen, újra meg újra Manon árulására akartam gondolni, nehogy szememben a szerelem lángja lobogjon fel a harag helyett. Így álltam ott némán néhány pillanatig és Manon látva felindulásomat, elkezdett remegni. Bizonyára nagyon félt tőlem. Nem bírtam sokáig remegését nézni. Hangom önkéntelenül is gyöngédebbre vált.

— Manon, — mondtam, — hűtelen, esküdről megfélelkező Manon! Mit mondjak neked, milyen panasz szót intézzek hozzád, mely szívedig hasson? Itt állsz előttem sápadtan, reszketve és lásd, én nyomorult annyira egy vagyok veled, hogy nem bírom nézni szomorúságodat és félek szemrehányásokkal elhalmozni, nehogy túlon túl megbántsalak. De meg kell tudnod, Manon, hogy árulásod keresztülszúrta szegény szívemet. Olyan csapást mértél reám, melyet csak akkor szoktak egy igaz és hű szívre mérni, ha el akarják pusztítani. Most már harmadszor sujtasz le reám, Manon! Harmadszor! Az ilyet nem lehet elfelejteni. Nézz reám és mondd meg hát, mit akarsz velem tenni? Mert az én szegény, halálra gyötört szívem nem bírja ezt már tovább. Érzem, hogy meghasad a gyötrelemtől, mellyel te mérgezted meg.

Aztán egy székre roskadva folytattam:

— Látod, nem bírom tovább, nem bírom. Alig van annyi erőm, hogy beszéljek és ájultan össze ne essek itt előtted.

Manon egyetlenegy szóval sem válaszolt, de mikor a székre leroskadtam, letérdelt mellém, odahajtott a szép fejét az ölembe és arcát kezeimbe rejtette.

Éreztem, hogy omlanak kezemre forró könnyei. Oh, jószágos Istenem, micsoda szörnyű szenvedések kínoztak!

— Manon, — mondtam aztán, — most már hiába könnyezel, mikor elébb már meggyilkoltál. Szomorúságot mutatsz, melyet szíved nem is érez. Az a te szerencsétlenséged, hogy én utadba kerültem és élek, mert miattam nem tudtad átadni magad élvezeteidnek. Manon, ne hajtsd le a fejedet, nézz a szemem közé, ki onthat ilyen forró könnyeket egy boldogtalanért, akit hűtlenül elárult és kegyetlenül a boldogtalanság lángjába dobott?

Manon nem mozdult, csak a kezemet csókolgatta.

— Manon, te hűtlen, — mondtam tovább, — álnok és hazug teremtés vagy, vagy talán számonkérjem tőled ígéreteidet, esküidet? Szívtelen és álnok teremtés, hová repült a szerelem, melyre még ma is esküt tettél?

— Igazságos Isten! — tört ki belőlem a keserűség, — a hűtlenség és árulás mulat a megtört eskün, a csaltság az, ami jutalmat nyer. A hűségnek, állhatatosságnak és ragaszkodásnak a kétségbeesés pokla és az elhagyatás kínja minden jutalma.

Mikor ezeket a szavakat mondtam, úgy elszorította szívemet a keserűség, hogy bár minden erőmmel uralkodni akartam magamon, a könny elborította a szememet. Hangom megtört és Manon észrevehette, hogy sírok.

Most végre beszélni kezdett.

— Nagy bűnös vagyok, kedvesem, ha ilyen fájdalmat és gyötrelmet okoztam neked. De sujtson le engem az ég haragja, hacsak egy pillanatig is eszembe jutott, hogy bűnt követek el vagy ha akartam bűnt elkövetni ellened.

Ez a beszéd annyira ostobának és rosszhiszeműnek tűnt fel előttem, hogy hirtelen újra a düh kerítette hatalmába a lelkemet.

— Hát ez aztán példátlan álnokság! — kiáltottam. — Most látom, mennyire romlott és hazug vagy! Most már tisztán áll előtttem elvetemültséged! Hát

most már búcsút veszek tőled, te szemérmetlen teremtés, inkább jöjjön ezerszer a halál, semhogy melletted végleg a fertőbe süllyedjek. Az Úristen haragja sujtson le reám, ha még valaha rád nézek! Itt hagylak. Élj az új szeretőddel, szeresd őt és gyűlölj engem. Szakíts teljesen a tisztességgel, a józan ésszel, a becsülettel, én már csak mulatni tudok rajtad, nekem most már mindegy, hogy mit cselekszel!

Felindult haragom kitörése anyira megrémítette Manont, hogy nem bírt megmozdulni. Még mindig ott térdelt a szék mellett, melyről felkeltem és egész testében remegve, még a lélekzetét is visszafojtva bámult reám. Mereven ránézve az ajtó felé indultam, de csak néhány lépést tudtam tenni. Nincs és nem lehet ember a világon, ki ennyi bájjal és szépséggel szemben érzéketlen tudna maradni! Az én lelkemből annyira hiányzott ez a kemény erő. Egyszerre a felindulásom haragvó kitöréséből a másik végletbe esve visszafordultam és minden meggondolás nélkül Manon felé rohantam. Karjaim közé szorítottam és gyöngéd csókokkal borítottam el a remegő leányt. Aztán bocsánatot kértem tőle, hogy úgy megijesztettem, alázatosan beismertem, hogy szívtelen vadállat vagyok és nem érdemlem meg, hogy egy ilyen teremtés, mint ő, szerelmével ajándékozzon meg.

Leültettem és most már én térdeltem le előtte. Alázatos, csendes hangon könyörögtem, hogy hallgassa meg mentségeimet. Csupa gyengédség és tiszteletteljes érzés volt az, mi most szívemből feléje szállt. Nehány alázatos, halk szóba foglaltam bocsálatkérésemet. Aztán könyörögni kezdtem, hogy legyen hozzám irgalommal és mondja meg, hogy nem haragszik tovább.

Manon átölelte nyakamat és azt válaszolta, hogy ő könyörög az én jószágomhoz, felejtsem el a sok fájdalmat, melyet nekem okozott, és reszket, hogy a magyarázatot, mellyel mentegetni akarja tettét, nem fogom elfogadni.

— Én, — mondtam gyorsan szavába vágva, — én nem is kívánom, hogy mentegsed magad, Manon.

Nekem elég az, én már akkor is boldog vagyok, ha te egyetlenem nem tiltod meg, hogy szeresselek!

— De hát — mondtam aztán — ha nem is kívánom, hogy törődj velem, mondd meg nekem Manon, ki mindent tehetsz velem, ki tetszésed szerint tehetsz boldoggá vagy boldogtalanná, mondd meg nekem, Manon, miután megalázkodva bocsánatot kértem tőled, szabad-e most már bánatomról, szenvedéseimről is beszélni? Mondd, mi lesz velem, ha itt töltöd az éjszakát ennél az embernél. Hát csakugyan alá akarod írni a halálos ítéletemet?

Manon pár pillanatig gondolkozott, aztán egész nyugodtan mondta:

— Látod, kedvesem, mindjárt ilyen értelmesen és világosan kellett volna beszélned. Minek is gyötörted magad ilyen izgalommal, engem pedig mért kínoztál meg azzal a rettenetes jelenettel? Most már látom, hogy csak a féltékenység bánt és én nyomban végét szakíthatom szenvedéseidnek azzal, hogy itthagylak mindent és elmegyek veled, ha akarod, a világ végére is. Látod, én azt hittem, hogy a levél, melyet G. M. előtt írtam, és az a leány, aki elvitte az írást, az hozott ilyen nagy izgalomba. Úgy gondoltam, hogy a levelet talán csúfolódásnak vetted és hogy miután a fiatal leány mintegy az én helyettesitésemben jelent meg nálad, talán azt gondoltad, hogy én már végleg lemondok rólad és végleg G. M.-hez akarok pártolni. Ez a feltevésed kínos zavarba ejtett, mert, bár teljesen ártatlan vagyok is ebben a dologban, tudtam, hogy a látszat ellenem szól. De várj csak egy kicsit, elmondok neked mindent őszintén, igazán, ahogy történt s aztán te magad ítélj fölöttem.

Manon aztán elmondta, hogy mikép történt a dolog attól a perctől fogva, mikor megjelent G. M. házában. A férfi úgy fogadta, mintha valami királyi hercegnő lett volna. Sorra bevezette a bámulatra méltó ízléssel és ritka fényűzéssel berendezett szobákba. Íróasztalára azonnal letett tízezer livrest és ráadásul még néhány értékes ékszert is, köztük azt a gyöngysort és arany karperecet, melyet annak idején

már apja, az öreg G. M. is odaajándékozott neki. Aztán átvezette egy fényes szalónba, hol pompás uzsonára volt terítve. Az étkezésnél az új inasok szolgáltak fel, kiket G. M. szolgálatára fogadott, szigorúan megparancsolva nekik, hogy ezentúl Manon minden szavának engedelmeskedjenek.

Megmutatta a kocsikat, a lovakat és az egyéb drágaságokat, azután pedig azt mondotta, hogy míg a vacsora kész lesz, üljenek le egy kicsit kártyázni.

— Elég őszintén beszélek veled, — mondotta Manon, — ez a királyi pompa nagyon meglepett. És azt gondoltam magamban, kár volna veszendőben hagyni a sok drága dolgot és beérni azzal, hogy a tízezer livrest meg az ékszereket elviszem. Hiszen ha okosak leszünk, itt egész vagyon hull az ölünkbe. És arra gondoltam, hogy mink nagyon jól és boldogan élhetnénk G. M. költségén.

Hirtelen tervet változtatva tehát, nem hívtam színházba, hanem elhatároztam, hogy megpróbálom kivenni belőle, mint gondolkozik rólad és beszédéből meglátom, hogy sikerülhet-e tervem, s ha igen, mi módon találkozhatunk? Hamar rájöttem, hogy G. M.-et nagyon könnyű lesz kijátszani.

Amint a beszélgetést rád tereltem, megkérdezte tőlem, hogy milyen embernek tartalak és nem búsulok-e miattad? Én azt feleltem, hogy te mindig kedves, gyöngéd és szeretetreméltó voltál és olyan úri módra viselkedtél velem szemben, hogy nem volna természetes, ha rossz érzéssel gondolnék rád. Ő elismerte, hogy igazam van, hozzátette, hogy te nagyon derék ember vagy és szívesen veszi, ha barátai közé számíthat.

Azt kérdezte, vajjon mit szólna majd ahhoz, hogy őerre elhagytalak? És mit fogsz cselekedni, ha majd rájössz, hogy nála vagyok?

Én azt feleltem, hogy a mi szerelmünk már nem új, lobogása már jócskán kihűlt, azután meg nem is élsz valami kedvező körülmények között, és azt, hogy elszakadtam tőled, nem tartod olyan súlyos csapásnak, mert legalább most már nem kell gondoskodnod ró-

lam. Még hozzátettem, hogy miután egész biztos vagyok benne, hogy te semmiféle erőszakos lépésre nem ragadtatod magad, nyíltan bevallottam neked, hogy Párizsba jövök, mire minden nehézség nélkül elengedtél, sőt utánam te is bejöttél és semmi aggodalmat nem láttam arcodon, mikor elbúcsúztunk egymástól.

— Ha remélhetném, — felelte G. M., — hogy békességben marad és hajlandó barátságban élni velem, én szívesen felajánlom neki szolgálataimat.

Megnyugtattam, hogy én jól ismerlek és biztosan tudom, hogy szívesen fogadod ajánlatát. Különösen akkor, — tettem hozzá, — ha egyben-másban segítségedre lenne anyagi ügyeidben, melyek bizony, miután haragban vagy egész családdal, nagyon nehezek és ziláltak. G. M. megígérte, hogy a legnagyobb örömmel és készséggel megtesz érted mindent, mi tőle telik, sőt ha egy újabb szerelmi viszonyal akarnád magadat vigasztalni, ő bizony kezedre járna, hogy egy csinos kis lánykához juthass. A fiatal leány, kit hozzád küldtünk, eddig az ő kedvese volt, s csak miattam szakított vele.

— Én természetesen mindent helyesltem, — folytatta Manon elbeszélését, — mert így gondoltam leszerelni gyanakodását s mert tervem egyre szilárdabb és biztosabb alakot öltött előttem. Most már csak arra gondoltam, hogyan értesítelek, nehogy túlföntül felizgasd magadat, mert nem tartottam be a megbeszélt találkát a színház előtt.

Miattad való aggodalmam volt oka, hogy azt tanácsoltam G. M.-nek, küldjük el hozzád azt a fiatal lányt még az este, mert hiszen csak így lehet alkalmam ahhoz, hogy minden feltűnés nélkül levelet írhassek neked. Beláthatod, hogy kénytelen voltam ehhez a ravaszshoz folyamodni, mert semmi reményem sem volt arra, hogy G. M.-től akárcsak egy percre is szabadulhatok.

Mikor elmondtam neki a dolgot, G. M. nagyon jómulatott ötletemen. Azonnal behívta egyik inasát és megparancsolta, hogy azonnal keresse fel régi ked-

vesét. G. M. azt hitte, hogy a lányt Chaillot-ba kell küldeni, de én elmondtam neki, hogy mikor elváltunk, a színház előtt adtam neked találkát, ha pedig bármi oknál fogva nem tudnál odamenni, a Saint André-utca sarkán vársz engem, egy kocsi-ban. A legokosabb dolog lesz tehát a fiatal lányt odaküldeni, már csak azért is, hogy ne várákózz egész éjszaka ott az utcán. Hozzátettem még azt is, hogy jó volna talán egy pár sort is írni neked, ami megmagyarázná, hogy mért küldtem magam helyett ezt a leánykát? Ha nem írok, te nem igen fogod megérteni a dolgot. G. M. belesnyugodott, de míg a levelet írtam, ott állt mellettem, minden betűmet nézte s így nagyon óvatosan kellett megfogalmaznom, amit mondani akartam.

— Most már láthatod, — mondta Manon, — miként történt az egész dolog? Nem mentegetem magam s nem szépítem sem amit tettem, sem amit akartam. G. M. régi kedvese eljött, láttam, hogy csinos, kedves teremtés, s mert elképzeltem, hogy az elmaradt találka miatt nagyon szenvedsz, szívemből óhajtottam, bár elszórakoznál vele néhány óráig. Én ezzel nem törődöm, mert nekem csak a szívbeli hűség fontos. Természetesen jobb lett volna, ha Marcellt küldhettem volna hozzád, de nem találtam egyetlen pillanatot sem, melyben zavartalanul beszélhettem volna vele.

Elbeszélése végén még hozzátette Manon, hogy mikor T. levele megjött, G. M. nagy zavarban volt. Sokáig habozott, hogy menjen-e vagy maradjon? Aztán mégis úgy gondolta, hogy barátja hívására el kell mennie, hozzátéve, hogy azonnal visszajön.

— Most már itt is kell mindjárt lennie és ezért nyugtalan is vagyok miattad, nyugtalanságom okozta azt a felindulást, melyet rajtam láttál, mikor szobámba jöttél.

Végighallgattam Manon elbeszélését és nagyon jól láttam, hogy amit elmondott, reámnézve sokban keserves és nagyon sértő, mert hiszen akárhogy magyarázta is Manon a dolgokat, az bizonyos, hogy nem akart csalni. És ezt a szándékát nem is leplezte.

Hiszen csak nem remélhette, hogy G. M. egész éjszaka úgy fog reá bámulni, mint valami Vesztaszüzre. Pedig hát az volt a terv, hogy együtt töltsük az éjszakát. És ezt a vallomást egy szerelmes embernek végig kellett hallgatni!

Azonban eszembe jutott, hogy Manon bűnében én is részes vagyok. Nem szabad lett volna elmondanom előtte, hogy G. M. érdeklődik iránta. A második, még sokkal nagyobb bűnöm az volt, hogy belementem ebbe a vakmerő kalandba, melyet Manon tervezett.

Elbeszélésének őszintesége, egyszerűsége, mellyel nyíltan feltárta még azokat a részleteket is, melyek leginkább sérthettek, lefegyverezte minden haragomat. Nem gonoszságból vétkezik, — mondtam magamban. Könnyelmű, léha, meggondolatlan, de alapjában véve őszinte és igaz teremtés.

— Aztán meg gondoljon arra, hogy szerelmes voltam és már ez magában elég arra, hogy elfeledve legyenek előttem a szeretett lény minden hibái. Ebben a pillanatban csak öröm és remény volt szívemben. Nem gondoltam egyébre, csak arra, hogy még ma este elveszem attól, ki el akarta rabolni tőlem — és Manon az enyém lesz.

De nem feledkeztem meg azért a kérdésről.

— Mondjad, Manon, kivel szándékoztad tölteni ezt a mai éjszakát?

Szomorú, keserű szavaim nagy zavarba ejtették. Csak néhány dadogó szót tudott mondani, melyekben csupa feltevés és bizonytalanság volt. Most már részvétet éreztem szánalmas mentegetőzésén és egyszerre egész más hangon kijelentettem, hogy elvárom és követelem, azonnal, nyomban jöjjön velem.

— Szívesen, — mondotta Manon, — de hát nem tartod helyesnek, amit én terveztem?

— Kár erről beszélni! Elég volt, hogy eddig helyesltem minden tervedet.

— De hát még a tízezer livres-t se vigyük el magunkkal? — mondotta Manon. — Hiszen ezt a pénzt nekem adta, ez az enyém!

Azt feleltem, hogy hagyjon békét a pénznek és

siessünk a meneküléssel, mert bár még csak egy félórája voltam ott, attól tartottam, hogy G. M. visszajön és együtt talál bennünket. Manon azonban tovább könyörgött, hogy legalább azt a pénzt vigyük magunkkal. Végre is azt gondoltam, nekem is kötelességem engedni valamit, ha már ő oly nagy áldozatokat hozott a kedvemért.

Éppen a szökéshez készülődtünk, mikor meghalottuk, hogy valaki zörget az ajtón. Egészen bizonyosra vettem, hogy G. M. jött vissza és egyszerre olyan felindulás fogta el lelkemet, melynek már nem bírtam többé ura lenni. Manon elé állva kijelentettem, hogy ez a férfi innen többé élve nem fog elmenni. Éreztem, hogy a düh pillanatról-pillanatra erősebb gyűlöléssel tölti el lelkemet, mikor hirtelen inasom, Marcel jött be és átnyújtott nekem egy levelet, melyet T. írt hozzám.

T. azt írta levelében, hogy G. M. elindult a pénzért, ő pedig egy mulatságos dolgot tanácsol nekem. Úgy gondolja, semmiképpen sem állhatok jobban bosszút kedvesem elcsábítóján, mintha elköltöm a neki fel-tálat vacsorát és lefekszem az ágyba, melyben ő akart Manonnal szerelmeskedni. Ez a terv egészen biztosan sikerülni fog, ha találok egypár embert, kik G. M.-et az utcán lefogják és akik reggelig nem is eresztik el körmeik közül. Ami őt illeti, ő mindent meg fog tenni, hogy tervem sikerüljön és legalább egy óráig még ott fogja tartóztatni G. M.-et különböző ürügyek címén, melyeket már előre elkészített gondolatában.

A levelet azonnal megmutattam Manonnak, aztán elbeszéltem, micsoda fortéllyal juthattam ma hozzá? Cselfogásomat, éppúgy mint T. ötletét, nagyszerűnek találta. Néhány pillanatig pompásan mulattunk rajta. Mikor azonban T. tanácsát mint józű tréfát említettem, nagy meglepetéssel tapasztaltam, hogy Manon nem veszi tréfára a dolgot. Nagyon tetszik neki T. úr ötlete és szinte követeli tőlem, hogy valósítsuk meg a szándékot.

Hiába mondtam, hogy most hirtelenében nem is

lehet embereket találni, akik G. M.-et elfogják és reggelig őrizetben tartásák, Manon azt mondotta, hogy miután T. úr még egy óráig fel fogja tartóztatni, legalább is addig utána kellene nézmem a dolognak. Ellenvetéseimre azzal felelt, hogy szívtelen zsarnok vagyok és soha semmivel sem akarok kedvében járni. Pedig hát ez az ötlet olyan kitűnő!

— Látod, fiam, megeszed a vacsoráját, lefekszel az ágyába, holnap pedig korán reggel elviszed a szertőjét is meg a pénzét is ezzel alaposan megbosszuljuk magunkat úgy az apán, mint a fiún.

Végre is engedtem kéréseinek. Bár lelkemet ki-mondhatatlan aggodalmak és balsejtelmek kínozták. Elhagyva a lakást, kerestem két gárdistát, kiket Lescaut révén régebből ismertem, és megkértem őket, tartóztassák le G. M.-et és tartásák fogva reggelig. Csak az egyik katonát találtam otthon, ez azonban olyan vakmerő ember volt, hogy azonnal vállalkozott a dologra és becsületszávára mondotta, hogy minden sikerülni fog. Mindössze is csak tíz pisztolt kért, hogy szétossza a három katona közt, kiket segítségül kell maga mellé venni. Biztattam, hogy gyorsan kell cselekedni és a katona egy negyedóra alatt már össze is szedte a három cimborát. Én addig a lakásán vártam reájuk és mikor visszajöttek, elvezettem őket az utcasarokra, melyen G. M.-nek keresztül kellett haladnia, hogy abba az utcába jusson, melyben Manon lakása volt.

A gárdistának megparancsoltam, hogy a világért se bánjon durván G. M.-mel, csak tartsa szemmel reggel hét óráig, hogy valahogy el ne illan hasson tőlük. Azt felelte, hogy idehozza majd a saját szobájába, levetkőzteti, ráparancsol, hogy feküdjék ágyba, ő pedig három cimborájával együtt iddoggálás és kártyajáték mellett fog reá vigyázni.

Ott maradtam egész addig, míg láttam, hogy már jönnek G. M.-mel együtt. Behúzódtam egy sötét zugba, hogy onnan figyeljem meg a furcsa jelenetet. A gárdista felhúzott pisztolyát kezében tartva, odalépett a fiatal-emberhez és udvarias hangon biztosította, hogy ő

nem tör életére, még a pénzét sem akarja elvenni, de ha azonnal nem követi, rögtön le fogja lőni.

G. M. körülnézett. Egyszerre tisztába jött a helyzettel, mert látta, hogy a gárdista mellett még három katona is áll. Rettegve attól, hogy megteszik, amivel fenyegetőznek, némán engedelmeskedett. Úgy hajtották maguk előtt, mint az engedelmes birkát.

Én pedig azonnal visszaszaladtam Manonhoz. Hogy a cselédség előtt ne legyen gyanús a dolog, azzal nyitottam be hozzá, hogy G. M. nem fog velünk vacsorázni. Sürgős és fontos dolgai akadtak, melyek miatt nem jöhet haza, engem kért meg, hogy kérjek bocsánatot nevében, egyben arra is megkért, hogy Manont ne hagyjam egyedül, hanem vacsorázzam vele. Én persze — folytattam a cselédség előtt — nagy kitüntetésnek veszem ezt a megbízást, mert hiszen kiváló szerencse egy ilyen szép hölgy társaságában vacsorázhatni.

Manon is nagyon ügyesen játszotta a szerep reáeső részét. Komoly arccal az asztalhoz ültünk, míg az inasok felszolgálták a dús fogásokból álló vacsorát. Mindaddig, míg a személyzet jelen volt, megőriztük komolyságunkat, de mikor aztán eltávoztak, egyszerre olyan jókedvünk volt, hogy nem emlékszem ennél életemnek vidámabb estéjére.

Marcelt titokban magamhoz intettem és megparancsoltam, hogy hat órára a kapu előtt kocsit álljon készen.

Mikor az óra éjfélét ütött, búcsút vettem Manontól és úgy tettem, mintha távoznék. Marcel segítségével azonban szép ügyesen visszasompolyogtam és mint ahogy az imént az asztalnál, úgy most az ágyban foglaltam el G. M. úr helyét.

De a végzet már közeledett felénk. A gyönyörű mámorában tomboltunk, mindenféle veszedelemről elfeledkezve és fejünk felett ott függött Damokles kardja. A fonal, melyre függesztve volt, immár erősen engedett, szakadni készült. De hogy jobban megvilágítsam balvégzetünk körülményeit, meg kell világítanom az okokat is, melyek miatt el kellett vesznünk.

Mikor G. M.-et a katonák lefoglák, egyik inasa is ott jött utána. Ez a fiú rémülten segítségért szaladt. Első gondolata az volt, hogy értesíteni kell gazdájának apját arról, hogy mi történt fiával?

Mikor az öreg G. M. meghallotta a hírt, nagyon megijedt. Egyetlenegy gyermeke volt ez a fiú és öreg korához képest még hihetetlen erély és élnkség élt lelkében. Mindenekelőtt megtudakolta az inástól, hogy fia hol és kivel töltötte a délutánt? Volt-e valakivel civakodása, nem szólt-e bele valami veszekeedésbe? Nem járt-e valami kéteshírű mulatóba?

Az inas, ki joggal hihette, hogy gazdáját valami végzetes kimenetelű szerencsétlenség érte, most már nem volt tekintettel semmire és senkire, hanem őszintén bevallott az öregnek mindent. Elmondta, hogy a fiatalember örülten beleszeretett egy szép leányba, szörnyen költekezik miatta, aztán elmondta az egész délután történetét, részletezte, hogy mit csinált félkilencig, mikor elhívták hazulról és milyen szerencsétlenség történt vele, mikor éppen hazafelé indult.

Az öreg G. M. értelmes ember lévén, az inas beszédéből azonnal kitalálta, hogy fia valami szerelmi cselszövénynek lett áldozata. S bár már tizenegy felé járt az idő, az aggódó apa egy pillanatig sem habozott, rögtön a rendőrfőnökhöz hajtattott. Kérte a rendőrfőnököt, hogy mozgósítsa az összes őrzőket s egy külön csapattal maga sietett el abba az utcába, ahol fiát lefoglák. Felkutatta az összes helyeket, melyeket gyanúsaknak talált, hogy hátha ott találja fiát, de mert nem bírt nyomára akadni, végre is elindult a házba, hol Manon lakott, hogy hátha talán közbe a fiú már haza is jött?

Éppen levetkőztem, hogy lefeküdjek, mikor az öreg G. M. a ház elé érkezett. A szoba ajtaja be volt csukva s nem hallottam, hogy zörgettek a kapun. Az öreg pedig két rendőrrel együtt belépett. Előbb a cselédektől kérdezősködött, hogy mi lett a fiával, de miután azok nem tudtak felvilágosítást adni, fia kedveséről akart tájékozódást nyerni. Feljött tehát a lépcsőn a két rendőrrel együtt. Mi éppen levetkőzve álltunk

már az ágy előtt, mikor az öreg G. M. ránknyitja az ajtót és mindkettőnknek megfagyott a vér ereinkben, mikor leghalálosabb ellenségünket megláttuk.

— Jóságos egek! — kiáltottam, — hiszen ez az öreg M. de G. M.

Ki akartam rántani kardomat, de teljesen bele volt bonyolodva a kardkötő szíjba, úgyhogy nem bírtam vele boldogulni. A rendőrök, mikor észrevették, hogy kardom felé ugrok, reámrohantak és kicsavarták kezemből a fegyvert. Ott álltam egy szál ingben, ez igazán nem alkalmas helyzet a védekezésre. Jóformán mozdulni sem bírtam többé.

Az öreg egy pillanatra zavarba jött, de aztán rögtön rám ismert. Természetes, hogy Manont még hamarabb felismerte.

— Mi ez? — mondotta. — Az ördög játszik velem? Vagy csakugyan Des Grieux lovag és Manon Lescaut állnak előttem?

Én reszkettem a dühtől és a szégyentől, válaszolni sem bírtam neki.

Az öreg egy pillanatig elgondolkodva állt helyén, aztán örült dühvel támadt reám:

— Becstelen gazember! Meggyilkoltad a fiamat?!

Ez az igazságtalanság lelkem mélyéig felháborított.

— Vén gazember, — feleltem neki, — ha valakit meg akarnék gyilkolni családodból, akkor az nem fiad volna, hanem te magad!

Az öreg a rendőrök felé fordult:

— Fogjátok csak erősen! Majd én kiszedem belőle, hogy mi lett a fiammal? És ha azonnal vallomást nem tesz, holnap akasztófára kerül.

— Úgy? akasztófára? — feleltem neki. — Becstelen himpélér. Az ilyenfajta romlott vén gazembereket kellene felhúzni. Én sokkal különb, tisztább és előkelőbb vérből származom, mint te és a fajtád.

Aztán felemelt fejvel szeme közé nézve, így folytattam:

— Nos hát, jól van! Tudom, hogy hol van a fiad és ha még tovább is alkalmatlankodsz, hát reggelre megfojtatom s utána nemsokára te is sorra kerülsz!

Nagyon jól tudom, örült ostobaság volt megmondanom, hogy tudom, hol van a fia. De a felindulás erőt vett rajtam és nem tudtam gondolkozni szavamon. Az öreg G. M. rögtön beszólitott még négy-öt rendőrt, az ajtóhoz állította őket és kiadta a rendeletet, hogy a cselédeket is azonnal vegyék őrizet alá. Ezután pedig felém fordult:

— Úgy, úgy, lovag úr! — Tehát Ön tudja, hogy hol van a fiam? És azt kegyeskedik nekem ígérni, hogy megfojtatja. No majd meglátjuk! Ebben a dologban végre rendet kell csinálni.

Ebben a pillanatban éreztem, milyen végzetes hibát követtem el. A vén ember most odalépett Manonhoz, ki keserves könnyeket ontva ült az ágy szélén. A vén gazember gúnyos hangon kezdett bókoltatni Manonnak, hogy lám, a fiú szíve felett éppen oly nagy hatalma van, mint az apáé felett volt. És — tette hozzá gúnyos, metsző hangon, — ügyesen és jól fel tudja használni ezt a hatást. — Most felsemelte kezét, hogy megcirógassa Manont, de én szinte őrjöngve kiáltottam rá:

— Meg ne merd érinteni, mert nincs az a hatalom, amely megmentene a haláltól.

G. M. kiáltásomra megfordult és gyorsan kiment a szobából, de három rendőrt ott hagyott, megparancsolva nekik, hogy gyorsan kényszerítsenek bennünket a felöltözködéssre.

Nem tudom, hogy mit szándékozott velünk tenni? Az sem lehetetlen, ha őszintén megmondom, hol van a fia, talán szabadon bocsátott volna bennünket. Míg ruhámat magamra szedtem, gondolkoztam, hogy talán ez volna a legokosabb, mit a jelen körülmények közt tehetnék. Azonban ha G. M. néminemű békés szándékkal távozott is a szobából, mikor újra bejött hozzánk, már egészen más hangulatban volt.

Közben úgys kivallatta Manon cselédeit, kiket a rendőrök őrizet alatt tartottak. Az inasok, kiket a fiatal G. M. vett a házba, semmiféle felvilágosítást nem bírtak adni, de annyit megtudott tőlük, hogy Marcel már régebben is szolgálatunkban állt. Most

hát teljes erejével Marcellre vetette magát, hogy mindenféle fenyegetéssel vallomásra bírja.

Inasom hűséges, de korlátolt és tapasztalatlan fiú volt. Most félelem töltötte el, mert eszébe jutott, hogy milyen bünt követett el, mikor Manon szökésében segédkezett. Azonfelül az öreg is szörnyen ráijesztett, úgyhogy azt hitte, már a vérpadra viszik, kerékbe törik vagy legalább is felakasztják. Reszketve dadogta, hogy bevall mindent, csak az életének kegyelmezenek.

Mikor Marcell remegését és halványságát látta, G. M. azt gondolta, hogy még sokkal komolyabb és nagyobb bűnök terhelik lelkünket, mint ahogy ő sejti és megígérte inasomnak, hogy nemcsak szabadon eresztí, de bőséges, dús jutalmat is kap, ha nyíltan, őszintén és töredelmesen bevall mindent.

A szerencsétlen Marcell erre vázlatosan elmondta neki, mit terveztünk? Elég részletes tudomása volt mindenről, előtte nem titkolóztunk már csak azért sem, mert neki is része lett volna a terv kivitelében. Igaz, hogy közben egyben-másban megváltoztattuk a dolgot s erről mit sem tudott, de mikor Chaillot-ból eljöttünk, elmondtam neki, miről van szó és hogy mit várok hűségétől és buzgalmától? Most tehát nyíltan bevallhatta, hogy be akartuk csapni a fiatal G. M.-et, Manon kapott vagy fog kapni tőle tízezer livrest, melyet együtt akartunk elemelni a fiatal úr erszényéből.

Marcell vallomását végighallgatva, a vén ember azonnal felsietett szobámba. Egyetlenegy szót sem szólt hozzánk, csak átment a kis öltözőbe, hol pár pillanatnyi keresés után megtalálta a pénzt és az ékszereket. Most már égett az arca a dühtől s kezében tartva — mint ő mondotta — zsákmányunkat, a legdurvább sértéseket vágta arcunkba.

A gyöngysort és a karperecet odatartotta Manon elé.

— Nos, kedves kisasszony, ráismer ezekre a szép dolgokra? Hiszen nem először kerülnek már a szeme elé! Ezeket az ékszereket, ha jól emlékszem, egyszer már ajándékba kapta. Úgy-e nagyon tetszenek magá-

nak, mi? El is hiszem! Hiszen semmi fáradságot sem ismert, hogy megkaparintsa őket. Ó szegény, szegény kis báránycák! Nagyon kedves kis jószágok. Kár, hogy elvetemülten gazok és becstelének.

Úgy éreztem, hogy a düh megfojt, mikor ezeket a sértéseket végig kell hallgatnom. Ha most szabad lehetek, hát odaadtam volna... Irgalmas isten! mit nem adtam volna oda, hogy szabadon cselekedhessek?!

De aztán erőt vettem magamon, erőszakkal legyűrve dühömet, így szóltam:

— Most már elég volt a gyalázkodásból. Mit akar? Mit szándékozik velünk cselekedni?

— Mit akarok, kedves lovag úr? Azt, hogy egyenesen be a Châtelet-börtönbe! Most már mindjárt virradni fog, a napvilágnál alaposabban meg fogjuk vizsgálni a dolgot. Aztán végre is talán olyan kedves lesz hozzám és kegyeskedik megmondani, hogy hol van a fiam.

Egy pillanat alatt tökéletesen tisztában voltam vele, hogy a Châtelet-be való bebörtönzés a legrémesebb dolog, ami velem történhetik. Egész testemben remegni kezdtem, mikor a jövő irtózatosságot képét magam előtt láttam. Most már megtört büszkeségem és éreztem, hogy ha menekülni akarok a rám váró borzalmaktól, kedveskednem kell ennek a szörnyű kegyetlen embernek, hogy alázatos, csendes magaviseletemmel néminemű engedelkenységre bírjam.

Halk és csöndes hangon kértem, hogy próbáljon nyugodtan reám hallgatni.

— Elismerem, hogy bűnös vagyok, — mondtam neki. Őszintén bevallom, fiatal, heves vérem sötét örvényekbe vitt. Ön uram, méltán haragszik reám. De ha ismeri a szerelem hatását és el tudja képzelni, hogy mit szenved egy szerencsétlen fiatalember, kitől elragadják szerelme tárgyát, talán ha nem is megbocsáthatónak, de menthetőnek fogja találni, hogy bosszút akartam állni és ezért a tévedésemért talán elegendő büntetés ez a kínos és lealázó jelenet, melyet most el kellett szenvednem. Kérem, ne fenyegetsen se börtönnel, se vallatással, nincs is erre szükség, hogy

megmondjam Önnek, hol van a fia? Higgye el, jó és biztos helyen van. Semmi sem állt tőlem távolabb, minthogy kárt tegyek ebben a fiatalemberben vagy hogy Önnek bánatot okozzak. Hajlandó vagyok Önnek azonnal megmondani a helyet, ahol a fia minden baj nélkül tölti az éjszakát, cserében nem kérek egyebet, legyen kegyes hozzánk és bocsásson bennünket szabadon.

A megátalkodott, kőszívű ember azonban mit se hajtva könyörgéseimre, nevetve fordított hátat nekünk. Mindössze is annyit mondott, hogy tisztában van minden tervünkkel.

— Ami fiamat illeti, — tette hozzá nyers és durva hangon, — miután nem ölték meg, elég időm lesz holnap reggel találkozni vele.

Most a rendőrökhöz fordult:

— Vigyétek őket rögtön a Petit Château-be és gondotok legyen rá, hogy ez az úr el ne illanjon valahogy. Úgyes legény ez ám, egyszer már a Saint Lazare-ból is kereket tudott oldani.

A következő pillanatban kiment a szobából. Le sem írhatom a kétségbeesést, mely reám borult.

— Irgalom Istene! — kiáltottam fel — te látod, hogy alázatos szívvel fogadok minden csapást, melyet reám mérsz, de hogy ilyen elvetemedett gazembernek hatalmába kerültem, az mindennél szörnyűbb.

A rendőrök sürgettek, hogy indulnunk kell. A kocsi már ott áll a kapu előtt.

Manon felé nyujtottam a kezemet, hogy levezessem.

— Jöjj egyetlenem, — mondtam neki, — jöjj drága királyném, egyelőre vessük magunkat alá a sors akaratának. Talán majd még virradnak reánk jobb napok is.

Kocsiba ültünk, Manon, ahogy egyedül maradtunk a kocsiban, átölelt és úgy maradt mozdulatlanul, mintha hozzám tapadt volna. Attól a perctől kezdve, hogy az öregember bejött szobánkba, egyetlenegy szó sem hagyta el ajkát. Most azonban csók és könny között szemrehányásokkal halmozta el önmagát, hogy íme, megint ő lett oka szerencsétlenségemnek.

Átöleltem és azt feleltem, hogy ameddig ő szeret, zúgolódás nélkül fogom viselni sorsomat.

— Nem én vagyok a sajnálnivaló — folytattam. — És ha néhány hónapig becsuknak, mit jelent ez? A Châtelet még jobb a Saint Lazare-nál. De hát drága egyetlenem, te mit fogsz csinálni, mi lesz veled? Micsoda sors vár reád, a föld legbájosabb teremtésére? Oh Istenem, hogy lehetsz ilyen kegyetlen legbecsebb alkotásoddal szemben? Miért is nem adott nekünk az Ég olyan jellemet, mely összhangzásban lenne végzetes sorsunkkal? Ám az Isten rendelése értelmet, ízlést, gyöngéd érzést adott szívünknek és íme, ajándékai csak balsorsunk kútforrásai lesznek, míg olyan sok hiábavaló és a mi gyászorsunkat megérdemlett ember szabadon jár-kél és élvezzi a szerencse minden áldását.

Mikor erre gondoltam, sötét fájdalom szakadt le szívemre. Hát még mikor jövőnk képe lebegett szemem előtt. Halálos remegés fogta el tagjaimat, ha Manon sorsára gondoltam. Manon a dologkórházból szökött meg és tudtam, hogy az ilyen szökéseket, különösen ha a bűnbe való visszaesés követi, rettenetes szigorúsággal szokták büntetni. Azon gondolkoztam, hogy elmondjam-e neki, hogy milyen aggodalmak gyötörték, de féltem, hogy beszédem kétségbe fogja ejteni. Milyen szörnyű gyötrelmem reszketni kedvesünkért, a nélkül hogy figyelmeztetni mernénk a veszedelemre, mely reá vár. Keserves sóhajtások közt öleltem át, hogy legalább lássa, mennyire szeretem, hiszen szerelmem volt az egyetlen érzés, melynek e pillanatban kifejezést mertem adni.

— Manon, — mondtam, gyöngéden simogatva haját, — felelj nekem őszintén, szeretsz? Mindig szeretni fogsz?

Halk hangon válaszolt, hogy nagyon fáj neki, ha ebben még kételkedem.

— Nos hát, — folytattam erősebb hangon — én nem kételkedem benned és szerelmed bizonyossága fog erőt adni nekem arra, hogy harcba szálljak ellenségeinkkel. Családomhoz fogok fordulni és nem fog-

nak engem elhagyni. A börtönből azonnal írok apámnak és ha kiszabadulok, életem egyetlen célja az lesz, hogy téged is szabaddá tegyelek.

A börtönben külön cellába helyeztek el bennünket. Erre a csapásra már el voltam készülve s azért nem is sujtott le különösebben. A felvigyázó őrnök Manont figyelmébe ajánlottam, megmondtam neki, hogy előkelő származású ember vagyok és tekintélyes összeget ígértem neki jutalmul, ha jól bánik Manonnal. Mielőtt el kellett válni, megcsókoltam drága kedvesemet, újra meg újra lelkére kötöttem, hogy ne adja át magát a búsulásnak, s míg én élek, ne veszítse el reményiségét.

Szerencsére pénz volt nálam. Egy nagyobb részét Manonnak nyújtottam át, a megmaradt részből pedig előre kifizettem a Manon és az én tartásdíjamat egy hónapra. Jó bőven számítva az összeget. Bőkezűségem nem tett rossz hatást, mindkettőnket egy rendesen bútorozott, tiszta szobába helyeztek el és biztosítottak, hogy Manon szobája is éppen olyan lesz, mint az enyém.

Egy pillanatot sem vesztegetve, azonnal kiszabadulásunk érdekében tettem lépéseket. Azzal tisztában voltam, hogy semmiféle büntetendő cselekményt nem követtem el. Még ha inasomnak, Marcelnek vallo-mása folytán ránk bizonyítják is, hogy lopni akartunk, nagyon jól tudtam, hogy a szándék még nem bűncselekmény.

Azonnal leültem, hogy levelet írjak apámnak és megkérjem, jöjjön be Párizsba értem. Mint már mondtam, azt, hogy a Châtelet-ben vagyok, sokkal kevésbé szegyeltem, mintha a Saint Lazare-ba lettem volna bezárva. De meg különben is, bár sohasem feledkeztem meg apám iránt való köteles tiszteletéről, az évek és a sok mindenféle tapasztalat már megérlelték és nem voltam vele szemben olyan félénk, mint régebben. Gyorsan befejeztem hát a levelet s az örök nem is gátolták meg, hogy azt elküldhessem. Azonban még levelet sem kellett volna írnom, ha tudom, hogy apám másnap megérkezik Párizsba.

Egy héttel előbb írt levelemet olvasva, ugyanis azonnal útra indult. Roppant megörült levelem tartalmának, de bármilyen erősen fogadkoztam is a javulást illetőleg, szomorú tapasztalataim okulva, azt tartotta, hogy nem bízhatik teljesen ígéteremben. Így tehát elhatározta, bejön Párizsba és saját szemével fog meggyőződni arról, miként állnak a dolgok? Ha aztán látja, hogy csakugyan megváltoztam és bűnbánatom őszinte, teljes erejével mellém fog állni.

Egy napig voltam a Châtelett-e börtön foglya, mikor apám Párizsba érkezett. Édesapám megérkezése után azonnal Tiberge-hez sietett. Barátom címére kértem ugyanis tőle választ. Tiberge-nél tudakozódott, de tőle nem tudhatta meg se lakásom címét, sem azt, hogy mostanában miként élék? Tiberge-t csak a fontosabb eseményekről értesítettem, melyek velem a szemináriumból való szökésem óta történtek. Barátom buzgón és nagy nemeslelkűséggel dicsérte jó hajlamaimat, melyeket legutóbbi találkozásunk alkalmával észlelt rajtam.

Azt hiszi, mondotta, hogy már teljesen szakítottam Manonnal és nagyon csodálkozik, hogy már egy hét óta mit sem hallott rólam. Apám éleslátását azonban nem lehetett megcsalni. Gyanította, hogy hallgatásom, mely miatt Tiberge is panaszkodott, valami kellemetlen eseményt leplez. Tiberge-t elhagyva nyomozni kezdett utánam és harmadnap már megtudta, hogy börtönben vagyok.

Mielőtt még apám meglátogatott volna, a rendőr-főnök elé vezettek, hogy kihallgasson. Nehány szemrehányó szóval kezdte a beszédet, de sem durva, sem sértő nem volt velem szemben.

Azzal kezdte, hogy őszintén sajnálja viselkedésemet. S hogy nem volt észszerű dolog egy ilyen hatalmas embert felingerelnem magam ellen, mint amilyen az öreg G. M. Teljesen tisztában van vele, hogy cselekedetemben sokkal több volt a könnyelműség és a hebehurgya meggondolatlanság, mint a bűnös szándék, de hát hiába, mégis itt vagyok, pár hónap alatt már másodszor kerülök börtönbe, holott biztosra

vette, hogy a Saint Lazare-ban töltött hónapok a jó útra fognak vezetni.

Nagyon örültem, mert láttam, hogy belátó, értelmes emberrel van dolgom. Olyan tiszteletteljes és udvarias hangon mondtam el mentségeimet, hogy feleleteim szemmel láthatólag jó indulattal töltötték el irántam. Kihallgatásom után biztatni kezdett, hogy ne legyek nagyon elcsüggedve, úri családomra és fiatalkoromra való tekintettel, a legmesszebbmenő jóindulattal fogja kezelni dolgom. Most már bátrabb lettem és jóindulatába mertem ajánlani Manont, megragadva az alkalmat, elkezdtem dicsérni előtte kedvesem szelídségét, jó modorát és kedvességét.

A rendőrfőnök nevetett, azt válaszolta, hogy ő még nem látta a leányt, de mindenkitől azt hallja, hogy nagyon veszedelmes teremtés. A rendőrfőnök hangja annyira fellázított, hogy szenvedélyes könyörgéssel keltem védelmére kedvesemnek, sőt mikor annak a lénynek balsorsáról beszéltem, ki mindennekfölött drága volt szívemnek, nem bírtam megállni, hogy könnyzápor ne öntse el szememet.

A rendőrfőnök pár pillanat múlva kiadta a rendeletet, hogy vezessenek vissza szobámba. Miközben kifelé mentem, komolyan szólt utánam :

— A szerelem hát csakugyan képtelen arra, hogy békés egyetértésben éljen a belátással és az okossággal?

Szomorúan mentem vissza szobámba és a rendőrfőnök szavaira gondoltam, mikor egyszerre csak hirtelen kinyílt az ajtó. Apám jött be cellámba. Félig-meddig el voltam készülve erre a viszontlátásra, mert hiszen levelet írtam érte, de most, hogy szemtől szembe állt velem, oly rettenetesen szégyeltem magam, hogy a föld alá szerettem volna bujni. Zavart felindulástól remegve mentem feléje, hogy köszöntsem. Egyetlenegy szó nem bírt ajkamon kijönni, apám is csak némán nézett reám, aztán leült az egyik székre.

Én lesütött szemmel s lehajtott fővel, megtörten álltam ott előtte.

— Ül le, — szólt most apám komor hangon. — Kicsapongásaid és botrányos szédelgéseid nyomra

vezettek. Meg kellett tudnom, hol találhatlak meg? Az ilyenfajta cselekedeteknek megvan az a jó tulajdonságuk, hogy nem maradnak titokban. Az út, melyen elindultál, feltétlen hírnévhez fog vezetni. Remélem, végállomásod hamarosan a Grève-tér lesz, ott aztán eléred azt a dicsőséget, hogy az egész világ figyelni fog reád.

Egyetlenegy szót se tudtam válaszolni, ő pedig így folytatta:

— De milyen szerencsétlen is az az apa, aki gyöngéden szereti fiát, aki semmit sem sajnál tőle és mindent megtesz, hogy becsületes embert neveljen belőle! Aztán itt kell látni fáradozásainak gyümölcsét. Itt áll előtte egy nyomorult szédelgő, egy becstelen csaló, ki miatt még fejét sem meri többé felemelni. A sors csapásait lassanként kiheveri az ember, az idő minden sebet behegeszt s a legmélyebb bánat is magában hordja a megenyhülést. De vajjon hol lehet orvosságot találni egy olyan baj ellen, mely minden napon át csak nő, növekszik, hol lehet orvosságot találni a gyalázat ellen, melyet egy becsületérzéséből teljesen kivetkezett, elzüllött fiú hitványsága hozott az ember fejére?

— Hát nincs egy szavad sem? — folytatta. — Hát mentegetni sem bírod magad? Nézzétek csak ezt az álnok szerénységet, ezt a tettetett jámborságot, olyan arccal állsz itt előttem, mintha te lennél a legbecsületebb ember széles e világon.

Tudtam, hogy nagy részben megérdemeltem ezeket a szemrehányásokat. De mégis úgy éreztem, hogy apám túlzott keménységgel beszél velem. És azt gondoltam, hogy tiszteletteljesen bár, de megmondom a dologról, véleményemet.

— Édes jó atyám, — kezdtem halk hangon beszélni, — higgyen nekem, a szelídség és szerénység nem tettetett és nem erőszakolt. Ez a viselkedés illik egy jónevelésű fiúhoz, ki mindenekelőtt és mindenekelőtt tiszteli édesapját, különösen mikor ez az apa méltán fel van ingerelve ellene. Tudom, nem kívánhatom, hogy rendes embernek tartson engem. Tisztában

vagyok vele, hogy minden tekintetben megérdemlem korholásait és szemrehányásait. De könyörgök, esdekelve kérem, ne gondolja rólam, hogy én vagyok a leghitványabb és leggazabb ember a világon. Nem szolgáltam én reá, hogy ilyen kemény szavakkal illessen. Nem a gonoszság, nem az aljasság, a szerelem vitt engem bele minden örvénybe. Egy végzetes balsorsú szenvedély. Ön nem ismeri ennek a szenvedélynek erejét és lehetséges, hogy vére, melyből az enyém eredt, sohasem érezte ezt a tüzet, ezt a forró lángolást. A szerelem túlságosan gyengévé, túlságosan odaadóvá, túlságosan hűségessé, túllontúl szenvedélyessé, — és ez volt a legvégzetesebb hiba — talán túlságosan engedékennyé is tett egy végtelenül bájos teremttel szemben. Ez az én legfőbb bűnöm. Sőt ez minden bűnöm. De hát mi van ebben, ami Önre nézve becselenséget hozhat?

— Drága jó atyám, — folytattam elérzékenyüléstől remegő hangon, — könyörgök, legyen részvéttel fia iránt, ki mindig szerette, tisztelte Önt, ki bármennyire is ellene bizonyít a látszat, nem szakított a tisztességgel és becsülettel, ki ezerszer sajnálatraméltóbb, mint ahogy azt elképzelheti.

Nem tudtam tovább folytatni, a könnyek elfojtották szavamat. A szülői szív a természet legfenégesebb alkotása. És a természet kénye-kedve szerint uralkodik rajta, vezetvén és kormányozván annak minden érzését.

Apám, ki felette értelmes és nagyon jóízű ember volt, védekezésem alatt teljesen ellágyult. És nem is bírta titkolni, hogy érzelmei milyen nagy változáson mentek keresztül.

— Szegény kis lovagom, szegény gyermekem, — mondta — jer hozzám és ölelj meg. Szegény szerencsétlen gyermek, már csak sajnálni, már csak szánni tudlak.

Megöleltem apámat, ő pedig olyan szeretettel sórított magához, hogy éreznem kellett jóságos szívének egész melegségét.

— De hát most mit csináljunk? — mondta aztán.

Mitévők legyünk, hogy kiszabadulhass innét? Beszélj, mondj el nekem mindent, minden szépítgetés nélkül, teljes őszinteséggel.

Végre is alapjában véve nem követtem el semmi becstelenséget, legalább is ha számbaveszem, hogy miként szoktak viselkedni a korom és társadalmi osztályomba tartozó fiatalemberek. Hogy szeretőt tartottam? Ez a mi körünkben semmikép se számít gyalázatnak. Például az sem, ha az ember egy kissé ügyeskedik a kártyajátéknál és megkorrigálja szerencsáját. Így hát őszintén elmondhattam apámnak életem eddigi folyását. A botlásoknál, melyeket töreldelmesen bevallottam neki, mindig felsoroltam néhány híres, nevezetes esetet, melyek enyhítették az én tévedéseimnek szégyenletes voltát.

— Együtt élek a nővel, akit szeretek, — mondtam.

— Együtt élek a nélkül, hogy feleségül vettem volna. Am X. herceg két szeretőt tart egyszerre és egész Párizs ismeri viselt dolgait. Y. úrnak tíz esztendő óta van egy kedvese, ki iránt olyan hűséggel viseltetik, milyennel sohasem viseltetett hites feleségével szemben. Az előkelő úriemberek legnagyobb része büszke reá, ha csinos, szép szeretője van.

— Igaz, a kártyázásban kissé ügyességgel korrigáltam a szerencsémet, de A. márkí és B. gróf abból folytatnak fényes életmódot, hogy állandóan ilyen játékkal szereznek pénzt. C. és D. herceg pedig hamisjátékból élő bandát tartanak fenn.

Ami az öreg és a fiatal G. M. elleni merényleteimet illeti, itt is beszélhettem volna hasonlatosságokról, de a becsületérzés, mely még nem halt ki belőlem, megtiltotta, hogy ezt cselekedjem, hiszen e miatt én magam is elítéltem magamat, elítéltem azokkal a példákkal együtt, akikre hivatkozhatok. Így hát ezzel a dologgal gyorsan végezve, könyörögve kértem apámat, bocsássa meg ezt az eltévelyedésemet, melybe két heves szenvedélyem, a szerelem és bosszúvágy sodort.

Apám most azt tudakolta, hogy tudnék-e valami útbaigazítást adni neki arra, hogyan szabadítsa ki

engem botrány nélkül? Elmondtam, hogy a rendőr-főnök milyen jóindulattal van irántam.

— Itt semmi más nehézség nem lehet, ha a két G. M. gyűlöletét le tudjuk szerelni. Legjobb lenne tehát, ha édesapám nem restelné a fáradságot s felkeresné őket.

Apám megígérte, hogy ezt haladéktalanul megteszi. Manon érdekében nem mertem beszélni apám előtt. Félttem, hogy ha egyetlenegy szót szólok Manonról, olyan indulatba jön, hogy csak nagyobb bajt csinállok úgy a leánynak, mint saját magamnak. Még most sem tudom, hogy vajjon nem bátortalanságom zúdította reánk a legnagyobb szerencsétlenséget? Hiszen talán fel kellett volna használnom apám kedvező hangulatát és megpróbálni, hogy engedékenységre bírjam a szerencsétlen leány iránt is. Lehet, hogy talán meg tudtam volna indítani szívét és részvéttel hallgatta volna meg szavaimat? Vagy legalább is előkészítettem volna arra, hogy ne hagyja magát befolyásoltatni az öreg G. M. rosszindulatától. Mit tudom én, mi minden történhetett volna? Az is lehet, hogy a balvégzet meghiusítja fáradozásomat, de akkor legalább csak a sorsot és ellenségeim kegyetlen vad indulatát okolhattam volna. Míg így úgy érzem, magam is oka lettem szerencsétlenségemnek.

Apám börtönömből távozva, G. M.-hez sietett. Az öreget együtt találta a fiával, kit a testőrök már szabadon bocsátottak. Hogy mit beszéltek, azt részleteiben sohasem tudtam meg, de könnyen kitalálhattam abból, hogy találkozásuk milyen végzetes következményeket vont maga után. Apám és az öreg együtt mentek el a rendőrfőnökhöz, akitől két szíveséget kértek. Az egyik szívesség, hogy engem azonnal bocsássonak szabadon a börtönből, a másik pedig, hogy Manont életfogytiglani börtönre ítéljék vagy pedig azonnal deportálják Amerikába.

Akkoriban már kezdték a munkakerülő, társadalomra veszélyes elemeket tömegesen átszállítani Amerikába, a Mississippi tájékára. A rendőrfőnök szavát adta a két öregúrnak, hogy Manont az első hajóval útnak indítja Amerika felé.

Apám az öreg G. M.-mel együtt jött el hozzám és megmondták, hogy szabad vagyok. Az öreg G. M. még néhány udvarias szóval mentegette is magát, szerencsét kívánt, hogy ilyen derék, kiváló apám van, és intett, hogy a jövőben mindig apám álljon előttem példakép gyanánt. Most apám fordult felém, reámparancsolva, hogy azonnal kérjek bocsánatot G. M. úrtól a sérelmekért és a bántalmakért, melyeket ellene elkövettem és alázatosan köszönjem meg, hogy annyit fáradozott kiszabadításom érdekében.

Most már együtt távoztunk hárman a börtönből. Manonról egyetlenegy szó sem esett többé. Apám és G. M. folyton ott volt mellettem és így még az örökkel sem mertem beszélni kedvesemről. Sajnos, beszédem hiábavaló is lett volna. Abban az órában, mikor engem szabadon bocsátottak, már a reája vonatkozó kegyetlen rendelet is ki lett adva. A szerencsétlen teremtést azonnal átszállították a kórházba és bedugták egy csomó nyomorult, elveszett alak közé, kik szintén deportálásra voltak ítélve.

Nem válhattam el apámtól, mert reám parancsolt, hogy kísérjem el lakására. Így már hat óra volt, visszasiettem Châtelet-be. Siettem, hogy valami ételt és hűsítőt adassak Manonnak és figyelmébe ajánljam a felügyelőnek. Hogy beszélhessek is Manonnal, azt egyelőre remélni se mertem, kiszabadítására pedig még egyelőre semmiféle tervet sem tudtam kigondolni.

Azonnal a felügyelőhöz mentem, dús ajándékaim és előzékeny modorom azonnal megnyerték, mert részvéttel beszélt Manon sorsáról, amint mondotta, ő is nagyon búsul és fájdalmat okoz neki, hogy szenvedni fogok a dolog miatt. Eleinte nem is értettem meg, hogy mire céloz és szó szót követett köztünk a nélkül, hogy világosan értettük volna egymást. Végre észrevette tájékozatlanságomat és megmagyarázta nekem a dolgot, mely oly borzalmas volt, hogy most is megremegek bele, mikor meg kell ismételnem.

Csak a szívszélhűdés hathat oly gyorsan és rettenetesen, mint ahogy reám ez a hír hatott. Egyetlen-

egy hang nélkül estem össze s mikor öntudatom elhagyott, azt hittem, végre megszabadultam az élettől s annak minden keserves gyötrelmétől. Ez az érzés még akkor is megmaradt bennem, mikor eszméltre térítettek, mert bizonytalanul néztem körül, tétován repdesett tekintetem a szobában, a körülöttem levő tárgyakon, mintha nem akarnám hinni, hogy élek és az élő, eleven világ vesz még mindig körül.

Mindnyájunkban ott élő természetes ösztön, hogy szabadulni akarunk a szenvedésektől, és a kétségbeesés és reménytelenség pillanatában a halál mint megváltás tűnt fel előttem. Hiszen még a halálutáni kárhozat sem fenyegethetett rettenetesebb kínszenvedésekkel, mint amilyenek ebben a pillanatban téptek, marcangoltak.

A szerelem azonban csodálatos erőt ad a léleknek. Egyszerre felegyenesedtem, hálát adva az én Uramnak, Istenemnek, hogy visszaadta öntudatomat s íme, megint gondolkozni tudok. A halál csak nekem lett volna megváltás, Manonnak azonban szüksége volt arra, hogy én életben maradjak, küzdjek és bosszút álljak érte. Esküt tettem magamban, hogy életem minden percét, lelkem minden erejét csakis ennek az egyetlenegy célnak fogom szentelni.

A börtönfelügyelő olyan gonddal és gyöngéden foglalatoskodott velem, hogy igazán legjobb barátom sem bánhatott volna velem másként. Hálálkodva köszöntem meg jóságát.

— Látja, — mondtam — magát meghatják szenvedéseim, mikor az egész világ elfordult tőlem és ellenségemmé lett. Íme az ember, kit eddig atyámnak neveztem, legkegyetlenebb üldözőmmé vált. Nincs aki rajtam könyörüljön. Csak ön egyedül, ki itt él ebben a kegyetlen, barbár hajlékban, ön tanúsít részvétet a legszerencsétlenebb halandó iránt.

A felügyelő azt mondta hogy ne menjek addig az utcára, míg egy kissé össze nem szedtem magamat, hiszen alig bírok a lábamra állni.

— Nem, — mondtam, — hagyjon engem elmenni,

sokkal hamarabb viszont fog látni, mint ahogy gondolja. Tartsa számomra üresen legsötétebb celláját, biztosítom róla, hogy minél hamarabb érdemeket fogok rá szerezni.

És csakugyan az volt a szándékom, hogy elindulok, megölöm az öreg G. M.-et és fiát, a rendőrfőnököt, aztán valahogy felbérelek néhány embert és betörök a kórházba, hol Manont fogva tartják. Sőt nem tagadom, sötét bosszúterveim apám ellen is irányultak és a bosszú, akár a legkegyetlenebb is, teljesen igazságosnak tűnt fel előttem.

A börtönfelügyelő nem hallgatta el, hogy G. M. és apám vették rá a rendőrfőnököt Manon deportálására.

Mikor azonban már kint voltam az utcán, lázongó vérem lassanként lehűlt s az őrző düh helyébe az észszerű megfontolás lépett. És ha összes ellenségeimet legyilkolom, vajjon használok-e ezzel Manonnak? Csak engem foszt meg a módozattól, hogy valamiképp kiszabadításán dolgozhassak. De meg aztán miért folyamodjak én gyilkossághoz? Más utat is lelhetek a bosszúálláshoz.

Most lelkem minden erejét összeszedve, megszívtva minden leleményességemet és találékonyságomat, elhatároztam, hogy semmi egyben nem fogok gondolkozni és dolgozni, csakis Manon kiszabadításán. Többi szándékom, tervem maradjon akkorára, ha életemnek ez a legfőbb célja már sikerült.

Sajnos, már kevés pénzem volt. Holott e nélkül nehéz, nagyon nehéz volt a vállalkozásba belekezdeni. Tudtam, hogy pénzt csakis három embertől ha kaphatok. T. úrtól, apámtól és Tiberge barátomtól. Elgondolkodtam. Tudtam, hogy a jelen körülmények közt apámra és Tiberge-re nem igen számíthatok. T. urat pedig már annyiszor igénybevettem, hogy resteltem újabb kéréssel hozzáfordulni.

De hát helyzetem olyan kétségbeejtő volt, hogy nem lehetett soká haboznom.

Első utam a Saint Sulpice szemináriumba vezetett, most már azzal sem törődtem, hogy esetleg felis-

mernek. Lehivattam Tiberge-t, mindjárt, ahogy beszélgetni kezdtünk, észrevettem, hogy semmit sem tud legutóbbi dolgaimeiről. Erre hirtelen tervet változtattam. Azzal jöttem ide, hogy könyörögni fogok előtte, hátha mégis részvétre tudom gerjeszteni? Most azonban, látván tájékoztatlanságát, egészen más hangnemből kezdtem beszélni.

Csak úgy odavetve megjegyeztem, mennyire örülök, hogy édesapámat viszontláttam. Aztán mondtam, hogy mielőtt elutazok Párizsból, szeretnék még néhány adósságot kifizetni. Adósságokat, melyeket nem akarok bevallani apámnak, nehogy megint haragra gerjesszem. Kértem, hogy adjon nekem annyi pénzt kölcsön, amennyit bír.

Tiberge habozás nélkül átnyújtotta erszényét. Az erszényben hatszáz frank volt, melyből ötszázat elvettem. Mondottam, hogy kötelezvénnyel adok róla, de ő egy gavalléros mozdulattal visszautasította ajánlatomat. Tiberge-től azonnal T. úrhoz siettem. Vele már egész nyíltan és őszintén beszéltem. Elmondtam neki mindent, de erre nem is volt szükség, mert ő már alaposan tájékozva volt, G. M. barátja révén figyelemmel kísérte az események fejlődését. Mindenestre figyelmesen és udvariasan meghallgatott és szemmel láthatóan nagy részvétet érzett irántam.

Mikor azonban előadtam, hogy ki akarom szabadítani Manont és tanácsát kértem erre a dologra vonatkozólag, szomorúan fejét rázta és azt válaszolta, hogy vállalkozásom a lehetetlenséggel határos és csak hogyha a felsőbb hatalmak bele nem avatkoznak ügyünkbe, hát le kell tennem mindenféle reménységről. Mióta Manont átvitték a kórházba, ő maga is próbált hozzájutni, de még annyit sem bírt elérni, hogy legalább egy pillanatra láthassa. A rendőrfőnök megparancsolta, hogy Manonnal a legkeményebb szigorúsággal járjanak el, és a legnagyobb nehézség abban van, hogy ennek a boldogtalan csoportnak, melybe Manont beosztották, már holnapután Amerika felé kell indulnia.

Mindaz, amit most hallottam, annyira összetört,

hogy most már akár órákhosszat beszélhetett volna hozzám, a nélkül, hogy akár egy szóval is félbeszakítottam volna.

Elmondotta, hogy a börtönbe csak azért nem jött el hozzám, hogy könnyebben állhasson majd segítségemre. Nem akarta, hogy bárki is tudja, hogy összeköttetésben áll velem, mert ez esetleg megnehezíti munkáját. Mikor megtudta, hogy kijöttem a börtönből, nagyon sajnálta, hogy nem tudja, hol keressen fel, mert szeretett volna velem beszélni, hogy közölje velem az egyetlen dolgot, melyről azt hiszi, valami reménységet lehetne meríteni. Csakhogy a tanács felette veszedelmes. És kér, hogy soha, soha el ne áruljam, hogy tőle hallottam.

Fel kell fogadni néhány markos embert, akik pénzért minden vakmerőségre képesek s ezeknek az embereknek meg kell támadni az öröket, mikor a foglyokkal együtt kívül lesznek Párizs vámsorompóin. A fiatal T. nem is engedte meg, hogy szegénységemről beszéljek neki, hanem egy erszényt átnyujtva így szólt:

— Itt van száz pisztol, örvendez, ha hasznát veheti. Ha majd rendbehozta ügyeit, akkor visszafizetheti adósságát.

Aztán kijelentette, hogyha nem kellene annyira vigyázni jó hírére, nevére, ő maga is szívesen részt venne Manon kiszabadításában.

T. nagylelkűsége könnyeket csalt szemembe. Olyan hálálkodással mondtam köszönetet, amilyenre életem e kétségbeesett pillanatában képes voltam. Aztán megkérdeztem, hogy nem lehetne-e valamikép a rendőrfőnöknél tenni valamit Manon kiszabadulásáért?

T. azt felelte, hogy erre már ő is gondolt, de nem hiszi, hogy itt bármiféle lépés is eredményre vezetne. Ilyen szívességet csak kellő indokolással lehetne kérni, már pedig igazán nem tudja, micsoda indokolás bírhatna rá egy komoly és tekintélyes embert arra, hogy ebben az ügyben valamit tegyen.

Itt csak egyetlenegy úton lehet esetleg valamit elérni. Ha apám és G. M. elmennek a rendőrfőnökhöz és igyekeznek őt könyörületességre bírni Manon iránt.

T. még hozzátette, hogy ő a maga részéről szívesen elmegy a fiatal G. M.-hez, hogy Manon részére megnyerje pártfogását. Valószínűnek tartja ugyan, hogy barátja elhidegült tőle, mert gyanakszik, hogy neki is része volt a multkori dologban. Ő azonban mindent meg fog tenni, hogy a régi meleg barátságot újra felújítsa köztük. Én pedig siessek apámhoz és próbáljam szívét megindítani.

Ez azonban éppenséggel nem volt könnyű dolog. Tudtam, hogy kínos jelenet vár reám, ha szeme elé kerülök. Ugyanis határozott parancsa ellenére szöktem el lakásáról, s mikor megtudtam, hogy minő sorsot készítettek kedvesem számára, elhatároztam, hogy nem is megyek többé vissza hozzá. Joggal félhettem, hogy bezár vagy kényszeríteni fog, menjek vele haza szülőföldemre. Hiszen bátyám ezt már egy ízben megcselekedte velem. Igaz, hogy azóta pár évvel idősebb lettem, de mit számít a kor az erőszakkal szemben?

Soká gondolkoztam, míg végre találtam valamiféle megoldást, mely elejét veheti a veszedelemnek. Elhatároztam, hogy apámat valami álnév alatt elhívatom találkára. T. úr elment a fiatal G. M.-et felkeresni, én pedig a Luxembourgba siettem, honnét levelet küldtem apámnak, hogy egy úr, ki tisztelői közé tartozik, beszélni szeretne vele. Attól tartottam, hogy mivel már későre jár az idő, nem fog eljönni. Azonban nem sokáig kellett várnom, apám inasának kíséretében nemsokára megjelent.

Arra kértem, menjünk egy olyan fasorba, hol egyedül, magunkban lehetünk. Jó darab úton mentünk egymás mellett, a nélkül, hogy egyetlenegy szót szóltunk volna egymáshoz. Apám már bizonyára sejtette, hogy valami nagyon komoly dolog miatt érkeztem, várta, hogy megszólaljak, én pedig azon gondolkoztam, mint kezdjek mondanivalómhoz.

Végre beszélni kezdtem.

— Apám, — mondtam, miközben egész testem remegett, — édesapám, Ön mindig jó volt irántam. Elhalmozott gyöngédségeivel és nagylelkűen meg-

bocsátotta vétkeimet és hibáimat. Isten a tanum, hogy a legszeretőbb és a legtiszteletteljesebb gyermeki hála ég lelkebben Ön iránt. Ám úgy gondolom, hogy az ön szigorúsága . . .

— Nos, mi van az én szigorúságommal? — szakított hirtelen félbe apám, ki türelmetlen volt és nagyon lassúnak találta előadásomat.

— Édesapám, — folytattam még mindig reszketve, — engedjen meg, de úgy gondolom, az Ön szigorúsága túlon túl kegyetlen volt, hiszen rettenetes sorsba jutatta azt a szegény, szerencsétlen leányt. Ön G. M.-nél tudakozódott felőle és ez az ember gyűlölettől elfogulva a legrettenetesebb vádakkal illette a boldogtalan teremtest. Tudom, hogy az Ön lelkében iszonyú kép él szegény Manonról. Holott higgyen nekem, ő a legszelídebb, legbájosabb teremtest az egész világon. Ha Ön egyetlenegyszer látta volna, bizonyára megesik rajta a szíve, pártfogásába fogadja és megvetéssel utasítja vissza G. M. vádaskodásait. Én tudom, hogy részvéttel lett volna boldogtalan fia iránt, hiszen ismerem nemes szívét, melyet oly könnyű megengesztelni és könnyörületre bírni.

Apám rámnézett. Látta, hogy oly indulatban vagyok, hogy nem fogom hamarosan befejezni beszédemet. Azért megint félbeszakított:

— Tudni akarom, mi a célod ezzel a heves és tüzes szónoklással?

— Az életemért könyörgök hozzád, apám, mert nem élem túl, ha Manont elviszik Amerikába.

— Nos hát, — szólt szigorú hangon az apám, — inkább halva lássalak, semmint a becstelenségbe és a gyalázatba elmerülve.

— Jól van, — kiáltottam fel és megragadtam karját, — akkor hát ne menjünk tovább, vegye el tőlem, itt ebben a helyben vegye el ezt a borzalmas és elviselhetetlen életet, mert letaszítva engem a sötét kétségbeesésbe, a halál valószínű jótétemény lesz a számomra. Méltó ajándék az édesapa kezétől!

— Csak azt kapod tőlem, amit megérdemelsz! Sok szülőt ismerek, kik nem vártak volna ily türelmesen,

mint én és maguk lettek volna, kik a veszthelyre cipelnek. Neked éppen az én túllontúl nagy jószágom és gyöngeségem okozta a vesztedet.

Most térdre borultam előtte.

— Ha érez még irántam valami szeretetet, — mondtam, átkulcsolva két karommal lábait, — nézze könnyeimet, hallgassa meg könnyörgésemet. Gondolja meg, hogy bármit vétettem is, a fia vagyok, gondoljon édesanyámra, kit Ön annyira szeretett. Eltúrta volna Ön, hogy anyámat erőszakkal kitépjék karjaiból? Nem. Utolsó csepp vérével megvédelmezte volna. Nem bírja elképzelni, hogy másoknak éppúgy van szívük, mint Önnek? Hát hogy lehet valaki ilyen könyörtelen, aki már egyszer érezte a szerelem és fájdalom erejét?

— Ne merj anyádról beszélni! — kiáltott apám ingerülten. — Ha reá gondolok szegényre, csak még jobban felháborodok ellened. Ha megéli és látnia kell a te gyalázatos viselkedésedet, biztosan belepusztult volna. És most már végezzünk, — folytatta keményen. — Én nem szoktam változtatni elhatározásaimon. Megyek lakásomra és parancsolom, hogy rögtön jöjj velem!

Száraz és nyers hangjából láttam, hogy hiába minden, nem bírom szívét megindítani. Most néhány lépést hátráltam, mert féltem, hogy még erőszakkal lefog.

— Ne növelje kétségbeesésemet még azzal is, hogy kényszerít parancsainak ellenszegülni. Én nem bírok Önnel menni. És nem bírok az Ön bánásmódja után még életben maradni. Isten áldja meg, apám! Halálom, melynek bizonyára nemsokára hallani fogja a hírért, talán majd megint felém fogja hajlítani szívét.

Megfordultam, hogy elinduljak, apám indulatosan kiáltott utánam.

— Nem akarsz velem jönni? Jó, hát rohanj a vesztedbe! Hát menj, te hálátlan, fellázadt, engedetlen fiú!

— Isten veled! — kiáltottam én is, szinte magamon kívül. — Isten veled, te kegyetlen, te köszívű apa!

Szinte futva hagytam el a Luxembourggot és mint valami örült rohantam az utcákon, míg eljutottam T. úr házához. Fel-felnéztem az égre és összekulcsolt kezekkel, mintha segédelmet könyörögtem volna a mindenek urától.

— Oh Istenem! — hát te is olyan könyörtelen vagy, mint az emberek? Immár senkitől sem várhatok segítséget, egyedül csakis tőled.

T. úr még nem volt lakásán, de alig vártam rá pár pillanatig, már megjött. Ő se ért el nagyobb eredményt, mint én. Nagyon levert, szomorú hangon mondta, hogy hiába járt. A fiatal G. M. bár nem volt olyan dühös és bosszúvágyó, mint apja, kereken megtagadta, hogy Manont vagy engem pártfogásába vegyen apja előtt.

— Már csak azért sem teheti, — mondotta T.-nek — mert nagyon fél apjától, ki haragszik reá és bosszús szemrehányásokat tett neki, amiért éppen Manonra vetette szemét.

Így tehát nem maradt más megoldás, mint az erőszak, amit T. ajánlott. Most már csak ebben lehetett reménységem.

— Nagyon halvány reménységek, — mondtam barátomnak, — tán az a legbiztatóbb bennük, hogy legalább Manon kiszabadításáért harcolva pusztulok el.

Aztán elbúcsúztam, kértem, hogy tartson meg tovább is jóindulatában s most már csak azon törtem a fejemet, hol akadhatnék olyan cimborákra, kik elszántan és bátran mellém állnának?

Mindenekelőtt a testőrré gondoltam, kit azon az éjszakán béreltem fel, melyet Manonnal együtt akartam eltölteni. Úgy gondoltam, hogy még most este felkeresem és nála maradok éjjelre is, mert hisz annyi bajom, gondom volt egész délután, hogy lakás után nem is tudtam nézni. A testőrt egyedül találtam. Nagyon örült, hogy már kiszabadultam a börtönből és szíves készséggel állt rendelkezésemre. Elmondtam neki az egész ügyet, értelmes és józaneszű ember létere azonnal tisztában volt a dolog nehézségével,

de egyszersmind oly odaadást és buzgalmat tanúsított és egy pillanatilag sem habozva, azonnal szívvel-lélekkel mellém állt.

Az éjszaka nagy részén át tervem felől vitatkoztunk. A három katona, kik a minapi kaland alkalmával társai voltak, — mint mondotta — igen bátor és erős legények, kikre biztosan lehet számítani. T. úr már tudakozódott a részletek felől és értesített, hogy Manont hat ór fogja kísélni. Őt bátor és elszánt ember egész bizonyosan szét tudja verni ezeket a legényeket, kik csak akkor védekeznek becsületesen, ha nem tudnak megszökni a küzdelem elől.

Pénzzel bőven el voltam látva s így megfogadtam a testőr tanácsát, ki azt mondotta, hogy ne kíméljem a pénzt, mert csak így lehet sikeres a kaland vége.

— Mindenekelőtt — mondotta — lovak kellenek. Azután fegyverek. Pisztolyainkat és karabélyunkat is magunkkal kell vinni. Majd holnap mindenről gondoskodok.

Azután még három rend polgári ruhát is kell venni a katonáknak, mert egyenruhában nem mernek ilyen kalandra indulni.

Átadtam azt a száz pisztolt a testőrnek, melyet T. úr kölcsönzött és másnap az utolsó fillérig elköltöttük a pénzt. A három katona ott állt előttem s én nem fukarkodtam az ígéretekkel. Hogy ígéreteimnek nagyobb súlyt adjak, azonnal tíz-tíz pisztolt ajándékoztam mindegyiknek.

Most már itt volt az elhatározás napja. Az egyik testőrt kora hajnalban elküldtem a kórház elé, hogy saját szemével győződjék meg róla, mikor indul a menet? Bár csak a túlságos nyugtalanság és a túlzott elővigyázatosság bírt reá erre a dologra, kitűnt, hogy nagyon helyesen cselekedtem. Az értesülések ugyanis, melyeket a menet útvonaláról kaptam, nem bizonyultak igazaknak. Nekem úgy mondták, hogy a szerencsétlen páriákból álló csoport Rochelles-ben száll hajóra, s így hiába vártam volna az orleans-i úton. Így azonban az ór kémlelése után megtudtam, hogy Normandia felé mennek és Manont, társaival

együtt, Havre de Grâce-ból viszik ki Amerikába. A Saint Honore-kapuhoz siettünk és az óvatosságot szem előtt tartva, mindegyikünk más-más utcán ment útjára. A külváros végén adtunk találkát egymásnak. Lovaink erős, jól kipihent állatok voltak.

Csakhamar megláttuk a hat órát és azt a két ütött-kopott száralmas szekeret, melyet Ön is látott két évvel ezelőtt Passyban. Mikor a menet felém jött, majdnem ájultan estem össze.

— Istenem! — kiáltottam fel — engedd meg, hogy most diadalmaskodjam vagy meghaljak!

Rövid ideig tanácskoztunk, hogy miként kezdjük meg a harcot? Az örök vagy négyszáz lépésnyire mentek előttünk, s ha mi a kis réten, melynél az országút kanyarodott, átvágunk, gyorsan elibük kerülhetünk. A testőr azt mondotta, hogy így kell ráütni az örökre. Én is helyeseltem tervét és megsarkantyúzva lovamat, én vezettem a támadást. Azonban a sors könyörtelen volt velem szemben.

A rabot szállító örök, mikor látták, hogy öt lovas egyenesen feléjük vágtat, mindjárt sejtették, hogy meg akarják támadni őket. Lekapva puskáikat feltűzték a szuronyt és meglehetősen zord arccal védelmi állásba helyezkedtek.

Mikor így szembeálltunk velük, a testőr és én még elszántabban vágtattunk, a három felbérelt katona azonban egyszerre elvesztette bátorságát. Mintha csak összebeszéltek volna, megálltak, aztán néhány halk szót váltva egymással, melynek értelmét nem tudtam kivenni, hirtelen megfordultak és lóhalálba visszafelé kezdtek vágtatni Párizs felé.

— A teremtését! — káromkodott a testőr, kit ez a gyalázatos viselkedés szemmel láthatóan éppen úgy megdöbbsentett, mint engem, — hát most aztán mit csináljunk? Hiszen csak ketten maradtunk itt.

A dühtől és a megdöbbenéstől felelni se tudtam. Megálltam és magam sem tudtam, hogy mit csináljak? Egy pillanatig arra gondoltam, hogy a gyalázatos emberek után vágtatok és megbosszulom magam azért, hogy gyávaságukkal tönkretették tervemet. Nézttem,

ahogy eszeveszetten vágattak Párizs felé. Aztán a rabot szállító örök felé fordultam.

Ha kétfelé vághattam volna magamat, egyszerre rohanok amazok üldözésére és ezek támadására. Így azonban csak álltam és néztem őket.

A testőr, ki tekintetemből jól látta habozásomat, arra kért, hogy hallgassak az értelem és megfontolás szavára.

— Ketten vagyunk, — mondotta — és igazán örült-ség lenne megtámadni hat férfit, kik éppen úgy fel vannak fegyverkezve, mint mi, és úgy látszik el voltak készülve a támadásra. Siessünk vissza Párizsba és próbáljunk megbízhatóbb embereket fogadni. Ezek a szekerek nagyon nehezek és nem igen tehetnek olyan nagy utat, hogy holnap utól ne érvük őket.

Egy pillanatig habozva álltam helyemen. De mert bármerre néztem, semmiféle remény nem világosodott előttem, egy kétségbeesett elhatározás fogant meg lelkemben. Az, hogy megköszönve a testőr szívességét, nem fogom megtámadni az öröket, hanem alázatosan könyörögni fogok nekik, engedjék meg, hogy a menethez csatlakozva elkísérhessem kedvesemet Havre de Grâce-ig. Honnan azután én is megyek a deportáltakkal együtt Amerikába.

— Az egész világ ellenem van, — mondtam a testőrnek. — Üldöznek és elárulnak. Immár nincs kire számítanom s immár nincs mit várnom sem a sorstól, sem az emberektől. A végzet lesujtott reám és én nem tehetek egyebet, mint hogy meghajtom fejem előtte. Lemondtam mindenről, mi ehhez a világhoz kötött. Csak arra kérem az Istent, fizesse meg az Ön baráti szívességét. És most ég vele! Én pedig megyek előre, segíteni akarok a balsorsnak, hogy annál könnyebben végezhesen velem. Indulok a végveszedelembe, a megmenthetetlen romlásba.

A testőr igyekezett rábeszélni, hogy térjek vele vissza Párizsba. Én azonban csak azt a szívességet kértem tőle, hogy hagyjon magamra, menjen innen minél előbb, nehogy az örök még tovább is azt higgyék, hogy meg akarjuk őket támadni.

Mikor egyedül maradtam, lassú léptekkel az örök felé mentem, arcom olyan elgyötört és szálnalmas volt, hogy már nem féltek közeledésemtől. Mindazonáltal készen tartották fegyvereiket.

— Uraim, — szólítottam meg őket udvariasan, — kérem, nyugodjanak meg. Nem akarok semmi rosszat, sőt szívességet szeretnék önöktől kérni.

Aztán hozzátettem, hogy csak folytassák tovább az utat nyugodtan, miközben én velük menve elmondottam, hogy micsoda szívességet kérek tőlük.

Tanácskozni kezdtek, alaposan meghányva-vetve, hogy mit feleljenek kérésemre. Az örök vezetője válaszolt aztán kérésemre. Azt mondotta, hogy ki van adva a parancs, hogy a legszigorúbban őrködjének a foglyok felett. De én olyan derék, jóra való embernek látszom, hogy ő és társai hajlandók kissé engedni a szigorúságból. Meg kell azonban értenem, hogy ezt nem tehetik teljesen ingyen.

Még tizenöt pisztol volt nálam és én nyíltan, becsületesen megmondtam, hogy mennyi pénz van az erszényemben.

— Nos, hát, — felelt az őrség vezetője, — mi nem akarjuk megzsarolni. Mindössze is egy tallért fog fizetni minden óráért, melyben az illető lánnyal beszélgetni akar. Jól tudhatja, hogy ez a rendes párizsi taksa.

Eddig még nem említettem nekik Manon nevét, mert nem akartam, hogy tudják, kiért vállalkoztam az útra. Az örök eleinte azt gondolták, hogy csak egy bolondos szeszélyről van szó, egy mulatni vágyó fiatal ember nem tudja másként idejét eltölteni, szórakozni akar egyik vagy másik rab leánnyal. Egyszerre azonban észrevették, hogy milyen halálosan komoly ügyről van szó és zsarolni kezdtek. Úgy, hogy mikor Nantes-ből útnak indultunk, mert itt töltöttük az éjjelt, már egyetlenegy fillér sem volt nálam.

El tudom-e Önnek mondani, miről beszélgettünk Manonnal, mialatt ott haladtam mellette a szomorú úton vagy hogy mit éreztem, mikor az örök megengedték, hogy melléje lépjek? A szavak úgysem értet-

hetnék meg Önnel érzéseimet. De hát képzelje el kedvesemet egy vastag lánccal dereka körül, ahogy ott ül egy csomó szalmán és fejét fáradtan a kocsi oldalához támasztja. Sápadt, beesett arca, könnyektől nedves, könnyektől, melyek hosszú szempillái alól szivárognak elő, mert szép szemét állandóan lehúnyva tartotta. Még akkor sem nézett fel, mikor hallotta az örök kiáltását, kik attól tartottak, hogy szét akarjuk verni őket. Ruhája piszkos, gyűrött és szennyes. Finom, szép kezei cserepesek a hidegtől és a szélről. Az az elragadó, bájos teremtés, ki bálványimádásra csábíthatta volna az emberiséget, most a nyomor, a siralom és a bánat képe volt.

Egy darabig csak néztem, néztem, mialatt némán ott lovagoltam a szekér mellett, melyen rabságba vitték. Szinte önkívületben voltam, mert egy párszor majdnem lefordultam a lóról. Keserves, kínos sóhajaim végre felkeltették figyelmét. Fölpillantott, rám ismert és láttam, hogy az első pillanat meglepetésében ki akar ugrani a kocsiból, hogy karjaim közé repüljön. A nehéz, súlyos lánc azonban nem engedte és visszarogyott előbbi helyére.

Kértem az öröket, hogy legyenek irgalmasak és álljanak meg egy percre. Oh, nem a szájalom, a kapzsiság vette rá őket, hogy meghallgassák szavamat. Leugrottam a lóról és beültem Manon mellé a gyászos szekérbe. Szegényke olyan bágyadt és kiemerült volt, hogy egyetlen szót nem bírt szólalni és kezét sem bírta megmozdítani. Megfogtam és forró könnyekkel áztattam ezt a kis kezét és nekem sem jött ki egyetlen hang sem ajkamon. Ily szomorú, szívettépő látvány talán még nem is volt a világon soha. És milyen szomorúak voltak a szavak is, melyeket egymással váltottunk, mikor végre is beszélni tudtunk.

Manon csak egypár szót szólt. Mintha a fájdalom, a gyötrelme teljesen megváltoztatta volna hangját. Halk, remegő, erőtlén hangon beszélt.

Így köszönte meg, hogy nem felejtkeztem el és megszereztem neki azt az utolsó boldogságot, hogy legalább

még egyszer láthat és örökre búcsút vehet tőlem. Én pár szóval megmondottam, hogy soha semmi a világon el nem tud tőle szakítani, hogy követni fogom mindenüvé, hogy életemnek immár nincs más célja, mint szolgálni, szeretni, ápolni őt. Mert hiszen sorsomat teljesen az övéhez kötöttem.

A szegény boldogtalan teremtés erre oly fájdalmas, oly viharosan fájdalmas érzések rabja lett, hogy remegni kezdtem, megöli a nagy felindulás! Mintha egész lelke ott ült volna tekintetében, mely mereven reám volt függesztve. Néha-néha kinyílt ajka, de nem volt annyi ereje, hogy kimondja a szót, melynek csak egy-egy töredéke hangzott felém.

Pár szót mégis megértettem suttogásából.

Azt mondta, hogy csodálja szerelmemet, panaszkodott, hogy túllontúl sok is neki, mert ezt nem érdemelte meg. Aztán a legmegindítóbban könyörögni kezdett, mondjak le szándékomról, hogy vele megyek, szakítsam el sorsomat az övétől, keressem máshol a hozzám méltó, igaz boldogságot, melyet őmellette soha, soha sem találhatok meg.

A szörnyű végzet ellenére is igenis boldogságot találtam e szavakban, mert arról beszéltek, hogy Manon szeret engem. Igaz, hogy mindent, mi az emberek előtt becsülésreméltó, immár örökre elvesztettem, de enyém volt Manon szíve, az egyetlen kincs, mely igazi értéket jelentett számomra. Európában élek vagy Amerikában? Mit bánom én?! Bárhol leszek is, boldognak fogom magam érezni, ha Manonnal együtt maradhatok. A hűséges szeretők mindenütt hazát találnak! Akik egymáshoz tartoznak, azok egymásban találják meg az apát, az anyát, a barátokat, a rokonokat, a földi gazdagságot és a mennybéli üdvösséget.

Ha volt valami, ami nyugtalansággal töltötte el lelkemet, csak az aggodalom, hogy Manon nélkülözni fog. Már elképzeltem magamat ott élve vele egyik pusztá, kietlen tájon, melyen csak vad emberek laknak. Aztán így szóltam kedvesem felé fordulva :

— Mindegy az, egészen biztosra veszem, hogy a

vadak között sincs oly kegyetlen szív, mint amilyen G. M.-é és apámé. Azt bizonyára meg fogják engedni, hogy békében éljünk egymással. Ha igaz, amit róluk mondanak, akkor a természet törvényei szerint élnek és nem ismerik sem a kapzsiság gonoszságát, melyek G. M. felett uralkodnak, sem a rideg erény kegyetlen oktalanságait, melyek atyámból halálos ellenséget faragtak. Ezek a vadak nem fognak bántani két szerelmest, kikről látják, hogy nyugodtan, egyszerűen, békében élnek egymás mellett. Így hát ebben a tekintetben nem gyötört aggodalom.

Azonban az élet mindennapi szükségleteinek kérése korántsem volt könnyen megoldható dolog a számomra. Nagyon is jól tudtam, hogy vannak dolgok, melyeknek hiánya kínzóvá teszi az életet, különösen egy olyan nő előtt, ki megszokta a fényűzést és a kényelmes életmódot.

Most már nagyon búsultam, hogy minden pénzeimet odaajándékoztam az öröknek, mert tudtam, hogy Amerikában, hol kevés a pénz, egy kis tőkével nemcsak hogy a nyomortól menekültem volna meg, de még esetleg valami olyan foglalkozásba is kezdhettem volna, melyből később szépen megélhetek.

Ahogy ez eszembe jutott, azonnal elhatároztam, hogy írni fogok Tiberge-nek, ki sohasem vonta meg barátságát tőlem, mikor arról volt szó, hogy segítségemre kell jönnie. A legelső városban, melyben megálltunk, hosszabb levelet írtam neki, kérésemet nem is indokoltam mással, csak hogy sürgős szükségem van pénzre és Havre de Grâce-ba kértem a küldeményt. Őszintén bevallottam neki, hogy ide kísérem Manont. Száz pisztolt kértem tőle.

— A pénzt úgy küldjed, — írtam neki, — hogy a postán azonnal átvehessem. Ígérem, hogy most utoljára veszem igénybe barátságodat. De miután szerencsétlen kedvesemet örökre elviszik tőlem, nem volna becsületes dolog útnak engedni némi kis pénz-segítség nélkül, mely enyhíteni fogja sorsát és enyhíteni fogja az én szörnyű szenvedéseimet.

Az örök hamar rájöttek, hogy milyen határtalan

szenvedéllyel imádom Manont és most már nem lehetett velük bírni. Minden pillanatban új követelésekkel álltak elé és csakhamar teljesen kifosztottak. Hogy tudtam volna takarékoskodni, mikor arról volt szó, hogy pénzem árán Manon mellett lehetek! Reggeltől estig ott voltam kedvesem oldalán s az időt most már nem óráként, hanem naponként mérték. Végre már egyetlen fillérem sem maradt és én menthetetlenül ki voltam szolgáltatva a durva, brutális emberek gazságainak, kik alávaló módon bántak velem s miután koldussá tettek, sértegettek és gúnyoltak. Hiszen Ön saját maga is jól láthatta ezt Passyban. Az a szerencsés pillanat, melyben Önnel találkoztam, némi kis fegyverszünet volt, mellyel kegyetlen sorsom megajándékozott. A részvét, melyet szenvedéseim az Ön nemes szívében keltettek, és a segítség, melyben nagylelkűsége részesített, lehetségessé tette, hogy Havre-ba eljuthassak, és azt is meg kell mondanom, hogy az örök sokkal becsületesebben betartották ígéretüket, mint ahogy eddigi viselkedésük után várhattam tőlük.

Amint Havre-ba érkeztünk, mindenekelőtt siettem a postára. Tiberge levele még nem érkezett meg, de legalább megtudakoltam, mikorra várhatom válaszát? A felvilágosításokból megértettem, hogy a felelet csak két hét múlva jöhet meg és balsorsom úgy intézte, hogy a hajónak éppen azon a reggelen kellett elindulnia, melyre Tiberge levelét várhattam.

Nem tudom én azt elmondani, hogy kétségbeesésem milyen határtalan lett. Hát még a szerencsétlenségben is a legválogatottabb kínzások neme szakad reám!

— Oh jaj! — felelte Manon, — érdemes-e az ilyen nyomorult élet arra, hogy csak egy szikrát is törődjünk vele? Legyen már mindennek vége, drága barátom! Próbáljunk megszabadulni szenvedéseinktől. Dobjuk bele magunkat a tenger hullámaiba. Minek vonszoljuk tovább ezt a kínos, keserves életet, egy ismeretlen országba, hol bizonyára még szörnyűbb szenvedések várnak reánk? Nem is lehet máskép,

hiszen büntetésből száműznek oda engem. Haljunk meg együtt, édes lovagom, — mondotta újra meg újra, — vagy ha ezt nem akarod, ölj meg engem és menj, fuss innen, keress jobb sorsot magadnak egy hozzád méltó leány karjai között!

— Nem, — feleltem, — higgyél nekem Manon, irigylésreméltónak tartom sorsomat, mert hisz veled együtt szenvedhetek.

Manon szavai azonban megfagyasztották a vért ereimben. Láttam, hogy már teljesen erőtlen lett és menthetetlenül összetörik a sors csapásai alatt. Mindamellett erőszakkal uralkodtam magamon és igyekeztem nyugodtan beszélni hozzá, hogy megszabadítsam lelkét a kétségbeesés és halál gyászos képei elől. Szilárdul elhatároztam, hogy a jövőben is mindig így fogok Manonhoz szólni, mert ez alatt a szörnyű út alatt kitapasztaltam, hogy semmi sem teszi oly erőssé a nőt, mintha rendíthetetlenül bátor-nak látja a férfit, kit szeret. Immár semmi reményem sem volt arra, hogy Tiberge pénzküldeménye idejére megérkezik, nem tehettem egyebet, eladtam lovamat. Amit érte kaptam, azzal együtt, ami az Ön nagy-lelkű adományából még megmaradt, összesen tizenhét pisztolt tett ki. Hét pisztolért mindenféle szükséges dolgokat vásároltam Manon számára, a többi pénzt pedig gondosan elrejtettem, mint egy kis tőkét, melyet Amerikában fogok majd felhasználni.

Nem kellett soká könyörögnöm azért, hogy a hajóra felvegyenek. Akkoriban nagyon keresték a fiatalembereket, kik hajlandók lennének a gyarmatokra kivándorolni. Mikor megmondtam, hogy Amerikába akarok menni, útiköltséget sem kellett fizetnem, sőt ellátást is teljesen ingyen kaptam.

Mi elindultunk és a párizsi postának másnap kellett megérkezni. Tiberge-nek egy levelet küldtem, melyben elbúcsúztam tőle. Barátomat ez a levél nagyon meghathatta, mert hiszen ezután történt a cselekedet, melyet megint csak végtelen nagy szeretetéből és ragaszkodásából tudok megmagyarázni. A hajó gyorsan haladt előre, mivelhogy a szél állandóan kedvező volt

számunkra nézve. A kapitánynál kijártam, hogy Manonnak és nekem egy külön kis helyet rendelt. Jóindulattal viseltetett irántunk és egész más szemmel nézett bennünket, mint azt a hitvány csöcseléket, mely velünk együtt indult a gyarmatokra.

Mindjárt az első nap félrehívtam és hogy jóakarát megnyerjem, vázlatosan elmondtam neki szerencsétlenségünk történetét. Úgy gondoltam, hogy nem követek el valami nagy bűnt, ha azt hazudom, hogy házastársak vagyunk. A kapitány úgy tett, mintha elhinné a dolgot és biztosított róla, hogy gondja lesz reánk. Szavának is állt és az egész úton tapasztaltuk, hogy milyen figyelmes és jóindulatú velünk szemben. Először is tisztességes, jó eledelt adatott, és mikor látták, hogy milyen szíves és figyelmes velünk szemben, e nyomorult emberek is megkülönböztetett tisztelettel vettek körül bennünket. Minden gondom az volt, hogy Manonnak lehetőleg semmi kényelmetlensége se legyen. Manon látta iparkodásomat és ez, meg az a szörnyű nagy áldozat, melyet csakis érette vállaltam, oly gyöngéddé, kedvessé, szenvedélyessé és figyelmessé tette, hogy állandóan vetélkedtünk, melyik tudja a másikat több gyöngédséggel és szerelemmel körülvenni.

Immár egy cseppet sem búsultam az elhagyott Európa után. Sőt ellenkezőleg, mentül közelebb jutottunk Amerikához, annál könnyebb és nyugodtabb lett a szívem. Ha immár biztosítva lettem volna arról, hogy életünk szükségleteit elő tudom teremteni, hálálkodva borultam volna le a sors előtt, hogy így elválaszthatatlanul egymásnak adott bennünket. Kéthónapi út után végre ott voltunk a kirendelt helyen. A vidék nem volt kellemes. Teljesen rideg, lakatlan puszta állt előttünk, melyen csak néhány bokrot és kopár fát lehetett látni.

Embernek, állatnak nyomát se láttuk. A kapitány megparancsolta a legénységnek, hogy löjjék ki pisztolyaikat és a pisztolylövésre előjöttek New-Orleans lakói, kik nagy örömmel szaladtak felénk. A várost még nem láttuk, mert ezen az oldalon egy kis domb

takarta el szemünk elől. A lakosság olyan nagy örvendéssel fogadott bennünket, mintha csak a mennyországából szálltunk volna le hozzájuk. Ezek a szegény emberek ujjongva vettek körül és száz meg száz új kérdéssel ostromoltak: hogy és mint folyik az élet Franciaországban? Mi újság van a megyékben és városokban, honnét idekerültek? Úgy ölelgettek bennünket, mintha testvéreink volnának. Hiszen bajtársaik voltunk, kik idejöttünk, hogy megosszuk velük magányukat és szenvedéseiket.

Együtt indultunk a város felé és ahogy közelebb jutottunk, meglepetve láttuk, hogy a város, melyről oly dicsekedve beszéltek, tulajdonképp néhány nyomorúságos kis kalyibából áll. New-Orleansban körülbelül ötszáz ember lakott. A kormányzó háza valamivel magasabban feküdt és rendesebbnek s kényelmesebbnek látszott, mint a többi. Földből húzott sánc védte ezt a házat, melyet még széles árok is vett körül. Legelőször is a kormányzó elé vezettek bennünket. A kapitánnyal beszélgetett, aztán a mi csoportunkhoz lépett és először a lányokat nézte meg, kiket idehoztak deportációba. Harminc lány volt együtt, mert Havre-ban már egy másik csoport száműzött is csatlakozott hozzánk. A kormányzó, miután elvonultatta maga előtt a lányok csoportját, oda szólított egypár fiatalembert, kik nősülni akartak. A szemrevalóbb lányokat a jobbsorsú fiatalembernek adta, a többiekre pedig egyszerűen sorsot vetettek. Manonhoz még eddig egyetlenegy szót sem szólt, de miután intett a tömegnek, hogy távozzanak, Manont és engem ott tartott maga mellett.

— A kapitány mondotta, hogy Önök törvényesen össze vannak esküdve. Hogy az úton meggyőződést szerzett arról, hogy művelt és jobb családból való emberekkel van dolga. Nem akarom kutatni, mi vetette Önöket ide a mélységbe? De ha csakugyan olyan jóérzésű és tisztességes emberek, mint amilyeneknek látszanak, én részemről mindent meg fogok tenni, hogy sorsukat elviselhetővé tegyem. Viszont remélem, az Önök társaságában én is sokkal kelle-

mesebben fogom érezni magamat ezen a kietlen, barbár helyen.

Igyekeztem úgy beszélni, hogy lehetőleg tovább is megmaradjon irántunk táplált jó véleményében. Úgy látszik, nem tett rossz hatást rá beszédem, mert miután kiadta a parancsot, hogy a városban lakást keres-senek számunkra, meghívott bennünket vacsorára. Tekintetbevéve, hogy a kormányzó állandóan szerencsétlen deportált bűnösök felügyelője volt, nagyon kellemes, nagyon jóindulatú embernek látszott. Egyetlenegy szóval sem kutatta, hogy mi dobott bennünket ide? A vacsora alatt nagyon élénken beszélgetett velünk és Manon meg én, minden szomorúságunk ellenére is azon voltunk, hogy szórakoztassuk és felderítsük őt és a meghívott társaságot.

Vacsora után a kormányzó elvezetett bennünket a lakásra, melyet számunkra kijelöltek. Fából és agyagból összeütött alacsony kis kalyiba volt, két földszintes kamrácskával, míg a ház felső része padlás és raktár gyanánt szolgált. A bútorzata mindössze is öt-hat székből és néhány föltétlen szükséges holmiból állott.

Manon szörnyen elrémült, mikor ezt a sivár, szomorú otthont megpillantotta. Ám sokkal inkább búsult miattam, mint saját maga miatt. Mikor egyedül maradtunk, erőtlenül leült az egyik székre és keservesen zokogni kezdett. Eleinte vigasztalni próbálgattam, de mikor megvallotta, hogy csak az szomorítja el, hogy nekem itt szenvedni kell, én azonnal felemeltem fejemet s minden erőmmel azon voltam, hogy bátorságot és jókedvet mutassak, így remélve, hogy őt is bátorrá és jókedvűvé tudom tenni.

— De kedvesem, — mondtam — hát azt hiszed, hogy én panaszkodni akarok? Hiszen megvan itt minden, amit csak szívem óhajt. Te szeretsz egyetlen Manonom, úgy-e szeretsz? Hát akkor mi más kívánságom lehetne még? A jövődöt hagyjuk az égi hatalmakra. És különben is helyzetünket én korántsem látom olyan kétségbeejtőnek, mint te. A kormányzó nagyon udvarias ember, jól bánik velünk, bizonyára

gondja lesz rá, hogy a legszükségesebb dolgokban ne szenvedjünk hiányosságot. Ami ennek a kalyibának a nyomorúságát és bútorai silányságát illeti? Hiszen láthattad, édesem, itt a többi embernek sincs sokkal jobb lakása és szebb bútora. Aztán te olyan jól értesz a varázslathoz, — mondtam, miközben magamhoz szorítottam kedvesemet, — a legnyomorultabb helyet is tündérpalotává változtatja jelenléted.

— Akkor hát — felelt Manon karjaim között — te vagy a leggazdagabb ember a világon, mert ha nem volt még olyan nagy szerelem, mint amilyen a tied, az is igaz, hogy soha senkit jobban nem szerettek, mint ahogy én téged szeretlek. Nem áztatom én magamat, nagyon jól tudom, hogy nem érdemlem és soha meg nem érdemeltem azt az önzetlen, forró lán-golást, melyet nekem ajándékoztál. Olyan nagy bánatot és fájdalmat okoztam, melyet csak a legönzete-lebb nagylelkűség bocsáthat meg. Könnyelmű vol-tam és hűtelen, sőt, noha mindig csak téged és csak téged szerettelek — még hálátlan áruló is. De te el sem tudod hinni, mennyire megváltoztam. Könnyeim-ből, melyek száműzetésem óta szakadatlanul ömlenek szememből, egyetlenegy csepp sem hullott magamért. És attól a perctől fogva, hogy te mindent eldobva megosztottad velem sorsomat, nem is érzem többé szerencsétlenségem terhét. Hidd el, csak a forró hála, a részvét, melyet irántad éreztem, az csalta elő folyton a könnyárt szememből. Ha arra gondolok, hogy csak egy pillanatra is fájdalmat okoztam neked, kedvesem, nem tudok vigaszt találni. Folyton marcangolom magam állhatatlan természetemért, és megrendülten, meghatottan csodálom, milyen magasságba emelt téged a szerelem és milyen áldozatokat tudsz hozni egy boldogtalan, elveszett teremtség iránt, ki soha, soha nem volt méltó hozzád és aki — itt megint megeredtek Manon forró könnyei — ha minden csepp vérét kiontja előtted, akkor se tudja visszafizetni még csak századrészét sem azoknak a gyötrelmeknek, melyeket neked okozott.

Manon könnyei, hangja, a szavak, melyeket hozzám

intézett, olyan megrendítő hatással voltak reám, hogy valami különös bágyadság fogta el lelkemet.

— Drága angyalom, — mondtam neki, — kímélj egy kicsit engem, látod, gyöngé vagyok, nincs erőm elfogadni azt a dús ajándékot, amelyet vallomásoddal nekem nyújtottál, nem vagyok én hozzá szokva az ilyen födöntő gyönyörhöz.

Aztán szinte magamon kívül folytattam :

— Jóságos Istenem! te látod a szívemet, nincs már több óhajvásom. Manon szíve az enyém és ez a szív olyan hűséges, olyan odaadó, mint amilyennek mindig kívántam, hogy boldog lehessen szerelme által. Most már mindig így lesz, Manon hűsége megrendíthetetlen s így üdvösségem biztos alapon nyugszik.

— Úgy van, — felelt Manon — rendíthetetlen. És most már én is értem, hogy hol kell keresnem és meg-megtalálnom a boldogságot.

Egymáshoz forrtunk és szerelmünk ezt a nyomorúságos kunyhót a leghatalmasabb király fényes palotájává változtatta. Amerikát egyszeriben az Édenkertjének láttam.

— Ide kell jönni New-Orleansba, — mondtam Manonnak — ha az ember meg akarja ismerni az igaz szerelem boldogságát. Ez az a hely, hol az emberek önző érdek, kínzó féltékenység és hűtlen csapodárság nélkül kitartanak egymás mellett. A franciák aranyat jönnek ide keresni és nem tudják, hogy az arany hitvány kavics ahhoz képest, amit mi egymásban fel-találtunk.

A kormányzóval igen jó barátságban voltunk és gondoskodtunk arról, hogy érzelme ne is hűljön ki irántunk. Megérkezésünk után néhány héttel az a kitüntetés ért, hogy a kormányzó jóakarata egy kis hivatalba nevezett ki, bár nem volt valami nagy vagy dúsán jövedelmezett állás, én úgy fogadtam, mint a Mindenható különös kegyes ajándékát. Ennek az állásnak jövedelme elég volt ahhoz, hogy senkire se szoruljunk. Sőt egy inast és egy szobalányt is fogadhattam. Háztartásunk kezdett rendbejönni. Nagyon ügyeltünk a rendre és Manon nagyon szerényen, ked-

vesen viselkedett. Ha szomszédainknak vagy ismerőseinknek szívességet tehettünk vagy szolgáltatukra állhattunk, készséggel siettünk azt megtenni.

Nyájas, kedves modorunk, szolgáltatékosságunk lassanként barátunkká tette az egész telepet. Az emberek mind nagyon ragaszkodtak hozzánk. Nem sok idő múlva olyan becsülésben volt részünk, hogy a kormányzó után mi voltunk a legelőkelőbbek az egész telepen.

Ártatlan életünk s a békés nyugalom, melyben napjaink teltek, lassanként visszavezérelt bennünket az igaz útra, a hithez. Manon különben sohasem volt hitetlen és én sem tartoztam azok közé a kicsapongó emberek közé, kik dicsőségnek látják, ha erkölcsi elvetemültségüket még Isten ellen való vétkekkel is növelik. Ami véték és szégyen volt életünkben, azt csakis a szerelem és a fiatalság okozta. Még mindig nagyon ifjak voltunk, de a sok keserű tapasztalás megérlelt bennünket. Egymáshoz való közeledésünk bensőbb, mélyebb, de egyben nyugodtabb lett. Észrevétlenül az erényes szerelem útja felé fordultunk.

Én vettem először ezt a változást észre és én szóltam először róla Manonnak. Nagyon is jól ismertem Manon szívét. Tudtam, hogy őszinte és igaz ez a két tulajdonság, minden életkörülmények között az erkölcs felé vezeti az embert. Azt mondtam tehát egy ízben kedvesemnek, hogy valami mégis hiányzik boldogságunkból. Az, hogy megszerezzük hozzá a vallás szentesítését. Mind a ketten sokkal nemesebb érzésű és becsületesebb gondolkodásúak vagyunk, semhogy szántszándékkal és akarattal megelégedzünk Isten iránt tartozó kötelességünkről. Hogy Franciaországban mégis úgy éltünk együtt, az semmit sem tesz. Mert hiszen ott lehetetlen volt, hogy házassággal törvényesítsük szerelmünket és az is lehetetlen volt, hogy le tudjunk egymásról mondani. Ám itt Amerikában teljesen szabadok vagyunk. Nem kell többé törödnünk társadalmi és illemszabályi dolgokkal, sőt itt úgymint mindenki törvényes hitveseknek gondol bennünket, tehát csak természetes, hogy most

végre valóban azok legyünk és esküvel szentesítsük szerelmünket.

— Igaz, — mondtam, tovább folytatva, — hogy semmi új ajándékot nem adok neked, mikor szívemet és kezemet nyujtom feléd, hiszen régen a tied az már kedvesem, de boldog volnék, ha ezt az adományt az Egyház szentesítése mellett adhatnám át neked.

Szemmel látható volt, hogy Manont nagyon boldoggá tette ajánlatom.

— Tudod-e kedvesem, — mondotta, — hogy mióta itt élünk Amerikában, már százszor meg százszor gondoltam én erre. De féltem, hogy nem lesz kedvedre, így szívembe visszafojtottam ezt a vágyat. Hiszen tudom én, hogy nem vagyok méltó arra, hogy a feleséged legyek.

— Manon, — feleltem én, — királynak lennél a felesége, ha az Úristen engem koronával ajándékozott volna meg. Ne is habozzunk hát tovább. Semmi akadályt nem látok tervünk előtt. Még ma elmegyek a kormányzóhoz, elmondom neki, hogy eddig félrevezettük, de most jóvá akarjuk tenni hibánkat.

A közönséges emberek ugyan félnek a házasság feloldhatatlanságától, de nem félnének, ha azt éreznék, amit mi, hogy szerelmüknek csak életükkel együtt lehet vége.

Manon kimondhatatlan boldog volt, mikor elbúcsúztam tőle, hogy a kormányzóhoz menjek.

— Egészen biztosra veszem, hogy nincs olyan tisztességes ember a világon, ki ismerve a helyzetet, melyben voltam, — hogy egy leküzdhetetlen szenvedély uralma alatt éltem, egyben folyton érezve a lelkiismeret sarkantyúzását, melyet nem volt szabad s melyet nem akartam elfojtani — nem helyeselte volna azt, amit most cselekedni akartam. De viszont lehet-e engem igazságtalansággal vádolni, amiért joggal panaszkodom a sors szigorúsága ellen, mellyel éppen abban sujtott, amiben bűnömet akartam jóvátenni. Amíg bódultan a bűn útján tévelyegtem, még csak türelmes volt irántam; a legszörnyűbb csapással akkor sujtott, mikor az erény útjára akartam visszatérni.

Remegek, hogy nem bírom elmondani ezt a borzalmas eseményt, melynél rettenetesebbet tán nem is élt még át halandó ember soha.

Mint ahogy Manonnal megállapodtunk, elmentem a kormányzóhoz és tiszteletteljesen megkértem, engedje meg, hogy feleségül vehessem Manont. Nem mondtam volna el neki titkunkat, ha remélhettem volna, hogy New-Orleans egyetlen papja, ki egyben a kormányzó gyóntatója is volt, engedelem nélkül is összeesket bennünket. De mert tudtam, hogy a pap soha rávehető nem volna ilyesmire, jobbnak láttam, ha nyílt vallomást teszek a kormányzó előtt.

A telepen ott lakott a kormányzónak egy unoka-öccse, Synnelet nevű úr, akit nagybátyja nagyon kedvelt. Synnelet úgy harminc körül lehetett, bátor, erős, indulatos és makacs ember. Már az első nap mindjárt észrevettem, hogy Manon szépsége és bája túlonúl nagy hatást tett reá, és ez alatt a kilenc-tíz hónap alatt, melyet már a telepen töltöttünk, a fiatalember minden alkalmat megragadott, hogy Manon közelében lehessen. Szemmel láthatólag szenvedélye olyan forró lánggal égett, hogy majdnem betegé lett Manon miatt. Minthogy azonban a kormányzóval s az egész teleppel együtt mindenki úgy tudta, hogy házastársak vagyunk, igyekezett szerelmét titokban tartani, sőt oly tisztességesen viselkedett, hogy gyakorta apróbb s nagyobb szívességeket is tett nekem.

Mikor a kormányzónak elmondtam szándékomat, Synnelet is ott volt a szobában. Semmi okom sem volt a titkolózásra, azért tehát előtte mondtam el, hogy milyen ok hozott ide. A kormányzó nagyon figyelmesen, rendes előzékeny jóindulatával hallgatott végig. Életem történetének egy részét elmondtam neki és sorsom szemmel láthatólag nagyon érdekelte. Mikor aztán tiszteletteljesen arra kértem, hogy jöjjön el esküvőnkre, nemcsak megígérte, hanem nagylelkűen hozzátette, hogy a lakodalmi költségeket ő fogja viselni. Megelégedéssel jöttem el házából.

Körülbelül egy óra múlva a kormányzó gyóntatója

jött hozzám. Nem gondoltam egyebet, mint hogy az esküvő ügyében jár nálam, de miután pár szóval igen hűvösen köszöntött, rövidesen tudtomra adta, hogy a kormányzó úr nem engedi az esküvő megtartását, mert más szándékai vannak Manonnal.

— Manonnal más szándékai? — és éreztem, hogy szívemet halálos szorongás fojtogatja — de hát miféle szándékai lehetnek?

A pap azt mondta, hogy nekem is tudnom kell, itt a kormányzó úr rendelkezik mindenről. Manont Franciaországból a telep számára küldték ide, következésképpen teljesen az ő hatalmában van. Ha eddig nem élt ezzel a joggal, azért tette, mert törvényes feleségnek tartotta a leányt. De miután saját vallo-másom szerint Manon csak kedvesem, a kormányzó elhatározta, hogy unokaöccsének, Synnelet úrnak rendeli a leányt, aki különben már régen szerelmes Lescaut Manonba.

A vér fejembe szökött és elfeledkezve minden óvatosságról, kemény és büszke szavakkal ajtót mutattam a papnak. Mielőtt még távozott, kijelentettem, hogy sem a kormányzó, sem unokaöccse, sem az egész telep együttvéve nem fogja tőlem elvenni feleségemet vagy kedvesemet, vagy nevezzék Manont, ahogy tetszik — én nem mondok le róla.

Manonnak azonnal elmondtam a gyászhirot. Az első pillanatban már mind a ketten tudtuk, hogy Synnelet beszélte rá erre a gatzettre nagybátyját. Ki tudja, mióta tervelte már ezt a dolgot ellenünk? Hiába minden, ők voltak az erősebbek! New-Orleansban úgy éltünk, mintha az Óceán közepén lettünk volna, vagyis elzárva a világ többi részétől. Hova meneküljünk, merre menjünk? Az ismeretlen pusztába vagy egy vadállatoktól és barbár vademberektől lakott tartományba?

New-Orleansban nagyon szerették ugyan Manont és engem is, de az nem volt hihető, hogy a lakosság fellázad és mellém áll, hogy megvédelmezzen bennünket. Hogy az embereket megnyerjem, ehhez a jóakarát mellett még pénz is kellett volna, én pedig

szegény ember voltam. De egyébként, ha meg is teszik, az ilyenfajta lázadások kimetele mindig kétséges, és ha levernek bennünket, akkor aztán igazán mindenképpen végünk van.

Így viaskodtam magammal, egyik másik töprengésemet Manonnal is közölve, de még feleletét sem várva be, már új és új terveken gondolkoztam. Az egyik pillanatban elszántam magam valamire, majd megint hirtelen más menekülési módon kezdtem töprengeni. Fel-alá rohantam a kalyibában, magamban beszéltem, hangosan vitatkozva magammal. Olyan feldúlt és izgatott lelkiállapotba jöttem, hogy ecsetelni sem bírom. Manon egy szót sem szólt, csak folyton reám nézett. Izgatottságomból látta, milyen halálos veszedelemben vagyunk. De ezekben a végetes percekben inkább értem remegett, mint saját magáért. A drága teremtés még beszélni sem mert, félt, hogy elárulja előttem a lelkét szorító aggodalmakat.

Sok töprengedés után arra gondoltam, hogy megint visszamegyek a kormányzóhoz és megpróbálom, hogy a becsületre és jóindulata emlékére hivatkozva, könyörületre bírjam. Manon semmikép sem akart elereszteni. Szemét könnyek fátyolozták, mikor felém fordulva mondta:

— A halálba rohansz, meg fognak ölni, soha, soha sem látlak többé. Engedd meg, hogy előbb én haljak meg, mielőtt itthagysz.

Nem csekély munkámba került, míg le tudtam győzni ellenállását és megérttettem vele, hogy igenis mindent meg kell próbálnom a kormányzónál, neki pedig addig itt kell maradni a lakásban. Elbúcsúztam tőle azzal, hogy rögtön visszajövök. Ki gondolhatta volna, hogy a sors kegyetlensége és ellenségeink szívtelensége éppen öreá, a drága teremtésre fog sujtani?

A kormányzó lakására mentem, hogy megindítsam szívét, nem kíméltem magamat s oly megalázkodásokra alacsonyodtam, hogy más esetben a szegényen ölt volna meg miatta. Könyörgésem, kérésem, esdeklésem talán egy vérengző tigris szívét sem hagyta volna hidegen.

Ez a vad, barbárrá lett ember minden könyörgő szavamra csak azzal felelt, hogy Manonnal ő rendelkezik és ő már szavát adta unokaöccsének. Elhatároztam, hogy ameddig bírok, uralkodom magamon és azt feleltem, még mindig sokkal inkább jóakarómnak tartom, semhogy elhigyjem, hogy meg akarna ölni. Mert igenis inkább elpusztítom magam, semhogy eltűnjem Manon elvesztését.

Aztán kijöttem a kormányzó házából, látva, hogy mit se remélhetek tőle, mert unokaöccséért még a kárhozatba is odadobta volna lelkét. Mindamellett még mindig arra gondoltam, hogy legyőzőm indulataimat, de viszont el voltam szánva, hogyha erőszakkal el akarják venni tőlem Manont, olyan véres és borzalmas bosszút állok, minőt e telep lakói még sohasem láttak.

Ilyen lelki vívódások között indultam hazafelé. A végzet, mely, úgy látszik, sietve akart a romlásba taszítani, Synneletet hozta az utamba. Rámnézett és tisztában volt gondolataimmal. Említettem, hogy Synnelet bátor ember volt és most egyenesen felém jött és megszólított :

— Ügyebár engem keres? Tudom, hogy terveim nem kedvére valók. Azt is tudtam, hogy kettőnknek előbb-utóbb össze kell mérnünk kardunkat. Jól van. Lássuk hát, ki lesz a szerencsésebb?

Azt válaszoltam, hogy tökéletesen igaza van. A közöttünk levő harcot csak egyikünk halála fejezheti be.

Vagy száz lépésnyire a város szélétől megálltunk. Kardunkat kihúзва megkezdődött a mérkőzés. És én megsebeztem és szinte ugyanebben a pillanatban le is fegyvereztem Synneletet. Ha csak egy szót szól, vége van a viadalnak, de a kudarc még jobban dühbe hozta és nem akart sem kegyelmet kérni, sem Manonról lemondani. Talán jogom lett volna hozzá, hogy egy csapással elvegyem életét, de a nemesszármazású ember mindig magához illően cselekszik.

Odanyújtottam hát neki kardját, így szólva :

— Jól van. Kezdjük újra. De ne felejtse, hogy kegyelem nincs.

Dühe leírhatatlan volt, mikor reám támadt. Én pedig nem voltam valami nagyon ügyes vívó. Párizsban mindössze három hónapig jártam rendszeresen a vívóiskolába. Most azonban a szerelem adott erőt kardomnak. Synnelet több ízben megszúrta karomat, de én mit sem törődve sebeimmel, olyan kemény csapást mértem reá, hogy egyszerre mozdulatlanul lerogyott.

Az öröm mellett, mit a győzelem okozott, mindjárt az első pillanatban reszketve gondoltam arra, mi lesz a párbaj következménye? Megöltem a kormányzó unokaöccsét. Nem remélhettem kegyelmet, irgalmat, sőt még azt sem, hogy valamennyire várni fognak a büntetéssel. Tudtam, hogy mennyire szereti a kormányzó öccsét és bizonyosra vehettem, ha megtudja halálát, egy órán belül én is halott vagyok. És mégsem ez volt, mi leginkább nyugtalanított. Mi lesz Manonnal? Szemem elhomályosodott és szinte önkívületben már azt se tudtam, hol vagyok? Őszintén sajnáltam a fiatalember halálát és úgy éreztem, hogy egyetlen megnyugvásom nekem is csak a megsemmisülés volna.

Mikor ehhez a gondolathoz jutottam, egyszerre felemeltem fejem és kész voltam az elhatározással.

— Meg akarok halni? — kiáltottam fel. — Meghalni, hogy ne szenvedjek többé? De hát van olyan kinszenvedés a világon, mint elveszteni azt, akit szeretek? Mindegy! Elfogadom a legrémesebb gyötrelmeket, csak Manonon segíthessek és jöjjön a halál majd akkor, ha már látom, hogy minden áldozat é minden szenvedés hiábavaló.

A város felé indultam. Mikor beléptem a kunyhónkba, Manon félig halottan várt reám. Alig tudott beszélni a remegéstől és a nyugtalanságtól. Amint meglátott, egyszerre visszanyerte minden erejét. Nem titkolózhattam előtte és el kellett mondanom neki az egész borzalmas eseményt. Mikor meghallotta, hogy megsebesültem és Synnelet meghalt, eszméletét veszítve roskadt karjaim közé.

Egy negyedóra telt belé, míg lassanként öntudatra

bírtam téríteni. És magam is félig halott voltam már. Semmi menekülési utat nem láttam magam előtt.

— Manon, — mondtam, — mit cselekedjünk? Nekem okvetlen menekülnöm kell a gyilkosság miatt. Te itt maradhatsz. Igen, édesem, maradj itt, még boldog is lehetsz valaha, én pedig indulok messze, messze, valahol majd csak rám talál a halál a vademberek vagy a ragadozó állatok körmei között.

Bár teljesen erőtelen volt, Manon mégis felállt, megfogva kezemet, az ajtó felé vezetett.

— Együtt kell menekülnünk, — suttogta, — egy pillanatot sem szabad most már elvesztegetnünk. Synnelet holttestét minden pillanatban megtalálhatják s akkor már hiába minden, el vagyunk veszve.

— Manon, egyetlenem, — feleltem — hova menjünk? merre mehetünk? Tudsz-e valami helyet, mely biztonságot nyújt számunkra? Nem sokkal jobb volna, ha itt maradsz nélkülem, én pedig elmegyek a kormányzóhoz, hadd hajtsák végre rajtam az ítéletet?

Manon most még lázasabban sürgetett, hogy meneküljünk. Én engedelmeskedtem akaratának. Az utolsó pillanatban még volt annyi lélekjelenlétem, hogy ami szeszféle, pálinka a szobában volt, magammal vittem s annyi élelmiszert gyömöszöltem zsebembe, amennyi csak belefért. Az inas és a szobaleány a szomszéd szobában voltak, mi pedig azt mondtuk, hogy rendes esti sétánkra indulunk, és oly gyorsan, ahogy nem is remélhettem volna a teljesen elgyöngült Manontól, kifelé rohantunk a városból.

Még nem tudtam, hogy hova menekülünk, de két halvány reménysugár derengett előttem. Hiszen ha ezt nem látom magam előtt, mégis inkább a halált választom, minthogy a teljes bizonytalanságba rohanjak kedvesemmel. Már tíz hónap óta éltem Amerikában és elég jól ismertem az itteni viszonyokat. Nagyon jól tudtam, miként kell bánni a vademberekkel. El lehet hozzájuk menni a nélkül, hogy halálveszedelem fenyegetné az embert. Több ízben volt alkalmam összekerülni velük, megtanultam néhány mondatot is nyelvéükből, ismertem szokásaikat, er-

kölcsöket s így nem volt túlföld nagy okom félni tőlük.

Nem volt valami erős, fényes reménység, de mit tehettem? És a mellett eszembe jutott, hogy angol telepek is vannak itt Amerikában. Lehet, hogy náluk találok menedéket. Csakhogy a távolság szörnyű nagy volt. Hogy valami ilyen helyre Manonnal együtt eljuthassak, nagy, kietlen pusztán és oly magas és meredek hegységen kellett volna átvergődni, mely a legerősebb és legedzettebb férfiembert is megviseli. Mindezt tudva, mégsem adtam át magam a csüggedésnek, remélve, hogy valahol mégis menedéket találunk. A vademberek, ha megnyerem kedvüket, kalauzolni fognak bennünket, az angolok pedig nem fognak elutasítani telepeikről.

A bátorság erőt adott Manonnak és több mint két mérföldnyi utat tettünk meg a nélkül, hogy Manon pihenni akart volna. Egyszer aztán a fáradságtól szinte elalélva bevallotta, hogy nem bír továbbmenni. Már sötét éjszaka borult reánk. Ott ültünk a pusztában és nem volt egyetlenegy fa vagy bokor, mely alatt meghúzódhattunk volna. Manon, bár halálosan fáradt volt, mindenekelőtt reám gondolt és újra bekötözte sebemet, melyet szökésünk előtt is ő maga látott el kötéssel. Hiába mondtam, hogy ne fáradjon velem. Csak még jobban elbúsult volna, ha nem engedem meg neki azt az örömet, hogy még mielőtt kipihenné magát, engem hozzon rendbe és azzal biztathassa saját lelkét, hogy legalább már én vagyok túl minden veszedelmen. Engedelmesen és némán, bár kissé szégyenkezve hagytam, hogy a szegény, halálra gyötört teremtes velem fáradozzon.

Mikor azonban engem rendbehozott, egyszerre én kezdtem róla gondoskodni. Gyorsan ledobtam magamról minden ruhát, hogy valami fekvőhelyfélét csináljak neki, hogy ne kelljen a drága teremtesnek a kemény földön töltenie az éjszakát. Tiltakozott, panaszkodott, de én nem engedtem. Ekkor elkészítettem számára a lehető legkényelmesebb fekvőhelyet. Kezeit csókjaimmal és könnyeimmel mele-

gítettem. Az éjszakát átvirrasztottam, folyton imádkozva, hogy a jó Isten adjon békés és nyugodalmas pihenést a szegény teremtésnek. Oh Istenem, te láttad szívemet, milyen őszintén, milyen buzgón, milyen hittel imádkoztam hozzád, és hiába minden, nem hallgattál meg!

... És most bocsásson meg nekem, hogy egypár rövid mondatban fejezzem be ezt a történetet, mert hiszen szörnyen szenvedek az emlékek súlya alatt. Olyan katasztrófa ez, melyhez hasonló nem akad s melyet egész életemben gyászolni fogok.

Úgy él lelkemben, mint valami most jelenlevő valóság és mégis újra meg újra borzalom tölt el, valahányszor szavakba kell foglalnom, ami velünk történt.

Az éjszaka első részét nyugodtan, csendesen töltöttük. Azt gondoltam, hogy Manon elaludt és lélekezni is alig zavarjam pihenését. Hajnaltájt észrevettem, hogy kezei, melyeket folyton kezemben tartottam, jéghidegek és remegnek. Szívemhez szorítottam a drága kis kezeket, hogy ott, vérem lüktetésénél felmelegedjenek és Manon kinyitotta szemét erre a mozdulatra. Meg akarta szorítani kezemet, de már ehhez is gyöngé és erőtlén volt. Színtelen ajkai elhalón suttozták, hogy elkövetkezett a végbúcsú ideje.

Eleinte azt hittem, csak a nagy fáradtság és csüggedtség beszél Manonból. És gyöngéd, szerelmes szavakkal biztatgattam a drága kedvest. Azonban egyszerre lihegni kezdett, kérdéseimre, biztatásaimra nem felelt, keze görcsösen szorította az enyémet. Most már értettem, hogy mindennek vége.

Sohasem tudnám elmondani, mit éreztem, sem azt, hogy érzéseim milyen cselekedetre ragadtak.

Manon végbúcsút vett tőlem és utolsó lehelletével is hozzám való szerelméről beszélt. Ez minden, amit Önnek ezekről a soha el nem felejtethő borzalmas percekről mondani tudok.

Oh, ha vele együtt mehettem volna el, de ott fent még nem tartották elegendőnek bűnhődésemet és az

Ég úgy akarta, hogy tovább egyedül, nyomorultan vándoroljak az élet útjain. És én már nem is kívánom, hogy boldogabb napok is jöjjenek reám.

Elmult huszonnégy óra és még mindig ott voltam Manon mellett, drága arcát, kis kezeit nézve. Azt akartam, azt kívántam, hogy így haljak meg mellette, vele együtt költözve el. A második napon jutott eszembe, hogy ha így elpusztulok, szegény drága Manont a vadállatok fogják szétmarcangolni. Elhatároztam hát, hogy sírba teszem, elhantolom s aztán ott sírján várom be, míg a halál eljön értem. Az éhség és a fájdalom teljesen elvette minden erőmet, közel voltam már a pusztuláshoz és alig bírtam felállni helyemről. Most nyúltam először a szeszesitalhoz, melyet magunkkal hoztunk, ez adott nekem erőt arra, hogy Manon drága testét sírba tegyem.

Homokos pusztaságon voltunk. Kettétörtem kardomat és ásónak használtam. De talán még inkább többet dolgoztam a pusztta két kezemmel. Széles gödröt vájtam és behelyeztem lelkem legdrágább kincsét. Am elébb gondosan beburkoltam ruhámba, hogy homok ne érinthesse az imádott alakot. Aztán mielőtt lefektettem volna a sírjába, újra meg újra megcsókoltam, leültem melléje s csak néztem, néztem arcát s nem tudtam magam elszánni, hogy a földbe betegyem. Aztán éreztem, hogy erőm percről percre fogy és féltem, hogy nem tudom bevégezni a munkát, mely utolsó kötelességem volt vele szemben. Letettem a földre és eltemettem, örökre a föld alá tettem a legbájosabb, legkedvesebb teremtetést, ki valaha itt a földszínén járt.

S mikor Manon már lent volt, ott, hova mindnyájan eljutunk, én ledobtam magam a sírhalomra, lehúnytam fáradt szemeimet, hogy soha többé fel ne nyissam, Isten kegyelmébe ajánlva magamat, türelmetlenül vártam a halált.

Talán hihetetlennek fogja találni, de ez alatt a szörnyű temetés alatt egy könnyecsepp se gördült ki szememből, egyetlen egy sóhaj sem fakadt fel szívemből.

— Az a soha még nem érzett mélységes megrendülés, mely egész lényemen uralkodott, az a biztos és határozott elszántság, hogy itt fogok meghalni Manon sírján, nem engedte megnyilvánulásra jutni a kétségbeesés és fájdalom kifejezését. Ahogy a síron feküdtem, nemsokára elvesztettem eszméletemet és öntudatomat, mely még Manon temetése után megmaradt.

Mindaz, ami ezek után történt, már alig érdemli meg, hogy elmondjam Önnek. Szinte sajnálom fárasztani vele, hiszen engem már magamat sem érdekel az, ami Manon halála után történt velem.

Synneletet beszállították a városba nagybátyjához, s mikor sebeit az orvos gondosan kimosta, kitűnt, hogy nemcsak hogy nem halt meg, de sebesülése nem is túlon túl veszedelmes. Synnelet azonnal elmondta a kormányzónak, hogy miként történt a dolog és nagylelkűen védelmemre kelt. Az ő nagylelkűsége ismeretessé tette az én viselkedésemet. A kormányzó kerestetett lakásomon, de mert se engem, se Manont nem lelték, mindjárt tudta, hogy elszöktünk valamerre. Már nagyon késő volt arra, hogy utánunk induljanak, de másnap és a következő napokon annál buzgóbban kerestetett bennünket.

Eszméletlenül találtak meg Manon sírján. Azt hitték, hogy halott vagyok. Látva, hogy semmiféle ruha nincs rajtam és sebeim felfakadása miatt vérrel vagyok borítva, egészen bizonyosra vették, hogy valami kóbor csapat kirabolt s azután meggyilkoltak. Azonnal beszállítottak a városba. A szállítás alatt öntudatra tértem. Most már látták, hogy még elég erős vagyok arra, hogy talán még az életnek is megtarthatnak. Mindent meg is tettek errenézve. Gondosan ápoltak, de mindamellett egyenesen a börtönbe vittek.

Minthogy Manont sehol sem lelték, az volt a vád ellenem, hogy féltékenységi rohamomban megöltem. Kihallgatásomkor elmondtam a gyászbesetet, mely reánk sujtott. Synnelet, bár magánkívül volt a fájdalomtól, — annyira lesujtotta Manon halála, — nagylelkűen védelmemre kelt és kegyelmet kért számomra

a kormányzótól. A kegyelmet meg is kaptam, hazaszállítottak börtönömből.

Anyyira gyöngé és erőtlen voltam, hogy odahaza még három hónapig feküdtem élet-halál között. Gyűlöltem az életet és egyre a halálért esengtem. Semmiféle orvosságot nem akartam bevenni és nem akartam, hogy meggyógyuljak.

A Mindenható azonban másként határozott. Azt akarta, hogy a szörnyű csapások és veszteségek, melyek reám sujtottak, hasznomra és üdvösségemre váljanak. Az égi kegyelem megvilágosította lelkemet és oly gondolatokat sugallt nekem, melyek újra méltóvá tettek nevemhez, származásomhoz és a szülei ház neveltetéséhez.

Lassan-lassanként lecsillapodott lelkem háborgása, s ezután testi gyógyulásom is gyorsabban befejeződött. Mikor egészséges lettem, úgy éreztem, hogy egész más ember vált belőlem. Teljes lélekkel és szívvel csakis a becsület és kötelesség ösvényén jártam. Buzgalommal és szorgalommal láttam el kis hivatalom teendőit, s miközben szakadatlanul dolgoztam, vártam a francia hajókat, melyek csak egyszer egy évben szoktak Amerika eme partján kikötni.

Elhatároztam, hogy visszatérek Franciaországba és rendes, becsületes élettel fogom jóvátenni mindazt, amit eddig elkövettem. Synnelet gondoskodott róla, hogy Manon holttestét rendes, szép sírboltba szállítsák át.

Gyógyulásom után körülbelül hat héttel egyedül sétálgattam a tengerparton, mikor egyszerre csak egy hajót láttam megérkezni. A hajó kereskedelmi ügyek lebonyolítása végett jött New-Örleansba. Ott állva a parton, figyelmesen nézegettem a kiszállókat, egyszerre csak nagy meglepetésemre a hajóból kijövő utasok között Tiberge-t pillantottam meg.

Az én drága, jó barátom elmondta, hogy csak azért jött ki ide, az idegen világrészbe, hogy engem meglásson és ha lehet, visszavigyen magával Franciaországba. Amint leveletem — melyet Havre-ből írtam neki — megkapta, személyesen sietett hozzám, hogy ő maga hozza el a pénzt, melyet kértem tőle.

Egészen kétségbeesett, mikor megtudta, hogy későn jött, és azonnal utánam indult volna, csak hogy nem kapott hajót. Egyik kikötőből a másikba ment, mindenütt Amerikába induló hajót keresve. Végre Saint Malóban talált is egy hajót, melynek Martinique-sziget volt a célja. Erre a hajóra szállt, úgy gondolva, hogy a szigetről könnyen eljuthat majd New-Orleansba. Útközben azonban spanyol kalózok támadtak rájuk s őt is fogságba ejtették. Nagy küzdelmek után sikerült megszöknie és sok bolyongás és vergődés után végre megkapta ezt a kis hajót, mely aztán New-Orleansba hozta.

— Mit mondhattam én egy ilyen nemes és hűséges barátnak? Lehetett volna-e hálámat szavakkal kifejezni?

Házamba vezettem s elmondtam neki mindazt, ami a Franciaországból való szökésem óta történt velem. Aztán hogy megszerezsem neki a legnagyobb örömet, azt is elmondottam, hogy az erényes tanítások, melyekkel valaha a jó útra próbált vezetni, íme, meghozták gyümölcsüket. Úgy remélem, meg lesz elégedve életemmel.

Tiberge átölelt és kijelentette, hogy amit most mondtam, az dús kárpótlás számára az utazás minden fáradsalmáért és veszedelméért.

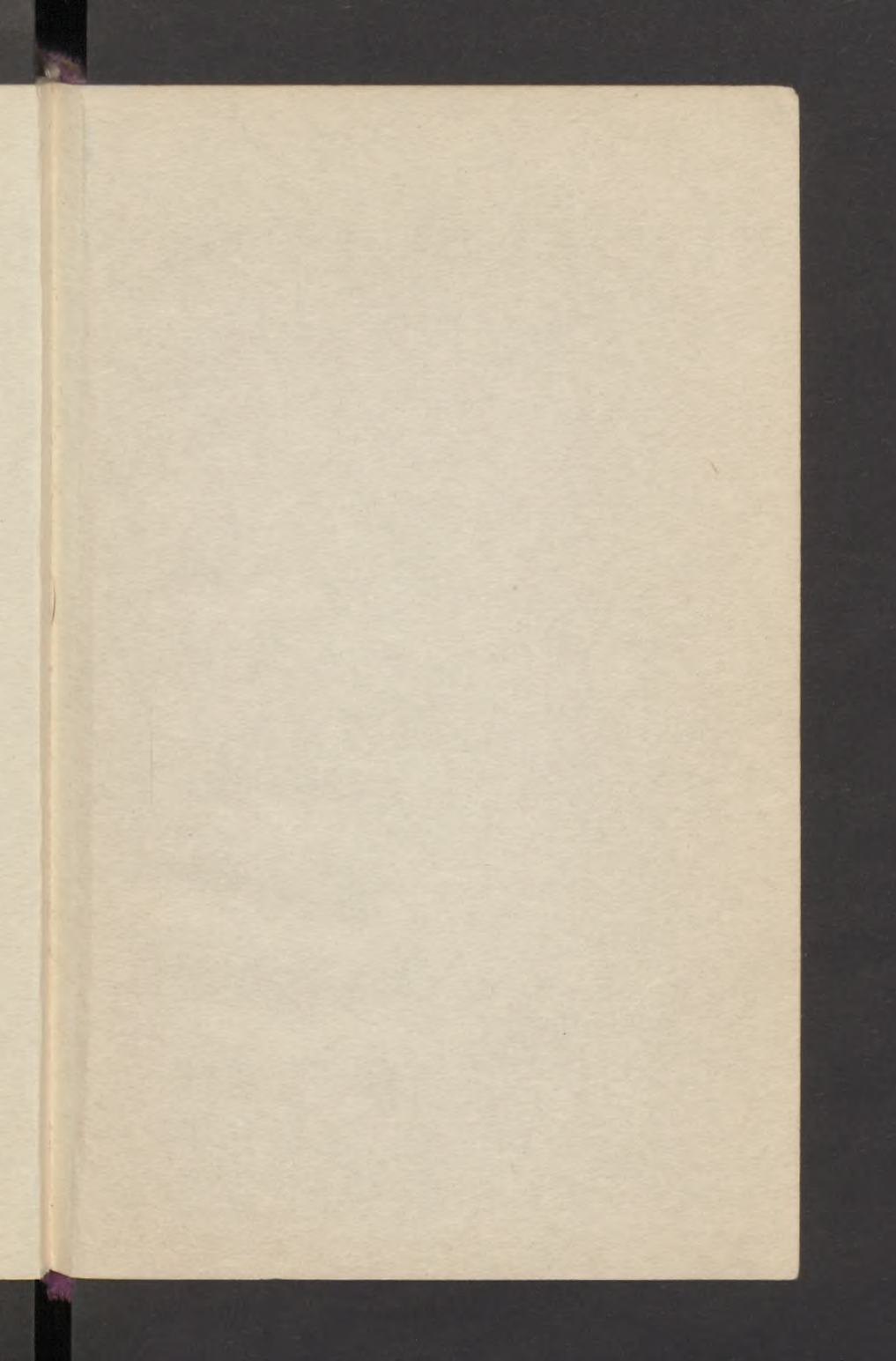
Barátom két hónapig maradt nálam New-Orleansban. Együtt vártuk, hogy eljöjjön a franciaországi hajó, mely visszavigyen bennünket hazánkba. Két hete mult, hogy Havre de Grâce-ban partraszálltunk. Amint francia földre értem, első dolgom volt családomat értesíteni. Bátyám válaszolt levelemre. Szomorúan tudatta velem, hogy apánk meghalt és én félek, — és sajnos nagyon is joggal félek, — hogy halálát az én sok bűnös botlásom és tévelygésem is siettette.

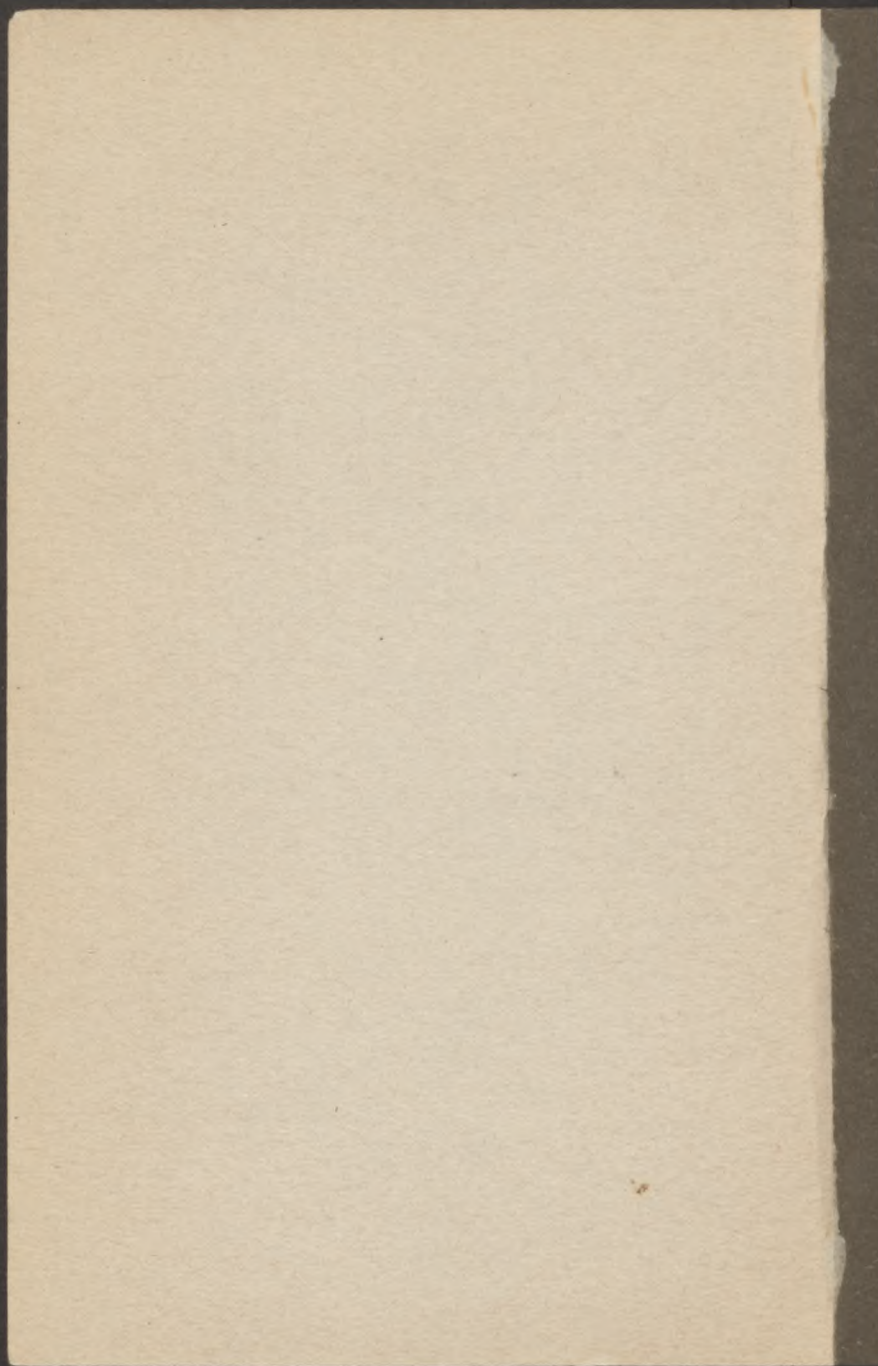
A szél kedvező volt és én azonnal felszálltam egy Calais-ba induló hajóra. Azzal a szándékkal, hogy itt a közelben lakó rokonom házánál pihenjem ki magam, aki, mint bátyám írja, már vendégszeretettel várja, hogy házában lásson.

Vége.

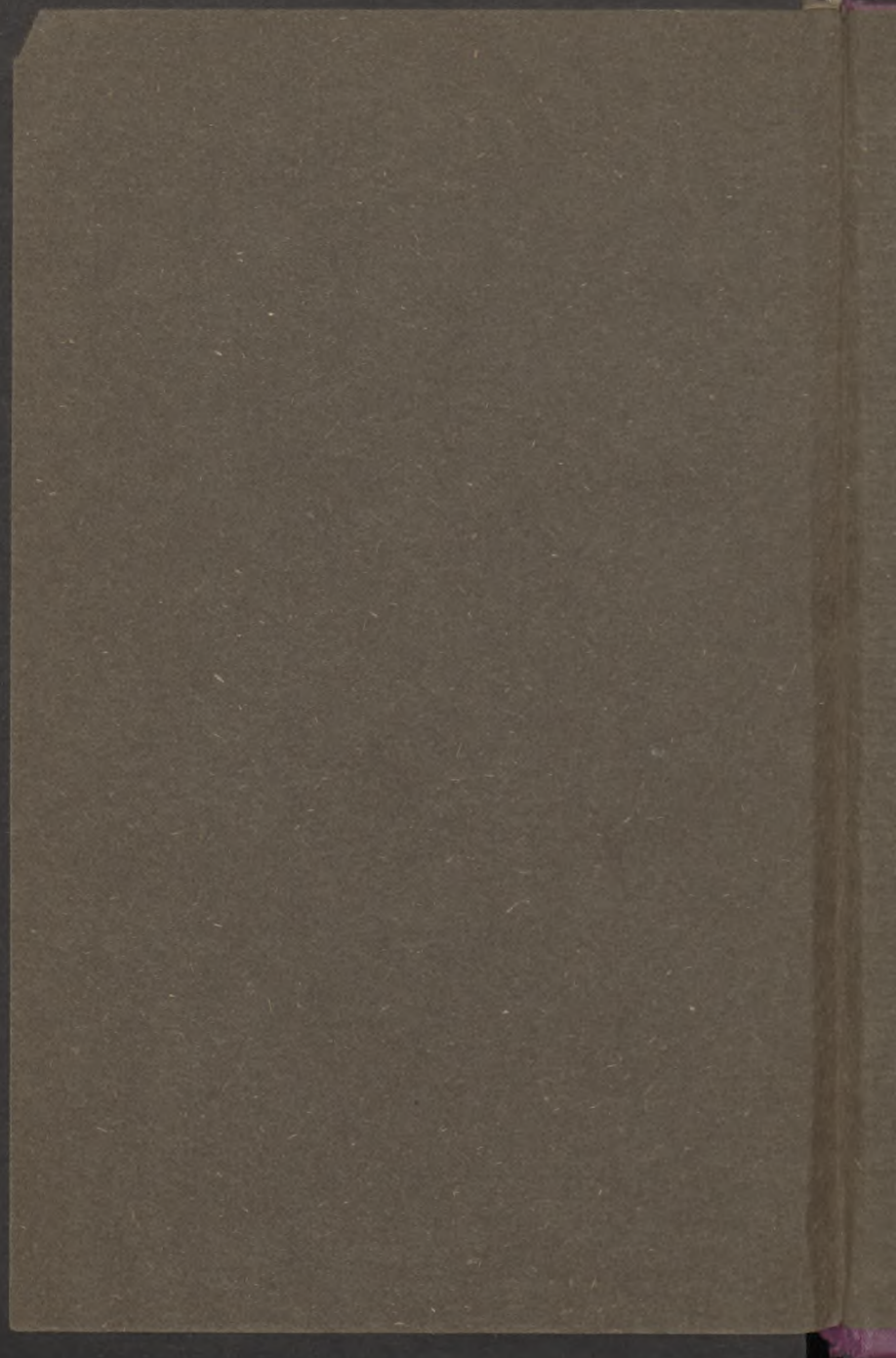

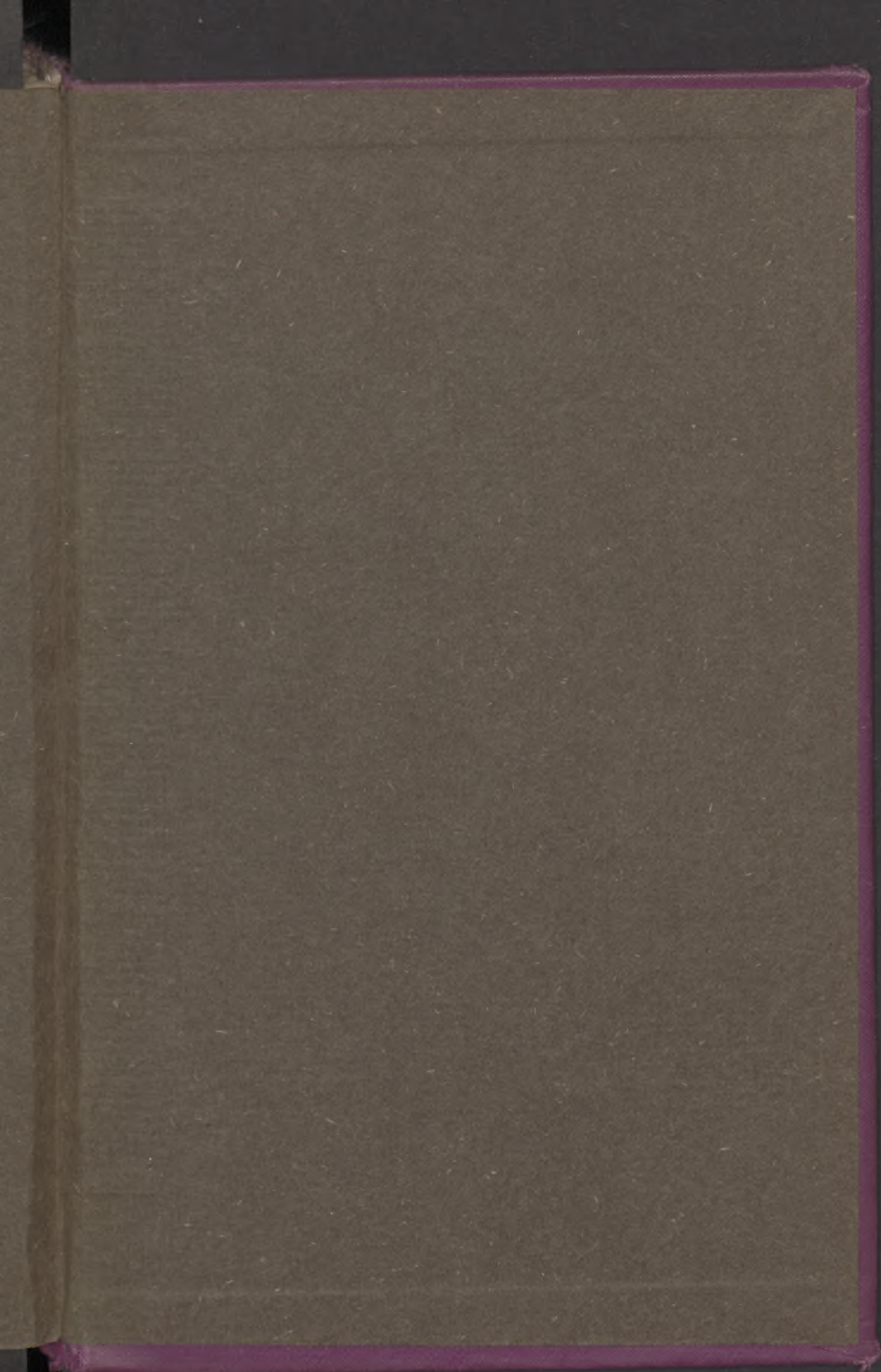

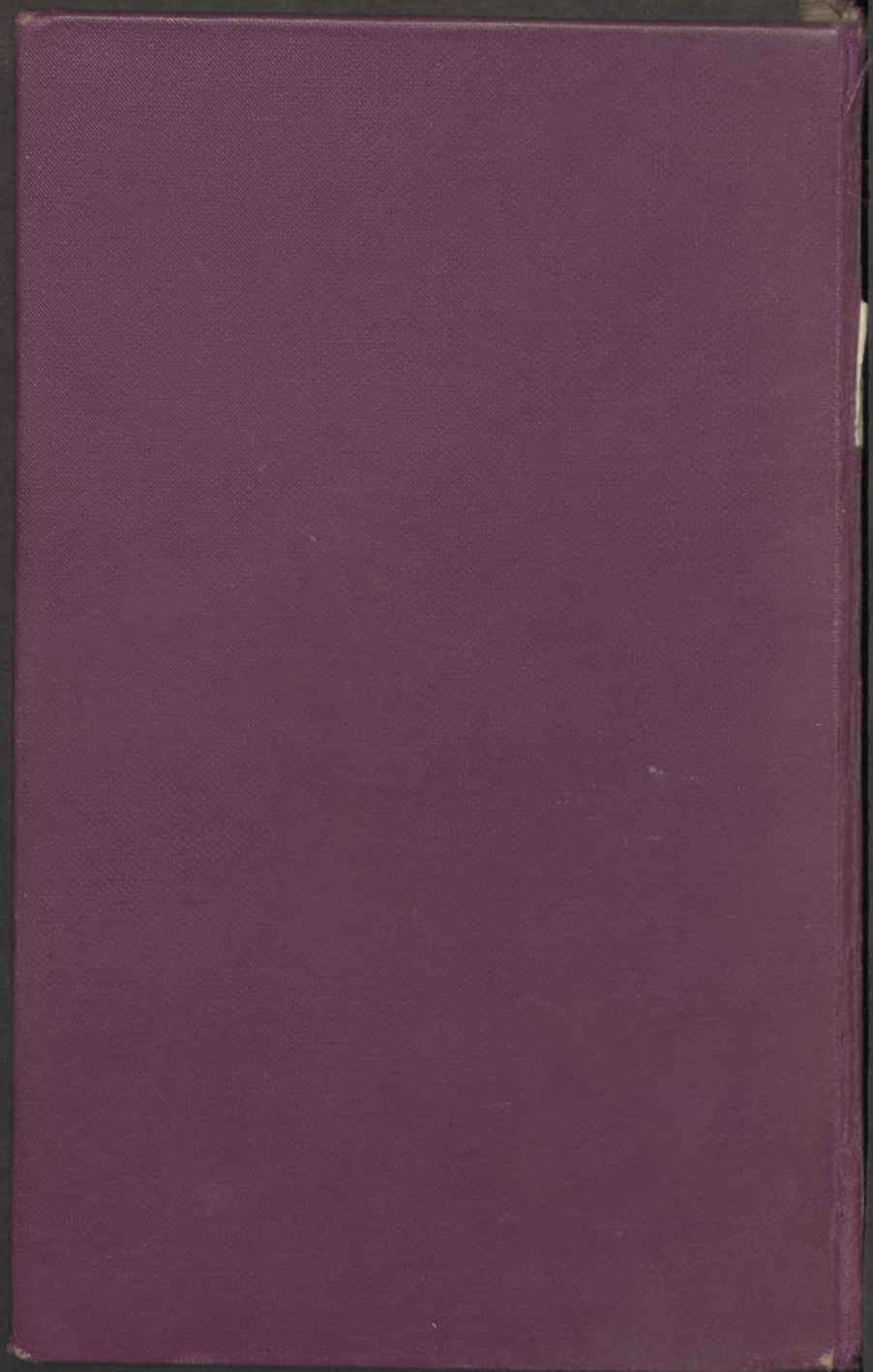

KÖRÖK

KLASSZIKAI

PREVON

PREVON

60.69

